

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

**ОЛЕНА ЛЕОНІДІВНА СОКУР
ОКСАНА ЗІНОВІЇВНА КЛИМЕНКО**

**ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ
БІБЛІОТЕЧНОЇ МЕРЕЖІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
В СИСТЕМІ НАУКОВИХ КОМУНІКАЦІЙ**

Київ
2022

**NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
V. I. VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE**

**ELENA LEONIDIVNA SOKUR
OKSANA ZINOVIIVNA KLYMENKO**

**INFORMATION AND COMMUNICATION ACTIVITIES
OF THE LIBRARY NETWORK
OF THE NATIONAL ACADEMY
OF SCIENCES OF UKRAINE
IN THE SYSTEM OF SCIENTIFIC COMMUNICATIONS**

Kyiv
2022

УДК026:001.32](477):025.5:021.64

*Затверджено до друку ухвалою вченої ради Національної бібліотеки
України імені В. І. Вернадського (протокол № 8 від 08.12.2022)*

Рецензенти

Шемаєва Г. В., д-р наук із соц. комунікацій, професор
Коваль Т. М., канд. іст. наук

Відповідальний редактор
Василенко О. М., канд. іст. наук

Сокур О. Л., Клименко О. З. Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотечної мережі Національної академії наук України в системі наукових комунікацій : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. М. Василенко. – Київ, 2022. – 244 с.

Монографію присвячено комплексному дослідженню питання інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотечної мережі Національної академії наук України у контексті науково-організаційного забезпечення, можливостей корпоративної співпраці, оцінки стану, тенденцій та перспектив їх подальшого функціонування задля оптимальної інтеграції українського наукового інформаційного простору у світовий.

Узагальнено накопичені теоретичні напрацювання й практичний досвід, запропоновано шляхи ефективної взаємодії на основі уніфікації технологічних процесів та нормативно-методичного забезпечення, що відповідають вимогам сучасного інформаційного середовища. Визначено роль і місце бібліотек Національної академії наук України у формуванні українського наукового інформаційного простору з метою зміцнення наукового потенціалу країни. Сформульовано практичні рекомендації з активізації взаємодії мережі бібліотек НАН України.

Видання розраховано на дослідників у галузі бібліотекознавства та суміжних галузей знань, а також викладачів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти, бібліотечних працівників та всіх, хто цікавиться цією темою.

ISBN 978-617-14-0014-6 (друковане видання)
ISBN 978-617-14-0015-3 (електронне видання)

© Сокур О. Л., Клименко О. З., 2022
© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2022

UDK 026:001.32](477):025.5:021.64

*Approved for printing by the decision of the Scientific Council
of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (protocol No. 8 dated 08.12.2022)*

Reviewers

Shemaeva G.V., Doctor in Social Communication Sciences, Professor
Koval T. M., Candidate of Historical Sciences

Editor-in-chief

Vasylenko O. M., Candidate of Historical Sciences

Sokur O. L., Klymenko O. Z. Information and communication activities of the library network of the National Academy of Sciences of Ukraine in the system of scientific communications : monograph / National Academy of Sciences of Ukraine, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine ; editor-in-chief. O. M. Vasylenko. – Kyiv, 2022. – 244 p.

The monograph is devoted to a comprehensive study of the issue of information and communication activities of the library network of the National Academy of Sciences of Ukraine in the context of scientific and organizational support, opportunities for corporate cooperation, assessment of the state, trends and prospects of their further functioning for the optimal integration of the Ukrainian scientific information space into the world one.

The accumulated theoretical work and practical experience are summarized, ways of effective interaction based on the unification of technological processes and regulatory and methodological support that meet the requirements of the modern information environment are proposed. The role and place of the libraries of the National Academy of Sciences of Ukraine in the formation of the Ukrainian scientific information space with the aim of strengthening the scientific potential of the country is defined. Practical recommendations on the activation of the network of libraries of the National Academy of Sciences of Ukraine have been formulated.

The publication is intended for researchers in the field of librarianship and related fields of knowledge, as well as teachers, graduate students, students of higher education institutions, librarians and all those interested in this subject.

ISBN 978-617-14-0014-6 (printed edition)
ISBN 978-617-14-0015-3 (digital edition)

© O. L. Sokur, O. Z. Klymenko, 2022
© V. I. Vernadskyi National Library
of Ukraine, 2022

ЗМІСТ

Передмова	7
Вступ	9
Розділ 1. Бібліотечна мережа	
Національної академії наук України в системі наукових комунікацій	
1.1. Теоретико-методологічні засади та джерельна база дослідження	14
1.2. Нормативно-методична база інформаційно-комунікаційної діяльності українських бібліотек в умовах формування наукового інформаційного простору	42
1.3. Концептуалізація бібліотечної взаємодії у сучасному бібліотекознавстві.....	60
Розділ 2. Національна бібліотека України	
імені В. І. Вернадського – методичний центр для бібліотечної мережі Національної академії наук України	
2.1. Генеза взаємодії бібліотечної мережі Національної академії наук України.....	67
2.2. Нормативно-правове забезпечення міжнародного бібліотечного співробітництва	102
2.3. Актуальні форми та оптимальні моделі взаємодії бібліотек мережі Національної академії наук України в умовах утвердження суспільства знань	120
Розділ 3. Формування інтегрованого інформаційного ресурсу	
Національної академії наук України як базового складника українського наукового інформаційного простору	
3.1. Еволюція формування та збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів Національної академії наук України.....	145
3.2. Координація взаємодії бібліотек мережі Національної академії наук України у рамках інноваційних проєктів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.....	172
3.3. Трансформація діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу Національної академії наук України в умовах цифровізації	189
Післямова	199
Список використаних джерел	203
Список скорочень	243

TABLE OF CONTENTS

Preface	7
Introduction	9
Chapter 1. The library network of the National Academy of Sciences of Ukraine in the system of scientific communications	
1.1. Theoretical and methodological foundations and source base of research	14
1.2. The regulatory and methodological framework of information and communication activities in Ukrainian libraries in the context of shaping the scientific information space.....	42
1.3. Conceptualization of library interaction in modern library science.....	60
Chapter 2. The V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine serves as the methodological center for the library network of the National Academy of Sciences of Ukraine	
2.1. Genesis of the interaction of the library network of the National Academy of Sciences of Ukraine.....	67
2.2. Legal and regulatory support for international library cooperation.....	102
2.3. Current forms and optimal models of interaction among the libraries of the National Academy of Sciences of Ukraine in the context of establishing a knowledge society	120
Chapter 3. Establishment of an integrated information resource of the National Academy of Sciences of Ukraine as a fundamental component of the Ukrainian scientific information space	
3.1. Evolution of the formation and preservation of library and information resources of the National Academy of Sciences of Ukraine.....	145
3.2. Coordination of interaction among the libraries of the National Academy of Sciences of Ukraine within the framework of innovative projects of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.....	172
3.3. Metamorphosis of the functions within the library and information complex of the National Academy of Sciences of Ukraine amid the era of digitalization.....	189
Afterword	199
References	203
List of abbreviations	243

ПЕРЕДМОВА

Загальновизнані у світі орієнтири інформаційного суспільства – впровадження комп'ютерних і телекомунікаційних технологій та розвиток на цій основі регіональної, національної і міжнародної інформаційної взаємодії спонукають українські бібліотеки до об'єднання для формування ефективного національного інформаційного середовища.

У зарубіжному бібліотекознавстві є значна кількість публікацій, що висвітлюють різні аспекти бібліотечної взаємодії. Аналіз останніх українських досліджень засвідчив відсутність уніфікованого трактування понять «взаємодія бібліотек» і «бібліотечна взаємодія» та чітко сформованого його поняттєво-категоріального інструментарію. Чинники, котрі впливають на ефективне функціонування сучасних бібліотечних об'єднань, вивчено недостатньо вичерпно та повно. Процеси їхнього розвитку розглядаються локально, як правило в організаційно-методичному аспекті. Окремі питання співробітництва в бібліотечно-інформаційній сфері, регіональні стратегії, їхні форми та методи знайшли своє висвітлення у дослідженнях теоретиків і практиків бібліотечної справи України.

Важливою умовою створення національного наукового інформаційного простору в сучасній бібліотечній практиці є інтеграція ресурсів, тобто суб'єкти інформаційно-комунікаційної взаємодії у процесі об'єднання, насамперед, вирішують завдання їх раціональної організації. Щоб оптимізувати корпоративну діяльність і підняти на якісно новий рівень, слід узагальнити накопичений теоретичний і практичний досвід роботи бібліотечних об'єднань, чіткіше визначити відповідність між розв'язуваними завданнями і формами взаємодії, виявити актуальні напрями співпраці та встановити параметри їхньої ефективної роботи.

Репрезентоване дослідження є розробленою класифікацією сучасних бібліотечних форм та моделей взаємодії з їх термінологічним визначенням, обґрунтовано базові теоретичні засади взаємодії наукових бібліотек, зокрема досліджено принципи та окреслено шляхи співпраці. Взаємодія українських наукових бібліотек розглянута як соціальна система, що дозволяє простежити сучасний стан та визначає перспективи розвитку співробітництва українських наукових бібліотек в умовах формування єдиного національного наукового інформаційного простору. Детерміновано умови найефективнішого бібліотечного співробітництва та розроблено перспективні напрями й ефективні моделі взаємодії наукових бібліотек як вирішального чинника формування єдиного національного інформаційного простору із залученням практично-го українського і зарубіжного досвіду на основі нових підходів до змісту та

удосконалення внутрішньої технології для кардинальної модернізації діяльності цих книгозбірень з метою надання вільного доступу і обміну інформацією.

Специфіка бібліотечної мережі Національної академії наук України (далі НАН України) значною мірою полягає у поєднанні традиційних бібліотек та інформаційно-бібліотечних підрозділів, що різняться за рівнем фінансування, кадровим забезпеченням, станом матеріально-технічної бази, можливостями функціонування мережевих сервісів, запровадженням міжнародної бібліотечної співпраці, розширенням міжбібліотечних зв'язків у середині мережі тощо.

Розширення взаємодії академічних бібліотек зумовлено вирішенням низки питань: від модернізації матеріально-технічного забезпечення, науково-методичної і технологічної підтримки, програмного супроводу впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, раціонального формування і використання ресурсної бази бібліотечно-інформаційної системи НАН України до переорієнтації системи підготовки і підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців для бібліотек наукових установ.

У 2022 р. авторами цього дослідження було представлено анотоване бібліографічне видання «Взаємодія в українській бібліотечній науці і практиці (1926–2021)»¹, яке стало першою спробою об'єднати найважливіші відомі друковані праці українських теоретиків і практиків бібліотечної справи за темою «бібліотечна взаємодія», котрі вийшли друком у 1926–2021 рр. в Україні.

Результати цього монографічного дослідження можуть бути використані як основа для подальших наукових розвідок у галузі бібліотекознавства та теорії наукових комунікацій.

Автори висловлюють щирю вдячність та глибоку повагу рецензентам Ганні Василівні Шемаєвій та Тетяні Миколаївні Коваль за ґрунтовні доповнення, які підсилили роботу, та Олені Володимирівні Башун за слухні редакторські правки.

¹ Взаємодія в українській бібліотечній науці і практиці (1926–2021) : Анотована бібліографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; упоряд. О. Л. Сокур, наук. ред. О. З. Клименко, відп. за вип. Т. М. Коваль. Київ, 2022. 214 с.

ВСТУП

У світовій практиці сформувалися різноманітні економічні, професійні та соціальні форми взаємодії бібліотек, які відрізняються метою, ступенем інтеграції, складом учасників та тематичною спрямованістю, характером відносин між ними. Основною перевагою взаємодії на сьогодні є зростання освітньо-культурних можливостей для розвитку членів суспільства. Використання об'єднаних інформаційних ресурсів спонукає до підвищення якості продуктів і послуг; ефективно впровадження інновацій зумовлює економічну вигоду, сприяє розвитку національного культурного простору.

За роки функціонування бібліотек накопичено значний досвід різних форм взаємодії для вирішення поставлених завдань. Особливістю функціонування бібліотечної мережі НАН України є спрямованість на скоординоване формування, взаємовикористання, перерозподіл та збереження інформаційних ресурсів як бази досліджень – одного з пріоритетних напрямів зміцнення наукового потенціалу держави. За цих обставин особливо актуальним є визначення основних концептуальних положень та теоретико-методологічних засад їхньої взаємодії від реалізації яких залежить вибір успішних інтегрованих форм співпраці, створення імперативних умов для вирішення актуальних питань бібліотечної практики.

Гене́за взаємодії бібліотек пройшла складний шлях реалізації різних форм співпраці – від простих, епізодичних відносин між окремими бібліотеками до керованих НАН України форм взаємодії, які охоплюють основні напрями організації бібліотечно-інформаційних ресурсів та удосконалення нормативно-методичної бази їхньої діяльності. Сучасні бібліотеки наукових установ НАН України поєднують традиційні та інноваційні форми обслуговування, задовольняють інформаційні потреби користувачів-науковців, забезпечуючи доступ до документних фондів, локальних і мережевих ресурсів (як придбаних, так і власної генерації), організованих за допомогою автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем (далі АБІС) або програмно-технологічних розробок, створених в установах.

Аналіз бібліотекознавчих досліджень засвідчив відсутність уніфікованого трактування поняття «бібліотечна взаємодія» та чітко сформованого поняттєво-категорійного апарату в означеному контексті. Окремі форми та методи співпраці в бібліотечно-інформаційній сфері України, регіональні стратегії та проекти були висвітлені у дослідженнях українських теоретиків і практиків бібліотечної справи. На важливості організації взаємодії в українській бібліотечній галузі наголошують науковці, які обґрунтовують доцільність інформаційної співпраці у суспільстві знань, розкривають форми та методи її організації при створенні спільних інформаційних ресурсів, висвітлюють досвід та обговорюють перспективи і напрями.

У світовому науково-освітньо-культурному просторі бібліотеки наукових установ НАН України, які володіють значним інтелектуальним потенціалом, цінними культурними та історичними фондами, сьогодні є окремими фундаментальними системоутвірними елементами, які виконують стрижневі інформаційно-комунікаційні функції та входять до складу об'єднаних ресурсів загальнонаціонального значення, тому, відповідно, є конкурентоздатними осередками доступу до набагато більшого універсу знань в умовах глобального інформаційного середовища. Генеза бібліотечно-інформаційної діяльності бібліотек НАН України в системі наукових комунікацій результується у використанні сучасних технологій електронної обробки даних, що допомагає гармонійному поєднанню з повнотекстовими базами даних (далі БД) для підвищення ефективності пошуку достовірної інформації, зокрема, та сприяє піднесенню інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства через поширення наукових знань та популяризації надбань української науки у світі загалом.

Одним із ефективних інструментів сучасної організації діяльності бібліотечної мережі є інтеграція на уніфікованій нормативно-методичній базі забезпечення технологічних процесів, що підвищує доступ та якість бібліотечно-інформаційних ресурсів і послуг. Публікації українських і зарубіжних дослідників містять теоретичні засади інтеграційних процесів у бібліотечно-інформаційній сфері. Водночас, наявний рівень як теоретичного осмислення бібліотечної взаємодії, так і узагальнення практичних напрацювань досі не відповідає суспільним викликам, потребує удосконалення форм та методів управління процесами створення інтегрованих бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Тенденції останнього десятиліття продемонстрували динамізм перетворень, що значно вплинули на ефективне функціонування бібліотек в електронному середовищі, становлення бібліотечних асоціацій та консорціумів, створення галузевих і регіональних корпоративних ресурсів, призвели до змін пріоритетів у науково-організаційному забезпеченні бібліотечної взаємодії щодо формування наукового інформаційного простору України, які ще недостатньо вивчені. Поєднання напрацювань усіх бібліотек НАН України на одній платформі з однією точкою доступу скоротить фінансові та матеріально-технічні витрати, призведе до підвищення якості бібліотечних продуктів і послуг, активізує залучення бібліотечних фахівців, пришвидшить час обслуговування та значно розширить категорії користувачів.

Оптимальними напрямками інформаційно-комунікаційної діяльності (далі ІКД) бібліотечної мережі НАН України мають стати:

- розбудова зведеного електронного каталогу на основі повної рекаталогізації фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ);
- перехід бібліотек наукових установ до запозичувальної каталогізації;
- співпраця з оцифрування документів за єдиним узгодженим планом роботи;

- створення інтегрованих ресурсів повнотекстових баз даних відділень НАН України з єдиною точкою доступу;

- запровадження послуги електронної доставки документів (далі ЕДД) через систему дистанційного обслуговування науковців на основі запровадження єдиного електронного читацького квитка та електронного кабінету користувача.

З метою оптимізації ІКД бібліотечної мережі НАН України необхідно узагальнити накопичені теоретичні напрацювання й практичний досвід, визначити умови та можливості корпоративної співпраці, запропонувати шляхи ефективної взаємодії на основі уніфікації технологічних процесів та нормативно-методичного забезпечення, що відповідатимуть вимогам суспільства знань.

Отримані під час дослідження висновки дозволили визначити та обґрунтувати стратегічні напрями інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотечної мережі Національної академії наук України, що передбачає реалізацію теоретико-методологічних, науково-прикладних та організаційно-технологічних завдань на мікро-, макро- та мегарівнях бібліотечної взаємодії як базового складника системи наукових комунікацій.

Отже, представлене дослідження має міждисциплінарний характер, його теоретичну основу становлять наукові напрацювання фахівців різних галузей знань гуманітарного циклу – історичних, філософських, педагогічних, соціологічних тощо.

Концептуально дослідження ґрунтується на принципах наукового пізнання, історизму та об'єктивності, що реалізується у системному підході, єдності теорії і практики, принципах визначеності, конкретності, аналізу, синтезу та узагальнення знання про закономірності й особливості сучасного розвитку бібліотечної взаємодії як цілісної системи, індукції та дедукції. Принцип історизму забезпечив поглиблений розгляд предмета дослідження, допоміг визначити місце і роль бібліотечної мережі НАН України у розбудові наукового інформаційного простору нашої країни у контексті конкретного історичного періоду. Застосовано системно-діяльнісний та структурно-функціональний методи, а також методи соціальних комунікацій.

Застосування системного підходу дало змогу поглибити концептуальне філософське розуміння сучасної бібліотеки наукової установи як центру інформаційної та міжкультурної взаємодії, що за рахунок відносин і впливів формує єдиний науковий інформаційний простір країни відповідно до вимог часу й потреб користувачів. Єдність теорії і практики реалізовано через об'єктивний аналіз бібліотечної взаємодії: від формування та наповнення співробітництва через наукову комунікацію до продукування фундаментального наукового знання.

Історичний підхід став базовим для осмислення сутності розвитку бібліотечної взаємодії на сучасному етапі, що дозволило якнайповніше виявити внутрішні та зовнішні чинники суспільного впливу на їхню співпрацю,

простежити відмінності у темпах адаптації до соціальних і технологічних змін. Поєднання історичного і діяльнісного підходів щодо особливостей еволюції фахових уявлень про бібліотечну взаємодію сприяло визначенню концептуальних зв'язків між практичними напрацюваннями різних періодів та теоретичними розробками сучасних науковців.

Методологічною базою при визначенні вектора розвитку бібліотечної мережі НАН України обрано синергетику. Спираючись на сутність поняття «синергетика» (*лат. synergio* – співучасть) – наука про теорію самоорганізації систем, процеси їх змін та розвитку, до дослідження моделей взаємодії бібліотек НАН України обрано синергетичні підходи, що передбачає розширення спектра інформаційних процесів у бібліотеці й поглиблення їхньої взаємодії із зовнішніми структурами. Проведено аналіз наповнення традиційних бібліотечно-інформаційних процесів із запровадженням новітніх технологій, що сприяло синергії їхньої інформаційно-комунікаційної діяльності.

Структурно-функціональний метод є одним із найважливіших у дослідженні управлінських явищ і процесів. Сутність його полягає у розділенні складного об'єкта на складники, вивченні зв'язків між ними та у визначенні притаманних лише їм специфічних функцій (завдань, ролей), спрямованих на задоволення відповідних потреб системи з урахуванням цілісності останньої та її взаємодії зі зовнішнім середовищем. На сьогодні розроблено різні концепції структурно-функціонального управління великими системами.

Пізнавальний, або когнітивний метод, пов'язаний із загальнофілософською теорією пізнання, що є методологічною базою для багатьох наукових галузей та дисциплін, особливо ефективний у вивченні динаміки розвитку бібліотеки як системи та її співвідношення з суспільством. Для аналізу формування ресурсів необхідно вивчення теоретичної і практичної діяльності бібліотеки у співвідношенні з її соціальним статусом як унікального соціально-інформаційного інституту.

Таким чином, у центрі досліджуваних проблем знаходиться бібліотека як соціальна інституція. Для розуміння внутрішніх і зовнішніх взаємодій суттєве значення має моделювання, за допомогою якого розглядаються процеси і явища, що не піддаються безпосередньому вивченню.

На всіх етапах дослідження активно застосовувався метод проблемно-категоріального аналізу: як під час звернення до історичного досвіду в галузі бібліотечної справи та оцінювання сучасного стану бібліотечної взаємодії, так і у контексті вивчення соціокультурних і технологічних перетворень.

Важливу роль у визначенні пріоритетних напрямів розвитку взаємодії бібліотечної мережі НАН України у формуванні українського наукового інформаційного простору відіграло використання методу джерелознавчого аналізу під час вивчення змісту концептуальних і стратегічних розробок, аналізу

об'єкт-предметного поля фахових наукових досліджень. Активно залучалися статистичний метод і метод порівняльного аналізу для характеристики змін стану бібліотечної мережі у різні історичні періоди.

Досліджено базові засади та простежено сучасні тенденції розвитку співпраці бібліотек із метою представлення якісного інформаційного продукту з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, модернізацією управління бібліотечними ресурсами для адаптації до сучасних потреб українського суспільства. Використання методу термінологічного аналізу сприяло вирішенню завдання через розгляд термінів «взаємодія», «співробітництво», «співпраця», «інтеграція», «кооперація», «консолідація», визначення сутності і змісту концептуального поняття «бібліотечна взаємодія».

Еволюційний підхід, вивчення бібліотечної практики та накопичений досвід дозволили сформулювати характерну закономірність, яка засвідчує формування нового професійного простору – діалогічну взаємодію бібліотек різних держав на основі інтенсифікації процесів інтернаціоналізації, транснаціоналізації та інтеграції з метою задоволення інформаційних, наукових і культурних потреб суспільства.

Отже, поглиблене усвідомлення створення нової архітекτονіки інтегрованої бібліотечної мережі НАН України, як і розвиток системи сучасного науково-методичного забезпечення, потребує впровадження прогресивних інформаційних та інтелектуальних технологій задля забезпечення загального доступу, що є метою відкритого універсального простору, який об'єднує минуле, сучасне та майбутнє. «Майбутнє не витікає безпосередньо з минулого. Це можна проілюструвати методом контрапункту, який застосовується у містобудуванні. Наприклад, працюючи у певному історичному оточенні, архітектор має коректно вписати туди нову споруду, виважуючи її пропорції та об'єми, візуальні зв'язки, але не наслідуючи при цьому стилі попередніх епох»².

Нові перспективи досягнення більш високих рівнів розвитку української науки та пропагування її надбань відкриває стрімкий прогрес інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій задля формування консолідованого інформаційно-знаннєвого простору. Сучасні виклики в умовах цифровізації спонукають бібліотеки до напрацювання оптимальних виробничих стратегій в інноваційній діяльності. Інтегральна професійна взаємодія наукових установ Національної академії наук України є базовою засадою діяльності їхніх бібліотек в умовах цифровізації, адже сприяє максимальному розкриттю інформаційного потенціалу як сховищ документальної пам'яті української науки і культури.

² Довгострокова стратегія розвитку культури в Україні до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.02.2016 р. № 119-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80#Text>

РОЗДІЛ 1

БІБЛІОТЕЧНА МЕРЕЖА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ В СИСТЕМІ НАУКОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

1.1. Теоретико-методологічні засади та джерельна база дослідження

Питання бібліотечної взаємодії на сучасному етапі розвитку українського суспільства набуває особливого значення, оскільки це передбачає координування зусиль не тільки провідних бібліотек різної галузевої та відомчої належності, але й мережевої співпраці в умовах формування єдиного інформаційного простору України. Міжбібліотечна взаємодія зі створення національного інтегрованого ресурсу забезпечить входження українського наукового інформаційного простору у світовий.

На важливості сучасної організації взаємодії в українській бібліотечній галузі наголошують науковці, які обґрунтовують доцільність інформаційної співпраці у сучасному соціально-комунікаційному просторі, розкривають форми та методи організації співробітництва у процесі створення спільних бібліотечно-інформаційних ресурсів, висвітлюють досвід та обговорюють перспективи і напрями взаємодії через проєктну діяльність тощо. Ці питання розглядалися О. Барковою³, Т. Букшиною⁴, Т. Вилегжаніною⁵,

³ Баркова О. В. Сетевая технология кооперативного наполнения базы данных «Рефераты научных изданий Украины». *Науково-технічні бібліотеки в єдиному інформаційному просторі України: міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 13–16 черв. 2000 р.). Київ, 2000. С. 130–136.

⁴ Букшина Т. Ф. Відображення галузевої науково-реферативної інформації в РЖ «Джерело»: кооперативна взаємодія освітянських бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 12. С. 11–15; *Ії ж.* Періодичні і продовжувані видання з питань педагогіки, психології й освіти педагогічних і класичних університетів України: стан кооперативного реферування. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2011/133.pdf

⁵ Вилегжаніна Т. Кооперація як засіб успішного функціонування бібліотек в інформаційному середовищі. *Бібліотечна планета*. 2013. № 4. С. 4–7.

О. Воскобойниковою-Гузєвою⁶, В. Ільганаєвою⁷, Л. Костенком⁸, О. Мар'їною⁹, О. Онищенком¹⁰, В. Попиком¹¹, А. Свободою¹², Д. Солов'яненком¹³,

⁶ Воскобойникова-Гузєва Е. В. Модернізаційні моделі розвитку бібліотек. *Бібліотеки національних академії наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку*. Київ, 2012. Вип. 10. С. 103–115.

⁷ Ільганаєва В. Корпоративний рух в Україні: стан та перспективи розвитку. *Бібліотечний форум України*. 2006. № 2. С. 13–15.

⁸ Костенко Л. Й. Реферативна база даних «Україніка наукова»: стан, перспективи використання. *Сучасний стан та перспективи наукового реферування*: матеріали Міжнар. семінару-практ., присвяч. 10-річчю вид. РЖ «АПК України» (Київ, 29 трав. 2009 р.). Київ, 2009. С. 53–57.

⁹ Мар'їна О. Ю. Розвиток корпоративних бібліотечних проєктів в Україні. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 1. С. 22–25; *Його ж.* Сучасні форми інформаційно-комунікаційної взаємодії в регіональних бібліотечних системах. *Вісник Книжкової палати*. 2009. № 2. С. 20–23.

¹⁰ Онищенко О. Українські бібліотеки у 90-х роках ХХ ст.: основні тенденції розвитку та напрями діяльності. *Бібліотечний вісник*. 2009. № 3. С. 12–23.

¹¹ Попик В. Бібліотеки як співтворці інтелектуального духовного піднесення України. *Бібліотека. Наука. Комунікація*: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоціація б-к України. Ч. 1. Київ, 2015. С. 3–6; Попик В. Здобутки й завдання українських бібліотек в інтеграції та поширенні ресурсів бібліографічної інформації. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 37. С. 547–567; *Його ж.* Формування цілісного національного бібліотечно-інформаційного простору як складова утвердження інформаційного суверенітету України. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору*: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоціація б-к України. Київ, 2014. С. 3–5; *Його ж.* Нові обрії інтеграції національного науково-інформаційного простору. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 11–25; *Його ж.* Створення фундаментальної електронної бібліотеки «Україніка» як складник формування національного гуманітарного інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 3–7; *Його ж.* Стратегія розвитку бібліотечної сфери та пріоритети формування національного науково-інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 5. С. 3–9; *Його ж.* Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 3–11.

¹² Свобода А. А. Інтеграційні процеси в бібліотечній галузі: історія. Сучасний стан, проблеми оптимізації. *Науково-технічні бібліотеки в єдиному інформаційному просторі України*: тези доп. і повідомлень на Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Держ. наук.-техн. б-ка України, 2000. С. 52–55.

¹³ Солов'яненко Д. Академічні бібліотеки в новому соціотехнічному вимірі: Ч. 3. Роль академічних бібліотек в конструюванні інтегрованих інформаційних е-середовищ. *Бібліотечний вісник*. 2010. № 6. С. 3–17.

Г. Солоїденко¹⁴, М. Сорокою¹⁵, Г. Шемаєвою¹⁶, Т. Ярошенко¹⁷ та іншими. Виникнення відносин та зв'язків між окремими бібліотеками та бібліотечними процесами засвідчило початок формування бібліотечної системи

¹⁴ Солоїденко Г. Международная деятельность Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского: основные направления и приоритеты. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2014. Вып. 12. С. 341–352; *Її ж.* Бібліотеки наукових установ НАН України. *Українська бібліотечна енциклопедія* / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2018. URL: <http://ube.nplu.org/article/>; *Її ж.* Взаємодія бібліотек як важливий чинник розвитку бібліотечної галузі. *Бібліотечні цінності в епоху сучасних інформаційних технологій* : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Чернівці, 14–15 трав. 2015 р.) / Нац. наук. мед. б-ка України, Б-ка Буковин. держ. мед. ун-ту. Київ, 2015. С. 73–82; *Її ж.* Історія створення та організація діяльності бібліотечних об'єднань та асоціацій в Україні. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2006. Вип. 15. *Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність*. С. 48–63; *Її ж.* Науково-дослідницька робота бібліотек: напрями, пріоритети, ефективність. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 11. С. 12–17; *Її ж.* Роль академічних бібліотек в організації і структуруванні інформаційних ресурсів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 45. *Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складник формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору*. С. 104–117; *Її ж.* Роль громадських і самоврядних органів в управлінні бібліотечною діяльністю. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 29. С. 21–32; *Її ж.* Роль НБУВ в організації взаємодії бібліотек, діяльності асоціацій та самоправних організацій. *Вісник Львівського університету. Сер. Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. Львів, 2009. Вип. 4. С. 136–145; *Її ж.* Роль професійних асоціацій в інноваційному розвитку бібліотечної справи. *Бібліотечний вісник*. 2004. № 3. С. 15–19; *Її ж.* Асоціація бібліотек України: етапи становлення та розвитку. *Вісник САУ. Сер. Архівіст*. Київ, 2000. Вип. 2(5). С. 23–30.

¹⁵ Сорока М. Б. Інформаційні продукти бібліотек: проблеми кооперативного формування та суспільного використання. *Бібліотечний вісник*. 2002. № 1. С. 27–30; *Її ж.* Національна система реферування української наукової літератури : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2002. 209 с. х

¹⁶ Шемаєва Г. В. Бібліотека в системі наукової комунікації: коеволюційні процеси розвитку : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2009. 42 с.; *Її ж.* Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Харківська держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2008. 289 с.; *Її ж.* Напрями взаємодії бібліотек у сучасному соціально-комунікаційному просторі. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2013. С. 5–7; *Її ж.* Перспективні напрями розвитку електронних інформаційних ресурсів бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2012. № 3. С. 3–7; *Її ж.* Транспортування знань у каналах інформаційного забезпечення науки. *Бібліотечна планета*. 2005. № 4. С. 29–31.

¹⁷ Ярошенко Т. Бібліотечні консорціуми: перспективи розвитку. *Бібліотечний форум України*. 2006. № 4. С. 7–11; *Її ж.* Проект «Електронна бібліотека»: центри знань в університетах України – інновації через співробітництво. *Бібліотечний вісник*. 2009. № 3. С. 3–5; *Її ж.* Світова цифрова бібліотека: будуємо глобальне партнерство. *Бібліотечна планета*. 2010. № 3. С. 5–9; *Її ж.* Україна у Світовій цифровій бібліотеці: будуємо глобальне партнерство. *Бібліотечний форум України*. 2010. № 3. С. 29–30.

з подальшим розвитком напрямів, посиленням інтенсивності та стійкості взаємозв'язків. Сучасна бібліотечна взаємодія характеризується двома тенденціями: екстенсивний (розширення) та інтенсивний (поглиблення) розвиток, коли, з одного боку, зростають обсяги бібліотечної взаємодії (кількість бібліотек, залучених до спільної роботи, кількість напрямів бібліотечної співпраці та обсяг по кожному з них тощо), а з іншого – посилюється система бібліотечних відносин, збагачується їхній зміст, відбуваються зміни у структурі формування та використання бібліотечних ресурсів.

Теоретико-методологічні засади дослідження бібліотечної взаємодії ґрунтуються на наукових розробках сучасних бібліотекознавців, зокрема, серед українських науковців питання зміни філософії бібліотек – від володіння до доступу – представлено розробками О. Баркової¹⁸, К. Бережної¹⁹, О. Воскобойнікової-Гузєвої²⁰, С. Гарагулі²¹, І. Давидової²², Н. Зайченко²³, О. Каращук²⁴, О. Клименко²⁵,

¹⁸ Баркова О. Модельний підхід у дослідженні технологічного забезпечення електронної бібліотеки. URL: <http://res.in.ua/modelenij-pidhid-u-doslidjenni-tehnologichnogo-zabezpechennya.html>

¹⁹ Бережна К. С. Використання хмарних технологій у бібліотеках України. *Модель бібліотеки XXI століття* : Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 15 черв. 2018 р.) / Нац. юридичний ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка. Харків, 2018. URL: <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/paper/viewFile/14710/7523>

²⁰ Воскобойнікова-Гузєва О. Модернізаційна стратегія розвитку вітчизняної бібліотечно-інформаційної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2012. № 5. С. 8–19.

²¹ Гарагуля С. Бібліотека та веб 2.0: зміна фахової парадигми. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2012. Вип. 34. С. 91–94

²² Давидова І. О. Інноваційний розвиток бібліотек як складової системи соціальних комунікацій суспільства. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матеріалів VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–27 трав. 2010 р.). Київ, 2010. С. 16–17; *Її ж.* Технології проєктної діяльності – шлях до сталого розвитку бібліотек. *Модель бібліотеки XXI століття* : Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 15 черв. 2018 р.) / Нац. юридичний ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка. Харків, 2018. URL: <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/index>; *Її ж.* Управління системними трансформаціями бібліотек: до питання наукової організації управління. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. Вип. 45. С. 78–84.

²³ Зайченко Н. Я. Реферативні ресурси – інформаційний продукт сучасної наукової бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2005. № 1. С. 28–35; Зайченко Н. Я., Баркова О. В. Моделі кооперативної співпраці зі створення національних реферативних ресурсів. *Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ* : Міжнар. наук. конф. (Київ, 12–14 жовт. 2004 р.). Київ, 2004. URL: http://www.nbu.gov.ua/new/04_kiev/zaich_bar.html; *Її же.* Організація кооперативної співпраці у процесі формування наукової електронної бібліотеки. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 трав. 2005 р.). Ч. 1. Київ, 2005. С. 142–144.

²⁴ Каращук О. Бібліотека в сучасному інформаційному просторі. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2016. Вип. 43. С. 596–610.

²⁵ Клименко О. З. Корпоративна взаємодія наукових бібліотек в умовах формування суспільства знань: базові засади. *Інформаційний простір бібліотеки* : тези VII міжнар. наук.-практ.

В. Копанєвої²⁶, Л. Костенка²⁷, К. Лобузінної²⁸, О. Мар'їної²⁹, О. Пастушенка³⁰, Ю. Половинчак³¹, О. Сокур³², А. Сусак³³, Г. Шемаєвої³⁴ та іншими.

Так, у дослідженні А. Сусак³⁵ поряд з усталеними функціями кумуляції, класифікації, трансляції, ціннісної орієнтації, що на думку автора становить тех-

конф. (Львів, 18–19 трав. 2017 р.). Львів : Вид-во «Львівська політехніка», 2017. С. 23–25; *Її ж.* Наукова бібліотека у цифрову епоху: традиції та інновації. *Бібліотечний вісник.* 2017. № 6. С. 40–44; *Її ж.* Різновиди співпраці українських бібліотек в інформаційному суспільстві. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.* Київ, 2016. Вип. 44. С. 7–19.

²⁶ Копанєва В. О. Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 198 с.

²⁷ Костенко Л. Й., Сорока М. Б. Бібліотека інформаційного суспільства. *Бібліотечний вісник.* 2002. № 3. С. 33–38.

²⁸ Лобузінна Е. В. Информационный портал «Наука Украины: доступ к знаниям». *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития.* Киев, 2017. Вип. 14. С. 35–46; *Її ж.* Електронна наукова періодика відкритого доступу: семантичні веб-технології для бібліотек. *Бібліотечний вісник.* 2015. № 3. С. 18–23; *Її ж.* Створення інтегрованого бібліотечного простору: основні проблеми та шляхи вирішення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Информологія.* 2012. № 2. С. 34–41; *Її ж.* Сучасні підходи до інтеграції електронних бібліотечних інформаційних ресурсів. *Вісник Книжкової палати.* 2012. № 12. С. 24–28.

²⁹ Мар'їна О. Ю. Бібліотека у процесах формування цифрового контенту. *Бібліотекознавство. Документознавство. Информологія.* 2012. № 2. С. 41–46; *Її ж.* Веб-орієнтована концепція розвитку бібліотек в контексті еволюції веб-технологій. *Вісник Книжкової палати.* 2016. № 10. С. 24–27; *Її ж.* Інформаційно-комунікаційна взаємодія як фактор розвитку регіональних бібліотечних систем : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2011. 20 с.

³⁰ Пастушенко О. В. Бібліотека як комунікаційна установа в інформаційному просторі та розвиток функцій ресурсної бази науки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Информологія.* 2016. № 1. С. 16–24.

³¹ Половинчак Ю. Бібліотеки в культурних взаємодіях цифрової епохи. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.* Київ, 2013. № 35. С. 302–317; *Її ж.* Бібліотечні консорціуми – перспектива ХХІ століття: світовий досвід та вітчизняні реалії. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.* Київ, 2011. Вип. 30. С. 51–62.

³² Сокур О. Бібліотеки наукових установ НАН України у контексті становлення цифрового суспільства в Україні. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації :* матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 119–122; *Її ж.* Науково-методична робота бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах цифровізації. *Бібліотека. Наука. Комунікація: Від управління ресурсами – до управління знаннями :* матеріали Міжнар. наук. конф. (5–7 жовт. 2021 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН ; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2021. С. 129–132.

³³ Сусак А. В. Функції бібліотеки в сучасному інформаційному просторі. *Вісник Львівського університету. Сер. соціологічна.* Львів, 2007. Вип. 1. С. 194–198.

³⁴ Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Харківська держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2008. 289 с.

³⁵ Сусак А. В. Функції бібліотеки в сучасному інформаційному просторі. *Вісник Львівського університету. Сер. соціологічна.* Львів, 2007. Вип. 1. С. 194–198.

нічні (внутрішні) функції, запропоновано освітньо-соціалізуючу та стабілізуючу. Останню з вищезазначених функцій автор вважає актуальною для сучасного суспільства, оскільки більшість теоретиків постіндустріалізму (М. Кастельс, О. Тоффлер, Д. Белл) центральне місце відводять знанням та інформації, які перетворюються на найважливіший соціальний і економічний ресурс. Стрімке поширення технологій розповсюдження інформації кардинально змінило монополію друкованих засобів на неї. У цьому контексті до нових очікуваних функцій бібліотеки А. Сусак відносить її активну роль у забезпеченні доступу, і як наслідок – подолання цифрової нерівності у суспільстві.

Варто зазначити, що питання функцій сучасної наукової бібліотеки є одним із найскладніших і найдискусійніших проблем бібліотекознавства. Від розробки науково обґрунтованої і адекватної практики типології багато у чому залежить правильність постановки діяльності бібліотек, чіткість у визначенні завдань, напрямів роботи, функцій, зв'язків, побудова і функціонування всієї бібліотечної системи та її внутрішньосистемної взаємодії.

Моделний підхід до дослідження бібліотечної взаємодії, як складної відкритої динамічної системи і окремих її підсистем, застосовували багато українських учених. Серед них вирізняються дослідження Ю. Артемова³⁶, О. Васильченка³⁷, С. Гарагулі³⁸, Т. Добко³⁹, Н. Зайченко⁴⁰, Т. Колеснікової⁴¹, П. Рогової⁴², М. Слободяника⁴³ та інших.

³⁶ Артемов Ю. І. Концептуальна модель бібліотеки суспільства знань. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*. Київ, 2010. Вип. 2. С. 66–71.

³⁷ Васильченко М. П. Взаємодія бібліотек у рамках створення єдиної інформаційно-бібліотечної системи «Бібліотека – XXI». *Бібліотечний форум України*. 2012. № 1. С. 8–9.

³⁸ Гарагуля С. Моделі інтеграції електронних джерел наукової інформації у бібліотеках. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 6. С. 18–20.

³⁹ Добко Т. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.): монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2013. 376 с.

⁴⁰ Зайченко Н. Я., Баркова О. В. Моделі кооперативної співпраці зі створення національних реферативних ресурсів. *Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ*: Міжнар. наук. конф. (Київ, 12–14 жовт. 2004 р.). Київ, 2004. URL: http://www.nbuv.gov.ua/new/04_kiev/zaich_bar.html

⁴¹ Колеснікова Т. Еволюція комунікаційних моделей діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 2. С. 17–24.

⁴² Рогова П. І. Інтеграційні процеси у діяльності освітянських бібліотек МОН України і НАПН України в умовах інформатизації. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. Т. 38. № 6. С. 217–230; *Його ж*. Педагогічні бібліотеки України (II пол. XIX – 20-ті роки XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2004. 20 с.

⁴³ Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій: монографія / НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського. Київ: *Бібліотечний вісник*, 1995. 268 с.; *Його ж*. Наукова бібліотека: побудова інформаційно-функціональної моделі. *Наукова бібліотека*

Найперспективнішим є системний підхід. Система (*грец.* σύστημα – поєднання, утворення) визначається як сукупність визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія⁴⁴. Системний підхід орієнтує дослідників на розкриття цілісності об'єкта, виявлення різноманітних зв'язків і зведення їх у теоретичну єдність. В українському бібліотекознавстві важливість цього методу було доведено наприкінці 1970-х років.

Системний підхід дозволяє виокремити найзагальніші й стійкі елементи у бібліотечній взаємодії, ґрунтується на виборі найраціональніших шляхів вивчення складних явищ через послідовне розчленування їх до тієї межі, за якою вони втрачають свою якість. Отже, розвиток наукових бібліотек як системи, якій притаманно посилення єдності та взаємозалежності всіх її елементів, потребує вивчення з позицій системного підходу.

Граничною одиницею поділу є окрема бібліотека як елемент. Неподільність елемента відносна, неподільним він вважається лише на тому рівні аналізу, який прийнятий у цьому дослідженні. Розглянутий на іншому рівні – як не елемент, а самостійна система (інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек) зі своїми елементами і зв'язками – він також характеризується складністю і передбачає ретельний розгляд. Сукупність елементів (у нашому дослідженні – бібліотеки наукових установ НАН України) утворюють єдину систему відкритого типу.

Розрізняють прості і складні системи. Проста система – це сукупність однорідних елементів (бібліотеки наукових установ НАН України), що виконують необхідні для її оптимального існування функції. Якщо ж у системі є кілька таких сукупностей (бібліотеки відділень наукових установ НАН України), то кожна з них набуває роль підсистеми, а вся вона стає складною.

Поняття системи так само відносне, як і поняття елемента, адже кожна система одночасно є підсистемою (елементом) системи більш високого порядку (метасистеми) і одночасно виступає як метасистема для систем більш низького порядку (мікросистем).

Сучасне бібліотекознавство характеризується різними науковими підходами до аналізу бібліотеки як системи. На наше переконання, найоптимальнішими з них є виділені та охарактеризовані Ю. Артемовим⁴⁵. Зокрема, автор виокремлює структурно-функціональний, соціально-функціональний, діяльнісний, маркетинговий та технологічний підходи.

в сучасному соціокультурному контексті : тези доп. Міжнар. наук. конф. (Київ, 12–15 жовт. 1993 р.). Ч. 1. Київ, 1993. С. 3–4.

⁴⁴ Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; гол. ред. В. І. Шинкарук та ін. Київ : Абрис, 2002. С. 583.

⁴⁵ Артемов Ю. І. Концептуальна модель бібліотеки суспільства знань. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*. Київ, 2010. Вип. 2. С. 66.

Для налагодження мережевої взаємодії бібліотек наукових установ Всеукраїнської академії наук (далі ВУАН) першим директором Всенародної бібліотеки України (далі ВБУ) Степаном Пилиповичем Постернаком (1885–1938) у 1929 р. було ініційовано створення Бібліотечної комісії, коли постала потреба планово організувати і координувати бібліотечну справу всієї ВУАН як цілісної системи. У 1946 р. задля активізації співробітництва академічних бібліотек тодішній директор головної бібліотеки країни Юрій Олексійович Меженко (1892–1969) запропонував створити при Бібліотеці Академії наук Керівний центр мережі бібліотек системи Академії наук Української радянської соціалістичної республіки (далі АН УРСР). Таким чином, було підготовлено проект Положення про мережу бібліотек, що мало б забезпечити якісно новий рівень роботи книгозбірень академічних інститутів, розвиток їх як єдиної інформаційно-бібліотечної мережі з уніфікованою організацією основних бібліотечно-виробничих процесів. Тобто, було запропоновано науково-організаційне забезпечення бібліотечної взаємодії.

Вихідним (аксіоматичним) для вивчення структури бібліотеки є положення про те, що бібліотека як соціальний інститут створена суспільством для розповсюдження у просторово-часовому континіумі документів із метою формування та задоволення інформаційних потреб.

Сутність сьогоднішніх змін полягає у переорієнтації пріоритетів – знання стали ключовим елементом сучасного суспільного й економічного життя. Під впливом цих змін розширилися функції й ускладнилися завдання, які поставали перед бібліотеками, що потребує постійного вдосконалення структури, ресурсів і технологічного забезпечення. Саме тому існує необхідність теоретичного осмислення змін у структурі бібліотек, які були зумовлені процесами у світовому співтоваристві й виникли у зв'язку з переходом на вищий рівень розвитку.

Концептуальна модель гібридної бібліотеки, яка була представлена у колективній монографії фахівців Київського національного університету імені Тараса Шевченка⁴⁶, ґрунтується на поєднанні інформаційного та діяльницького підходів. Запропонована модель інтегрує чотири необхідні й достатні, на думку авторів, елементи: інформаційний потенціал, обробка інформації, представлення інформації, забезпечення комунікації через ЕДД⁴⁷. На нашу думку, така модель представляє бібліотечну взаємодію лише у напрямі задоволення інформаційних потреб користувача.

⁴⁶ Антонов В. М., Нестеренко В. Г., Антонова-Рафі Ю. В. Гібридні акмеологічні бібліотеки в Україні (інноваційні технології та застосування) : монографія. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2013. С. 38–41.

⁴⁷ Там само. С. 47.

Перспективна модернізаційна модель сучасної української наукової бібліотеки у дослідженнях О. Воскобойнікової-Гузевої⁴⁸ репрезентована вже як трирівнева та семиелементна: ідеологічний, інноваційний, інвестиційний складник передбачають технологічну, соціальну, інституційну модернізацію, що своєю чергою призведе до результативного складника, так званого «світового стандарту».

У контексті нашого дослідження актуальною є концептуальна модель Ю. Артемова, де книгозбірня – це система з внутрішніми і зовнішніми взаємодіями та зв'язками між ними, яка зорієнтована на зовнішній запит, організацію бібліотечно-інформаційного ресурсу, бібліотечні послуги та продукти. Представлена діяльнісна модель враховує індивідуальні характеристики книгозбірень, їхню здатність відповідати сучасним уявленням про бібліотеку суспільства знань. Автор стверджує, що «у відповідь на зовнішні запити у бібліотеці ініціюються процеси, що визначаються технологічними інструкціями, нормами, структурою й методами керівництва бібліотекою»⁴⁹. Для реалізації цих процесів залучаються всі наявні бібліотечні ресурси: кадрові, інтелектуальні, бібліотечно-інформаційні, інформаційно-комунікаційні, матеріально-технічні, фінансові. У результаті користувач одержує якісні бібліотечні послуги та продукти.

Бібліотечно-інформаційний продукт є результатом когнітивної діяльності бібліотек, який представлений: бібліографічними покажчиками різних типів і видів, реферативною та аналітичною інформацією, бібліометричною, наукометричною й прогностичною діяльністю. Згідно з моделлю Ю. Артемова, задля формування власних ресурсів бібліотеки звертаються із запитом до інших установ і організацій, тобто активно співпрацюють.

У запропонованій моделі бібліотечно-інформаційний ресурс виходить за рамки окремої бібліотеки. Сучасні бібліотеки, за твердженням Ю. Артемова, повинні об'єднуватися у корпоративні бібліотечні мережі, надавати своїм користувачам доступ до інформації в регіональному, галузевому й світовому інформаційному просторі, що стає визначальною рисою бібліотеки суспільства знань.

Нова модель бібліотечної діяльності – корпоративна, організаційне становлення якої розпочалося наприкінці 1990-х років, означає розширення комунікаційних зв'язків між учасниками корпорації, постачальниками і споживачами. Її підґрунтям став активний розвиток інформаційних технологій, телекомунікаційного середовища й, передусім, мережі Інтернет, які

⁴⁸ Воскобойнікова-Гузева О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Г. І. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.

⁴⁹ Артемов Ю. І. Концептуальна модель бібліотеки суспільства знань. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*. Київ, 2010. Вип. 2. С. 67–68.

змінити традиційні уявлення щодо обмеженості бібліотек, зруйнували їхню замкненість. І. Давидова⁵⁰ уточнює, що зміна організаційних форм функціонування бібліотек в інформаційному суспільстві відбувається й у напрямі створення нових організаційних форм – електронних і цифрових бібліотек, які функціонують у глобальному розподіленому інформаційному просторі. Дослідниця вважає трансформацію еволюційним процесом бібліотечної системи.

Організація інформаційно-комунікаційної взаємодії в бібліотечній сфері, регіональні стратегії, методи організації співробітництва бібліотек із застосуванням сучасних технологій розглядалися Т. Вилегжаніною⁵¹, Є. Корніловою⁵², О. Мар'їною⁵³, В. Попиком⁵⁴, А. Свободою⁵⁵, Т. Ярошенко⁵⁶ та іншими теоретиками і практиками бібліотечної галузі.

Зокрема, І. Давидова⁵⁷ підкреслює, що на етапі інформатизації бібліотек активізувався процес трансформаційних змін бібліотечної діяльності, який є еволюційним, і паралельно посилюється соціальний вплив через управлінську складову, про що свідчать інноваційні зміни, а трансформація стає внутрішнім еволюційним процесом бібліотечної системи. Аналіз сучасної практики функціонування бібліотеки як соціального інституту засвідчує, що посилення своєї соціальної ролі бібліотеки можуть досягти лише за умови ефективного управління системними трансформаціями, спрямованими на пошук можливостей, які відкриває інформаційне суспільство для виробництва нових інформаційних

⁵⁰ Давидова І. О. Управління системними трансформаціями бібліотек: до питання наукової організації управління. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. Вип. 45. С. 80–81.

⁵¹ Вилегжаніна Т. І. Публічні бібліотеки України на зламі століть : вибр. ст. / Добір матеріалів та упоряд. С. Басенко, З. Савіна ; відп. ред. З. Савіна. Нац. парлам. б-ка України. Київ, 2015. 272 с.

⁵² Корнілова Є. О. Корпоративні технології у наукових бібліотеках. *Бібліотечний вісник*. 2007. № 4. С. 7–12.

⁵³ Мар'їна О. Ю. Бібліотека в цифровому просторі : монографія / Харківська держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2017. 326 с.

⁵⁴ Попик В. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 3–11.

⁵⁵ Свобода А. А. Інтеграційні процеси в бібліотечній галузі: історія. Сучасний стан, проблеми оптимізації. *Науково-технічні бібліотеки в єдиному інформаційному просторі України* : тези доп. і повідомлень на Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Держ. наук.-техн. б-ка України, 2000. С. 52–55.

⁵⁶ Ярошенко Т. Бібліотечні консорціуми: перспективи розвитку. *Бібліотечний форум України*. 2006. № 4. С. 7–11.

⁵⁷ Давидова І. О. Управління системними трансформаціями бібліотек: до питання наукової організації управління. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. Вип. 45. С. 78–84.

продуктів і послуг, інформаційних технологій та опанування нових форм організації бібліотечного виробництва. Це, на думку дослідниці, передбачає особливий, новаторський стиль господарювання бібліотек на засадах їхньої орієнтації на нововведення і систематичну й цілеспрямовану інноваційну діяльність.

Серед основних стратегій розвитку електронних ресурсів бібліотек України, Г. Шемаєва⁵⁸ називає управління ресурсами на засадах професійної комунікаційної взаємодії бібліотекарів у електронному середовищі, презентації наукових здобутків із розширенням форм подання результатів наукових досліджень і засобів наукової взаємодії, збільшенням типів і видів універсальних, галузевих, предметно-орієнтованих ресурсів у національних і глобальних мережах.

Розгляд наукових досліджень дав можливість визначити, що одним із ефективних інструментів в інноваційній діяльності бібліотек є їхня інтеграція. З означеного питання є численні публікації. Значна їх частина подає виклад теоретичних засад інтеграційних процесів у бібліотечній сфері. Серед них вирізняються роботи О. Башун⁵⁹, О. Клименко⁶⁰, К. Лобузін⁶¹, В. Попика⁶². Питанням корпоративного каталогування присвячено праці Т. Вилегжаніної⁶³, О. Мар'їної⁶⁴, Р. Щербан⁶⁵. Окремі аспекти корпоративних бібліотеч-

⁵⁸ Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Харківська держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2008. 289 с.; *Її ж.* Напрями взаємодії бібліотек у сучасному соціально-комунікаційному просторі. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2013. С. 5–7.

⁵⁹ Башун О. В. Глобальна бібліотечна кооперація: історія та сучасність. *Бібліотечний форум України*. 2003. № 2. С. 29–30.

⁶⁰ Клименко О. З. Інтеграція українських бібліотек – важлива складова інформаційно-комунікаційної діяльності. *Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2016 р.). Київ, 2016. С. 38–42.

⁶¹ Лобузін К. Інтегрований меморіальний ресурс «Електронна бібліотека та архів В. І. Вернадського». URL: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2013/disk/113.pdf>

⁶² Попик В. Стратегія розвитку бібліотечної сфери та пріоритети формування національного науково-інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 5. С. 3–9.

⁶³ Вилегжаніна Т. І. Публічні бібліотеки України на зламі століть : вибр. ст. / Нац. парлам. б-ка України. Упоряд. С. Басенко, З. Савіна ; відп. ред. З. Савіна. Київ, 2015. 272 с.

⁶⁴ Мар'їна О. Ю. Розвиток корпоративних бібліотечних проєктів в Україні. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 1. С. 22–25; *Її ж.* Сучасні форми інформаційно-комунікаційної взаємодії в регіональних бібліотечних системах. *Вісник Книжкової палати*. 2009. № 2. С. 20–23.

⁶⁵ Щербан Р. М. Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система. *Бібліотечний форум України*. 2007. № 2. С. 2–4.

них проєктів розглядалися М. Васильченком⁶⁶, Є. Корніловою⁶⁷, У. Красник⁶⁸, М. Кузнецовою⁶⁹ та іншими.

Роль бібліотек у наукових комунікаційних процесах, розвиток бібліотечно-комунікаційних моделей та комплексних інформаційно-комунікаційних технологій в умовах цифровізації і формування суспільства знань сьогодні розглядається бібліотекознавцями та вченими у галузі інформатизації, зокрема, вирізняються публікації Т. Бірюкової⁷⁰, С. Горової⁷¹, В. Горового⁷², А. Каптерєва⁷³, А. Кочеткової⁷⁴, Н. Кунанець⁷⁵, І. Лобузїна⁷⁶, К. Лобузїної⁷⁷,

⁶⁶ Васильченко Н. П. Координация как этап взаимодействия библиотек. *Бібліотечний форум України*. 2010. № 1. С. 15–16.

⁶⁷ Корнілова Є. Адресно-цільове інформування віддалених користувачів: практика та перспективи використання. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). Київ, 2015. Ч. 2. С. 28–31.

⁶⁸ Красник У. О. Корпоративна діяльність бібліотек як складова формування інформаційного суспільства. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25 жовт. 2012 р.) / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2012. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16593/52-506-512.pdf>

⁶⁹ Кузнецова М. М. Регіональні електронні ресурси: від корпоративного створення до використання у соціально-комунікаційному середовищі ОУНБ. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 8. С. 25–29.

⁷⁰ Бірюкова Т. Л. Бібліотека в системі документних комунікацій: функціональний аспект : автореф. дис... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 16 с.

⁷¹ Горова С. В. Періодичні електронні видання в системі бібліотечних інформаційних ресурсів (на базі аналізу інтернет-видань кінця ХХ – початку ХХІ ст.) : автореф. дис... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 19 с.

⁷² Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2010. 360 с.

⁷³ Каптерев А. И. Библиотечная деятельность и информационное пространство. Киев, 1991. 50 с.

⁷⁴ Кочеткова А. Цифрові бібліотеки як ознака ХХІ століття. *Світгляд*. 2009. № 6. С. 68–73.

⁷⁵ Кунанець Н., Липак Г., Пасічник В. Формування консолідованого інформаційного ресурсу «розумного міста»: бібліотечний аспект. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 2. С. 3–8.

⁷⁶ Лобузін І. В. Цифрові бібліотечні проєкти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекції : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. В. А. Широков. Київ, 2016. 216 с.

⁷⁷ Лобузїна К. В. Авторський профіль на порталі національної наукової бібліотеки як інструмент презентації здобутків вченого та наукової установи. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 289–293.

О. Онищенко⁷⁸, М. Сенченка⁷⁹, Л. Філіпової⁸⁰, Т. Чорної⁸¹ та інших.

Концепції стратегічного розвитку та перспективи української бібліотечно-інформаційної сфери в контексті сучасних соціальних трансформацій представлено у дисертаційному дослідженні О. Воскобойнікової-Гузевої⁸². Дослідниця простежила генезу фахових уявлень щодо розвитку бібліотечної системи України через основні тенденції взаємовпливу суспільного розвитку і функціонування бібліотечної сфери, проаналізувала стратегії провідних бібліотек світу, представила перспективну модернізаційну модель розвитку вітчизняних книгозбірень.

О. Мар'їна⁸³ дослідила взаємодію бібліотек у цифровому просторі, визначила основні тенденції їх цифрової адаптації, напрями та динаміку створення цифрових ресурсів, узагальнила особливості застосування новітніх технологій для підвищення ефективності цифрової модернізації бібліотек та запропонувала контент-стратегію розвитку бібліотек у цифровому просторі.

У дисертації Чжао Лін⁸⁴ обґрунтовано тезу, що тільки зі створенням єдиного інформаційно-комунікативного середовища бібліотек можливе подолання цифрової нерівності у суспільстві.

У дисертаційному дослідженні Т. Бірюкової⁸⁵ проаналізовано функціональні засади організації ефективної взаємодії бібліотек в системі документно-

⁷⁸ Онищенко О. С. Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 6. С. 3–7.

⁷⁹ Сенченко М. І. Депозитарна цифрова бібліотека – як єдина можливість вирішення проблем книгозховищ. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 2. С. 3–6.

⁸⁰ Філіпова Л. Я. Документально-електронні комунікації в умовах інформатизації освіти. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. Одеса : ОНПУ, 2009. С. 18–20.

⁸¹ Чорна Т. Світова Цифрова Бібліотека (World Digital Library): новини проекту та українських учасників : презентація. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів*. URL: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/2571>

⁸² Воскобойнікова-Гузева О. В. Бібліотечно-інформаційна сфера України в контексті соціальних трансформацій кінця ХХ ст. – 10-х років ХХІ ст.: концепції стратегічного розвитку, динаміка змін, перспективи : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 36 с.

⁸³ Мар'їна О. Ю. Інформаційно-комунікаційна взаємодія як фактор розвитку регіональних бібліотечних систем : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2011. 20 с.

⁸⁴ Чжао Лін. Національна бібліотека в стратегіях подолання цифрової нерівності : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2008. 20 с.

⁸⁵ Бірюкова Т. Л. Бібліотека в системі документних комунікацій: функціональний аспект : автореф. дис... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 16 с.

комунікаційних інститутів та представлено перспективи їхньої співпраці в умовах інформаційного суспільства.

Більшість сучасних бібліотекознавчих праць ґрунтуються на окремих аспектах взаємодії бібліотек або проєктній діяльності, що відображено у дисертаційних роботах останніх років. Т. Добко⁸⁶ висвітлено становлення та розвиток довідково-бібліографічної діяльності бібліотек НАН України, запропоновано концептуальні підходи до організації довідково-бібліографічної співпраці відповідно до змін інформаційного середовища й потреб користувачів. Модель оптимальної організації довідково-бібліографічного обслуговування у бібліотеках НАН України, запропонована Т. Добко, передбачає тісне поєднання організаційних, технологічних та науково-методичних складників. Це – наявність методичного центру і активних компонентів мережі, формування корпоративного інтегрованого довідково-бібліографічного ресурсу всіх бібліотек НАН України, поєднання диференційованого підходу до формування довідково-пошукового апарату (далі ДПА) у бібліотеках-методичних центрах і бібліотеках наукових установ НАН України, взаємодія та координація під час онлайн-довідково-бібліографічного обслуговування (далі ДБО) віддалених користувачів і надання ексклюзивних довідково-інформаційних послуг. Така модель, на думку дослідниці, зумовлена реаліями сучасної інформаційно-комунікаційної ситуації і потребами користувачів, передбачає тісну взаємодію при формуванні корпоративного інтегрованого багатопрофільного довідково-бібліографічного ресурсу⁸⁷.

Отже, основні перспективні напрями бібліотечно-інформаційного забезпечення наукових досліджень базуються на інтеграції інформаційних ресурсів, чому сприяє налагоджена взаємодія бібліотечної мережі НАН України у формуванні українського наукового інформаційного простору.

Т. Кулаковська⁸⁸ представила становлення, розвиток та особливості функціонування бібліотечно-інформаційної системи НАН України як сукупності бібліотек і бібліотечно-інформаційних підрозділів наукових установ. Дослідницею

⁸⁶ Добко Т. В. Довідково-бібліографічна діяльність бібліотек НАН України: трансформація змісту, форм і методів під впливом зміни інформаційно-комунікаційного середовища (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 33 с.

⁸⁷ Добко Т. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2013. 376 с.

⁸⁸ Кулаковська Т. Бібліотечно-інформаційна система НАН України (20-ті роки XX ст. – початок XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2006. 20 с.

розроблено та запропоновано концептуальну модель розбудови науково-інформаційного центру на базі бібліотеки наукової установи, діяльність якої відповідає завданням інноваційного розвитку української науки.

Дослідження науково-методичної діяльності Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника у період 1940–2016 рр. представлено у напрацюваннях В. Мудрохи⁸⁹. Авторка обґрунтовує, що модернізація української бібліотечної галузі передбачає комплексне вирішення проблем підвищення кваліфікації та перепідготовки бібліотечних фахівців на нових методичних засадах, адже активне впровадження інноваційних технологій у роботу бібліотек потребує активізації науково-методичного забезпечення та фахового кадрового потенціалу.

Питанню консолідованого інформаційного ресурсу, інтеграції та кооперації бібліотек, архівів і музеїв в єдині інформаційні центри на сьогодні значну увагу приділяють багато дослідників, зокрема, О. Греськів⁹⁰, Л. Дубровіна⁹¹, Ю. Зинкявичене⁹², Н. Кунанець⁹³, Г. Липак⁹⁴, К. Лобузін⁹⁵, А. Мазуркевич⁹⁶,

⁸⁹ Мудроха В. А. Основные тенденции научно-методической работы Львовской национальной научной библиотеки Украины имени В. Стефаника. *Научные труды. Институт рукописей имени Мухаммеда Физули НАН Азербайджана*. Баку, 2016. № 2. С. 87–96; *Ії ж.* Науково-методична діяльність Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: історико-функціональний аспект та інноваційні особливості : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 20 с.

⁹⁰ Греськів О. О. Законодавче та нормативно-правове забезпечення досліджень ретроспективних бібліотечних фондів в Україні: актуалізація в частині формування Державного реєстру національного культурного надбання. *Бібліотеки, архіви, музеї: інтеграція до світового наукового та історико-культурного простору* : матеріали XIX міжнар. наук.-практ. конф. «Королєнківські читання 2016» (Харків, 12 жовт. 2016 р.). У 2-х ч. Ч. 2. С. 107–124. URL: <http://ru.calameo.com/read/000632945ec25530693b1>

⁹¹ Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 1. С. 3–10.

⁹² Зинкявичене Ю. Совместный проект архивов, библиотек и музеев Литвы. URL: www.epraveldas.lt

⁹³ Кунанець Н., Липак Г., Пасічник В. Формування консолідованого інформаційного ресурсу «розумного міста»: бібліотечний аспект. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 2. С. 3–8.

⁹⁴ Липак Г. І. Формування консолідованих інформаційних ресурсів бібліотек, архівів та музеїв територіальних громад : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 22 с.

⁹⁵ Лобузін К. В. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2012. 252 с.; Лобузін К. В., Клочок А. Г. Електронний каталог НБУВ: проблеми адаптації до умов сучасного інформаційного середовища. *Бібліотечний вісник*. 2011. № 4. С. 3–10.

⁹⁶ Мазуркевич А. Взаємодія бібліотек та музеїв України. *Бібліотечний форум України*. 2015. № 2. С. 53–56.

О. Мар'їна⁹⁷, О. Рибачок⁹⁸, С. Шемаєв⁹⁹ та інші. Нині охарактеризовано різні аспекти створення та функціонування спільних культурно-документальних комплексів як сховищ національно-культурного спадку, носіїв соціальної пам'яті, сформовано переваги їхньої взаємодії. У питаннях об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек, архівів, музеїв детально досліджено причини та переваги їхньої співпраці, вивчено історію та передумови, окреслено роль та функції цих установ, обґрунтовано шляхи подолання відмінностей щодо ставлення цих інституцій до оцифрування колекцій. Загальною перепороною налагодження системної взаємодії бібліотек із музеями та архівами в українському досвіді названо недостатність комплексного теоретичного та методологічного обґрунтування основних засад і напрямів її організації.

У спільному дослідженні Л. Дубровіної, І. Матяш, А. Киридон¹⁰⁰ представлено бібліотеки, архіви і музеї як соціальні інститути, що збирають та зберігають джерела національної пам'яті; здійснюють наукову, інформаційну та культурну діяльність; визначено їх роль, основні функції та засади діяльності.

Важливою тенденцією розвитку корпоративних бібліотечних проєктів є залучення до співпраці різних суб'єктів інформаційного суспільства: архівів, музеїв, органів науково-технічної інформації, патентних організацій, інформаційно-аналітичних агенцій тощо. С. Шемаєв¹⁰¹ у своїх дослідженнях обґрунтував основні напрями комунікаційної взаємодії бібліотек із музеями та архівами, адекватні формуванню нового розуміння місця соціокомунікаційних структур у сучасному інформаційному просторі, висвітлив особливості налагодження ефективної співпраці між ними в українському та зарубіжному досвіді,

⁹⁷ Мар'їна О. Ю. Бібліотека в цифровому просторі : монографія / Харківська держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2017. 326 с.

⁹⁸ Рибачок О. М. Інтеграційні проєкти бібліотечних та архівних ресурсів: європейські програми, українські здобутки. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоціація б-к України. Київ, 2013. С. 35–36; *Його ж.* Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. 20 с.

⁹⁹ Шемаєв С. А. Особенности взаимодействия библиотек, музеев, архивов в зарубежных странах. *Молодой ученый*. 2015. № 4. С. 738–741; *Його ж.* Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2016. 20 с.

¹⁰⁰ Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 1. С. 3–10.

¹⁰¹ Шемаєв С. А. Особенности взаимодействия библиотек, музеев, архивов в зарубежных странах. *Молодой ученый*. 2015. № 4. С. 738–741; *Його ж.* Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2016. 20 с.

зокрема створення єдиного ресурсу на основі об'єднання різних даних (бібліотечних і архівних документів, музейних предметів); формування уніфікованої бази даних (далі БД) різних об'єктів (текст, відео, аудіо, мультимедіа тощо); розробка інформаційної системи, спрямованої на впровадження та координування комунікаційних процесів між культурними установами в електронному середовищі.

О. Клименко зазначає, що міжгалузева співпраця та бібліотечна інтеграція, що відбувається на її основі, є процесом подолання галузевої та відомчої відособленості, посилення взаємозалежності бібліотек різних типів і видів, виникнення й наростання спільних елементів у діяльності відомчих і галузевих бібліотечних мереж¹⁰². У науковому дискурсі інтеграції наукових бібліотек із закладами освіти, науки та культури присвячено низку публікацій О. Клименко і О. Сокур¹⁰³.

¹⁰² Клименко О. З. Різновиди співпраці українських бібліотек в інформаційному суспільстві. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2016. Вип. 44. С. 7–19.

¹⁰³ Клименко О. З. Стратегічні проекти розвитку наукових бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 6. С. 40–44; Клименко О. З., Дем'янюк Л. М. Наукові бібліотеки: основні напрями інтеграції з закладами освіти, науки та культури. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 6. С. 30–33; Клименко О., Сокур О. Взаємодія – категорія динамічних змін у сучасній бібліотечній науці і практиці України. *Бібліотечний Меркурій*. 2021. Вип. 2. С. 107–117; *Їх же*. Взаємодія бібліотек Національної академії наук України з вітчизняними вищими навчальними закладами. *Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновацій* : наук.-практ. Інтернет-конф. (Ужгород, 15–19 черв. 2020 р.) / Наук. б-ка Ужгородського нац. ун-ту. URL: <https://cutt.us/ViP75>; *Їх же*. Взаємодія бібліотек: теоретико-методологічне обґрунтування терміна. *Участь бібліотек у збереженні культурної спадщини та відновленні історичної пам'яті народу* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 7 листоп. 2019 р.) / М-во культури, молоді та спорту України, Нац. іст. б-ка України, Нац. спілка краєзнавців України, Київський нац. ун-т культури і мистецтв ; заг. ред. О. П. Реєнт ; ред. кол. А. В. Скорохватова, С. І. Смілянець, О. В. Михайлова, Т. В. Новальська, В. П. Кисельова ; ред. Т. С. Кудласевич. Київ, 2019. С. 137–142; *Їх же*. Взаємодія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського із закладами освіти, науковими установами, бібліотеками, професійними організаціями: зміст, тенденції і перспективи. *Бібліотечний вісник*. 2022. № 1. С. 41–53; *Їх же*. Взаємодія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з вітчизняними вищими навчальними закладами. *Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновацій* : наук.-практ. Інтернет-конф. (Ужгород, 15–19 черв. 2020 р.) / Наук. б-ка Ужгородського нац. ун-ту. URL: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/public/uploads/files>; *Їх же*. Взаємодія у діяльності бібліотек як базовий чинник прогресу української науки. *Медичні бібліотеки України: досвід, традиції, інновації* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 трав. 2020 р.) / Нац. наук. мед. б-ка України, Наук. б-ка Харківського нац. мед. ун-ту, Секція працівників мед. б-к УБА, Наук. б-ка Харківського фармацевтичного ун-ту. Київ, Харків, 2020. С. 126–131; Пасмор Н. П., Кулик М. М. Сучасні засоби вимірювання наукової інформації: бібліотечний досвід. *Університетська бібліотека: час змін, трансформацій, нововведень* : матеріали Всеукр. круглого столу (Харків, 13 черв. 2017 р.) / Нац. юрид.

Важливим аспектом налагодження ефективної бібліотечної взаємодії є активізації взаємодії викладачів на всіх рівнях і напрямках як ключового чинника якісної підготовки фахівців спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у сучасних умовах. Ми погоджуємося з Н. Бойчук, що «фундаментальною скарбницею потенцій, яка здатна розширити можливості освітньої підготовки ЗВО [закладів вищої освіти – О. Л. Сокур, О. З. Клименко] спеціальності 029 з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей через систему науково-методичних і педагогічних заходів є взаємодія викладачів, зорієнтована на таких напрямках, як наукова, освітня, науково-методична та виховна діяльність»¹⁰⁴, «адже без висококваліфікованих спеціалістів, здатних до самоосвіти упродовж життя, немислимий подальший прогрес бібліотечно-інформаційної сфери загалом»¹⁰⁵.

Таким чином, за органічної інтеграції модернізованої галузевої науки та оптимізованої практики спостерігаємо становлення оновленої система вищої освіти, яка стане надійним базисом економічного розвитку відновленої України. Саме тому основою реформованої галузевої вищої освіти, на переконання Н. Бойчук, є партнерська взаємодія з базами практики для студентів як майбутніми роботодавцями та закладами вищої освіти (далі ЗВО), що зумовлено вимогами сучасного ринку праці до випускників, які повинні бути конкурентоздатними¹⁰⁶.

Вагомими практичними досягненнями та прикладними аспектами реалізації положень актуальної законодавчої ініціативи – «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки» мають на меті кардинально підвищити якість підготовки фахівців із вищою освітою та зробити їх конкурентоспроможними на ринку праці в умовах інноваційних змін стосовно нових вимог до змісту професій майбутнього¹⁰⁷.

ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка. Харків, 2017. URL: http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=1951

¹⁰⁴ Бойчук Н. А. Взаємодія – ключовий чинник якісної підготовки фахівців спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа». *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 .) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. С. 9–12.

¹⁰⁵ Бойчук Н. А. Підготовка студентів за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: реалії сьогодення. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–24 черв. 2022 р.) / упоряд. З. М. Свердлик, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 252.

¹⁰⁶ Там само. С. 251–254.

¹⁰⁷ Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки: проєкт. *Міністерство освіти і науки України* : вебпортал. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlyagromadskogo-obgovorennya-proyekt-strategiyi-rozvitku-vishoyi-osviti-ukrayini>

Характеризуючи наявну джерельну базу щодо бібліотечної взаємодії, необхідно відзначити, що більшість матеріалів, присвячених міжнародному бібліотечному співробітництву, представлена переважно статтями, доповідями, звітами про наради, конференції і семінари. Серед українських науковців, які у тому чи іншому аспекті висвітлюють міжнародну бібліотечну взаємодію, варто назвати праці О. Клименко¹⁰⁸, Т. Кулаковської і Г. Солоіденко¹⁰⁹, О. Кучмій¹¹⁰, Н. Малолетової і Р. Красій¹¹¹, Д. Ніколаєва¹¹², В. Пашкової¹¹³, Н. Стрішенець¹¹⁴.

Таким чином, сьогодення парадигма бібліотечної взаємодії передбачає використання принципово нових можливостей організації доступу до інформації незалежно від часу та місцезнаходження як документа, так і користувача.

¹⁰⁸ Клименко О. З. Базові засади імплементації міжнародних нормативних документів у діяльність наукових бібліотек України. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 48. С. 184–201; *Її ж.* Імплементація міжнародних стандартів у нормативно-методичну базу діяльності наукових бібліотек України. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнародн. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 55–58.

¹⁰⁹ Кулаковська Т. Л., Солоіденко Г. І. Міжнародне співробітництво бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2006. № 6. С. 37–41.

¹¹⁰ Кучмій О. П. Міжкультурне співробітництво як чинник зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 20 с.

¹¹¹ Малолетова Н. И., Красий Р. Л. Международные книгообменные связи Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского (1918–2008 гг.). *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2009. Вып. 7. С. 328–346; *Їх же.* Міжнародний книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2008. Започаткування. Становлення. Розвиток : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 144 с.

¹¹² Ніколаєв Д. В. Міжнародна взаємодія бібліотек у системі наукових комунікацій. *Бібліотека ВНЗ на новому етапі розвитку соціальних комунікацій* : матеріали наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 22–23 квіт. 2010 р.) / М-во транспорту та зв'язку України, Дніпропетр. нац. ун-т залізничного транспорту ім. В. Лазаряна. Дніпропетровськ, 2010. С. 73; *Його ж.* Міжнародна взаємодія бібліотек у сучасних умовах розширення єдиного інформаційного простору. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків, 2012. Вип. 35. С. 124–132; *Його ж.* Міжнародна комунікаційна взаємодія бібліотек на сучасному етапі. *Бібліотечно-інформаційний сервіс: сучасний стан і перспективи розвитку* : матеріали Міжнародн. наук.-практ. конф. (Харків, 14–15 жовт. 2010 р.) / М-во аграр. політики України, Харківський нац. техн. ун-т сільського госп-ва ім. П. Василенка. Харків, 2010. С. 137–141.

¹¹³ Пашкова В. С. Еволюція національних бібліотечних асоціацій (1876–2009) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2010. 40 с.; *Її ж.* Національні бібліотечні асоціації: 1876–2008 : монографія. Харків : Акта, 2009. 332 с.

¹¹⁴ Стрішенець Н. В. Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема: бібліотекознавчий аспект : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 501 с.; Стрішенець Н., Сокур О. Міжнародні стандарти діяльності наукових бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 6. С. 52–54; *Їх же.* Тенденції розвитку сучасного зарубіжного бібліотекознавства. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 6. С. 38–39.

Єдиний інформаційно-бібліотечний простір припускає організацію процесів бібліотечного обслуговування на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють створення й одночасне колективне використання спільних ресурсів. Як слушно наголошує Є. Корнілова, це об'єднання можливе за таких умов: створення логічної мережі, що поєднувала б бібліотеки; розроблення нормативно-методичного забезпечення взаємодії бібліотек при створенні спільних розподілених ресурсів і їх використанні; гармонізація міжнародних стандартів при створенні інформаційних ресурсів і доступі до них; використання єдиного програмного забезпечення підтримки бібліотечної взаємодії¹¹⁵.

У дисертації Є. Кулик¹¹⁶ модернізацію бібліотечно-інформаційного обслуговування представлено на прикладі інноваційних інтерактивних каналів взаємодії бібліотек з юнацькою аудиторією. Окремі аспекти взаємодії через еволюцію дистанційних форм обслуговування користувачів розкрито у дисертаційних дослідженнях В. Медведєвої¹¹⁷ та В. Бондаренко¹¹⁸.

Формуванню корпоративних бібліотечно-інформаційних ресурсів присвячено дослідження Г. Берладина¹¹⁹, Н. Гавриш¹²⁰, Т. Павленко¹²¹. А. Струнгар¹²² розглянув інформаційно-аналітичний портал бібліотеки як засіб наукової комунікації.

¹¹⁵ Корнілова Є. О. Корпоративні технології у наукових бібліотеках. *Бібліотечний вісник*. 2007. № 4. С. 11.

¹¹⁶ Кулик Є. В. Інноваційні інтерактивні канали взаємодії бібліотек з юнацькою аудиторією як засіб модернізації бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва в Україні : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 18 с.

¹¹⁷ Медведєва В. М. Еволюція дистантних форм бібліотечної роботи як спосіб розширення доступу користувачів до бібліотечних фондів (1990–2009) : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2010. 18 с.

¹¹⁸ Бондаренко В. І. Дистантне інтернет-обслуговування користувачів сучасної бібліотеки (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 19 с.

¹¹⁹ Берладин Г. В. Кооперація зусиль в роботі бібліотек. Досвід роботи. *Медичні бібліотеки України на шляху до суспільства знань* : матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 15–17 трав. 2007 р.). Київ, 2007. С. 20–27.

¹²⁰ Гавриш Н. Б. Формування корпоративних бібліотечно-інформаційних ресурсів як складової інформаційної інфраструктури фармацевтичної галузі України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2012. 20 с.

¹²¹ Павленко Т. Б. Зведений електронний каталог медичних бібліотек України: погляд учасника проекту. *Репозитарій Харківського нац. мед. ун-ту*. URL: <http://repo.knmtu.edu.ua/bitstream/>

¹²² Струнгар А. В. Інформаційно-аналітичний портал бібліотеки як засіб наукової комунікації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 19 с.

Корпоративна діяльність бібліотек, зокрема ЗВО окреслено у дослідженнях Л. Бакуменко¹²³, Т. Букшиної¹²⁴, В. Дубового і А. Безмощук¹²⁵, Т. Колесникової¹²⁶, Т. Костирко¹²⁷. Зокрема, Л. Бакуменко виклала принципи організації корпоративної взаємодії у ракурсі створення депозитаріїв бібліотек ЗВО; комунікаційні моделі діяльності бібліотек ЗВО в умовах інформатизації окреслено у науковому дослідженні Т. Колесникової; Т. Костирко розглянула концепти моделювання регіональної системи бібліотечно-інформаційних ресурсів ЗВО.

Адаптація комунікаційних технологій до бібліотечної діяльності в умовах інформаційного суспільства обґрунтовано у дисертації Т. Дурєєвої¹²⁸. Питання міжособистісної взаємодії у бібліотечному колективі як факторі інноваційного розвитку останньої висвітлено у науковому дослідженні Ю. Петрухно¹²⁹. Взаємодія бібліотек на основі розбудови регіональних корпоративних проєктів представлена у дисертації О. Мар'їної¹³⁰.

Значний внесок у розробку питання створення інтегрованого інформаційного простору України зробили науковці НБУВ. У низці монографій¹³¹, ав-

¹²³ Бакуменко Л. Г. Репозитарії бібліотек вищих навчальних закладів України: принципи організації корпоративної взаємодії : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2013. 20 с.

¹²⁴ Букшина Т. Ф. Періодичні і продовжувані видання з питань педагогіки, психології й освіти педагогічних і класичних університетів України: стан кооперативного реферування. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2011/133.pdf

¹²⁵ Дубовий В., Безмощук А. Вища школа і бібліотека: встановлення корпоративних відносин. *Бібліотечна планета*. 2006. № 2. С. 26–27.

¹²⁶ Колесникова Т. Еволюція комунікаційних моделей діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 2. С. 17–24; *Ії ж.* Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2012. 22 с.

¹²⁷ Костирко Т. Концепти моделювання регіональної системи бібліотечно-інформаційних ресурсів вищих навчальних закладів. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 4. С. 17–19.

¹²⁸ Дурєєва Т. А. Адаптація комунікаційних технологій до бібліотечної діяльності в умовах інформаційного суспільства : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2009. 20 с.

¹²⁹ Петрухно Ю. Є. Міжособистісна взаємодія в колективі як фактор інноваційного розвитку бібліотек : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2009. 20 с.

¹³⁰ Мар'їна О. Ю. Інформаційно-комунікаційна взаємодія як фактор розвитку регіональних бібліотечних систем : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2011. 20 с.

¹³¹ Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства : монографія / О. С. Онищенко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2011. 248 с.; Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій : монографія / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України

торами яких є знані вчені О. Онищенко, В. Попик, В. Горовий, Л. Дубровіна, Ю. Половинчак, Л. Костенко, К. Лобузін та інші, розкрито процес перетворення наукових бібліотек у невід’ємний складник інформаційного середовища та наголошено на зростаючій ролі цих книгозбірень в управлінні глобальними ресурсами, створенні умов для оперативних інформаційних обмінів на базі структуризації міжнародних бібліотечних систем та інших великих центрів концентрації інформаційних ресурсів тощо.

Колективна монографія «Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань»¹³² є результатом комплексного дослідження у рамках науково-дослідної теми НБУВ «Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек як фактор розвитку суспільства знань» (2014–2016, № державної реєстрації 0114U000197), яка презентує аналіз сучасних тенденцій, інновацій та окреслює перспективи в інформаційно-комунікаційній діяльності наукових бібліотек в умовах розвитку інформаційного суспільства та формування суспільства знань. Зокрема, у другому розділі «Інтеграційні процеси та комунікаційна взаємодія наукових бібліотек у формуванні єдиного інформаційного простору» проаналізовані інтеграційні процеси та комунікаційна взаємодія наукових бібліотек як визначального чинника цивілізаційного розвитку України у формуванні єдиного науково-інформаційного простору. Також досліджено базові засади та простежено сучасні тенденції розбудови співпраці бібліотек і науково-інформаційних установ задля представлення якісного інформаційного продукту з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, модернізацією управління бібліотечними ресурсами з метою адаптації до сучасних потреб суспільства. У контексті нашого дослідження, важливими є розглянуті особливості оптимізації використання та формування українських електронних інформаційних ресурсів «Наукова електронна бібліотека», «Наукова періодика України» та практична реалізація партнерської взаємодії бібліотек у розвитку єдиної національної системи реферування наукової інформації України.

ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 232 с.; Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія і розвиток : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 184 с.; Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій : монографія / О. С. Онищенко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 158 с.; Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного соціокультурного середовища : монографія / О. С. Онищенко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014. 296 с.; Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища : монографія / О. С. Онищенко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 194 с.

¹³² Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / Василенко О. М., Добко Т. В., Зайченко Н. Я. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. 410 с.

У науковому дослідженні К. Лобузіню¹³³ запропоновано організаційні та методичні засади опрацювання документних масивів наукових бібліотек за допомогою об'єднання бібліотечних та комп'ютерних технологій, які реалізують інтелектуальний доступ до інформаційних ресурсів як інтегрованого інформаційного об'єкта і перетворюють її фонд у базу знань, де відбувається накопичення ресурсів та налагодження ефективного обміну знаннями в процесі документальної комунікації, і можуть бути запропоновані як моделі для корпоративних порталів наукових бібліотек.

Соціальне партнерство в практичній бібліотечній діяльності базується на традиційній взаємодії бібліотек як між собою, так і з іншими установами та організаціями для проведення спільних заходів, що знайшло відображення у дослідженнях О. Башун¹³⁴, О. Воскобойнікової-Гузєвої¹³⁵, Є. Кияниці¹³⁶. Зокрема, авторами наголошено на значущості інноваційного розвитку бібліотек та всієї бібліотечно-інформаційної сфери України через соціальне партнерство, пошук можливостей взаємодії з партнерами, владними структурами, різними колами громадськості та залучення додаткового фінансування.

Слід зазначити, що українськими й зарубіжними науковцями дедалі більше уваги приділяється питанню дистанційного обслуговування користувачів. Зокрема, активно досліджується сучасний стан міжбібліотечного абонементу (далі МБА) та електронної доставки документів, їх перспектив та модернізації у зв'язку з розвитком та впровадженням нових інформаційно-комунікаційних технологій у ці процеси, аналізуються особливості створення і функціонування електронних і гібридних бібліотек, досліджуються бібліотечні вебсайти як один із найважливіших каналів доступу до інформаційних ресурсів, функціонування сервісу віртуальної довідки. Основні тенденції розвитку дистанційних форм обслуговування викладено

¹³³ Лобузіню К. В. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2012. 252 с.

¹³⁴ Башун О. В. Соціальне партнерство бібліотек. URL: <https://www.slideshare.net/olenabashun/ss-9221588>

¹³⁵ Воскобойнікова-Гузєва О. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 4. С. 3–8.

¹³⁶ Кияниця Є. О. Зв'язки бібліотек з громадськістю в соціокультурному просторі регіону : монографія. Київ : Ліра-К, 2018. 180 с.

у публікаціях В. Горового¹³⁷, О. Ісаєнка¹³⁸, Л. Коновал¹³⁹, В. Медведєвої¹⁴⁰, Л. Чуприни¹⁴¹.

Проблеми і напрями інтеграції бібліотечних ресурсів були предметом обговорення під час конференцій: «Взаємодія та партнерство бібліотек у регіональному інформаційному просторі» (ХДНБ ім. В. Короленка, 2012), «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів» (НБУВ, 2013), «Бібліотеки, архіви, музеї: формування цифрового регіонального простору» (ХДНБ ім. В. Короленка, 2014); «Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору» (НБУВ, 2016), «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (НБУВ, 2017), «Модель бібліотеки ХХІ століття» (Наукова бібліотека Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, 2018), «Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху» (НБУВ, 2019), «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації» (НБУВ, 2020); «Бібліотека. Наука. Комунікація. Від управління ресурсами – до управління знаннями» (НБУВ, 2021), «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг» (НБУВ, 2022), «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек» (НБУВ, 2023) тощо.

Історії діяльності окремих бібліотек наукових установ НАН України присвячено публікації О. Акімової, В. Колесникової, В. Кучмаренко, І. Панських, Т. Посудневської, Г. Риженко, А. Сивцової, І. Хибник, які ввійшли до тематичного збірника «Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність»¹⁴². Роботу науково-технічної бібліотеки Інституту

¹³⁷Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2010. 360 с.

¹³⁸Ісаєнко О. Інноваційні бібліотечні технології інформаційного обслуговування : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 158 с.; *Його ж.* Розвиток інноваційних бібліотечних технологій інформаційного обслуговування в Україні (1980–2007 рр.) : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 20 с.

¹³⁹Коновал Л. Функціонування національних цифрових бібліотечних проєктів у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка». *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 11–16.

¹⁴⁰Медведєва В. М. Еволюція дистантних форм бібліотечної роботи як спосіб розширення доступу користувачів до бібліотечних фондів (1990–2009) : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2010. 18 с.

¹⁴¹Чуприна Л. Современные тенденции в формировании и развитии информационного пространства Украины. *Українсько-македонський науковий збірник*. Київ, 2011. Вип. 5. С. 247–262.

¹⁴²Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; редкол.: О. С. Онищенко (гол.) та ін. Київ, 2006. Вип. 15. Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність. 365 с.

електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України висвітлено у публікаціях С. Іваненко¹⁴³.

Від самого початку XXI ст. теоретики і практики бібліотечної справи жваво обговорюють назрілі завдання формування в Україні бібліотечних консорціумів, подібних до тих, які вже упродовж кількох десятиліть функціонують у провідних країнах світу і багато у чому визначають політику бібліотечно-інформаційної діяльності.

Об'єднання українських бібліотек у консорціуми необхідне для ефективнішого впровадження передових інформаційно-комунікаційних технологій. При цьому головним завданням різноманітних бібліотечних об'єднань залишається інтеграція інформаційних ресурсів задля зменшення фінансових витрат щодо формування й збереження фондів, а у підсумку – якнайповніше задоволення запитів користувачів. Цій темі присвячено публікації І. Баньковської¹⁴⁴, Н. Дзюби і В. Красножон¹⁴⁵, Ю. Половинчак¹⁴⁶, Т. Яро-

¹⁴³ Іваненко С. Бібліотеці Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України – 85. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 6. С. 47–50; *Її ж.* Виставкова робота бібліотеки Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона Національної академії наук України у 2021 р. *Бібліотечний вісник*. 2022. № 3. С. 88–91; *Її ж.* Діамара Степанівна Пшеничникова – ключова постать у становленні бібліотеки Інституту електрозварювання. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2021. Вип. 62. С. 384–395; *Її ж.* Наукометрія як перспективний напрям діяльності науково-технічної бібліотеки Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона Національної академії наук України. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : Міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених (Харків, 20–21 квіт. 2023 р.). У 2 ч. / Харківська держ. акад. культури ; за ред. Н. Рябухи та ін., відп. за вип. О. О. Косачова. Харків : ХДАК, 2023. Ч. 2. С. 173–174; *Її ж.* Особливості роботи бібліотеки Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона Національної академії наук України в умовах воєнного стану. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2023. № 1. С. 9–12; *Її ж.* Участь науково-технічної бібліотеки Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона в наукометричних дослідженнях. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 4. С. 35–39; *Її ж.* Основні напрями діяльності бібліотеки наукової установи Національної академії наук України в умовах воєнного стану. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 68. Наукові бібліотеки в умовах воєнного стану. С. 125–138.

¹⁴⁴ Баньковська І. Організація бібліотечних консорціумів (із досвіду роботи зарубіжних бібліотек). *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 45. Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складник формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору. С. 47–60.

¹⁴⁵ Дзюба Н. Й., Красножон В. М. Корпоративна взаємодія бібліотек України для дітей з аналітичного розпису періодичних видань. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матеріалів VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–27 трав. 2010 р.). Київ, 2010. С. 41–43.

¹⁴⁶ Половинчак Ю. Бібліотечні консорціуми – перспектива XXI століття: світовий досвід та вітчизняні реалії. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 30. С. 51–62.

шенко¹⁴⁷. Дослідники наголошують, що потреба у виникненні об'єднань обумовлена тими ж факторами, що і необхідність у бібліотечній кооперації взагалі – інформаційний вибух призвів до збільшення кількості видань, які дорожчають з кожним роком. Нестача фінансів на задоволення зростаючих користувачьких інформаційних потреб унеможливають відособлення бібліотек одна від одної.

Залежність формування інформаційного простору від рівня організації внутрішніх і зовнішніх зв'язків як складників системи наукової комунікації, визначення системоутвірної ролі бібліотеки у ній та інфраструктурних особливостей книгозбірень досліджено у статті Г. Шемаєвої «Транспортування знань у каналах інформаційного забезпечення науки»¹⁴⁸. Треба зазначити, що дослідниця детально розглянула електронні ресурси бібліотек України національного, регіонального, галузевого та спеціалізованого значення, до яких вона віднесла різні форми: бази даних, електронні бібліотеки, депозитарії, портали, недокументні засоби наукової комунікації. Такий підхід, на думку авторки, зумовлений появою нового технологічного базису наукової взаємодії, що вимагає об'єднання всіх засобів комунікації та здійснює вплив на урізноманітнення напрямів бібліотечної діяльності. У своїй докторській дисертації «Бібліотека в системі наукової комунікації: коеволюційні процеси розвитку» Г. Шемаєва¹⁴⁹ охарактеризувала стан української науки, її інформаційну інфраструктуру, особливості діяльності наукових бібліотек України та бібліотек ЗВО, визначила вплив електронних ресурсів на стан інформаційного забезпечення потреб української науки.

На думку І. Давидової¹⁵⁰, сьогодні бібліотеки можуть стати ефективною ланкою взаємодії між глобальними масивами електронної інформації і користувачем. В умовах організаційно-структурних трансформацій, коли бібліотеки опановують електронний простір та функціонують у розподіленому інформаційному середовищі як мережеві структури, зростає значення внутрішньо-бібліотечних та міжбібліотечних комунікацій, відповідно підвищується відповідальність робочих груп та багатофункціональних проєктних команд, які здійснюють інноваційну діяльність¹⁵¹.

¹⁴⁷ Ярошенко Т. Бібліотечні консорціуми: перспективи розвитку. *Бібліотечний форум України*. 2006. № 4. С. 7–11.

¹⁴⁸ Шемаєва Г. В. Транспортування знань у каналах інформаційного забезпечення науки. *Бібліотечна планета*. 2005. № 4. С. 29–31.

¹⁴⁹ Шемаєва Г. В. Бібліотека в системі наукової комунікації: коеволюційні процеси розвитку : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2009. 42 с.

¹⁵⁰ Давидова І. О. Управління системними трансформаціями бібліотек: до питання наукової організації управління. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. Вип. 45. С. 80.

¹⁵¹ Давидова І. О. Інноваційний розвиток бібліотек як складової системи соціальних комунікацій суспільства. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність:*

Українські дослідники наголошують, що «проблема інтеграції та кооперації зусиль бібліотек та інформаційних центрів щодо формування національного розподіленого інформаційного ресурсу є однією з актуальних проблем сьогодення»¹⁵². Інтеграція та кооперація бібліотек у напрямі створення і об'єднання інформаційних ресурсів у мережі Інтернет відкриває нові можливості для сталої діяльності в інформаційному суспільстві. Саме бібліотеки на основі кооперації та розвитку інформаційного виробництва у новому суспільстві мають стати центральною ланкою формування інформаційних ресурсів. На сучасному етапі ця діяльність має ґрунтуватися на організації якісного пошуку через створення засад єдиного лінгвістичного забезпечення наукових бібліотек.

Як стверджує О. Мар'їна, у віртуальному просторі бібліотеки зберігають та навіть спрощують ті функції, які характерні для їхньої традиційної діяльності¹⁵³. Здебільшого бібліотеки зупиняються на традиційних формах комунікації, формуючи професійні бібліотечні сайти, портали, блоги, сторінки у соціальних мережах тощо. Але бібліотечні ресурси, які покликані розвивати тісну і взаємовигідну співпрацю з користувачами, за Г. Боряком¹⁵⁴, розбудовуються досить повільно, не витримуючи конкуренції з соціальними проектами. Це відбувається внаслідок їхньої незначної затребуваності у суспільстві та віддаленості від користувачів, орієнтації на вирішення суто професійних питань.

За О. Ісаєнком, «прикладом об'єднаного бібліотечно-інформаційного простору за відомчою (галузеву) ознакою може бути мережа бібліотек науково-дослідних установ НАН України, мережа медичних бібліотек тощо. Підсистемами такої інформаційної системи в межах країни мають бути обласні об'єднані бібліотечно-інформаційні простори»¹⁵⁵.

Дослідниця Є Корнілова вважає, що єдиний інформаційно-бібліотечний простір передбачає організацію процесів бібліотечного обслуговування на базі сучасних інформаційних технологій, які дозволяють створення й одночасне колективне використання спільних ресурсів за такими напрямками: створення

проблеми науки, освіти, практики : зб. матер. VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–27 трав. 2010 р.). Київ, 2010. С. 16–17.

¹⁵² Жукова В. П. Перспективи кооперації бібліотек у формуванні національного розподіленого інформаційного ресурсу. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. С. 20.

¹⁵³ Мар'їна О. Ю. Бібліотека у процесах формування цифрового контенту. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2012. № 2. С. 41–46.

¹⁵⁴ Боряк Г. До питання про стан і перспективи розвитку мережевих інформаційних ресурсів соціогуманітарних наук. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Електронні інформаційні ресурси* : зб. наук. праць. Київ : НАН України, Ін-т історії України, 2013. С. 9–26.

¹⁵⁵ Ісаєнко О. Інноваційні бібліотечні технології інформаційного обслуговування : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. С. 102.

логічної мережі, яка поєднує різні бібліотеки; гармонізація правил взаємодії бібліотек при створенні спільних розподілених ресурсів і їхнє використання; залучення міжнародних стандартів при створенні інформаційних ресурсів і доступу до них; розробка та/або використання програмного забезпечення підтримки взаємодії бібліотек¹⁵⁶.

Сучасна бібліотечна взаємодія, їхня активна діяльність у формуванні та збереженні культурного надбання української нації, неможлива без осмислення процесів управління – бенчмаркінгу у бібліотечній галузі. Пошук і впровадження кращого досвіду для підвищення конкурентоздатності та якнайповнішого задоволення користувачів, дієвий інструмент у порівнянні своїх напрацювань зі здобутками колег, що є гарним стимулом працювати краще. Цій темі присвячено публікації О. Красовицького¹⁵⁷, Н. Ніколаєнко¹⁵⁸, Л. Присяжної¹⁵⁹, О. Шандрівської та А. Мартинюк¹⁶⁰.

Отже, представлений огляд стану вивчення питання бібліотечної взаємодії свідчить, що комплексного дослідження інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотечної мережі НАН України у системі наукових комунікацій загалом та формуванні бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України зокрема не здійснювалось, попри достатньо широкий діапазон джерел стосовно окремих аспектів досліджуваної тематики. Сучасні теоретичні напрацювання більшою мірою стосуються загальних питань взаємодії бібліотек і пов'язаної з цим мережевої кооперації, упорядкування процесу переведення у цифровий формат бібліотечної документально-ресурсної бази, автоматизації процесу бібліотечного обслуговування, надання дистанційного доступу до електронних ресурсів сучасних книгозбірень тощо. Нами також охарактеризовано різні

¹⁵⁶ Корнілова Є. О. Корпоративні технології у наукових бібліотеках. *Бібліотечний вісник*. 2007. № 4. С. 7–8.

¹⁵⁷ Красовицький О. До питання реформ у бібліотечній галузі. *Бібліотечна планета*. 2015. № 4. С. 25–27.

¹⁵⁸ Ніколаєнко Н. М. Бенчмаркінг – ключ до створення конкурентної бібліотеки: теоретичний аспект. *Імперативи розвитку електронних бібліотек: pro et contra = Imperatives of the Electronic Libraries Development: pro et contra* : матеріали Міжнар. веб-конф. (Харків, 27 берез. 2014 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка, Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Центр. наук. б-ка. Харків, 2014. URL: http://www.nbu.gov.ua/sites/default/files/method_mg/mfiles/201410_method/imperatives.pdf; *Його ж.* Бенчмаркінг як ефективний засіб управління змінами в бібліотеках. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків, 2014. Вип. 45. С. 153–159.

¹⁵⁹ Присяжна Л. В. Інноваційні зміни в бібліотеці на основі бенчмаркінгу. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоціація б-к України. Київ, 2015. Ч. 1. С. 286–289.

¹⁶⁰ Шандрівська О. Є., Мартинюк А. О. Особливості застосування бенчмаркінгу в Україні. *Сучасні проблеми економіки і менеджменту* : тези доп. Міжнар. наук.-практич. конф. (Львів, 10–12 листоп. 2011 р.). Львів : Вид-во «Львівська політехніка», 2011. С. 140–141.

підходи науковців щодо побудови оптимальної моделі бібліотеки, залежність внутрішніх і зовнішніх взаємодій та зв'язків між ними

Разом із тим, бурхливий розвиток бібліотечно-інформаційної сфери, суттєві зміни у сутності та характері бібліотечної діяльності, інтеграційні процеси як чинник розвитку суспільства знань потребують вивчення перспектив збереження бібліотеками, як соціально-комунікаційними установами, прерогативи на здійснення інформаційного обслуговування користувачів. На наше переконання, у контексті цифровізації на сучасному етапі ефективними інструментами в інноваційній діяльності бібліотечної мережі НАН України виступає їхня кооперація та інтеграція, що потребує впровадження єдиного науково-організаційного та технологічного забезпечення діяльності.

1.2. Нормативно-методична база інформаційно-комунікаційної діяльності українських бібліотек в умовах формування наукового інформаційного простору

Важливим аспектом сучасної державної політики України є євроінтеграція, що спонукає до глибинного реформування всіх сфер суспільства, а досягнення успіху в цьому процесі є передумовою як для зростання наукового, культурного, освітнього потенціалу держави, так і забезпечення безперешкодного доступу до інформації всіх громадян України. Європейська інтеграція України – складний, багатоступінчатий, поступовий процес у політичній, економічній, соціальній, науковій та культурній сферах, успіх у якому залежить від унормованого національного законодавства та політичної волі державників. Але саме свідомий європейський вибір громадян, підтримка руху країни у бік Європейського Союзу (далі ЄС), утвердження в українському суспільстві європейської ідентичності є надзвичайно важливим складником входження Києва у європейську спільноту, повернення українців у європейську сім'ю народів¹⁶¹.

Уже очевидно і зрозуміло, що вступ України до ЄС – це питання найближчої перспективи, і вирішальним фактором у цьому процесі, на жаль, стала російсько-українська війна. Також успіх буде залежати від ефективності як внутрішніх реформ, так і від трансформаційних процесів у середині Європейського Союзу. Отже, у найближчій перспективі нашу державу на євроінтеграційному шляху очікує повсякденна копітка праця, яка рухає країну вперед до демократії

¹⁶¹ Клименко О., Сокур О. Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 10.

і процвітання. Але, на наше переконання, найцінніше те, що Україна пройшла етап вибору між європейським і євразійським векторами розвитку держави¹⁶². Тому сьогодні пріоритетним завданням для української бібліотечно-інформаційної сфери є об'єднання зусиль професійного співтовариства у формуванні єдиного національного інформаційного простору, забезпечення інформаційного супроводу процесів модернізації та інноваційного розвитку всіх сфер українського суспільства, підвищення ролі бібліотек та розвиток бібліотечної галузі, надання соціальних гарантій бібліотекарам¹⁶³.

Вивченню чинного законодавства у бібліотечній царині приділяли увагу такі українські вчені: О. Воскобойнікова-Гузєва, Л. Дубровіна, О. Онищенко, Ю. Половинчак, Т. Ярошенко та інші. Але актуальне питання бібліотечної взаємодії фактично залишилося поза їхньою увагою. З огляду на попередні напрацювання, здійснений аналіз нормативно-правового забезпечення взаємодії в українській бібліотечно-інформаційній сфері засвідчив несистемний характер відповідної діяльності. Крім того, на концептуальному та нормативному рівнях досі не розроблено окремого нормативно-правового документа чи стандарту, який би включав усі складники, необхідні для законного, обґрунтованого і вмотивованого механізму щодо закріплення та реалізації понять «взаємодія бібліотек» та «бібліотечна взаємодія», які є базовими для успішного комплексного розвитку українського науково-культурно-освітнього простору та відповідали б вимогам міжнародних норм і стандартів¹⁶⁴.

Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995) – це базовий галузевий закон, який містить первісні правові норми з основних питань та визначає загальні засади бібліотечної справи України з метою задоволення інформаційних, наукових і культурних потреб суспільства, збагачення духовного потенціалу народу і має вищу юридичну силу щодо підзаконних нормативних актів. Документом чітко регламентовано статус українських бібліотек, правові та організаційні засади їхньої діяльності, спрямованої на реалізацію прав громадян на вільний доступ до інформації, знань, залучення до цінностей національної та світової культури, науки, освіти, що зберігаються у бібліотечних фондах країни. Бібліотеки – це юридичні особи, що не підлягають приватизації, забороняється вилучення з бібліотечних фондів документів за ідеологічними чи політичними мотивами. Вперше законом передбачено, що ратифіковані в Україні міжнародні договори встановлюють інші норми, ніж

¹⁶² Там само.

¹⁶³ Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія і розвиток : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. С. 160.

¹⁶⁴ Клименко О., Сокур О. Нормативно-методична база діяльності бібліотек в Україні: джерела дослідження. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Вип. 58. С. 450.

національне законодавство, то практика бібліотечної діяльності має функціонувати за міжнародними правилами. Законом регламентовано, що держава фінансує створення інформаційних мереж і телекомунікаційних систем для інформаційного обміну, входження бібліотек у світові глобальні комп'ютерні мережі та стимулює інтеграцію українських бібліотек у світовий інформаційний простір.

Головний принцип взаємодії бібліотек і взаємовикористання їхніх ресурсів задекларовано ст. 1 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995), де визначення «бібліотечна система України» тлумачиться як «розгалужена мережа бібліотек різних видів, які пов'язані взаємодією і взаємовикористанням бібліотечних ресурсів»¹⁶⁵. Ст. 4 Закону визначено напрями бібліотечної взаємодії, стимулюючи «взаємовикористання бібліотечних ресурсів через систему міжбібліотечного абонементу, зведених каталогів, депозитаріїв, обмінних бібліотечних фондів, інтеграцію бібліотек України у світовий інформаційний простір»¹⁶⁶, що сприяє більш повному задоволенню потреб користувачів в інформації. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані стимулювати взаємодію бібліотек і створювати умови для їхнього розвитку (ст. 10 Закону). У ст. 5 вказано, що функціонування бібліотечної системи України відбувається на основі організації науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи, взаємовикористання бібліотечних ресурсів, скооперованого комплектування фондів та обробки документів, довідково-пошукового апарату. Ст. 11 і 24 встановлено координаційні органи управління процесом взаємодії з боку держави, місцевого самоврядування, визначено центральні бібліотеки, на які покладено обов'язок забезпечувати взаємодію бібліотек різних типів і видів¹⁶⁷.

Безпосередній вплив на функціонування бібліотечно-інформаційної сфери України, зокрема на діяльність наукових бібліотек, мало прийняття у 1993 р. Закону України «Про авторське право і суміжні права»¹⁶⁸. Цим Законом держава охороняє права інтелектуальної власності на творчі праці, саме тому цей документ стає одним з базових у діяльності українських бібліотек, які збирають авторські твори у своїх фондах та надають їх у вільне користування своїм користувачам. Так у цьому Законі, зокрема, обумовлено можливості бібліотек вільно користуватися документами з бібліотечних фондів, які мають статус «суспільного надбання», також дозволено організовувати до них вільний доступ. Зазвичай, це – 90% книжкового фонду НБУВ та бібліотек мережі

¹⁶⁵ Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 33/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>

¹⁶⁶ Там само.

¹⁶⁷ Там само.

¹⁶⁸ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

НАН України, що дозволяє організувати публічний доступ для користувачів цих книгозбірень¹⁶⁹. Зазначимо, що згідно зі ст. 28 і 30 цього Закону авторське право зберігається упродовж усього життя автора і 70 років після його смерті, після закінчення терміну дії авторського права твори отримують статус суспільного надбання, що автоматично означає право на необмежене користування цими творами та об'єктами суміжних прав, термін дії авторського права і (або) суміжних прав на які закінчився.

Важливого значення для бібліотечної мережі НАН України, у структурі яких є архівні і рукописні фонди, мав Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи»¹⁷⁰, яким було закладено поняття Національного архівного фонду України як складника української і світової історико-культурної спадщини та вагомого джерела інформаційних ресурсів суспільства. Національний архівний фонд перебуває під охороною держави і призначений для задоволення інформаційних, соціально-культурних та наукових суспільних потреб, реалізації законних прав та інтересів громадян.

Українська бібліотечна асоціація (далі УБА) як професійна організація вибудовує свою роботу згідно зі світовими пріоритетами. У Стратегії УБА на 2022–2025 рр. підкреслено, що організація «спрямовує свою діяльність на системну трансформацію бібліотечної справи задля якісних змін, післявоєнного відновлення і сталого розвитку українського суспільства та інтеграції у світове співтовариство»¹⁷¹.

Отже, діяльність цієї громадської організації націлена на підтримку розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України з урахуванням різноманітних факторів впливу, загальносвітових тенденцій та запитів професійної спільноти. Одночасно, одним із головних пріоритетів УБА визначає удосконалення системи внутрішньої та зовнішньої комунікації, залучення молоді у діяльність організації на всіх рівнях. Успіх реалізації Стратегії вбачається у скоординованій діяльності активних членів УБА, розвитку інтелектуального капіталу та стабільності забезпечення програмної діяльності.

З метою удосконалення управління бібліотеками, сприяння їхньому розвитку та задля належного функціонування бібліотечної справи при Міністерстві культури України у 2014 р. було сформовано Міжвідомчу координаційну раду з питань розвитку бібліотек та бібліотечної справи. Пріоритетним завданням тоді було визначено «сприяння діяльності бібліотек щодо формування бібліотечних

¹⁶⁹ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002) : монографія / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко, В. М. Горвий та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. С. 23.

¹⁷⁰ Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 р. № 3814-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text>

¹⁷¹ Стратегія Української бібліотечної асоціації на 2022–2025 роки : затв. на розширеному засіданні ВГО УБА 02 грудня 2022 р., протокол № 6. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/stratehiia>

та інформаційних ресурсів, процесам інформатизації бібліотек України, збереження документальної спадщини українського народу»¹⁷².

Зі здобуттям Україною незалежності у 1991 р. постало питання формування власного правового поля у тому числі й у бібліотечно-інформаційній сфері. Початком означених процесів став Закон України «Про науково-технічну інформацію» (1993), в якому перед національною системою науково-технічної інформації було поставлено завдання сформувати на основі довідково-інформаційних фондів, включаючи бази і банки даних, систему інформаційного забезпечення юридичних та фізичних осіб, аналітично-синтетичну обробку першоджерел, організацію популяризації передового виробничого досвіду та сприяння широкому використанню досягнень науки і техніки¹⁷³.

З початку 1980-х років в Україні було розпочато процес формування електронних ресурсів і електронних бібліотек, чому сприяли світові тенденції інформатизації суспільства¹⁷⁴. Проблема створення національної електронної бібліотеки в Україні вперше актуалізується на рівні органів державної влади у 1998 р., коли Законом України «Про Національну програму інформатизації»¹⁷⁵ було передбачено розробку і затвердження Державної програми «Електронна бібліотека». Документ містив загальні засади формування, виконання та коригування Національної програми інформатизації.

Сутність проекту створення Національної електронної бібліотеки України (далі НЕБ України) було окреслено у постанові Кабінету Міністрів України від 22 березня 1999 р. «Про затвердження переліку державних замовників завдань Національної програми інформатизації на 1999 р.». Основними організаційними принципами формування розподіленого документного ресурсу НЕБ України визначено координацію відомчих програм та проектів стосовно оцифрування найціннішої частини бібліотечних фондів та кооперацію щодо їх об'єднання у корпоративний ресурс із метою ефективного використання¹⁷⁶.

Українські бібліотекарі активно включилися до обговорення та реалізації цих планів. Із метою підтримки проекту створення НЕБ України колективом

¹⁷² Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань розвитку бібліотек та бібліотечної справи : наказ Міністерства культури України від 20.05.2014 р. № 313. *Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України в 2014 р.* Київ, 2015. Вип. 20. С. 126–133.

¹⁷³ Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 р. № 3323-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>

¹⁷⁴ Хлебнікова А. А. Становлення і розвиток інформаційного суспільства в умовах глобалізації: теоретико-методологічний контекст. *Гілея: науковий вісник* : зб. наук. пр. / гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ : Гілея, 2015. Вип. 92 (1). С. 170–174.

¹⁷⁵ Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>

¹⁷⁶ Клименко О., Сокур О. Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 10–15.

Книжкової палати України було розроблено «Стратегічний план інформатизації бібліотек України до 2005 року»¹⁷⁷. План вміщував десять проєктів, найважливішими з яких були «Створення національної інформаційно-бібліотечної мережі» та «Створення та запровадження комунікативного формату для обміну бібліографічними даними в Україні (UkrMARC) та на міжнародному рівні (UNIMARC)». Проте, жоден із цих проєктів так і не був остаточно втілений у життя.

Найрезультативнішим у контексті формування системи національних електронних бібліотечних ресурсів став започаткований у 1998 р. НБУВ спільно з Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України корпоративний проєкт формування загальнодержавної бази даних «Україніка наукова», в якій розкривається зміст наукових публікацій за усіма основними галузями знань. Реалізація цього проєкту сприяє зміцненню інформаційної бази для підтримки інноваційної діяльності, включенню національних ресурсів до міжнародної системи наукових електронних комунікацій, формуванню позитивного іміджу української науки. Але генерування такої бази даних – це лише невеличкий сегмент НЕБ України¹⁷⁸.

Певні надії на активізацію результативної корпоративної взаємодії провідні українські бібліотеки пов'язували з прийнятою у 2003 р. Кабінетом Міністрів України «Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів»¹⁷⁹. Головною метою Концепції була розробка стратегії вирішення організаційних, нормативно-правових і технологічних аспектів проблеми формування системи національних інформаційних ресурсів, у складі яких, зокрема, було згадано і електронні ресурси українських бібліотечних та інформаційних центрів. Головну увагу було приділено необхідності створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів України, який, до речі, так і не знайшов свого реального втілення.

У 2007 р. Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» також було передбачено необхідність вирішення питання функціонування української електронної бібліотеки національного рівня¹⁸⁰. У плані заходів із реалізації завдань щодо розвитку

¹⁷⁷ Сенченко М. І. Стратегічний план інформатизації бібліотек України до 2005 року (Доповідь на пленарному засіданні Міжнародної конференції «Крим-97»). *Вісник Книжкової палати*. 1997. № 6. С. 3–6.

¹⁷⁸ Клименко О., Сокур О. Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 10–15.

¹⁷⁹ Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.05.2003 р. № 259-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-%D1%80#Text>

¹⁸⁰ Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16/>

інформаційного суспільства в Україні першочерговими визначено «створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля», наголошено на створенні національного ресурсу «Електронна бібліотека»¹⁸¹.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2009 р. було схвалено Концепцію Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI»¹⁸², котра стала вагомим складником «Національної програми інформатизації», метою якої було визначено підвищення ефективності використання, забезпечення доступності документів, що зберігаються у бібліотечних, архівних і музейних фондах, шляхом створення єдиної інформаційної бібліотечної системи. Пріоритетними напрямками реалізації цієї програми було, зокрема, визначення об'єктів зберігання у бібліотечних та архівних фондах, котрі мають загальнодержавне значення; переведення в електронну форму документів, які зберігаються у Державному бібліотечному, Національному архівному та Музейному фондах, фондів Державного архіву друку Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова», інших бібліотечних, архівних і музейних фондах; створення єдиної бібліотечної інфраструктури. Виконання цієї програми повною мірою надало б змогу підвищити рівень інформаційної культури населення та ввело б тоді у науковий обіг унікальні документи, які становлять історичну та культурну цінність не тільки для України, а і для всієї світової спільноти. Виконання програми сприяло б також налагодженню тіснішої співпраці та забезпечення координації діяльності між органами виконавчої влади, місцевим самоврядуванням, установами культури й громадськими організаціями щодо ведення обліку та систематизації документів, які зберігаються у бібліотечних, архівних та музейних фондах. Кінцевою метою цієї програми мало би бути створення умов для інтеграції особистості у світовий інформаційний простір¹⁸³.

Зазначимо, що у контексті реалізації окресленої у цій Концепції програми створення електронної депозитарної бібліотеки директор Книжкової палати України М. Сенченко¹⁸⁴ запропонував доповнити Закон України «Про обов'яз-

¹⁸¹ Про затвердження плану з виконання завдань, передбачених Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2007 р. № 653-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/653-2007-%D1%80>

¹⁸² Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI»: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2011 р. № 956. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2011-%D0%BF>

¹⁸³ Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>

¹⁸⁴ Клименко О., Сокур О. Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 10–15.

ковий примірник документів» вимогою про обов'язкове безоплатне надання видавцями не лише зразку друкованого видання, але й його електронного оригінал-макету для тривалого зберігання та формування розподіленого фонду Національної електронної бібліотеки. Цією ініціативою М. Сенченко підкреслив, що справа формування єдиного депозитарію електронних бібліотечних ресурсів є дійсно загальнонаціональним завданням, яке реально виконати лише за умови налагодження корпоративної взаємодії не лише бібліотек, але й видавців.

Треба зазначити, що питання формування національної системи електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів, зокрема і створення Національної електронної бібліотеки в Україні порушувалося неодноразово як на законодавчому рівні, так і серед фахівців бібліотечної сфери. Завдання інтеграції України до європейського інформаційного простору були означені ще у 1998 р. в Указі Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу»¹⁸⁵, де наголошувалося на необхідності «забезпечення доступу до європейських правових, бібліографічних та інших інформаційних баз даних». Нагальність розбудови стратегії європейського вибору держави міститься і у Посланні Президента України до Верховної Ради України¹⁸⁶. Саме відтоді НБУВ орієнтується на поглиблене вивчення практики європейських країн щодо забезпечення доступу до інформаційних БД.

Зокрема, фахівцями Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського розглянуто питання розбудови українського соціокультурного середовища на основі національної інформаційної традиції, як фактора суспільної організації в умовах розвитку інформаційного суспільства, що активізується глобальними впливами¹⁸⁷.

У 2001 р. Президія НАН України прийняла постанову «Про стан та перспективи розвитку інформаційних технологій в Україні»¹⁸⁸, в якій відзначається, що вирішення питання подальшого поширення інформаційних технологій у наукових установах НАН України вимагає приділення особливої уваги

¹⁸⁵ Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 11.06.1998 р. № 615/98. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>

¹⁸⁶ Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки : Послання Президента України до Верховної Ради України від 30.04.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02#Text>

¹⁸⁷ Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного соціокультурного середовища : монографія / О. С. Онищенко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014. 296 с.

¹⁸⁸ Про стан та перспективи розвитку інформаційних технологій в Україні : Постанова Президії НАН України від 13.04.2001 р. № 102. URL: <https://www.nas.gov.ua/legaltexts/Pages/search.aspx?itl1=-1&sf1=Number&sft1=Desc>

до формування відповідних інформаційних ресурсів, а також баз даних і баз знань, з подальшим представленням результатів наукових досліджень і розробок в електронному вигляді.

Основні напрями інформатизації провідних бібліотек України, створення національної системи електронних бібліотек представлені у монографії А. Чекмарьова, Л. Костенка та Т. Павлуші¹⁸⁹. Так, фахівцями НБУВ було визначено архітектуру системи електронних бібліотек, їхні інформаційно-ресурсні компоненти, а також лінгвістичне, програмне та технічне забезпечення.

Визначенню оптимальної організаційної моделі поповнення розподіленого фонду Національної електронної бібліотеки України обов'язковим примірником інтернет-документів присвячено статтю А. Соляник¹⁹⁰, де, зокрема, висвітлено досвід успішної реалізації законодавства у провідних країнах світу щодо надходження обов'язкового примірника мережевих документів. Дослідниця зробила правомірний висновок, що найнадійнішим організаційно-правовим інструментом гарантованого постачання фонду НЕБ України є розширення дії закону про обов'язковий примірник документів.

К. Лобузін розглянула коло питань щодо організації управління знаннями у наукових бібліотеках, створення корпоративних баз знань та накопичення інтелектуального капіталу¹⁹¹. Дослідниця представила досвід технологій управління знаннями та створення проблемно-орієнтованих корпоративних баз знань, визначила їхні основні компоненти – електронна бібліотека, інституційний репозитарій, професійні вебресурси, довідковий апарат бібліотеки, онлайн-методичні сервіси. Також вчена на прикладі вагомих проєктів НБУВ – фундаментальної електронної бібліотеки «Україніка»¹⁹² та інтегрованого меморіального ресурсу «Електронна бібліотека та архів В. І. Вернадського»¹⁹³ передбачила розкриття та представлення для світу всього розмаїття наукового, культурного та духовного надбання української нації.

¹⁸⁹ Чекмарьов А. О., Костенко Л. Й., Павлуша Т. П. Національна система електронних бібліотек / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 1998. 50 с.

¹⁹⁰ Соляник А. Обов'язковий примірник мережевого документа як гарантована форма постачання Національної електронної бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 6. С. 25–29.

¹⁹¹ Лобузін К. В. Корпоративна бібліотечна база знань : наук.-метод. посібник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 100 с.

¹⁹² Лобузін К. В. Фундаментальна електронна бібліотека «Україніка»: технологічна організація та основні принципи управління інформаційними ресурсами. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). У 2-х ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2015. Ч. 1. С. 18–23.

¹⁹³ Лобузін К. Інтегрований меморіальний ресурс «Електронна бібліотека та архів В. І. Вернадського». URL: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2013/disk/113.pdf>

Питання доцільності розбудови електронної бібліотеки як ефективного напрямку організації електронної доставки документів по лінії міжбібліотечного абонементу розглянуто О. Барковою¹⁹⁴.

Українські науковці наголошують, що розбудова загальнодержавної електронної бібліотечної системи ефективно сприятиме духовній, культурній, політичній консолідації українців усього світу завдяки необмеженому доступу до духовно-культурних скарбів, суспільно-політичної та освітньо-наукової національної спадщини, а також спільній участі в її збереженні¹⁹⁵.

¹⁹⁴ Баркова О. Електронна бібліотека як перспективний засіб організації доставки документів та обслуговування по МБА. *Бібліотечний вісник*. 2002. № 1. С. 47–54.

¹⁹⁵ Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2013. 411 с.; Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2014. 544 с.; Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). У 2-х ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2015. Ч. 1. 355 с.; Ч. 2. 303 с.; Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2016 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2016. 640 с.; Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2017 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2017. 640 с.; Бібліотека. Наука. Комунікація: 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 лист. 2018 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2018. 824 с.; Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2019 р.). У 2-х т. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2019. Т. 1. 396 с.; Т. 2. 396 с.; Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН ; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. 734 с.; Бібліотека. Наука. Комунікація. Від управління ресурсами – до управління знаннями : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 5–7 жовт. 2021 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН ; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2021. 806 с.; Бібліотека. Наука. Комунікація: Інноваційні трансформації ресурсів і послуг : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. за вип. О. М. Василенко. Київ, 2022. 588 с.; Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2023 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к

Отже, питання інтеграції українських інформаційних ресурсів та створення Національної електронної бібліотеки України понад двадцять років перебуває у полі зору українських бібліотекознавців.

У травні 2013 р. Кабінетом Міністрів України схвалено «Стратегію розвитку інформаційного суспільства країни» (далі Стратегія), яка окреслила чіткий курс розвитку бібліотечно-інформаційної сфери. Стратегією передбачено активну участь бібліотек у реалізації таких її складників, як електронна освіта, електронна культура, електронна демократія¹⁹⁶. Цим документом визначено мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, а також основні напрями, етапи і механізми її реалізації з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України у перспективі до 2020 р.

Бібліотеки України визначені базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Пріоритети діяльності українських бібліотек спрямовані на консолідацію суспільства, дотримання європейських цінностей, інтеграцію у європейське співтовариство, підвищення якості життя, рівний доступ до інформації, знань і культурного надбання. Зі свого боку, держава гарантує створення інформаційних мереж і телекомунікаційних систем для інформаційного обміну, входження бібліотек у світові глобальні комп'ютерні мережі, об'єднання та забезпечення доступності розподілених бібліотечних ресурсів; стимулює взаємовикористання бібліотечних ресурсів через систему міжбібліотечного абонементу, зведених каталогів, депозитаріїв, обмінних бібліотечних фондів, інтеграцію бібліотек України у світовий інформаційний простір; створює умови для міжнародного бібліотечного співробітництва. Держава зобов'язується сприяти розширенню співробітництва в бібліотечній справі, а саме – у проведенні спільних наукових досліджень; організації міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів; участі у роботі міжнародних організацій; документообміні; спільній видавничій діяльності. Документом закріплено право бібліотек укладати договори про співробітництво з бібліотеками інших держав відповідно до чинного національного законодавства.

України; відп. ред. О. М. Василенко; відп. секр. М. В. Іванова. Київ, 2023. 1036 с.; Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія і розвиток: наук. доповідь. URL: <http://nbuvipar.gov.ua/images/naukovidopovidi/1.pdf>; Палагін О., Соловійов В., Сенченко В. Єдина національна система інформатизації України. *Новые вызовы академической науке в контексте проблем современного кризиса: мировой и национальный аспекты*: материалы междунар. симпозиума (Алушта, 14–18 сент. 2009 р.). Киев: «Феникс», 2010. С. 174–184.

¹⁹⁶ Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 219-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>

Отже, основні засади Стратегії ґрунтуються на взаємовигідній співпраці, що передбачає міжнародне співробітництво, інтеграцію, партнерство і кооперацію зусиль бібліотек та інформаційних інституцій. Як визначено у документі, актуальними проблемами розвитку бібліотечної науки залишається недостатня міжвідомча координація досліджень та участь українських фахівців у міжнародних дослідницьких програмах і обмінах.

Правовою основою для розроблення та реалізації «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»» (2017) та процесів взаємодії бібліотек і бібліотечних мереж є значна нормативно-правова база у сфері інформатизації¹⁹⁷. У цьому документі особливого значення набувало здійснення продуктивних спільних проєктів, спрямованих на формування ефективних корпоративних інформаційних мереж, зведених електронних каталогів, дієвих бібліотечно-інформаційних консорціумів і цифрових бібліотек, забезпечених єдиними сучасними програмними пошуковими системами та оперативним доступом через єдиний спеціалізований інформаційний портал.

«Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»» – рамковий документ, який для своєї реалізації потребує великої кількості розпоряджень та постанов Кабінету Міністрів України. Документ включає аналіз сучасного стану української бібліотечної мережі та визначає проблеми бібліотечної справи в Україні; вказує на пріоритети діяльності бібліотек в умовах якісних змін; деталізує напрями розвитку бібліотечної справи, завдання та очікувані результати від їхньої реалізації; визначає план дій по реалізації Стратегії – передбачає короткострокову (2016–2017), середньострокову (2018–2020) та довгострокову перспективи (2021–2025). Наголошується, що різні бібліотечні мережі мають як спільні, так і особливі проблеми, які потребують консолідованого вирішення¹⁹⁸.

Як слушно зазначають українські науковці, сучасні принципи організації інформації в електронному середовищі потребують нових підходів до керування бібліотечно-інформаційними ресурсами і сервісами на основі інтеграції розподілених інформаційних масивів, розвитку дієвої координації та міжбібліотечної взаємодії. Не менш важливим є формування широкого партнерства наукових, культурних, інформаційних, освітніх установ: бібліотек, центрів науково-технічної інформації, архівів, музеїв та інших закладів, зацікавлених у розвитку цілісного національного інформаційного простору на основі інтеграції

¹⁹⁷ Там само.

¹⁹⁸ Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України : матеріали до Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року / УБА ; упоряд. О. М. Бруй. Київ, 2015. 58 с.

документно-інформаційних ресурсів. Особливого значення набуває здійснення спільних проєктів, спрямованих на формування корпоративних інформаційних мереж, зведених електронних каталогів, бібліотечно-інформаційних консорціумів і цифрових бібліотек, забезпечених єдиними програмними пошуковими системами, доступом через єдиний спеціалізований інформаційний портал¹⁹⁹.

Інформаційне суспільство характеризується створенням глобального інформаційного простору, збільшенням ролі інформації та знань в житті людства. Міжнародним та національним законодавством визначено необхідність розвитку інформаційного суспільства, в якому кожна людина може мати вільний доступ до інформації. На сьогодні розроблено низку державних документів, мета яких полягає у визначенні стратегії розвитку України в ході побудови інформаційного суспільства, серед яких, зокрема – «Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» (2018), яка відображає курс України на євроінтеграцію та поточні пріоритетні напрями державної політики. Серед національних пріоритетів і завдань, визначених державною політикою України, також передбачено «створення електронного інформаційного ресурсу з базами даних про об'єкти культурної спадщини, культурні цінності (у тому числі Музейного фонду України), створення електронного інформаційного ресурсу, який складатиметься з модулів (баз даних), з подальшою інтеграцією такої інформації у національні та міжнародні інформаційні ресурси, та забезпечення диференційованого доступу до неї цільових аудиторій»²⁰⁰. У 2023 р. вступив у дію Закон України «Про цифровий контент і цифрові послуги»²⁰¹, яким на законодавчому рівні затверджено поняття «цифровий контент», «цифрова послуга», «цифрове середовище».

Розвитку освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності шляхом поліпшення доступу до академічних текстів та сприянню академічній доброчесності слугує Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про Національний репозитарій академічних текстів»²⁰². У документі визначено, що «Національний депозитарій – загальнодержавна розподілена електронна база даних, в якій накопичуються, зберігаються і систематизуються академіч-

¹⁹⁹ Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія і розвиток : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 184 с.

²⁰⁰ Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>

²⁰¹ Про цифровий контент і цифрові послуги : Закон України від 10.08.2023 р. № 3321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text>

²⁰² Положення про Національний репозитарій академічних текстів : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 р. № 541. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250156682>

ні тексти», складається з центрального і локальних репозитаріїв, які підтримуються інституціональними учасниками.

У грудні 2021 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено розпорядження щодо плану заходів з реалізації «Стратегії людського розвитку на 2021–2023 роки», де, зокрема, у частині «Розвиток бібліотечної справи та популяризація читання» у п. 4 оперативною ціллю визначено основні засади функціонування Національної електронної бібліотеки України²⁰³.

Питання формування, інтеграції та використання інформаційних ресурсів України, а також розроблення концептуальних рішень щодо створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів активно обговорюється та досліджується науковцями НАН України. Так, Відділенням інформатики НАН України виконувалася цільова програма наукових досліджень «Фундаментальні засади створення перспективних інформаційно-комунікаційних технологій» (2012–2016). В Інституті кібернетики імені В. М. Глушкова НАН України розроблялися методи створення корпоративних інформаційних систем і технологій із використанням наявних хмарних сервісів. Український мовно-інформаційний фонд здійснював дослідження когнітивно-комунікативних аспектів функціонування електронних текстів²⁰⁴. Проте, досліджуючи тему створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів, фахівці Інституту проблем реєстрації інформації НАН України констатували, що наявні в державних органах автоматизовані інформаційні системи та БД є організаційно розпорошеними і функціонально роз'єднаними; створення та експлуатація БД, надання інформації, її використання та передача не забезпечені організаційно, не підкріплені належною нормативно-правовою базою; не створено єдиних уніфікованих правил та методів доступу до інформаційних ресурсів, які б забезпечували якісну інформаційну взаємодію²⁰⁵.

У 2004 р. була започаткована цільова програма НАН України – «Програма інформатизації НАН України» (далі Програма) з метою підтримки та розвитку інформаційної інфраструктури та керованого переходу до нової парадигми, що передбачало створення відповідної технічної бази, інформаційних ресурсів і програмних засобів. Інститутом програмних систем НАН України було розроблено Концепцію Програми, яка упродовж усього періоду

²⁰³ Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії людського розвитку на 2021–2023 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1617-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1617-2021-%D1%80#Text>

²⁰⁴ Звіт про діяльність Національної академії наук України у 2015 році / НАН України. Київ : Академперіодика, 2016. С. 30–53.

²⁰⁵ Додонов О. Г., Нестеренко О. В., Бойченко А. В. Методологія створення національного реєстру електронних інформаційних ресурсів. *Реєстрація, зберігання і обробка даних*. 2005. Т. 7. № 3. С. 88.

її функціонування постійно уточнюється та доповнюється ²⁰⁶. Згідно Концепції метою Програми є широке впровадження нових інформаційних технологій у наукову, науково-організаційну та господарчу діяльність установ НАН України задля підвищення продуктивності, якості та ефективності проведення наукових досліджень. Зокрема, інформаційні технології мають забезпечити ширші можливості для вирішення актуальних питань збереження культурної спадщини української нації зокрема та людства загалом шляхом надання безперешкодного цілодобового доступу зацікавленим користувачам, не утворюючи при цьому загрози щодо їхнього знищення або псування.

«Програмою інформатизації НАН України на 2015–2019 роки» передбачено створення Єдиного Наукового Інформаційного Простору (далі ЄНІП) НАН України, як комплексу технологій, програмно-технічних засобів, інформаційного, функціонального, організаційного та методичного забезпечення, спрямованого на інтеграцію інформаційних електронних ресурсів НАН України з метою найповнішої інформаційної підтримки наукової та науково-організаційної діяльності НАН України.

У Програмі наголошується на відсутності координації та вимушеному дублюванні наукових розробок, а значення – локально обмеженим, оскільки інформаційні ресурси та засоби інформатизації створюються без дотримання стандартів, не мають можливостей інтеграції і не можуть використовуватися масштабно у взаємних інтересах окремих установ та НАН України в цілому.

Серед цілей ЄНІП НАН України також визначено створення якісно нового інтегрованого інформаційного середовища задля досягнення якісно нового рівня, повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб науковців НАН України, інших міністерств і відомств України з метою підвищення якості наукових досліджень ²⁰⁷.

Основними напрямками «Програми інформатизації НАН України» на 2020–2024 рр. визначено:

- розвиток телекомунікаційної інфраструктури НАН України;
- розбудова інтегрованої системи науково-інформаційних ресурсів НАН України;
- розвиток засобів підтримки наукових досліджень з використанням хмарних та Грід-технологій у наукових установах НАН України;
- розвиток засобів підтримки науково-організаційної та господарської діяльності наукових установ.

²⁰⁶ Концепція Програми інформатизації НАН України : Розпорядження Президії НАН України від 27.02.2004 р. № 146. URL: <https://www.nas.gov.ua/legaltexts/Pages/regulation.aspx?ffn1=ActID&fft1=Eq&ffv1=R-040227-146>

²⁰⁷ Концептуальні положення розвитку Програми інформатизації НАН України на 2015–2019 роки : Постанова Президії НАН України від 25.02.2015 р. № 38. URL: <https://www.nas.gov.ua/legaltexts/Pages/regulation.aspx?ffn1=ActID&fft1=Eq&ffv1=P-150225-38>

Усе це в комплексі передбачає інтегрування технічних, інформаційних і програмних ресурсів, що у комплексі має призвести до підвищення інформаційної безпеки академічних даних; централізацію обслуговування з підвищенням ефективності використання ресурсів; забезпечення доступу науковцям до об'єднаних ресурсів НАН України; організацію співпраці наукових установ та науковців в єдиному науковому інформаційному просторі НАН України, а також забезпечення співробітництва зі світовою науковою спільнотою²⁰⁸.

Адаптація та розвиток електронного середовища, застосування електронних засобів комунікації, надання ефективного доступу до інформації, співвідношення бібліотечно-інформаційної діяльності, авторського права й електронної інформації, професійне навчання кадрів – ключові питання, які вирішує сьогодні бібліотечно-інформаційна спільнота у контексті активізації співробітництва між Україною та Європейськими Союзом. Сучасні принципи організації інформації в електронному середовищі потребують нових підходів до керування бібліотечно-інформаційними ресурсами і сервісами на основі інтеграції розподілених інформаційних масивів, розвитку дієвої координації та міжбібліотечної взаємодії. Не менш важливим, на нашу думку, є формування широкого партнерства всього кола наукових культурних, інформаційних, освітніх установ: бібліотек, центрів науково-технічної інформації, архівів, музеїв та інших закладів, зацікавлених у розвитку цілісного національного інформаційного простору на основі інтеграції документно-інформаційних ресурсів, що є яскравим індикатором рівня культурно-інформаційного буття. Особливого значення набуває здійснення спільних проєктів, спрямованих на формування корпоративних інформаційних мереж, зведених електронних каталогів, бібліотечно-інформаційних консорціумів, електронних ресурсів і цифрових бібліотек, забезпечених єдиними програмними пошуковими системами, доступом через єдиний спеціалізований інформаційний портал²⁰⁹.

Отже, лише на тлі повномасштабної кривавої війни, яку розпочала Російська Федерація проти України 24 лютого 2022 р., прийшло розуміння і, як ніколи, актуалізувався захист інформаційного простору України та культурного надбання українського народу, у тому числі і в частині історико-документальної спадщини, яка зберігається в українських бібліотеках, архівах і музеях, шляхом їх оцифрування, створення надійної системи збереження та організації доступу до цифрових копій об'єктів національної пам'яті 24/7²¹⁰.

²⁰⁸ Програма інформатизації НАН України. Концептуальні положення розвитку Програми інформатизації НАН України на 2020–2024 рр. Київ, 2020. 41 с. URL: <https://www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/P-200212-41-1.pdf>

²⁰⁹ Клименко О., Сокур О. Нормативно-методична база діяльності бібліотек в Україні: джерела дослідження. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Вип. 58. С. 449–468.

²¹⁰ Клименко О., Сокур О. Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 10–15.

14 лютого 2023 р. відбулася координаційна зустріч представників Міністерства культури та інформаційної політики України (далі МКІП України), Української бібліотечної асоціації, Державної архівної служби України, фахівців українських національних музеїв, архівів, провідних бібліотек, на якій було представлено та обговорено початок великого проєкту – створення Національної електронної бібліотеки України²¹¹. Наразі цей проєкт буде здійснюватися за фінансової підтримки ЮНЕСКО та ІФЛА.

На першому етапі у 2023 р., який координується МКІП України спільно з УБА, заплановано вивчення світового та українського досвіду щодо оцифрування та формування баз даних оцифрованих документів. Міністерством культури та інформаційної політики України підготовлено наказ «Про утворення тимчасової робочої групи з питань створення Національної електронної бібліотеки»²¹². У цю робочу групу ввійшли представники від бібліотечної, архівної і музейної галузей. Також робоча група до 29 вересня 2023 р. має забезпечити розроблення правової й організаційної бази НЕБ України, що буде закріплено у відповідних документах: концепції Національної електронної бібліотеки України, положенні, регламенті роботи, дорожній карті, що дозволить розрахувати орієнтовний бюджет цього грандіозного проєкту.

Таким чином, актуалізується питання визначення адміністратора Національної електронної бібліотеки України, яким, на наше переконання, має стати одна з восьми національних бібліотек, по ідеї – найбільший фондоутримувач²¹³.

31 січня 2024 р. відбувся круглий стіл, в якому взяли участь представники тимчасової робочої групи зі створення НЕБ України при МКІП України, ЮНЕСКО, запрошені експерти, представники провідних бібліотек, архівів і музеїв України. Основою онлайн-зустрічі стала презентація проєктів документів, зокрема концепції, положення, регламенту роботи та взаємодії, дорожньої карти формування НЕБ України. За результатами обговорення учасниками було прийнято рішення щодо внесення змін до представлених проєктів документів та передачі до МКІП України на розгляд і затвердження²¹⁴.

²¹¹ Проєкт створення Національної електронної бібліотеки України. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/biblioteka/projekt-stvorennja-nacionalnoji-elektronnoji-biblioteku-ukrajiny/>

²¹² Про утворення тимчасової робочої групи з питань створення Національної електронної бібліотеки : Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 01.03.2023 р. № 96. URL: <https://mkip.gov.ua/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%2096.pdf>

²¹³ Клименко О., Сокур О. Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 10–15.

²¹⁴ Експертне обговорення проєктів документів, що регламентують створення та розвиток Національної електронної бібліотеки України, 31 січня 2024 р. *Українська бібліотечна асоціація* : вебсайт. URL: <http://tinyurl.com/3estybb6>

Наразі йде підготовка проєкту Закону України «Про Національну електронну бібліотеку України». Запорукою конкурентноздатності кожної бібліотеки України, на основі інтеграції ресурсів, як осередка доступу до набагато більшого універсу знань, є формування єдиного інтегрованого інформаційного простору держави. Творча і плідна багатогранна діяльність українських бібліотек задля формування та промоції минулої й сучасної правдивої історії українського народу є вагомим внеском у поступі євроінтеграційного курсу нашої держави²¹⁵.

Слід констатувати, що чинна українська нормативно-правова база успішного функціонування інформаційно-бібліотечної сфери загалом відповідає сучасним вимогам, хоча ще потребує узгодження національного законодавства з нормами міжнародного права, але її реалізація залишає бажати кращого. Українська бібліотечна наука і практика засвідчує перспективність формування національного інформаційного простору шляхом інтеграції як невід'ємного складника глобального в умовах інформаційної технологізації українського суспільства. Адже реалізація таких грандіозних проєктів за умови об'єднання документальної спадщини, яка зберігається у бібліотечних, архівних і музейних фондах України, неможлива без високої професійної свідомості всіх бібліотечних працівників, які нині самотужки розвивають регіональні корпоративні проєкти – від бібліотек з національним статусом до окремих галузевих і публічних книгозбірень. Згенеровані у результаті цих проєктів ресурси (інституційні репозитарії, зведені каталоги, тематичні бази даних тощо) стануть базовим складником контенту майбутньої НЕБ України²¹⁶.

Підсумовуючи, слід наголосити, що зі здобуттям Україною незалежності законодавче забезпечення бібліотечної галузі зазнало фундаментальних змін. Ці процеси значною мірою вплинули й на професійну діяльність бібліотекарів мережі НАН України, які об'єдналися в обговоренні питань бібліотечної справи та сформулювали основні напрями реформування галузі.

Законодавчі засади незалежної держави відкривають нові перспективи розвитку бібліотек та розбудови бібліотечної сфери, визначаючи докорінні зміни в їхній діяльності створюючи умови для вільного розвитку їхніх функцій та входження у світовий інформаційний простір. Сьогодні ці тенденції є визначальними у подальшому функціонуванні бібліотечної мережі НАН України.

²¹⁵ Клименко О., Сокур О. Діяльність мережі бібліотек Національної академії наук України: формування та промоція історії української науки. *Бібліотеки, архіви, музеї: конвергентна цифрова комунікація, крос-медійність, клієнтоорієнтованість* : матеріали та тези доп. і повідом. XXII Всеукр. (з міжнар. участю) наук.-практ. конф. Короленківські читання 2019 (Харків, 24–25 жовт. 2019 р.) / Харків. держ. наук.-практ. конф. Короленківські читання 2019 (Харків, 24–25 жовт. 2019 р.) / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня (філія) ВГО Укр. бібл. асоц. ; [редкол.: В. Д. Ракитянська (голова) та ін.]. Харків, 2020. С. 254–261.

²¹⁶ Там само.

1.3. Концептуалізація бібліотечної взаємодії у сучасному бібліотекознавстві

Пріоритетність інтеграції у світовий інформаційний простір актуалізує питання налагодження та посилення взаємодії українських бібліотек загалом задля успішної реалізації своєї важливої соціальної місії, що є вагомим внеском у поступі євроінтеграційного курсу нашої держави. Найважливішими складниками цього процесу є формування консолідованого електронного ресурсу культурної спадщини, що включає створення власних електронних інформаційних продуктів (тематичних баз даних, баз даних повнотекстових та оцифрованих ресурсів тощо); інформаційний супровід сучасних наукових досліджень у нових умовах функціонування е-науки на основі запровадження інформаційно-комунікаційних технологій (е-фонд, е-каталог, е-архівна довідка); надання цілодобового доступу у мережі Інтернет до релевантної інформації; запровадження нових е-сервісів і е-послуг²¹⁷.

Чільна місія багатофункціональної бібліотечної взаємодії – формування інтегрованого бібліотечно-інформаційного ресурсу як складника українського науково-інформаційно-знанневого простору. У ході еволюції всієї системи наукових комунікацій формується нова парадигма взаємодії у діяльності бібліотек як діади взаємообміну та взаємозбагачення, що і репрезентує бібліотечну взаємодію як визначальну категорію ефективних трансформацій та динамічних змін у сучасній бібліотечній науці і практиці України. Тобто, категорію ми розуміємо, насамперед, як поняття, котре відображає найзагальніші закономірні зв'язки й відношення, котрі існують у реальній дійсності, та демонструє важливу спільну ознаку визначеної групи явищ. З іншого боку, синонімами категорії є розряд, гатунок, сорт²¹⁸.

Отже, дослідження суті та змісту бібліотечної взаємодії, виявлення її визначальної ролі в оперативному наданні суспільству релевантної інформації у мережевому просторі, сталому інформаційному супроводі сучасних наукових досліджень у нових умовах функціонування е-науки, систематичному пропагуванні надбань української культури і науки у світі є надзвичайно актуальними у науково-теоретичному і практичному аспектах.

Проблема взаємодії у контексті гуманітарних наук передбачає визначення її системних теоретико-концептуальних та структурно-функціональних засад як базису відображення закономірних тенденцій нової соціокомунікаційної реальності. У науковій думці існує різноманіття концепцій і визначень цього поняття.

²¹⁷ Клименко О., Сокур О. Взаємодія – категорія динамічних змін у сучасній бібліотечній науці і практиці України. *Бібліотечний Меркурій*. 2021. Вип. 2. С. 107–117.

²¹⁸ Категорія. *Офіційний сайт української мови* : вебсайт. URL: https://ukrainskamova.com/publ/slovník_sinonimiv/k/kategorija/33-1-0-7769

Формування сутності та змісту базового терміна «взаємодія» пройшло складний еволюційний шлях, заклало підвалини для подальшого розвитку різних галузей практичної діяльності на сучасному етапі, насамперед, інформаційно-бібліотечної сфери²¹⁹. Як визначальна філософська категорія, взаємодія відображає контекст об'єктивних зв'язків, тому аналіз її змісту несе змістове навантаження в кожній конкретній науковій галузі. Взаємодія – це процес взаємного впливу елементів один на одного, найбільш загальна, універсальна форма руху і розвитку. У сучасній науці є кілька підходів до вивчення взаємодії, й кожен із них дає додаткове, відмінне від інших, розуміння цього поняття, що втілює його семантичне навантаження. По аналогії з іншими дисциплінами гуманітарного циклу (суспільствознавство – соціальна взаємодія, правознавство – організаційна взаємодія, педагогіка – педагогічна взаємодія) і усвідомлюючи всю багатогранність відповідної проблематики задля чіткої предметизації галузі та сфери застосування, вважаємо за доцільне у бібліотекознавстві вживати термін «*бібліотечна взаємодія*» у самих різних контекстах. Адже термін «взаємодія бібліотек», на наше переконання, вказує на її суб'єктів, тобто визначає і звужує суб'єктність учасників: це – винятково бібліотеки. Тому таке доповнення вважаємо конструктивним, аргументованим і вмотивованим. Зацікавленість вказаних суб'єктів зумовлена результатами суспільної участі як важливих соціальних інституцій, які за самою своєю природою і досвідом історичного розвитку реалізують основну функцію – розвитку суспільства – лише на основі взаємодії у рамках єдиного інформаційного поля. Термін «бібліотечна взаємодія» системно втілює сутність, еволюцію і механізми взаємодії бібліотек в умовах сьогодення, її визначальну роль у сприянні розвитку науки, освіти і культури народу, є рушійною силою суспільного розвитку шляхом довільної регламентації²²⁰.

Термін «бібліотечна взаємодія» пропонуємо трактувати у вузькому, широкому та найширшому сенсах відповідно. У вузькому сенсі – це прояв відносин (співпраця) у бібліотечно-інформаційній сфері між бібліотекарями, бібліотеками, бібліотечними мережами, об'єднаннями бібліотек (Українська бібліотечна асоціація, Асоціація бібліотек України), органами державної влади (соціальне партнерство). У широкому сенсі – це міжсекторна взаємодія між бібліотеками і відповідними органами (Інформаційно-бібліотечна рада Національної академії наук України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство освіти і науки України тощо) та третім

²¹⁹ Клименко О., Сокур О. Взаємодія бібліотек: теоретико-методологічне обґрунтування терміна. *Участь бібліотек у збереженні культурної спадщини та відновленні історичної пам'яті народу* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 листоп. 2019 р.) / М-во культури, молоді та спорту України, Нац. іст. б-ка України, Нац. спілка краєзнавців України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; заг. ред. О. П. Реєнт ; ред. кол. : А. В. Скорохатова, С. І. Смілянець, О. В. Михайлова, Т. В. Новальська, В. П. Кисельова ; ред. Т. С. Кудласевич. Київ, 2019. С. 137.

²²⁰ Там само. С. 139.

сектором (інші організації – зацікавлені учасники: музеї, архіви, заклади вищої освіти тощо), державою і бізнесом. У найширшому сенсі – цілеспрямована діяльність із розбудова цивілізованої держави, формування високоосвіченої нації, патріотичне виховання ерудованої молоді, досягнення суспільного діалогу і злагоди, пропагування досягнень української науки і промоція надбань культури у світовому інформаційному просторі ²²¹.

Здійснений аналіз методології бібліотечної взаємодії засвідчив, що вона потребує удосконалення на базі конкретизації термінів, визначень, механізмів, інструментів.

Формування механізму багаторівневої, різнобічної бібліотечної взаємодії на єдиних концептуальних засадах – це складний, системний процес, але сьогодні ще не існує єдиної й універсальної моделі бібліотечної взаємодії, її ефективності і потенційних перспектив розвитку, що результується у духовній сфері як сприяння розвитку високоморальної особистості зокрема і, відповідно, збагаченню інтелектуального потенціалу суспільства загалом, а це – взаємозумовлено. Тобто ключовим у характеристиці змісту бібліотечної взаємодії є термін «сприяти», адже цивілізований, освічений рівень розвитку суспільства визначає ступінь піднесення бібліотек у будь-якій державі, а державна політика у бібліотечній справі, на наше переконання, має визначальний вплив на культурний та інтелектуальний потенціал прогресу соціуму.

Форми, технології, моделі, методи бібліотечної взаємодії мають оперативно реагувати на динамічні процеси суспільного виробництва, які змінюють якість сучасної цивілізації, відображати характер і динаміку змін (застосування в бібліотечній практиці сучасних інформаційно-комунікаційних технологій) ²²².

Взаємодія як наукова категорія характеризується багатоаспектністю, різносторонністю та широтою розуміння адже представлена у багатьох сферах суспільних відносин.

Студіювання найоптимальніших визначень терміна «взаємодія», які наявні у науковому дискурсі, незважаючи на явну очевидність цього поняття, засвідчило, що кожен науковець розуміє його по-своєму. На підставі використання інформаційного, процесного, ресурсного, інституційного та системного підходів, з урахуванням гносеологічних парадигм та онтологічних чинників, аналізу наявних визначень, які зазнали впливу історично-сформованих та інноваційних детермінант, нами запропоновано визначення сутності та змісту термінів, як «взаємодія бібліотек» і «взаємодія бібліотек наукових установ НАН України» ²²³.

²²¹ Там само.

²²² Там само. С. 140.

²²³ Сокур О. Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: науково-організаційне забезпечення : дис... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 297 с.

Узагальнюючи останні дослідження з обраної теми, визначимо, що взаємодія – головний системоутворюючий принцип, що є основою організації, функціонування і розвитку бібліотечних систем. Взаємодія бібліотек у різних дослідженнях розглядається як процес, який постійно змінюється у часі та специфічно виявляється у конкретних умовах і є сукупністю певних зв'язків, відносин, співпраці бібліотек для максимального задоволення інформаційних потреб користувачів, а раціональне формування і ефективне використання бібліотечних ресурсів забезпечується набуттям нових властивостей і якостей, взаємодопомогою і взаємодоповненням²²⁴.

Взаємодія бібліотек наукових установ НАН України – це тісно пов'язаний з розвитком наукових досліджень процес, що підвищує свою реагентність завдяки успішній реалізації завдання з кардинальної активізації роботи, у тому числі з електронними документопотоками, з метою найповнішого задоволення інформаційних потреб користувачів-науковців, популяризації української науки та її збереження, є вагомим внеском у поступі євроінтеграційного курсу нашої держави. Висунуте тлумачення простежене з позицій функціонування цілісної бібліотечної мережі НАН України і розглянуто як процес взаємовпливу бібліотек та взаємозалежності на засадах спільної стратегії та чіткої координації діяльності на базі уніфікованого нормативно-методичного забезпечення, що породжує взаємозв'язки на основі взаємовикористання бібліотечно-інформаційних ресурсів та максимально повного задоволення інформаційних потреб користувачів незалежно від їхнього місцезнаходження. *Взаємодія бібліотек Національної академії наук України* – їхня творча і плідна багатогранна діяльність, що підвищує свою реагентність завдяки успішній реалізації завдання з кардинальної активізації роботи, разом із тим, з електронними документопотоками, задля формування та промоції правдивої історії української науки, є вагомим внеском у поступі євроінтеграційного курсу нашої держави²²⁵.

Визначення терміна «взаємодія», у тому числі «взаємодія бібліотек», у бібліотекознавстві та інших суміжних науках існує чимало найрізноманітніших варіантів, кожен з яких представляє окремі складники, що відображає складність та дискусійність такого завдання у системі понять цієї галузі науки й техніки. Окремі дефініції є досить вдалимими та місткими, хоча деякі моменти можуть викликати заперечення, тому що номінально окреслюють загальні характеристики поняття «взаємодія», яке загалом важко піддається дефінуванню. Тому особливо актуальним є запропоноване нами визначення терміна «взаємодія бібліотек», який базувався на комплексному аналізі його характерних, які становлять відмітну особливість цього явища, типових, які часто зустрічаються, та показових, які дають підстави для висновків і узагальнень, ознак. На нашу думку, визначальними з них є такі: добровільність; рівність усіх учасників;

²²⁴ Там само. С. 98.

²²⁵ Там само. С. 100.

колективний розум; більше ідей – більше інновацій; використання на благо; обмін ідеями, знаннями; якість результату залежить від чіткості виконання²²⁶.

В основі взаємодії сучасних бібліотек – базових документно-інформаційних інституцій суспільства – безпосередня та опосередкована комунікація, як складова фахової діяльності, тобто встановлення продуктивних та результативних інформаційно-культурних зв'язків, прогресивним результатом яких є формування єдиного консолідованого інформаційного простору. Взаємодія бібліотек є важливим чинником інтеграції культурної наукової спадщини у глобалізованому світі і ґрунтується на концептуальних засадах розвитку світової інфраструктури електронної науки (e-science)²²⁷.

У бібліотекознавстві взаємодія бібліотек – це об'єднання для спільної діяльності та взаємообміну результатами на основі певних відносин і взаємозв'язків із метою щонайповнішого й економічного задоволення інформаційних потреб та ефективного використання бібліотечних ресурсів. Взаємодія бібліотек визначена як узгоджена діяльність та обмін її результатами на основі взаємних зобов'язань, що досягається кооперацією, координацією і централізацією бібліотечної діяльності²²⁸.

Взаємодія (англ. *interaction*) – базова засада успішного функціонування всіх суб'єктів суспільства, що результується у взаємообміні та взаємозбагаченні. Тобто, світ – це універсальна взаємодія явищ і процесів. Генеза взаємодії у світовій практиці репрезентує сьогодні різноманітні економічні, професійні та соціальні форми, які відрізняються метою, ступенем інтеграції, складом учасників та тематичною спрямованістю, характером відносин між ними: *interaction* – взаємодія; *cooperation* – взаємодія, кооперація, співдружність, співробітництво; *interplay* – взаємовплив, взаємодія; *teamwork* – бригадна праця, взаємодія, зіграність; *gesiprosity* – взаємність, взаємодія, обмін, обопільність; *intercommunio*n – взаємодія, тісне спілкування²²⁹. Якщо говорити про таку унікальну соціальну інституцію, якою упродовж століть є бібліотека, то її базові функції еволюціонують задля максимально повного задоволення різноманітних інформаційних потреб усіх категорій користувачів²³⁰.

²²⁶ Клименко О., Сокур О. Взаємодія – категорія динамічних змін у сучасній бібліотечній науці і практиці України. *Бібліотечний Меркурій*. 2021. Вип. 2. С. 107.

²²⁷ Клименко О., Сокур О. Взаємодія бібліотек: теоретико-методологічне обґрунтування терміна. *Участь бібліотек у збереженні культурної спадщини та відновленні історичної пам'яті народу* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 листоп. 2019 р.) / М-во культури, молоді та спорту України, Нац. іст. б-ка України, Нац. спілка краєзнавців України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; заг. ред. О. П. Реєнт ; ред. кол. : А. В. Скорохатова, С. І. Смілянець, О. В. Михайлова, Т. В. Новальська, В. П. Кисельова ; ред. Т. С. Кудласевич. Київ, 2019. С. 140.

²²⁸ Там само. С. 138.

²²⁹ Взаємодія : Translate to English. Synonyms. URL: <http://ua.opentran.net/dict/uk/uk-en/%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%8F.html>

²³⁰ Клименко О., Сокур О. Взаємодія – категорія динамічних змін у сучасній бібліотечній науці і практиці України. *Бібліотечний Меркурій*. 2021. Вип. 2. С. 107–117.

Тенденції останніх років засвідчили динамізм перетворень інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек та зміщення акцентів пріоритетів роботи в електронному середовищі. Прагнення працювати на випередження соціальних запитів та достойно конкурувати з іншими культурно-інформаційними установами спонукає до адаптації усіх відомих складників, серед яких – співпраця, співробітництво, партнерство, консолідація, кооперація, що сприяє бібліотечній інтеграції загалом. Взаємодія бібліотек як базових документно-інформаційних інституцій суспільства, які володіють унікальними культурно-історичними фондами, потребує налагодження та зміцнення продуктивних інформаційно-культурних зв'язків задля формування єдиного консолідованого інформаційного простору.

Бібліотечна взаємодія – це конститутивна інституційна та організаційна діяльність між бібліотеками, різними установами й організаціями у соціально-політичному, економічному і культурному контекстах із метою реалізації регіональних, національних та міжнародних, масштабних і локальних, але завжди суспільно значущих проєктів у бібліотечно-інформаційній сфері, результатом якої є формування оригінальних наукових бібліотечних контентів, надання високої якості традиційних та інноваційних сервісів щодо максимально повного задоволення потреб користувачів. *Бібліотечна взаємодія* стала важливим чинником зростання конкурентоспроможності бібліотек, підвищення їхньої інноваційної активності і стимулом для розвитку нових форм діяльності. *Бібліотечна взаємодія* – досить складний комплекс юридичних, економічних, організаційних та інших відносин між учасниками, який розглядається і як конкретні проєкти, котрі реалізуються через широкий спектр моделей та сфер застосування. Суб'єкти *бібліотечної взаємодії* у процесі узгодження організаційних аспектів, зокрема, вирішують завдання раціональної організації і використання ресурсів як одного з ефективних та перспективних інструментів в їхній інноваційній роботі²³¹.

Еволюція взаємодії бібліотек наукових установ НАН України генерувала такі традиційні та інноваційні напрями: комплектування фондів; каталогізація і систематизація ресурсів; перерозподіл літератури через обмінні фонди та відбір видань на депозитарне зберігання; моніторинг стану збереження фондів, методичне керівництво і координація робіт із вивчення та введення у науковий обіг інформації про наявні рідкісні видання, особові бібліотеки і колекції, які зберігаються у фондах бібліотек НАН України; кооперація у бібліотечно-бібліографічному обслуговуванні вчених та спеціалістів. Серед найважливіших варто також виокремити: розбудова зведеного електронного каталогу бібліотечно-інформаційних ресурсів на основі повної рекаталогізації фондів бібліотек НАН України, перехід до корпоративної каталогізації, створення інтегрованих

²³¹ Клименко О., Сокур О. Взаємодія бібліотек Національної академії наук України з вищими навчальними закладами. *Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновацій* : наук.-практ. Інтернет-конф. (Ужгород, 15–19 черв. 2020 р.) / Наук. б-ка Ужгородського нац. ун-ту. URL: <https://cutt.us/CG5PD>

ресурсів повнотекстових документів, запровадження єдиної системи дистанційного обслуговування наукових установ НАН України та науковців.

Апробованими формами взаємодії бібліотек наукових установ Національної академії наук України, для прикладу, з українськими закладами вищої освіти нами визначено: книгообмін; опрацювання бібліотечних фондів; адукація (практичні групові та індивідуальні заняття; читання спецкурсів; проходження навчальної практики); бібліотечно-інформаційне та довідково-бібліографічне обслуговування (користування послугами, сервісами та фондами бібліотек; групові та індивідуальні консультації); промоція (Дні ознайомлення для студентів профільних факультетів; екскурсії, інтелектуальні квести тощо)²³².

Зазначимо, що бібліотечна взаємодія з різними установами й організаціями має довгострокову цінність і є тим рушієм, який змістить акценти у вирішенні назрілих питань і забезпечить інтеграцію національного інформаційного науково-освітньо-культурного простору у світовий. Бібліотечна взаємодія здійснюється у межах різних установ та організацій, однією з яких є бібліотека, із різноманітним діапазоном сфер застосування, завдань і компетенцій, що як процес і результат вимагає від суб'єктів дотримання пунктів угоди, узгодженості дій, залучення інформаційних ресурсів, розвитку кадрового потенціалу, як наслідок – розширення спектра сервісів і послуг.

Отже, багатофункціональна бібліотечна взаємодія як визначальна категорія ефективних трансформацій та динамічних змін у сучасній українській бібліотечній науці і практиці – це: 1) невід'ємний складник інформаційно-комунікаційної діяльності і здійснюється на принципах незалежності, рівності та взаємної вигоди; 2) оптимальний шлях формування діалогової комунікативної парадигми розвитку світових культур і цивілізації в цілому задля політичної стабільності та економічного прогресу; 3) запорука конкурентоздатності бібліотечної справи України, як осередка доступу до набагато більшого універсу знань в умовах глобального інформаційного середовища; 4) ефективний та перспективний інструмент реалізації стратегічного завдання інтеграції у світовий науково-освітньо-культурний простір надбань національної культури і науки; 5) апробований механізм взаємозбагачення соціальним досвідом та утвердження загальнолюдських цінностей²³³.

Враховуючи, що бібліотекам відведена визначальна роль у сучасній інформаційній взаємодії, вони покликані сприяти міжнародному співробітництву в бібліотечно-інформаційній сфері, заохочувати до обміну інформацією незалежно від кордонів, забезпечувати рівноправну участь у міжнародних інформаційних потоках. Адже кінцева мета об'єднання інтелектуальних ресурсів людства – у забезпеченні збереження культурної та наукової спадщини, організації необхідного сервісу для вільного доступу користувачів до наукової інформації²³⁴.

²³² Там само.

²³³ Клименко О., Сокур О. Взаємодія – категорія динамічних змін у сучасній бібліотечній науці і практиці України. *Бібліотечний Меркурій*. 2021. Вип. 2. С. 117.

²³⁴ Клименко О., Сокур О. Нормативно-правова база взаємодії бібліотек Національної академії наук України. Історія формування. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 4. С. 17.

РОЗДІЛ 2

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО – МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ДЛЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ МЕРЕЖІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

2.1. Генеза взаємодії бібліотечної мережі Національної академії наук України

Розбудова взаємодії українських бібліотек свідчить про складний шлях розвитку різних форм співпраці – від простих, нерегулярних відносин та зв'язків між окремими книгозбірнями до керованих чітко визначених форм внутрішньовідомчої і міжвідомчої взаємодії, що охоплювала всі напрями бібліотечної діяльності та призвела до інтеграції бібліотек на основі спеціалізації, централізації та координації їхньої діяльності. Як зазначає Г. Солоіденко, поступово в процесі практики склалися три типи координаційних органів бібліотечної взаємодії: бібліотечні асоціації та товариства, міжвідомчі бібліотечні комісії, бібліотечні ради²³⁵.

Становлення бібліотечної мережі НАН України невіддільне від розбудови Української Академії наук²³⁶. Засновники Академії, видатні вчені Д. І. Багалій, М. П. Василенко, В. І. Вернадський, С. О. Єфремов, Г. П. Житецький, В. О. Кордт, А. Ю. Кримський, В. Л. Модзалевський, П. Я. Стебницький, П. А. Тутковський та інші, усвідомлюючи високу суспільну місію та роль національної бібліотеки у системі наукових комунікацій, чітко визначили її місце в інфраструктурі науки.

Передбачалося, що паралельно з Національною бібліотекою Української держави²³⁷ при наукових установах має діяти мережа невеликих бібліотек

²³⁵ Солоіденко Г. І. Взаємодія бібліотек як важливий чинник розвитку бібліотечної галузі. *Бібліотечні цінності в епоху сучасних інформаційних технологій* : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Чернівці, 14–15 трав. 2015 р.) / Нац. наук. мед. б-ка України, Б-ка Буковин. держ. мед. ун-ту. Київ, 2015. С. 73.

²³⁶ 1918 р. – засновано Українську Академію наук (УАН) у м. Києві, яка у наступні роки змінювала назву: 1921–1936 рр. – Всеукраїнська академія наук (ВУАН), 1936–1991 рр. – Академія наук Української радянської соціалістичної республіки (АН УРСР), 1991–1993 рр. – Академія наук України (АН України), з 1993 р. – Національна академія наук України (НАН України).

²³⁷ 1918 р. – засновано Національну бібліотеку Української Держави, яка у наступні роки змінювала назву: 1919 р. – Національна бібліотека України у м. Києві при Українській Академії наук, 1919–1920 рр. – Всенародна (Національна) бібліотека України при Всеукраїнській Академії наук у м. Києві, 1920–1934 рр. – Всенародна бібліотека України в Києві, 1934–1936 рр. – Державна бібліотека ВУАН, 1936–1948 рр. – Бібліотека Академії наук УРСР, 1948–1965 рр. – Державна публічна бібліотека УРСР, 1965–1988 рр. – Центральна наукова бібліотека

із ретельно дібраними вузькотематичними фондами. Також планувалося створення при бібліотеці об'єднаного каталогу всіх українських наукових бібліотек²³⁸.

У першому академічному Статуті, затвердженому в 1918 р., зазначалося, що «при Відділах, при наукових установах Академії та при окремих катедрах організуються відповідні бібліотеки»²³⁹, визначено, що «... все, що друкується в межах України будь-якими мовами, засилається в одному примірнику до Академії за-для бібліотек Відділів, установ та кафедр, незалежно від тих примірників, які надходять до Національної бібліотеки»²⁴⁰. Отже, як наголошують А. Свобода, Н. Смаглова і Г. Солоїденко, в основу суті взаємодії академічних бібліотек первісно було покладено принцип раціонального формування і ефективного використання інформаційних ресурсів, тому природно, що національна бібліотека перебрала на себе функції методичного центру²⁴¹.

З організацією бібліотек у наукових установах постало питання створення у Всенародній бібліотеці України (далі ВБУ) підрозділу, який би координував методичну роботу, вивчав, узагальнював, упроваджував у бібліотечну практику передовий досвід. Таким підрозділом мав стати відділ бібліотекознавства ВБУ, організацію якого було розпочато наприкінці 1922 р.²⁴². Одним із завдань новоствореного спеціального підрозділу також було формування фонду видань із бібліотечної теорії і практики. У 1924 р. цей відділ було реорганізовано у Кабінет бібліотекознавства, провідним завданням якого визначено наукове розроблення питань бібліотечної теорії і практики та методичний супровід практичного впровадження у діяльність ВБУ і бібліотек наукових установ цих напрацювань²⁴³.

У перше десятиліття існування Академії (1918–1928) створення бібліотек у структурі наукових установ відбувалося інтенсивно. На початковому етапі фонди формувалися за рахунок дарів окремих осіб, книжкових зібрань ліквідованих установ та залишених власниками під час громадянської війни

Академії наук УРСР, 1988–1996 рр. – Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР імені В. І. Вернадського, з 1996 р. – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

²³⁸ Історія Академії наук України. 1918–1923 : док. і матеріали / АН України, Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства, Ін-т рукопису ; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 1993. С. 78.

²³⁹ Статут і штати Української Академії Наук у Києві. Київ : Друкарня Українського Наукового Товариства, 1919. С. 12.

²⁴⁰ Там само. С. 6.

²⁴¹ Свобода А. А., Смаглова Н. І., Солоїденко Г. І. Становлення мережі бібліотек наукових установ. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 5–6. С. 14–18.

²⁴² Матусевич В. В. Діяльність Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії ВБУ в 1925–1933 рр. : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 1998. С. 9.

²⁴³ Там само.

і, незначною мірою, купівлі. Як правило, це були сформовані колекції, книжкові зібрання з певних галузей знань або унікальні видання²⁴⁴.

У подальшому комплектування бібліотек почало здійснюватися і за рахунок міжнародного книгообміну науковими виданнями. Налагодження обміну стало можливим завдяки активному розвитку видавничої справи у самій Академії наук. У дослідженні С. Старовойт вказано, що у цей період значно розширилося коло видань (праці провідних учених, академічні звідомлення про діяльність, роботи окремих співробітників та колективів наукових установ) та суттєво збільшилися накладі²⁴⁵. Наслідком стало зростання обсягу обмінного фонду наукових видань, що сприяло налагодженню зарубіжних партнерських відносин, розширенню книгообміну та збільшенню надходжень іноземної літератури до бібліотек наукових установ Академії²⁴⁶.

У цей період весь книгообмін здійснювався Видавництвом Всеукраїнської академії наук (далі ВУАН) під контролем Президії²⁴⁷. У 1934 р. у ВБУ було започатковано бюро міжнародного книгообміну для координації і контролю книгообміну в межах ВУАН, з 1937 р. – відділ іноземного комплектування. Упродовж 1935–1940 рр. бібліотека остаточно перейняла на себе функції по координації міжнародного книгообміну в Академії наук²⁴⁸.

Діяльність бібліотек наукових установ постійно перебувала у полі зору Президії ВУАН. До прикладу, упродовж 1929 р. на засіданнях Президії 11 разів заслуховувалися питання з різних напрямів бібліотечно-бібліографічної роботи у бібліотеках наукових установ²⁴⁹.

²⁴⁴ Історія Академії наук України. 1918–1923 : док. і матеріали / АН України, Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства, Ін-т рукопису ; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 1993. С. 195–196.

²⁴⁵ Старовойт С. В. З історії організації видавничої діяльності Національної академії наук України (1918–1923). *Архівознавство. Джерелознавство. Археографія*. 2000. Вип. 2. С. 192; *Її ж*. Становлення видавничої діяльності НАН України в перші роки її існування. *Бібліотечний вісник*. 2000. № 5. С. 48.

²⁴⁶ Малолетова Н. І., Красій Р. Л. Міжнародний книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2008. Започаткування. Становлення. Розвиток : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 144 с.

²⁴⁷ Бакулін К. Д. Міжнародний книгообмін і комплектування академічних бібліотек зарубіжною науковою літературою. *50 років Центральної наукової б-ки АН УРСР*. Київ, 1974. С. 69–76.

²⁴⁸ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Наук. думка, 1998. С. 253–255.

²⁴⁹ Історія Національної академії наук України (1929–1933) : док. і матеріали / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; відп. ред. П. С. Сохань. Київ, 1998. 542 с. (Джерела з історії науки в Україні).

З організацією бібліотек постало питання єдиного координаційного органу, який би опікувався налагодженням активної співпраці між бібліотеками за-для усунення дублювання в роботі, організаційної допомоги тощо. У 1929 р. створюється Бібліотечна комісія (далі БК)²⁵⁰ при Президії ВУАН, тим самим започатковуючи взаємодію та координацію у діяльність бібліотек наукових установ ВУАН²⁵¹. До складу БК входили представники відділів та установ при Президії ВУАН, бібліотек наукових установ та ВБУ. На БК поклалися обов'язки загального керівництва діяльністю бібліотечної мережі (крім ВБУ).

У кінці 1920-х – на початку 1930-х років відбувалася переорієнтація діяльності ВБУ, пов'язана з ідеологічною та, як наслідок, структурною реорганізацією ВУАН. На формування бібліотечної мережі та організаційне закріплення внутрішньовідомчої взаємодії вплинув «План реорганізації бібліотечної справи в ВУАН»²⁵², підготовлений за результатами обстеження стану бібліотечної справи ревізійною комісією Академії та затверджений Президією ВУАН 14 листопада 1930 р. За цим планом усі книгозбірні ВУАН (крім ВБУ) мали об'єднатися в єдину мережу з єдиним книжковим фондом, управлінням, уніфікованою бібліотечною технологією, зведеним каталогом, планом бібліографічної роботи, координацією комплектування та книгокористування. План окреслював основні заходи з удосконалення роботи у світлі нових вимог ідеологічної та соціально-економічної сфер соціалістичного будівництва в країні²⁵³. Таким чином, було окреслено широке коло завдань, які ВБУ, як координаційний центр, поступово почала реалізовувати, тим самим закладаючи підґрунтя взаємодії бібліотек наукових установ як єдиної мережі²⁵⁴.

З 1934 р. ВБУ здійснювала централізоване комплектування фондів бібліотек наукових установ іноземною літературою (передплата за рахунок валютних асигнувань, міжнародний книгообмін, дари)²⁵⁵.

²⁵⁰ 1929 р. – засновано Бібліотечну комісію Президії ВУАН, яка у наступні роки змінювала назву: 1936–1964 рр. – Бібліотечна комісія Президії АН УРСР, 1964–1990 рр. – Бібліотечна рада Президії АН УРСР, 1990 р. – Інформаційно-бібліотечна рада АН УРСР, 1992 р. – Інформаційно-бібліотечна рада АН України, 1993 р. – Інформаційно-бібліотечна рада НАН України.

²⁵¹ Витяг з протоколу № 40 засідання Президії Всеукраїнської Академії наук від 22 жовтня 1929 року. *Вісті ВУАН*. 1929. № 9–10. С. 13–16.

²⁵² План реорганізації бібліотечної справи в ВУАН (ухвалено на бібліотечній нараді в ВУАН 18/X 1930 року та на Президії ВУАН 14/XI 1930 р.). *Вісті ВУАН*. 1930. № 6. С. 22–25.

²⁵³ Солоїденко Г. І. Бібліотеки наукових установ НАН України. *Українська бібліотечна енциклопедія* / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2018. URL: <http://ube.nplu.org/article>

²⁵⁴ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Наук. думка, 1998. С. 126–130.

²⁵⁵ Малолетова Н. І., Красій Р. Л. Розвиток міжнародного книгообміну та його роль у централізованому комплектуванні іноземною літературою фондів бібліотек НАН України. *Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України*. 2009. Вип. 5. С. 84.

У 1936 р. січневою сесією Академії наук Української радянської соціалістичної республіки (далі АН УРСР) було прийнято низку рішень щодо вдосконалення діяльності ВБУ та бібліотечної мережі. З кінця 1936 р. головна бібліотека розпочала цілеспрямовану діяльність по формуванню організованої бібліотечної мережі АН УРСР та зміцненню зв'язків із бібліотеками наукових установ: започатковується науково-методичне керівництво діяльністю книгозбірень та бібліографічне забезпечення наукової тематики установ, удосконалюється підвищення кваліфікації бібліотекарів, продовжується обстеження стану бібліотек²⁵⁶.

Науково-методичний напрям діяльності організаційно був закріплений у 1937 р. із започаткуванням у структурі бібліотеки сектору методичної роботи, який згодом було реорганізовано у методичний відділ. У передвоєнний період було закладено основи розвитку бібліотек АН УРСР як відомчої мережі з єдиним фондом, уніфікованою бібліотечною технологією, зведеними каталогами іноземних видань, планом підвищення кваліфікації бібліотекарів тощо²⁵⁷. Розробляючи організаційні засади взаємодії бібліотеки і бібліотек наукових установ, було підготовлено проєкт положення про спеціальну бібліотеку при науково-дослідній установі Академії наук.

Отже, у передвоєнний період було закладено основи розвитку бібліотек Академії наук УРСР як відомчої мережі з єдиним фондом (1), уніфікованою бібліотечною технологією (2), зведеним каталогом іноземних видань (3), планом підвищення кваліфікації бібліотекарів (4)²⁵⁸.

Становлення бібліотечної мережі Академії наук та її розбудова детально висвітлено у напрацюваннях Л. Дубровіної і О. Онищенко²⁵⁹, О. Клименко

²⁵⁶ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Наук. думка, 1998. С. 261–262.

²⁵⁷ Солоіденко Г. І. Бібліотеки наукових установ НАН України. *Українська бібліотечна енциклопедія* / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2018. URL: <http://ube.nplu.org/article/>

²⁵⁸ Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: становлення (1918–1940 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 3. С. 47–48.

²⁵⁹ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. Київ, 2009. 530 с.; *Їх же*. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Наук. думка, 1998. 337 с.; *Їх же*. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1941–1964 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Наук. думка, 2003. 357 с. (Проєкт «Наукова книга»); *Їх же*. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1965–1991 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2008. 373 с.

і О. Сокур²⁶⁰, Т. Кулаковської²⁶¹, А. Свободи, Н. Смаглової²⁶² та Г. Солоїденко²⁶³.

На кінець 1940 р. у складі Академії наук УРСР перебувало 30 книгозбірень, у т. ч. Бібліотека АН УРСР та заснована у 1940 р. Львівська філія Бібліотеки АН УРСР (нині Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, далі ЛННБ України ім. В. Стефаника). Подальше успішне формування бібліотечної мережі та результативної взаємодії було перервано війною.

У період 1941–1943 рр. Бібліотека Академії наук (далі БАН) фактично була розірвана між Києвом та Уфою (Російська Федерація): основні фонди і переважна більшість співробітників залишилися в окупованому німцями Києві, а частину найцінніших документів було евакуйовано до столиці Башкортостану. Також терміново виїжджали і наукові установи, вивозячи з собою цінні рукописи, рідкісні видання тощо, які були потрібні вченим для організації і продовження роботи на новому місці. Отже, перші втрати фондів академічної бібліотеки понесли під час термінової евакуації та у зв'язку з активними бойовими діями (обстріли і бомбардування)²⁶⁴.

²⁶⁰ Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: становлення (1918–1940 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 3. С. 47–48; Їх же. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: втрати (1941–1945 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 4. С. 50–52; Їх же. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: відбудова (1946–1969 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 1. С. 38–40; Їх же. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: розбудова (1970–1990 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 2. С. 32–33; Їх же. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: автоматизація (1991–2010 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 3. С. 51–53; Їх же. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: переорієнтація діяльності (2011–2021 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 4. С. 41–45.

²⁶¹ Кулаковська Т. Бібліотечно-інформаційна система НАН України (20-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2006. 20 с.; Її же. Бібліотечно-інформаційна система НАН України: основні напрями науково-інформаційної діяльності. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. (Київ, 25–26 трав. 2004 р.). Київ, 2004. С. 78–81.

²⁶² Свобода А. А., Смаглова Н. И. Развитие централизации академических библиотек республики. *Библиотечно-информационные системы* : сб. науч. тр. Киев, 1990. С. 9–13; Їх же. Бібліотечна мережа НАН України: історія, сучасний стан. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2006. Вип. 15. *Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність*. С. 64–76.

²⁶³ Свобода А. А., Смаглова Н. И., Солоїденко Г. И. Становлення мережі бібліотек наукових установ. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 5–6. С. 14–18.

²⁶⁴ Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: втрати (1941–1945 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 4. С. 50.

Від самого початку окупації України бібліотечні фонди зазнали другої хвилі втрат – від бойових дій передових частин Вермахту, а згодом – від команд по відбору і вивозу матеріальних цінностей, у тому числі і книжок. Зазначимо, що грабіжницька діяльність була настільки масштабною, що матеріали справи проходили по документах Нюрнберзького процесу. Зокрема, з книгосховищ Бібліотеки Академії наук було вивезено цінну колекцію Бібікова, понад 60 тис. томів єврейської літератури, стародруки і рукописи, довідники й енциклопедії, цінну наукову літературу з усіх галузей знань, карткові каталоги тощо ²⁶⁵.

Післявоєнні розшуки і повернення книжок є досить складним процесом, адже відсутні точні відомості (списки) вивезених документів та реальні переліки повернутої з Німеччини літератури після закінчення війни. Важко сьогодні встановити точні відомості втрат і за обліковими документами: під час бойових дій та окупації багато каталогів було пошкоджено або знищено, а після війни реконструйовано за наявними виданнями. Хоча надія на повернення книжок залишається, адже на них є штампи Бібліотеки АН УРСР та УАН – ВУАН, наукових установ АН УРСР.

Найзначнішими втратами є вивезені необліковані документи з фонду концентрації, які зберігалися у кількох книгосховищах БАН. Відсутність бібліотечних штампів на виданнях та записів в облікових документах, тобто незавершеність юридичного оформлення власності на книжки не дає гарантії повернення їх будь-коли до фондів бібліотек. Як припускають дослідники історії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського О. Онищенко та Л. Дубровіна, «можливо, деякі з них, як це сталося з фондом Бібікова, й були повернуті Україні, але вони й понині зберігаються в інших бібліотеках» ²⁶⁶.

На 21 червня 1941 р. фонди БАН нараховували 4 млн 397 тис. прим. книг і журналів, 5 млн 850 тис. прим. газет і листівок. Фонди розміщувалися у чотирьох приміщеннях ²⁶⁷. У листопаді–грудні 1943 р. з фонду концентрації до основного фонду бібліотеки було прийнято 13 696 книг, 250 нот, одну пачку рукописів, а також придбано 21 брошуру, 20 плакатів, 200 прим. газет. Здійснювалися роботи з заповнення лакун та звірки фондів. Співробітниками бібліотеки було підраховано, що за час окупації було вивезено близько 705 тис. прим. документів ²⁶⁸.

У 1944–1945 рр., відразу після звільнення Києва, було оцінено загальну вартість втрат БАН під час окупації, яка становила 38 832 642 крб. Ця цифра

²⁶⁵ Там само. С. 51.

²⁶⁶ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1941–1964 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Наук. думка, 2003. С. 61.

²⁶⁷ Там само. С. 68.

²⁶⁸ Там само. С. 66.

не враховувала величезних втрат під час евакуації та перевезення фондів, їхні примусові переміщення, пошкодження цінної частини внаслідок зберігання у непристосованих приміщеннях, знищення під час воєнних дій тощо. Після війни лише частина вивезених фондів повернулася до головної академічної бібліотеки, але це не змогло ні за обсягом, а ні за змістом компенсувати наслідки загального руйнування ретельно сформованого у міжвоєнний період фонду. Втрати, які зазнала бібліотека під час вивезення необлікованих документів, досі залишаються не оціненими належним чином²⁶⁹.

Невивезені фонди також зазнали значних втрат, адже їх було неодноразово переглянуто та вилучено найцінніші видання, здійснено неорганізоване переміщення у непристосовані для зберігання місця, перемішано та пошкоджено, частину свідомо знищено з ідеологічних причин. Акти вандалізму відбувалися по відношенню до історично сформованих фондів, зібрань та колекцій. Як зазначають Л. Дубровіна та О. Онищенко, з певною точністю можна встановити втрати лише тієї частини фонду, яка мала дореволюційні опубліковані каталоги²⁷⁰.

Під час німецької окупації відбувалося пограбування і фондів Львівської філії Бібліотеки АН УРСР. Досі непоправною втратою залишається вивезення оригіналів гравюр А. Дюрера, понад 5 тис. рукописів, більше 15 тис. рідкісних видань і стародруків, 300 інкунабул, близько 5 тис. одиниць зберігання графіки. Під час ідеологічних чисток було знищено понад 40 тис. книжок. У 1944 р. до Кракова (Республіка Польща) було вивезено цінні книги, колекцію рукописної українки, стародруки, мистецькі твори тощо. До сьогодні значна частина архівних документів із зібрань Бібліотеки Наукового товариства Шевченка зберігаються у Національній бібліотеці Варшави та Національному закладі ім. Оссолінських у Вроцлаві (Республіка Польща). Наголосимо, що бібліотека зазнала значних втрат і у повоєнні роки: у рамках передачі історичних і культурних цінностей польського народу Тимчасовому Урядові Національної Єдності Польської Республіки за наказами радянського уряду в 1945–1947 рр. вивезено понад 217 тис. одиниць зберігання. У 1949 р. 10 тис. книжок було перевезено до Москви у Бібліотеку АН СРСР (Російська Федерація)²⁷¹.

Відразу після звільнення України від німецьких загарбників було здійснено перевірку фондів БАН та її Львівської філії, за результатами підготовлено спеціальне прохання АН УРСР до Ради народних комісарів СРСР щодо підвищення статусу цих бібліотек відповідно до цінності фондів та специфі-

²⁶⁹ Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: втрати (1941–1945 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 4. С. 50–52.

²⁷⁰ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1941–1964 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Наук. думка, 2003. С. 82.

²⁷¹ Там само. С. 83.

ки завдань, які було поставлено перед ними. За розпорядженням РНК СРСР № 2001 від 5 лютого 1945 р. цим бібліотекам було присвоєно першу категорію, що істотно вплинуло на обсяги фінансування та дозволило збільшити штати співробітників²⁷².

Після звільнення розпочалася величезна робота з повернення документів до фондів академічних бібліотек. За період окупації до БАН було звезено величезну кількість літератури з бібліотек наукових установ, уся ця робота потребувала часу і колосальних зусиль із сортування, укладання переліків, здійснення передач тощо. Уже у лютому 1944 р. до фондів бібліотек Інституту експериментальної біології і патології та Інституту клінічної фізіології було повернуто близько шести тисяч вивезених примірників²⁷³.

Поверталися фонди і з евакуації: Інститут літератури, історії, фольклору та мовознавства АН УРСР (76 487 книг і рукописна збірка), Інститут історії АН УРСР (695 книг і 192 пакунки рукописів), Інститут мовознавства АН УРСР (337 нот і рукописи), Інститут експериментальної біології і патології АН УРСР (3226 книг), Науково-методичний кабінет бібліотекознавства БАН (900 книг), Інститут єврейської культури АН УРСР (171 книга), Інститут фізики АН УРСР (12 840 книг і 47 пакунків рукописів), Інститут математики АН УРСР (11 150 книг), Інститут електрозварювання АН УРСР (6027 книг та 1286 проєктів) тощо²⁷⁴.

Бібліотека Інституту геології АН була фактично повністю розграбована – зі 100 тис. книг залишилося близько 8 тис. Як вказує О. Сно, тодішня завідувачка книгозбірні, було вивезено практично всі російські й українські наукові видання, забрано картотеку, інвентарні книги, бібліографічні матеріали – результат її 15-річної роботи. У листопаді 1943 р. «... колись чудова бібліотека, що дбайливо збиралась протягом багатьох років і мала детально розроблені каталоги та бібліографію літератури з геології України – тепер лежала на підлозі, в повному хаосі, серед бруду та пороху, нещадно пограбована та зруйнована»²⁷⁵. За два з половиною роки наполегливої праці у неопалювальному приміщенні було опрацьовано 20 500 книжок та 1000 рукописів, паралельно здійснювався дрібний ремонт пошкоджених видань, вся спеціальна геологічна періодика аналітично розписувалася, також було розпочато укладання бібліографії з геології України, сформовано картковий каталог картографічних видань та розпочато предметний каталог газетних вирізок із геології.

Окрім робіт з упорядкування залишків знищеного фонду, з квітня 1944 р. почалося обслуговування читачів. Наголосимо, що весь час у бібліотеці

²⁷² Там само.

²⁷³ Там само.

²⁷⁴ Там само. С. 75.

²⁷⁵ Сно О. С., Сябряй В. Т. Підсумки роботи по відбудові бібліотеки Інституту геологічних наук АН УРСР. *Журнал Бібліотеки Академії наук УРСР*. 1946. № 2. С. 19.

працювала одна співробітниця – завідувачка Олена Євгеніївна Сно – онука першого директора Інституту геології АН УРСР академіка Павла Аполлоновича Тутковського. Лише з серпня 1945 р. почала працювати В. Сябряй – співробітниця на пів робочого дня. У планах інституту було відродження довірених фондів бібліотеки, тому планувалася робота з доповнення комплектів спеціальних журналів за минулі роки та пошук по букіністичним книгарням втраченої під час окупації спеціальної літератури²⁷⁶.

До важких наслідків Другої світової війни відносяться і понівечені долі людей – бібліотекарів мережі бібліотек Академії наук: перенесені жахиття німецької окупації, післяокупаційні репресії, ідеологічні утиски та психологічний тиск, таврування «перебував на окупованій території», примусове переведення на іншу роботу, жахливі побутові умови тощо. Доля бібліотекарів потребує окремого дослідження і висвітлення як велика шана та подяка усім, хто своєю титанічною працею у майже нелюдських умовах продовжували працювати і зберігати столітні надбання українського народу²⁷⁷.

Війна зруйнувала бібліотечну мережу України загалом та Академії наук зокрема, сформовані бібліотечні фонди та налагоджені зв'язки. Тактика масового та необмеженого вилучення й вивозу документів призвела до значних втрат ретельно сформованих наукових фондів, які становили інтерес для окупантів.

Отже, фонди академічних бібліотек постраждали внаслідок: фізичного знищення під час загострення воєнних дій (обстріли і бомбардування) (1); кількох реорганізацій під час окупації (переміщення фондів, відбір та знищення документів і картотек за ідеологічною ознакою) (2); грабіжницької політики нацистів, яка призвела до цілеспрямованого відбору та вивезення частини цінних фондів (3); повернення їх після закінчення Другої світової війни не у повному обсязі (4). Академічна бібліотечна мережа втратила органічно укладений універсальний бібліотечний фонд наукової літератури, що становив матеріальні й духовні цінності українського народу²⁷⁸.

У 1946 р. тодішній директор Бібліотеки Ю. Меженко підготував доповідь на Президію АН УРСР щодо стану мережі бібліотек наукових установ²⁷⁹. У тому ж році Президією АН УРСР було прийнято постанову «Про стан бібліотечної справи в системі Академії наук УРСР», якою передбачалося створення керівного центру мережі бібліотек наукових установ при Бібліотеці Академії наук – інспектуру. За ініціативи Ю. Меженка розроблено «Тимчасове положення про

²⁷⁶ Там само.

²⁷⁷ Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: втрати (1941–1945 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 4. С. 52.

²⁷⁸ Там само.

²⁷⁹ Про стан мережі бібліотек наукових установ Академії Наук УРСР : доповідь директора Бібліотеки АН УРСР Ю. О. Меженка на Президії АН УРСР 21 червня 1946 року. *Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1946. № 2. С. 3–13.

керівництво мережею бібліотек наукових установ Академії Наук УРСР»²⁸⁰. За єдиним планом було обстежено 37 бібліотек наукових установ АН УРСР Києва та Львова (крім бібліотеки Інституту фізико-технічних наук у Харкові) щодо стану приміщень бібліотек, їхніх досягнень і недоліків у відновленні фондів та бібліотечно-бібліографічному забезпеченні наукових досліджень установ²⁸¹.

Для забезпечення якісно нового рівня діяльності книгозбірень, за ініціати-ви Ю. Меженка та його безпосереднім керівництвом, у 1946 р. на базі БАН було відновлено систему підготовки бібліотечних кадрів та підвищення їхньої кваліфікації: для бібліотекарів науково-дослідних інститутів було організо-вано навчання на щотижневих семінарах з опанування методики довідково-бібліографічної роботи та організації книжкових фондів. Активізовано науково-дослідні роботи та надання необхідної інструктивно-методичної та консультативної допомоги бібліотекам. Підготовлено пакет організаційно-методичних документів: «Тимчасове положення про керівництво мережею бібліотек наукових установ АН УРСР», на основі якого розроблено «Проект положення про бібліотеку науково-дослідного інституту АН УРСР», «Про-ект типових правил користування бібліотекою науково-дослідного інституту АН УРСР», розроблено планово-звітні форми²⁸². Підготовлено перший сис-тематизований довідник «Библиотеки Академии Наук УССР. Справочник»²⁸³. Здійснювалася координація замовлень бібліотек на зарубіжні видання та біб-ліографічне інформування читачів-науковців шляхом підготовки зведених списків іноземних надходжень до бібліотек наукових установ²⁸⁴.

Для налагодження професійної взаємодії фахівців наукових бібліотек, об-міну практичним досвідом, популяризації надбань наукових бібліотек, на-лагодження організаційного й методичного забезпечення їхньої діяльності Ю. Меженком у 1946 р. було ініційовано і започатковано «Журнал Бібліотеки

²⁸⁰ Тимчасове положення про керівництво мережею бібліотек наукових установ Академії наук УРСР (27.12.1946). *Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1947. № 1. С. 104–105.

²⁸¹ Про стан мережі бібліотек наукових установ Академії Наук УРСР : доповідь директора Бібліотеки АН УРСР Ю. О. Меженка на Президії АН УРСР 21 червня 1946 року. *Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1946. № 2. С. 3–13.

²⁸² *Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1947. № 1. С. 14–15.

²⁸³ Солоїденко Г. І. Взаємодія бібліотек як важливий чинник розвитку бібліотечної галузі. *Бібліотечні цінності в епоху сучасних інформаційних технологій* : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Чернівці, 14–15 трав. 2015 р.) / Нац. наук. мед. б-ка України, Б-ка Буковин. держ. мед. ун-ту. Київ, 2015. С. 81.

²⁸⁴ Іноземні видання, одержані Бібліотекою та інститутами Академії наук УРСР. Список 1: іноземна періодика за 1945 р. / АН УРСР, Б-ка Академії наук УРСР ; склад. А. В. Антонович, ред. А. Й. Ряппо, відп. ред. Ю. О. Меженко. Київ, 1946. 39 с.; Список нової літератури з пи-тань бібліотекознавства, історії і методики бібліографії та книгознавства / АН УРСР, Держ. публічна б-ка УРСР. Київ, 1950. № 1–3. С. 398.

Академії Наук УРСР» та «Науковий збірник Бібліотеки АН УРСР», які є цінним джерелом дослідження повоєнного відновлення вітчизняних наукових бібліотек²⁸⁵.

У ракурсі нашого дослідження представляють інтерес публікації, які розкривають зміст і напрями діяльності бібліотеки з питань керівництва книгозбірнями наукових установ АН УРСР, зокрема статті А. Ряппо щодо стану та перспектив комплектування наукових установ зарубіжними виданнями²⁸⁶, Г. Плеського – засади керівництва мережею²⁸⁷. Для активізації співробітництва і залучення бібліотекарів до наукової роботи на сторінках журналу вміщено публікації фахівців бібліотек інститутів клінічної фізіології та геологічних наук про налагодження роботи цих книгозбірень²⁸⁸.

У 1946 р. стан бібліотечної справи в академічних установах розглядався на чотирьох засіданнях Президії АН УРСР. Академією було направлено звернення до Ради Міністрів СРСР про надання 25 бібліотекам найбільших інститутів платний спеціальний обов'язковий примірник видань друку СРСР. Для переважної більшості бібліотек інститутів було оформлено абонемент на одержання наукової літератури в «Академкнизі» у Москві (Російська Федерація), що значно прискорило терміни надходження нових книг до бібліотек наукових установ²⁸⁹.

Бібліотекою АН УРСР неодноразово здійснювалося вивчення бібліотечної і бібліографічної роботи у книгозбірнях. Відповідно було підготовлено посібник «Бібліотека і книга: як користуватись бібліотекою» (Київ, 1949) та анотований покажчик «Учет и охрана библиотечных фондов» (Київ, 1950).

Для працівників бібліотек наукових установ у Бібліотеці АН УРСР було розроблено курси з підвищення кваліфікації, організовано тематичні семінари, регулярно надавалися індивідуальні консультації, сформовано групи з вивчення іноземних мов.

Фахівці БАН вивчали стан справ у бібліотеках інститутів та за результатами обстежень готувалися узагальнені відомості про роботу бібліотечної мережі, які обговорювалися на засіданнях Президії АН УРСР, що засвідчують

²⁸⁵ Сокур О. Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР. *Українська бібліотечна енциклопедія* / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2018. URL: <http://ube.nplu.org/article/>; *Ії жс. Науковий збірник Бібліотеки УРСР. Українська бібліотечна енциклопедія* / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2018. URL: <http://goo.gl/uJ7n8S>

²⁸⁶ Ряппо А. Й. Завдання комплектування іноземною літературою н.-д. установ АН УРСР. *Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1946. № 1. С. 22–29.

²⁸⁷ Плеський Г. М. Про керівництво бібліотеками наукових установ АН УРСР. *Журнал Бібліотеки Академії наук УРСР*. 1946. № 1. С. 38–40.

²⁸⁸ Сно О. Є., Сябряй В. Т. Підсумки роботи по відбудові бібліотеки Інституту геологічних наук АН УРСР. *Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1946. № 2. С. 19–21.

²⁸⁹ *Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1947. № 1. С. 14–15.

відповідні постанови і рішення стосовно удосконалення роботи книгозбірень. Зокрема, 2 вересня 1949 р. на засіданні Президії АН УРСР було розглянуто питання щодо стану рукописних фондів, які зберігаються у рукописних фондах Інституту літератури, Бібліотеки та інших установах Відділення суспільних наук АН УРСР. У результаті директорів інститутів та завідувачів бібліотек зобов'язали негайно вжити необхідних заходів щодо поліпшення умов зберігання цінного наукового ресурсу, проведення його інвентаризації, наукового опису, мікрофільмування та фотокопіювання²⁹⁰.

У жовтні 1949 р. здійснено перевірку бібліотек мережі щодо стану інформаційного забезпечення виконання наукових планів інститутами. Бібліотекою Академії наук УРСР було здійснено перевірку бібліотек наукових установ АН УРСР з метою з'ясування стану комплектування профільними науковими виданнями. Було перевірено 9 бібліотек, унаслідок чого виявлено значні недоліки у формуванні їхніх фондів профільною літературою. За результатами ухвалено відповідні заходи щодо поліпшення стану справ: було відкореговано профілі комплектування бібліотек та організовано навчальний семінар на базі Бібліотеки²⁹¹.

Для вдосконалення діяльності бібліотек наукових установ у БАН було створено спеціальну групу з надання консультативної допомоги, організації семінарів та підготовки науково-методичного забезпечення, зокрема, було розроблено «Положення про бібліотеку науково-дослідного інституту», «Типові правила користування бібліотекою науково-дослідного інституту», «Про порядок виключення з бібліотек НДІ АН УРСР застарілої та непрофільної літератури». Саме у цей період уперше було запропоновано директорам інститутів АН УРСР організувати бібліотечні ради в установах та розроблено «Положення про організацію бібліотечних рад при бібліотеках НДІ АН УРСР»²⁹².

Діяльність бібліотечної мережі АН УРСР постійно знаходилася у полі зору Президії, так на засіданні 14 квітня 1950 р. було затверджено «Положение о Библиотечной комиссии Академии наук УРСР»²⁹³, на основі якого переглянуто перелік документів щодо організації роботи книгозбірень наукових установ та доповнено інструктивно-методичними матеріалами стосовно упорядкування книжкових фондів, налагодження системи каталогів і картотек, розгортання

²⁹⁰ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1941–1964 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Наук. думка, 2003. С. 149.

²⁹¹ Там само. С. 149–150.

²⁹² Там само. С. 150.

²⁹³ Інформаційно-бібліотечна рада Національної академії наук України: історія діяльності, документи і матеріали / НАН України, Інформ.-бібл. рада НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; авт.-упоряд.: А. А. Свобода, Г. І. Солоїденко, Т. Л. Кулаковська, відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2013. С. 71–72.

у бібліотеках мережі бібліографічної діяльності, підготовки для бібліотекарів списків нової фахової літератури.

Подальша відбудова бібліотек Академії наук УРСР здійснювалася за такими напрямками: налагодження обслуговування науковців через використання колективного абонементу; підготовка зведеного плану науково-бібліографічної роботи БАН і бібліотек наукових установ, методична допомога щодо організації довідково-бібліографічного апарату в бібліотеках мережі; централізоване комплектування бібліотек мережі зарубіжною літературою та міжбібліотечний перерозподіл фондів.

Ефективності співпраці бібліотек мережі сприяло запровадження у роботу єдиного інструктивно-методичного забезпечення, яке за дорученням Президії АН УРСР розробили фахівці Бібліотеки АН УРСР. До щорічного звіту про діяльність БАН окремим розділом готувалися відомості про роботу бібліотек наукових установ.

У 1969 р., відповідно до Постанови ЦК КПРС «Про заходи щодо подальшого розвитку суспільних наук та підвищення їх ролі в комуністичному будівництві» (1967), Президією АН УРСР ухвалено Постанову «Про поліпшення комплектування ЦНБ АН УРСР і бібліотек наукових установ АН УРСР суспільно-політичною літературою». На виконання цієї постанови та рекомендацій Бібліотечної ради АН УРСР у Центральній науковій бібліотеці АН УРСР на базі відділу суспільних наук було створено галузеву залу соціально-економічної літератури²⁹⁴. Для допомоги бібліотекам науково-технічного профілю щодо доукомплектування фондів цією групою видань фахівцями Центральної наукової бібліотеки (далі ЦНБ) надавалася постійна консультаційна допомога, були підготовлені списки обов'язкової для комплектування суспільно-політичної літератури та журналів обов'язкових до передплати. Питанню вдосконалення каталогів як традиційних інформаційно-пошукових систем, також було приділено значну увагу, зокрема, затверджено методичні розробки «Краткий вариант таблиць ББК по общественным наукам для библиотек научных учреждений АН УССР естественно-научного и технического профилей», «Перевод фондов и систематических каталогов библиотек НИУ АН УССР на таблицы библиотечно-библиографической классификации для научных библиотек (отделов общественных наук)», «Робоча схема скороченого варіанту таблиць ББК розділу «Суспільні науки» для бібліотек НДУ природничих та технічних наук АН УРСР»²⁹⁵.

Централізоване комплектування суспільно-політичною літературою бібліотек мережі продовжувалося до 1990 р.: за зведеним планом ЦНБ 39 бібліотек

²⁹⁴ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1965–1991 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2008. С. 48–49.

²⁹⁵ Там само. С. 201.

та її дві філії у м. Києві комплектувалися щорічно. Стан цієї роботи спеціально розглядався на Бюро Відділення літератури, мови та мистецтва АН УРСР 26 листопада 1986 р.²⁹⁶

Наголосимо, що знаковою подією в організації діяльності академічної мережі з відновленням української незалежності стало знищення ідеологічного диктату та обмежень щодо культурного і наукового розвитку України. НБУВ, яка значний період свого існування функціонувала в умовах жорсткого цензурного контролю, почала активно опрацьовувати ту частину фонду, яка раніше була для користувачів з обмеженим доступом або вважалася «неактуальною»²⁹⁷. Таким чином, розпочалося об'єктивне дослідження історичних процесів із використанням повноцінної джерельної бази, що зберігалася у НБУВ, ЛІНБ України ім. В. Стефаніка та бібліотеках мережі та прискорення залучення цих фондів до наукового обігу.

Отже, єдиний розподілений фонд Академії наук УРСР складався з фондів ЦНБ АН УРСР, Львівської філії ЦНБ АН УРСР та бібліотек наукових установ АН УРСР, був багатогалузевим, забезпечував усі напрями діяльності Академії, формувався, використовувався та зберігався за єдиними для бібліотечної мережі принципами та технологією. Методичне керівництво вдосконалювалося, збагачувалося новими формами бібліотечної взаємодії²⁹⁸.

У 1970-х роках координація роботи мережі бібліотек Академії наук УРСР відбувалася у межах надання організаційної і методичної допомоги у питаннях комплектування фондів бібліотек наукових установ зарубіжними документами та депозитарного зберігання фондів, підготовки зведеної інформації щодо надходжень іноземних видань, бібліографічної, довідково-інформаційної роботи. Особливе значення відводилося підвищенню кваліфікації бібліотечних кадрів. У цей період було підготовлено довідник «Бібліотеки Академії наук УРСР» та продовжував виходити щорічник «Основні цифрові показники роботи бібліотек системи АН УРСР» на основі якого готувалися матеріали до звіту «Основные показатели работы библиотек АН СССР и Академий наук союзных республик за ... год».

У 1970–1980-х роках на теренах Радянського Союзу відбувалася централізація бібліотечної галузі, мета якої – об'єднання бібліотек у централізовані бібліотечні системи (далі ЦБС) з єдиним керівництвом, штатом працівників, централізованим комплектуванням і опрацюванням документів. Ця діяльність здійснювалася на основі «Положення о централизации

²⁹⁶ Там само. С. 281.

²⁹⁷ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002): монографія / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко, В. М. Горовий та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. С. 13.

²⁹⁸ Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: відбудова (1946–1969 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 1. С. 38.

государственных массовых библиотек» (1975), що було розроблено та затверджено Міністерством культури СРСР. Таким чином, було створено ЦБС масових, дитячих, наукових, науково-технічних, галузевих, профспілкових бібліотек, а також міжвідомчі територіальні централізовані системи різно-типних бібліотек. Головними бібліотеками – методичними центрами різних систем і відомств було підготовлено збірники організаційно-інструктивних матеріалів, методичних рекомендацій та консультації щодо координації роботи у межах централізації²⁹⁹.

Ми поділяємо думку І. Лобановської, що позитивними чинниками щодо централізації бібліотечної галузі виявилось кваліфіковане керівництво бібліотечними процесами, ухвалення рішень на високому професійному рівні, а в умовах обмеження нових надходжень – можливість ефективного розподілу бібліотечних ресурсів, а «до негативних чинників належить небезпека надмірної регламентації, що призводить до нівелювання особливостей об'єднаних у систему бібліотек і конкретних умов роботи в них»³⁰⁰.

Розпочалося активне теоретичне осмислення міжвідомчої взаємодії в умовах єдиної системи бібліотек. Це питання було предметом загальнодержавних і регіональних досліджень, обговорювалося на науково-практичних конференціях, де розглядалося у всій багатоманітності: взаємодія бібліотек у межах відомств, міжвідомча, регіональна, взаємодія бібліотек і органів науково-технічної інформації, бібліотек та інших суміжних установ, громадських організацій тощо.

З 1971 р. (після надання ЦНБ АН УРСР статусу науково-дослідної установи) бібліотеки мережі стали включатися у загальносоюзні, республіканські й відомчі дослідження, в яких брала участь ЦНБ АН УРСР. До прикладу, відбулися дослідження з проблем формування фондів наукових бібліотек, використання зарубіжних періодичних видань, централізації бібліотечних процесів, взаємодії бібліотек та інших інформаційних підрозділів в інформаційному забезпеченні наукових досліджень АН УРСР. Здійснювалися роботи, спрямовані на впровадження результатів наукових досліджень³⁰¹.

Постанови Президії АН УРСР «Про підвищення рівня бібліотечно-бібліографічної роботи в бібліотеках АН УРСР» (1973) та «Про стан та захо-

²⁹⁹ Сокур О. Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: науково-організаційне забезпечення : дис... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 297 с.

³⁰⁰ Лобановська І. Г. Співробітництво освітянських бібліотек України у формуванні інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу. URL: http://conference.nbuv.gov.ua/up/report_1409564587.doc

³⁰¹ Свобода А. А., Смаглова Н. І. Бібліотечна мережа НАН України: історія, сучасний стан. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2006. Вип. 15. *Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність*. С. 64–76.

ди щодо упорядкування науково-бібліографічної роботи в установах Академії наук УРСР» (1973) визначили завдання з посилення взаємодії бібліотек АН УРСР, зокрема було розроблено єдиний перспективний план бібліотечно-бібліографічної роботи мережі, відбулося зміцнення установ кадрами і технічним обладнанням, затверджено «Положення про організацію та координацію інформаційно-бібліографічної роботи в Академії наук УРСР» (1975), продовжено випуск «Інформаційного покажчика бібліографічних робіт, виконаних бібліотеками системи АН УРСР».

Централізація бібліотек Академії наук СРСР та академій наук союзних республік відбувалася згідно з «Положением о централизации библиотек Академии наук СССР и академий наук союзных республик» (1979), затвердженим Бюро Бібліотечної ради з природничих наук при Президії СРСР. Централізація бібліотек академій наук союзних республік здійснювалася двома шляхами: повна централізація (єдині фонд, управління, штат, фінанси, основні процеси бібліотечної роботи) та функціональна централізація окремих бібліотечно-бібліографічних процесів³⁰².

У 1978 р. у ЦНБ АН УРСР було розроблено «Основні напрями розвитку бібліотек НДУ АН УРСР на 1981–1990 рр.». Для уніфікації технологічних процесів щодо МБА підготовлено практичний посібник «Організація роботи МБА бібліотек НДУ УРСР» та розроблено «Положення про централізацію МБА в АН УРСР». Також було впроваджено інструктивно-методичні матеріали: «Положення про бібліотеку НДУ АН УРСР» (1980), «Правила користування бібліотекою НДУ АН УРСР», «Інструкція щодо збереженості фондів бібліотек НДУ УРСР», «Бібліотечно-бібліографічна орієнтація читачів», «Схема паспорта бібліографічної картотеки», «Складання ретроспективних тематичних покажчиків літератури в бібліотеці НДУ АН УРСР» тощо³⁰³.

У дослідженні «Основные направления развития централизации библиотек Академии наук Украинской ССР» (1985–1987) наукового колективу під керівництвом М. Слободяника зазначено, що спільним для всіх центральних бібліотек, незалежно від рівня централізації, залишалося методичне керівництво, система підвищення кваліфікації, комплектування та опрацювання

³⁰² Взаимодействие библиотек и подразделений научно-технической информации Академии наук СССР и Академий наук союзных республик в информационном обеспечении научно-исследовательской работы : аналит. справка и рекомендации по итогам изучения / Библ. совет по естеств. наукам при Президиуме АН СССР, Б-ка по естеств. наукам АН СССР, БАН СССР, ЦНБ УССР ; А. Г. Захаров (рук.), А. М. Маслов, В. А. Врубель, Ф. З. Шимченко, Г. А. Рытова. Москва ; Киев, 1986. 25 с.

³⁰³ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1965–1991 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2008. С. 196–200.

зарубіжної літератури³⁰⁴. Отже, за результатами ґрунтовного аналізу найпродуктивнішою в АН УРСР було обрано функціональну централізацію бібліотечної системи. Це рішення базувалося на конкретних історичних умовах формування мережі й територіального розміщення бібліотек наукових установ. Адже на той час бібліотечна мережа включала 81 бібліотеку наукових установ АН УРСР, які входили у шість наукових центрів, розташованих у десяти містах республіки, інститути спорідненого профілю були територіально віддаленими один від одного, а матеріально-технічна база самої ЦНБ АН УРСР ще досить слабкою.

З урахуванням усіх факторів було централізовано процеси: комплектування і каталогування вітчизняних суспільно-політичних видань; комплектування зарубіжною літературою; обслуговування читачів по міжбібліотечному абонементу і міжнародному міжбібліотечному абонементу; організація депозитарного зберігання. Централізовано було й окремі управлінські процеси: методичну роботу, керівництво соціалістичним змаганням між бібліотеками, підвищення рівня професіоналізації бібліотечних кадрів. На допомогу фахівцям бібліотек наукових установ були підготовлені організаційно-інструктивні матеріали стосовно організації управління, бібліотечного обслуговування, інформаційно-бібліографічної діяльності, формування та збереження фонду, організації каталогів, розроблено та апробовано норми часу на бібліотечні процеси.

Як засвідчила практика, централізація кадрів та фінансових ресурсів бібліотек мережі, навіть у межах одного міста, призвела б, з одного боку, до невиробничих витрат робочого часу, зокрема на приїзд до ЦНБ АН УРСР на виробничі наради, заняття з підвищення кваліфікації, збори колективу, отримання заробітної плати тощо, а з іншого, – до втрати додаткових виплат, які виділяються адміністраціями інститутів для заохочення бібліотечних працівників у бібліотеках як структурних підрозділів установ. Тому було прийнято рішення кадри бібліотек наукових установ не централізувати.

Також було визнано недоцільним рішення централізувати комплектування вітчизняної наукової літератури, адже були відсутні передумови гарантованого отримання замовлень через бібліотечний колектор на особливо цінні видання для кожної бібліотеки-філії, відсутність у ЦНБ АН УРСР транспорту для оперативної доставки літератури, застосування різних схем класифікації документів (ЦНБ АН УРСР послугоувалася Бібліотечно-бібліографічною класифікацією (далі ББК), а бібліотеки мережі, зазвичай, систематизували свої фонди за Універсальною десятиковою класифікацією (далі УДК), кілька книгозбірень послугоувалися класифікацією Дьюї).

³⁰⁴ Основные направления развития централизации библиотек Академии наук Украинский ССР : отчет о науч.-исслед. работе (Заключительный) / АН УССР, ЦНБ ; Исполнители: М. С. Слободяник (руков. темы) и др. Киев, 1987. С. 14.

З метою активізації взаємодії бібліотек мережі, розширювалися і вдосконалювалися форми організаційно-методичної діяльності, зокрема, здійснювалося проведення комплексних обстежень бібліотек наукових установ; досліджувався розвиток взаємодії бібліотек та органів науково-технічної інформації; активізувалося консультування щодо забезпечення збереженості фондів бібліотек у наукових установах АН УРСР. Співробітники ЦНБ брали участь у проведенні переобліку книжкових фондів у бібліотеках НДУ. У 1990 р. було підготовлено збірник «Бібліотеки АН УРСР», у 1988 р. – проведено чотириденний семінар для бібліотекарів мережі АН УРСР – «Бібліотеки на службі науково-технічного прогресу». Також було підготовлено та опубліковано методичні рекомендації щодо методики укладання біобібліографічного покажчика видатних учених.

Таким чином, планувалося, що подальший розвиток мережі бібліотек АН УРСР буде відбуватися на принципах поглиблення функціональної централізації при децентралізованій структурі управління, а зі зміцненням опорних бібліотек наукових центрів передбачався їхній перехід до повної централізації³⁰⁵.

Питанням нормативно-методичного й організаційного забезпечення, обґрунтуванню функціональної централізації бібліотечно-бібліографічної діяльності бібліотек АН УРСР присвячено праці М. Берлінської, Б. Гохфельд, Т. Ігнатович, Т. Лоось, Н. Малолетової, Т. Ніколаєвої, А. Свободи, Н. Смаглової, А. Чачко, Ф. Шимченка³⁰⁶ та інші.

³⁰⁵ Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: розбудова (1970–1990 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 2. С. 32–33.

³⁰⁶ Берлинская М. И. Методика распределения валютных ассигнований для приобретения зарубежных изданий. *Типовые документы, регламентирующие деятельность библиотек Академии наук СССР и академий наук союзных республик*. Москва, 1985. С. 10–15; Комплектование и использование зарубежных журналов, приобретенных за валюту в библиотеках НИУ АН УССР в 1982 г. : анализ. обзор / АН УССР, Центр. науч. б-ка ; сост.: М. И. Берлинская, Б. В. Гохфельд, Т. М. Козак и др. Київ, 1983. 28 с.; Малолетова Н. И., Красій Р. Л., Свобода А. А. Як використовується зарубіжна наукова періодика. *Вісник АН УРСР*. 1989. № 8. С. 67–71; Методические указания библиотекам НИУ АН УССР по обобщению материалов исследования «Изучение состава и использования иностранных (инвалютных) журналов в библиотеках НИУ АН УССР» / Центр. науч. б-ка ; сост.: М. И. Берлинская, Б. В. Гохфельд. Київ, 1978. 21 с.; Перечень действующих документов и инструктивно-методических материалов, регламентирующих деятельность библиотеки научного учреждения АН УССР / Сост.: А. А. Свобода, Б. В. Гохфельд ; отв. ред. Т. А. Игнатович. Киев, 1985. 10 с.; Свобода А. А. Взаємодія бібліотек як фактор прогресу бібліотечної галузі: історія, сучасний стан, проблеми. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 1998. Вип. 1. *Бібліотека. Наука. Культура. Інформація*. С. 230; Свобода А. А., Смаглова Н. И. Развитие централизации академических библиотек республики. *Библиотечно-информационные системы* : сб. науч. тр. Киев, 1990. С. 9–13; *Централізація бібліотечно-бібліографічних процесів* : сб. док. / АН УССР, Центральная науч. б-ка ; Сост.: Берлинская М. И., Гохфельд Б. В., Лоось Т. А., отв.

У початковий період становлення української незалежності у комплексі зі всіма державотворчими процесами реалізовувалася одна з найважливіших функцій держави у галузі науки, освіти, культури – створення установ національного рівня. 11 жовтня 1994 р. було видано Указ Президента України «Про національні заклади культури»³⁰⁷, згідно з яким Національна парламентська бібліотека України (нині Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого) отримала статус національної. У 1996 р. Центральна наукова бібліотека імені В. І. Вернадського НАН України повернула собі статус національної і отримала назву «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського»³⁰⁸. Отже, саме у цей період відбулося формування нової бібліотечної інфраструктури, у складі якої національні бібліотеки посіли пріоритетне місце. Зазначимо, що важливе значення для підняття статусу бібліотек у новому демократичному суспільстві мало встановлення Всеукраїнського дня бібліотек³⁰⁹.

У 1990-ті роки зі здобуттям Україною незалежності відбулися кардинальні зміни й у роботі академічних бібліотек, управлінні та науково-методичному забезпеченні їхньої діяльності. Постановою Президії Академії наук України № 49 від 15 лютого 1990 р. на базі Бібліотечної ради було сформовано Інформаційно-бібліотечну раду (далі ІБР) як постійно діючий дорадчий орган при Президії АН УРСР. Упродовж 1990-х років змінювалися структура, роль і стратегія діяльності ІБР, розширювалися її функції, але головне залишалось – координація роботи бібліотек мережі, об'єднання їх в єдину бібліотечно-інформаційну систему.

На новому етапі розбудови взаємодії бібліотечної мережі увагу ІБР було зосереджено на переході бібліотечно-інформаційного обслуговування на якісно новий рівень забезпечення наукового процесу, пріоритетним стало питання запровадження єдиної автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи у роботу академічних бібліотек, яка задовольняла б потреби в

ред. Игнатович Т. А. Киев, 1983. 129 с.; Чачко А. С, Игнатович Т. А. К вопросу о разработке профессиограммы методиста. *Проблемы организации труда и управления библиотечно-библиографическими процессами*. Москва, 1985. С. 105–113; Шимченко Ф. З., Николаева Т. В. К вопросу о централизации библиотек научных учреждений Академии наук Украинской ССР. *Проблемы централизации работы библиотек АН СССР и академий наук союзных республик*. Москва, 1975. С. 14–23.

³⁰⁷ Про національні заклади культури : Указ Президента України від 11.10.1994 р. № 587/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587/94#Text>

³⁰⁸ Про надання Центральній науковій бібліотеці імені В. І. Вернадського статусу національної : Указ Президента України від 05.04.1996 р. № 244/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244/96#Text>

³⁰⁹ Про встановлення Всеукраїнського дня бібліотек : Указ Президента України від 14.05.1998 р. № 471/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471/98#Text>

інформації не лише на основі раціонального використання наявних у наукових установах бібліотечно-інформаційних ресурсів, але й завдяки оперативному доступу до світових інформаційних ресурсів. Значну роль у здійсненні цих завдань відіграла ЦНБ як головний науково-методичний центр бібліотечно-інформаційної системи Національної академії наук України – базова установа ІБР³¹⁰.

У вересні 1989 р. було затверджено «Основні напрями розвитку ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН УРСР» (далі Основні напрями), які містили стратегію розвитку бібліотеки на період до 2005 р.³¹¹. Першочерговими завданнями було визнано й упровадження мережевої інформаційної технології, що передбачала доступ до автоматизованої бази даних бібліотек наукових установ АН УРСР. Згідно з програмним документом, прогнозованим результатом мало стати «створення корпоративної електронної мережі академічних бібліотек з доступом до неї безпосередньо з академічних установ»³¹².

Розробку програмного забезпечення для бібліотек АН УРСР було доручено Інституту кібернетики АН УРСР³¹³. При ІБР було створено робочу групу, головне завдання якої – розробка концепції перебудови системи інформаційного забезпечення наукових досліджень в АН УРСР на основі комплексної автоматизації бібліотечних процесів. Інститут кібернетики не забезпечив академічні бібліотеки єдиною програмою, внаслідок чого вони розпочали автоматизацію самостійно, використовуючи різні готові програмні продукти та розробки фахівців установ.

У березні 2000 р. вийшов Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України»³¹⁴, в якому, зокрема, зазначалося, що з метою підвищення ролі бібліотек у розбудові держави, формуванні громадянського суспільства, ефективнішого використання їхнього інформаційного потенціалу Кабінет Міністрів України має вжити заходи щодо створення національної системи електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу.

³¹⁰ Інформаційно-бібліотечна рада Національної академії наук України: історія діяльності, документи і матеріали / НАН України, Інформ.-бібл. рада НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; авт.-упоряд.: А. А. Свобода, Г. І. Солоіденко, Т. Л. Кулаковська, відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2013. 142 с.

³¹¹ Основные направления развития Центральной научной библиотеки им. В. И. Вернадского АН УССР / Н. И. Сенченко, Л. А. Дубровина, Л. И. Костенко, М. С. Слободяник. Киев, 1989. 12 с.

³¹² Дубровина Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1965–1991 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2008. С. 302.

³¹³ Там само. С. 272.

³¹⁴ Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України: Указ Президента України від 22.03.2000 р. № 490/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490/2000#Text>

При Міністерстві культури України було створено Міжвідомчу раду з питань інформатизації бібліотек. До складу цього органу увійшли як фахівці з бібліотечної галузі, так і програмісти, вчені, працівники Національного агентства з питань інформатизації, представники інших державних органів, у тому числі Книжкової палати України імені Івана Федорова. Головною метою діяльності було визначено вироблення стратегії розвитку міжвідомчої кооперації бібліотек, формування і використання електронних БД, розвиток мережевих технологій взаємодії бібліотек, формування телекомунікаційного середовища для взаємного доступу використання інформаційних ресурсів³¹⁵.

Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського проводилося три вивчення (2005, 2010, 2014–2016), спрямовані на з'ясування представництва бібліотек наукових установ НАН України у мережі Інтернет та програмних продуктів, що використовуються бібліотеками при формуванні електронного каталогу (далі ЕК). Було встановлено, що проблемним питанням залишається відсутність єдиних підходів щодо програмно-технологічного забезпечення надання доступу до інформації про бібліотечно-інформаційні ресурси.

Науково-методична робота базувалася на організації бібліотечно-інформаційного супроводу наукових досліджень, впровадженні інноваційних технологій та передового досвіду як важливих чинників підвищення ефективності діяльності академічних бібліотек, системі підвищення кваліфікації бібліотекарів, у тому числі, організації стажувань на базі НБУВ. Проводилися консультації з упровадження стандартів у роботу бібліотек наукових установ. Значна допомога була надана працівникам бібліотек із питань переведення літератури з фондів спеціального зберігання до загальних фондів, впровадження державного стандарту «Одиниці обліку фондів бібліотек та органів науково-технічної інформації» (7.20–80). Для бібліотек мережі проведено семінари «Робота бібліотек з державними стандартами» та «Засади проведення науково-дослідної роботи в бібліотеці».

Питанням організації та науково-методичного керівництва діяльністю бібліотек наукових установ та розвитком інформаційних ресурсів, організації нормування праці в академічних книгозбірнях було присвячено публікації

³¹⁵ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002): монографія / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко, В. М. Горовий та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. С. 30.

А. Свободи і Н. Смаглової³¹⁶, В. Попроцької³¹⁷, М. Слободяника³¹⁸ та інших.

В українській бібліотечній практиці на сьогодні напрацьовано значний досвід діяльності міжвідомчих бібліотечних комісій і рад. Так, у 1975 р. з метою удосконалення управління бібліотечною справою в УРСР було створено республіканську та обласні міжвідомчі ради з питань бібліотечної роботи³¹⁹. Вони повинні були забезпечувати тісну взаємодію установ і організацій, що мали у підпорядкуванні мережу бібліотек, поєднувати централізоване планове керівництво з бібліотечною ініціативою на місцях, забезпечуючи чіткий розподіл прав і обов'язків.

У 1980-х роках було завершено формування науково-дослідних підрозділів у всіх провідних наукових бібліотеках, відбувалося поглиблення науково-методичної та науково-дослідної роботи у галузі бібліотекознавства і бібліографознавства, зміцнилася взаємодія зі спеціальними кафедрами закладів вищої освіти культури, що обумовлювалося перспективним плануванням та координацією науково-дослідної роботи. При Міністерстві культури УРСР було утворено Головну бібліотечну інспекцію, яка здійснювала контроль за впровадженням рішень і рекомендацій Міжвідомчої ради з питань бібліотечної роботи, виконанням зведених планів роботи бібліотек-методичних центрів. Виконуючи координаційні функції і розробляючи пропозиції щодо

³¹⁶ Свобода А. А. Бібліотечно-інформаційне забезпечення наукових досліджень Національної академії наук України. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2001. Вип. 6. С. 6–14; *Йї же*. Взаємодія бібліотек як фактор прогресу бібліотечної галузі: історія, сучасний стан, проблеми. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 1998. Вип. 1. *Бібліотека. Наука. Культура. Інформація*. С. 230; Свобода А. А., Смаглова Н. І. Развитие централизации академических библиотек республики. *Библиотечно-информационные системы* : сб. науч. тр. Киев, 1990. С. 9–13; *Йї же*. Бібліотечна мережа НАН України: історія, сучасний стан. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2006. Вип. 15. *Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність*. С. 64–76; Свобода А. А., Смаглова Н. І., Солоїденко Г. І. Становлення мережі бібліотек наукових установ. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 5–6. С. 14–18.

³¹⁷ Попроцькая В. Г. Методологические принципы нормирования труда в библиотечной профессии. *Библиотеки Академии наук УРСР*. Киев, 1990. С. 28–35; *Ее же*. Некоторые вопросы нормирования труда в условиях внедрения автоматизации в крупной библиотеке. *Автоматизация и механизация библиотечно-библиографических процессов*. Киев, 1989. С. 63–68; *Ее же*. Нормирование труда в условиях крупных научных библиотек : автореф. дис... канд. пед. наук : 05.25.03 / Ленинградский гос. ин-т культуры им. Н. К. Крупской. Ленинград, 1990. 16 с.

³¹⁸ Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій : монографія / НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського. Київ : Бібліотечний вісник, 1995. 268 с.; *Його же*. Наукова бібліотека: побудова інформаційно-функціональної моделі. *Наукова бібліотека в сучасному соціокультурному контексті* : тези доп. Міжнар. наук. конф. (Київ, 12–15 жовт. 1993 р.). Ч. 1. Київ, 1993. С. 3–4.

³¹⁹ Положення про Міжвідомчу раду з питань бібліотечної роботи при Міністерстві культури УРСР. *Довідник бібліотекаря*. Харків, 1977. С. 258–259.

вдосконалення діяльності бібліотек, міжвідомчі ради не мали необхідних правових механізмів бібліотечного управління.

Зі здобуттям Україною незалежності було ліквідовано координаційні органи та структури у бібліотечній галузі, у тому числі міжвідомчі ради, комісії та інспекція. У листопаді 1991 р. відбувся Надзвичайний з'їзд бібліотекарів України³²⁰. Констатувавши наявність глибоких кризових явищ у бібліотечній галузі, делегатами з'їзду було висунуто конструктивні пропозиції щодо розробки концепції розбудови бібліотечної справи в Україні, організації програм зі збереження фондів, соціального захисту бібліотекарів і підвищення оплати праці, підготовки бібліотечних кадрів, ініційовано звернення до вищих органів влади України щодо прийняття Закону України «Про Національну бібліотеку», створення Центрального республіканського бібліотечного колектору тощо. Зазначимо, що питання та пропозиції, які було обговорено на з'їзді, стали базою для реалізації багатьох інновацій у бібліотечній сфері, спонукали фахівців до розробки нової нормативно-правової бази діяльності українських бібліотек.

Саме на цьому з'їзді за ініціатииви фахівців наукових бібліотек, зокрема Центральної наукової бібліотеки України імені В. І. Вернадського (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського), Республіканської наукової медичної бібліотеки (нині Національна наукова медична бібліотека України, далі ННМБ України), Республіканської науково-технічної бібліотеки (нині Державна науково-технічна бібліотека України, далі ДНТБ України), Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка) засновано Асоціацію бібліотек України (далі АБУ)³²¹. Пізніше до АБУ ввійшли Державна наукова педагогічна бібліотека (нині Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, далі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського), Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека (нині Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України, далі ННСГБ НААН України) та бібліотеки наукових установ НАН України.

Згідно зі Статутом, АБУ є «добровільним об'єднанням бібліотек різного підпорядкування, розташованих на території України» з метою «забезпечення захисту бібліотечної справи, консолідації сил для розробки єдиної бібліотечної політики, забезпечення якісно нового рівня бібліотечно-бібліографічного обслуговування читачів, підвищення соціального статусу й престижу бібліотечної професії в суспільстві»³²². Тобто, визначальним в об'єднанні було по-

³²⁰ Резолюція Надзвичайного з'їзду бібліотекарів України. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 1–2. С. 4–5.

³²¹ Слободяник М. С., Бровкін А. Г. До підсумків Надзвичайного з'їзду бібліотекарів України. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 1–2. С. 67–69.

³²² Статут асоціації бібліотек України. *Бібліотечний вісник*. 1994. № 1. С. 2–5.

силення професійної взаємодії між українськими бібліотеками. Як зазначає Г. Солоїденко, «членами АБУ стали більшість академічних бібліотек, завдяки цьому посилилась і урізноманітнилась взаємодія між бібліотеками наукових установ»³²³.

Провідні фахівці АБУ – члени комітету з бібліотечної політики та правового захисту бібліотек брали активну участь у створенні законодавчого поля української бібліотечної галузі, зокрема розробці та внесенні змін до законів України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995), «Про обов’язковий примірник документів» (1999), «Про єдиний митний тариф» (1992), Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 роки (1999) тощо.

На засіданнях і нарадах АБУ активно обговорювалися питання корпоративної каталогізації, стандартизації, лінгвістичного та програмного забезпечення. Бібліотеки-члени АБУ брали участь у дослідженнях, які НБУВ здійснювала за такими напрямками: «Формування і використання науково-інформаційних ресурсів. Інформатизація бібліотек», «Створення національної бібліографії. Українська біографістика», «Нові технології збереження, консервації та реставрації бібліотечних фондів», «Вивчення, збереження та видання української історико-культурної спадщини»³²⁴. За результатами виконання наукових тем укладалися збірники наукових праць, де чільне місце відводилося досвіду роботи бібліотек-членів АБУ.

Бібліотеки наукових установ НАН України, які також стали членами АБУ, брали активну участь у наукових заходах НБУВ. Так, Перша наукова сесія Інституту бібліотекознавства ЦНБ імені В. І. Вернадського, яка відбулася у 1992 р. була присвячена дослідженню фондів наукових бібліотек із метою подальшого вирішення завдання формування національного бібліотечного фонду, яке можливе лише на міжвідомчому рівні через об’єднання зусиль всієї бібліотечної галузі³²⁵. Зазначимо, що до роботи цього заходу долучилися понад 150 фахівців – представників закладів вищої освіти та наукових бібліотек.

Знаковою подією у розбудові бібліотечної справи у незалежній Україні став Перший Всеукраїнський конгрес бібліотекарів, ініційований державними і громадськими інституціями³²⁶. Захід проходив у Києві з 9 по 12 червня 1992 р.

³²³ Солоїденко Г. І. Бібліотеки наукових установ НАН України. *Українська бібліотечна енциклопедія* / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2018. URL: <http://ube.nplu.org/article/>

³²⁴ Солоїденко Г. І. Історія створення та організація діяльності бібліотечних об’єднань та асоціацій в Україні. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2006. Вип. 15. *Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність*. С. 48–63.

³²⁵ Карпова Л. П., Попроцька В. Г. Перша наукова сесія Інституту бібліотекознавства. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 1–2. С. 69–71.

³²⁶ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалеж-

У резолюціях і зверненнях конгресу було сформульовано пропозиції щодо розроблення Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», інтеграцію української бібліотечної спільноти до світового професійного співтовариства, зокрема вступ до ІФЛА, розбудову єдиної бібліотечної мережі країни, реформування системи підготовки і перепідготовки бібліотечних кадрів, розробку національних стандартів інформаційної сфери, розвиток науководослідного складника, вирішення проблем з фінансуванням установ у ринкових умовах тощо. Зазначимо, що конгрес уперше актуалізував питання розширення ролі громадськості в управлінні бібліотечною справою через започаткування наглядових та читацьких рад, товариств друзів бібліотек, актуалізував благодійну та спонсорську допомогу.

18 червня 1992 р. у ЦНБ імені В. І. Вернадського відбулися Перші межєнківські читання, приурочені до 100-річчя від дня народження Ю. О. Меженка. У читаннях взяли участь бібліотекарі Києва, Харкова, Одеси, Вінниці, Львова, Санкт-Петербурга (Російська Федерація), що дало змогу відтворити різні аспекти активного становлення української бібліотечної школи, загалом бібліотечних процесів 20-х років ХХ ст., які тісно пов'язані з ім'ям Юрія Олександровича³²⁷.

Непересічною подією для бібліотек – членів АБУ стали наукові читання, присвячені 100-річчю від дня народження Д. А. Балики – відомого українського бібліотекознавця та бібліографа, які були організовані Інститутом бібліотекознавства ЦНБ імені В. І. Вернадського 9 вересня 1994 р.³²⁸.

Асоціація бібліотек України є співорганізатором щорічних міжнародних наукових конференцій НБУВ, її члени – постійними учасниками численних заходів, які відбуваються у рамках цього престижного форуму. У програмах наукових конференцій, за всі роки їх проведення, відображено широкий спектр актуальних питань бібліотечно-інформаційної діяльності: «Наукова бібліотека в сучасному соціокультурному контексті» (1993), «Автоматизовані системи інформаційно-бібліотечного обслуговування» (1994), «Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи» (1995), «Стратегія комплектування фондів наукової бібліотеки» (1996), «Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек» (1997), «1000-річчя літописання і книжкової справи в Україні» (1998), «Бібліотечно-інформаційні ресурси: формування і розвиток» (1999), «Бібліотеки – центри науково-інформаційних ресурсів ХХІ ст.» (2000), «Бібліотечно-інформаційний сервіс» (2001), «Профе-

ності України (1991–2002): монографія / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко, В. М. Горовий та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. С. 14.

³²⁷ Ігнатова Т. А. Подвижницьке служіння науці. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 1–2. С. 71–72.

³²⁸ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002): монографія / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко, В. М. Горовий та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. С. 41.

сійний імідж бібліотекаря інформаційного суспільства» (2002), «Інноваційна діяльність – стратегічний напрям розвитку наукових бібліотек» (2003), «Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ» (2004), «Інтелектуальні інформаційні технології у бібліотечній справі» (2005), «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України» (2006), «Інтранет/Екстранет-ресурси в наукових бібліотеках» (2007), «Проблеми гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів» (2008), «Бібліотечно-інформаційний комплекс у контексті розвитку суспільства знань» (2009), «Еволюція структури і функцій бібліотекознавства під впливом сучасних інформаційних технологій» (2010), «Формування і розвиток бібліотечного електронного середовища» (2011), «Інноваційна модель наукової бібліотеки ХХІ ст.» (2012), «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів» (2013), «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору» (2014), «Бібліотека. Наука. Комунікація» (2015), «Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору» (2016), «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (2017), «Бібліотека. Наука. Комунікація: 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (2018), «Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху» (2019), «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації» (2020), «Бібліотека. Наука. Комунікація. Від управління ресурсами – до управління знаннями» (2021), «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг» (2022), «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек» (2023).

Треба зазначити, що українські бібліотекарі різних систем і відомств – члени АБУ брали активну участь у розробці нового закону про бібліотечну справу, Державного реєстру національного культурного надбання, програмах збереження фондів, організації корпоративних проєктів тощо.

У 1992 р. започатковується міжнародний бібліотечний союз – Бібліотечна Асамблея Євразії (далі БАЄ)³²⁹, який мав на меті допомагати у вирішенні спільних професійних завдань при формуванні культурного та інформаційного простору країн-учасниць Співдружності незалежних держав (далі СНД), а по суті був ще одним штучно створеним і профінансованим Російською Федерацією органом, який мав на меті не випускати з поля зору країни колишнього Радянського Союзу.

³²⁹ БАЄ – некомерційне партнерство бібліотек країн СНД, головною метою якого є формування і зміцнення спільного інформаційно-бібліотечного і соціокультурного простору країн-учасниць.

До складу БАЄ ввійшли Азербайджанська Республіка, Республіка Вірменія, Республіка Білорусь, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Республіка Молдова, Російська Федерація, Республіка Таджикистан, Республіка Туркменістан, Республіка Узбекистан та Україна. З об'єднавчою метою БАЄ ініціювала проведення дискусій, конференцій, семінарів, круглих столів, було започатковано журнал «Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии». Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського і Національна парламентська бібліотека України³³⁰ до 2014 р. взяли участь у таких проєктах: «Золотая коллекция Евразии», «Купола содружества», «Издания и электронные ресурсы национальных библиотек государств – участников СНГ» тощо. З початком російсько-української війни у 2014 р. це співробітництво припинилося. Розбудові міжнародного співробітництва у межах БАЄ присвячено публікації Т. Вилегжаніної³³¹ та Г. Солоіденко³³².

З 1996 р. з метою координації інформаційної взаємодії, інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів, вирішення завдань їх оптимального взаємовикористання, ефективного розвитку міжнародних наукових зв'язків із бібліотеками та інформаційними установами світового співтовариства, забезпечення сталого прогресу академічної науки спрямовується діяльність Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів міжнародної асоціації академій наук (далі МААН) – неурядової міжнародної самоправної організації. До її складу ввійшли директори 21 наукової бібліотеки і науково-інформаційних центрів країн СНД³³³. Постановою Ради МААН від 12.10.1996 р. № 43 «О развитии информационного обмена между библиотеками национальных академий наук» базовою організацією було визначено НБУВ, започатковано інформаційний бюлетень, який з 2000 р. трансформувався у науково-практичний та теоретичний збірник «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития». Упродовж 2000–2004 рр. збірник видавався із періодичністю одне число на два роки, з 2005 р. – щорічне видання, яке функціонувало до 2020 р., всього під-

³³⁰ Відповідно до наказів Міністерства культури України від 25.11.2016 № 1103 «Про зміну назви Національної парламентської бібліотеки України», від 06.12.2016 № 1155 «Про затвердження Статуту Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого» з 14.12.2016 р. – Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого.

³³¹ Вилегжанина Т. И. Украинские библиотеки: участие в проекте БАЕ «Купола Содружества». *Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии*. 2013. № 1. С. 25–28.

³³² Солоіденко Г. Роль НБУВ в організації взаємодії бібліотек, діяльності асоціацій та самоправних організацій. *Вісник Львівського ун-ту. Сер. Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. Львів, 2009. Вип. 4. С. 136–145.

³³³ Онищенко А. С., Кулаковская Т. Л. Совет директоров научных библиотек и информационных центров академий наук – членов МААН: развитие информационного сотрудничества. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2007. Вип. 5. С. 7–23.

готовлено 19 випусків. Діяльність бібліотек наукових установ НАН України знайшла відображення на сторінках збірника, зокрема, у публікаціях О. Акімової, Д. Сліпецького та Л. Веселовської³³⁴, О. Воскобойникової-Гузєвої³³⁵, Т. Кулаковської³³⁶, О. Онищенко³³⁷.

У 1996 р. фахівцями НБУВ було підготовлено довідник «Бібліотеки Національної академії наук України» (Київ, 1996), в якому наводилися короткі історичні довідки про бібліотеки, містилися відомості про фонди та довідково-пошуковий апарат, у додатках представлені абетковий і географічний покажчики бібліотечної мережі, іменний покажчик власників книжкових зібрань та особових бібліотек науковців, які зберігаються у бібліотечних фондах наукових установ НАН України. Пізніше, спільно з Координаційним бюро Енциклопедії сучасної України, підготовлено довідник «Наукові бібліотеки України» (Київ, 2004).

З метою удосконалення бібліотечно-бібліографічної класифікації, як необхідної передумови створення загальнодержавної автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи, було прийнято рішення про створення Консультаційно-координаційної ради з питань класифікації наук та Міжвідомчої каталогізаційної комісії (припинила свою діяльність у 2010 р.).

У цей час науково-методична робота базувалася на організації бібліотечно-інформаційного супроводу наукових досліджень, упровадженні інноваційних технологій та передового досвіду як важливих чинників підвищення ефективності діяльності академічних бібліотек, системі підвищення кваліфікації бібліотекарів, зокрема організації стажувань на базі НБУВ для спеціалістів бібліотек наукових установ, зокрема, проводилися консультації з упровадження стандартів у роботу бібліотек наукових установ. Значна допомога була надана з питань переведення літератури з фондів спеціального зберігання до загальних

³³⁴ Акімова О. А., Сліпецкий Д. Я., Веселовская Л. В. Опыт создания электронного репозитория Института биологии южных морей НАН Украины. *Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку*. Київ, 2012. Вип. 10. С. 213–222.

³³⁵ Воскобойникова-Гузєва Е. В. Модернизационные модели развития библиотек. *Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку*. Київ, 2012. Вип. 10. С. 103–115.

³³⁶ Кулаковская Т. Л. Роль библиотек НИУ НАН Украины в информационной поддержке научных исследований. *Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку*. Київ, 2003. Вип. 2. С. 101–117.

³³⁷ Онищенко А. С. Библиотечное межакадемическое сотрудничество: опыт и проблемы. (Вступление). *Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку*. Київ, 2017. Вип. 14. С. 7–14; Онищенко А. С., Кулаковская Т. Л. Совет директоров научных библиотек и информационных центров академий наук – членов МААН: развитие информационного сотрудничества. *Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку*. Київ, 2007. Вип. 5. С. 7–23.

фондів, упровадження державного стандарту «Одиниці обліку фондів бібліотек та органів науково-технічної інформації» (7.20–80). Для бібліотек мережі проведено семінари «Робота бібліотек з державними стандартами», «Засади проведення науково-дослідної роботи в бібліотеці» тощо.

Проведена у цей період робота з забезпечення методичної бази діяльності бібліотек наукових установ НАН України та вирішення складних завдань з автоматизації бібліотечних процесів сприяли стабілізації діяльності мережі академічних книгозбірень³³⁸.

Треба наголосити, що 90-ті роки ХХ ст. це – вкрай складний етап розвитку як наукових установ НАН України, так і книгозбірень при них, а також системи організаційно-методичного забезпечення, загальної координації роботи академічної бібліотечної мережі. Кількість бібліотек зростала (лише у 1992 р. було започатковано 12 нових наукових інститутів у шести містах України)³³⁹. Відповідно урізноманітнілася і тематика академічних досліджень, відбулося перепрофілювання наукових установ, як наслідок – підвищилися вимоги до бібліотечно-інформаційного забезпечення їхньої діяльності. Водночас, з розвалом державної системи науково-технічної інформації, яка функціонувала в Україні до 1991 р., бібліотеки виявилися неспроможними задовольняти зростаючі інформаційні потреби науковців традиційними формами і методами бібліотечної роботи³⁴⁰.

Посиленню обміну електронною науковою інформацією, активізації міжакадемічної інформаційної співпраці сприяла Постанова Ради МААН від 7.06.2012 р. № 228 «О деятельности Совета директоров научных библиотек и информационных центров академий наук – членов МААН».

Окремі бібліотеки наукових установ НАН України встановили широкі міжнародні зв'язки, стали членами вузькопрофільних асоціацій, отримуючи від них дієву допомогу щодо задоволення інформаційних запитів своїх користувачів. Бібліотека Інституту морської біології НАН України є членом міжнародної асоціації бібліотек EURASLIC³⁴¹, бере участь у програмах обміну документами та використовує послугу МБА на міжнародному рівні. Бібліотека Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України також є членом світової та

³³⁸ Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: автоматизація (1991–2010 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 3. С. 51–53.

³³⁹ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002): монографія / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко, В. М. Горовий та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. С. 265.

³⁴⁰ Немошкालенко В. Бібліотеки в системі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури. *Бібліотечний вісник*. 1997. № 6. С. 3–6.

³⁴¹ Європейська асоціація бібліотек та інформаційних центрів із водного середовища. Члени EURASLIC автоматично стають членами IASLIC – Міжнародної асоціації бібліотек і інформаційних центрів у галузі водних та морських наук.

європейської асоціації EURASLIC і IAMSLIC та має доступ до БД асоціацій. У 2017 р. бібліотека Головної астрономічної обсерваторії НАН України приєдналася до світової мережі астрономічних бібліотек AstroLib і тепер самостійно здійснює обмін документами з членами об'єднання. Бібліотека Інституту біології південних морів (Автономна Республіка Крим) в 2011 р. була визнана одним із кращих в Україні інституційних репозитаріїв, представником України при Міжнародній океанографічній комісії ЮНЕСКО з питань морського інформаційного менеджменту, учасник зведеного тематичного електронного репозитарію бібліотек водної тематики країн Східної і Центральної Європи. У цьому контексті вагомими для дослідження міжнародного співробітництва бібліотек НАН України були статті А. Свободи³⁴², Т. Кулаковської та Г. Солоіденко³⁴³.

Кардинальні зміни відбулися в структурі науково-методичного забезпечення. Після розпаду Радянського Союзу припинила існувати чітка структура загальносоюзної методичної служби. В Україні відбувалося формування загальноукраїнської структури науково-методичного забезпечення бібліотек держави, у тому числі НАН України, створення нормативно-правової бази їхньої діяльності відповідно до нових умов та змін у житті країни. Як головна бібліотека та науково-інформаційний центр НАН України НБУВ упродовж 1990-х – початку 2000-х років сформувала чітку структуру науково-організаційного та науково-методичного забезпечення бібліотечної мережі за тісної співпраці з ІБР, яка координувала роботу бібліотек за усіма напрямками. Реалізацію цього напрямку здійснював відділ бібліотекознавства (нині відділ науково-методичного забезпечення Інституту бібліотекознавства) у тісній взаємодії з науковими та виробничими підрозділами НБУВ, які є методичними центрами за напрямками своєї діяльності. Зазначимо, що у цей період систематично проводилися дослідження стану бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України, на засіданнях ІБР розглядалися перспективи їх подальшого формування, взаємовикористання, збереження та інтеграції³⁴⁴.

Нині управління бібліотечними мережами та координацію їхньої діяльності забезпечують бібліотеки – методичні центри. У 2014 р. при Міністерстві

³⁴² Свобода А. А. Взаємодія бібліотек як фактор прогресу бібліотечної галузі: історія, сучасний стан, проблеми. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 1998. Вип. 1. *Бібліотека. Наука. Культура. Інформація*. С. 230; Її ж. Інтеграційні процеси в бібліотечній галузі: історія. Сучасний стан, проблеми оптимізації. *Науково-технічні бібліотеки в єдиному інформаційному просторі України* : тези доп. і повідомлень на Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Держ. наук.-техн. б-ка України, 2000. С. 52–55.

³⁴³ Кулаковська Т. Л., Солоіденко Г. І. Міжнародне співробітництво бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2006. № 6. С. 37–41.

³⁴⁴ Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: автоматизація (1991–2010 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 3. С. 51–53.

культури України було створено Міжвідомчу координаційну раду з питань бібліотек і бібліотечної справи. Започаткований орган був покликаний координувати роботи щодо покращення організації діяльності українських бібліотек у формуванні бібліотечно-інформаційних ресурсів, сприяти процесам інформатизації бібліотек України та збереженню документальної спадщини, осмисленню якісно нової ролі бібліотек у суспільстві, розширенню та удосконаленню послуг, забезпеченню фахового менеджменту галузі та невідкладному вдосконаленню нормативної бази³⁴⁵. На жаль, цей координаційний орган так і не розпочав своєї роботи, залишаючись лише одним із декларативних утворень.

Загальне методичне керівництво бібліотеками країни та координацію їхньої діяльності до вересня 2019 р. здійснював спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері культури – Відділ літератури, читання та бібліотечної справи Управління з питань мовної політики та літератури, що входив до Директорату державної мовної політики при Міністерстві культури України. Надалі відбулися зміни у структурі Міністерства культури та інформаційної політики України, зокрема, нині за формування культурної політики держави, у тому числі й бібліотечної справи, відповідає Директорат культури та мистецтв. У складі директорату створено і працює експертна група зі забезпечення функціонування бібліотечної галузі країни.

Окремі функції щодо координації діяльності та взаємодії бібліотек виконують і бібліотечні асоціації. Зокрема, за ініціативи УБА було створено міжвідомчу робочу групу з питань підготовки стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні, мета якої – оптимізувати та консолідувати діяльність провідних бібліотек держави і бібліотечних мереж у справі розбудови бібліотечної галузі. Результатом спільних напрацювань постав документ Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»³⁴⁶.

Питання внутрішньовідомчої координації, необхідність узгодження дій наукових бібліотек різних систем і відомств регулярно обговорювалися на бібліотечних форумах та з'їздах³⁴⁷. Взаємодія бібліотек декларується статутами

³⁴⁵ Положення про Міжвідомчу координаційну раду з питань розвитку бібліотек та бібліотечної справи : наказ Міністерства культури України від 20.05.2014 р. № 313. *Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України*. Київ, 2015. Вип. 20. С. 127–133.

³⁴⁶ Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 219-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>

³⁴⁷ Немошкаленко В. Нові інформаційні технології та нові форми взаємодії бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 1999. № 5. С. 6–9

національних та державних бібліотек, визначена стратегіями бібліотечних асоціацій³⁴⁸ та положеннями про бібліотеки, знаходить висвітлення в концепціях розвитку бібліотечної справи, рекомендаціях міжнародних та всеукраїнських конференцій. Всі ці документи наголошують, що корпоративна взаємодія бібліотек має стати визначальним чинником їхнього подальшого ефективного розвитку.

Сучасний розвиток та функціонування бібліотек наукових установ скеровує Інформаційно-бібліотечна рада НАН України. Упродовж свого існування ІБР неодноразово змінювала назву і структуру, проте чільною метою залишалася координація роботи бібліотек зі створення документно-інформаційної бази для забезпечення наукових досліджень Національної академії наук України. Рішення ІБР завжди були обов'язковими для виконання науковими установами НАН України, у структурі яких є бібліотеки та науково-інформаційні підрозділи.

Так, за рішенням ІБР було розроблено такі організаційно-методичні документи: «Положення про мережу бібліотек Національної академії наук України» (1997, 2023), «Положення про бібліотеку науково-дослідної установи Національної академії наук України» (2006, 2023), «Типові правила користування бібліотекою науково-дослідної установи Національної академії наук України» (2006), «Інструкція з організації прийому–передачі бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України» (1997), «Інструкція про перевірку бібліотечного фонду бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України» (1997), «Нормування праці» (1999) тощо.

Значну увагу Інформаційно-бібліотечна рада приділяє науково-дослідній роботі, залученню бібліотек до наукових досліджень, які проводилися НБУВ³⁴⁹. У всіх наукових дослідженнях НБУВ окремим розділом представлено роботу бібліотек наукових установ НАН України. Зокрема, досліджувалися проблеми формування фондів наукових бібліотек (1971–1974), використання зарубіжних періодичних видань (1980, 1984–1987), напрями розвитку централізації бібліотек мережі (1985–1987), ресурсні можливості інформаційних підрозділів

³⁴⁸ Березівська Л. Д., Кравченко С. М., Страйгородська Л. І. «Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки» як основа розбудови інноваційної моделі наукової бібліотеки. *Модель б-ки XXI століття* : Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 15 черв. 2018 р.) / Нац. юридичний ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка. Харків, 2018. URL: <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/paper/viewFile/14667/7511>; Статут Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (нова редакція) : Розпорядження Президії НАН України від 14.06.2017 р. № 383. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/STATUT_NBUV_2017.pdf; Стратегія Української бібліотечної асоціації на 2019–2021 роки : затв. конф. УБА 22 листоп. 2018 р. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/news/2018/ULA_Strategy_2019-21.pdf

³⁴⁹ Солоїденко Г. І. Науково-дослідницька робота бібліотек: напрями, пріоритети, ефективність. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 11. С. 12–17.

наукових установ та визначалися їхні найцінніші структурні компоненти (1992–1993), організація ресурсів та пошукові можливості каталогів бібліотек (2014–2016) тощо. За результатами досліджень Президією НАН України готувалися постанови й розпорядження щодо удосконалення процесів та впровадження інноваційних рішень у роботу книгозбірень. Важливими аспектами діяльності цього органу стали прогнозування основних напрямів розвитку української бібліотечної справи, методичний супровід упровадження нових технологій, комплексних програм і проєктів тощо³⁵⁰. Історію діяльності ІБР висвітлено у публікаціях творчого колективу під керівництвом голови – академіка О. Онищенка³⁵¹.

Міжнародний книгообмін, як важливе джерело централізованого комплектування бібліотек НАН України зарубіжною літературою упродовж багатьох років, постійно знаходився у полі зору Президії НАН України. За поданням ІБР Президія НАН України ухвалила рішення щодо стабілізації функціонування міжнародного книгообміну; на базі НБУВ спільно з Громадською організацією «Асоціація «Інформатіо-Консорціум» регулярно проводилися семінари та практичні заняття з навчання користування зарубіжними БД.

За ініціативи ІБР питання удосконалення діяльності мережі бібліотек НАН України регулярно заслуховувалися на засіданнях Президії НАН України. Упродовж 1993 р. на засіданнях Президії НАН України три рази заслуговувалося питання діяльності НБУВ як головної установи – координатора робіт з інформаційного забезпечення української науки, зокрема, розглядалися питання збереження бібліотечних фондів, передплати іноземних періодичних видань, забезпечення доступу до світових БД наукової інформації, технічне й програмне оснащення бібліотек. На засіданні Президії НАН України у 2003 р. генеральним директором Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського О. Онищенком було підготовлено та виголошено доповідь «Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи»³⁵².

³⁵⁰ З виступу президента НАН України, академіка НАН України Б. Є. Патона на засіданні Президії НАН України при обговоренні питання «Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи». *Бібліотечний вісник*. 2003. № 5. С. 8.

³⁵¹ Інформаційно-бібліотечна рада Національної академії наук України: історія діяльності, документи і матеріали / НАН України, Інформ.-бібл. рада НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; авт.-упоряд.: А. А. Свобода, Г. І. Солоїденко, Т. Л. Кулаковська, відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2013. 142 с.; Онищенко А. С. Украинско-польское научное сотрудничество национальных академий наук и национальных библиотек: новый вектор и перспективы. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2006. Вып. 4. С. 405–415; Онищенко О. С., Свобода А. А., Солоїденко Г. І. Внесок ІБР НАН України в розбудову академічних науково-інформаційних систем. *Бібліотечний вісник*. 2011. № 2. С. 34–42.

³⁵² Онищенко О. С. Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи : доп. ген. дир. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського на засіданні Президії НАН України 9 лип. 2003 р. *Бібліотечний вісник*. 2003. № 5. С. 3–5.

Головним напрямом упровадження інформаційних технологій в академічні книгозбірні, на думку доповідача, повинно бути формування повнотекстових інформаційних ресурсів і створення національної електронної бібліотеки. Відзначалося, що в умовах безперервного зростання обсягів знань, які потребують кумуляції та поширення, електронна бібліотека є практично єдиною альтернативою розв'язання суперечностей між високим інтелектуальним потенціалом суспільства і обмеженими можливостями системи документальних комунікацій на паперових носіях³⁵³. Треба зазначити, що в Україні досі не створено Національної електронної бібліотеки.

На початку 90-х років ХХ ст. якісно новий рівень інформаційного забезпечення наукового процесу вимагав об'єднання зусиль бібліотек та їхніх ресурсів: було започатковано підготовку систематичних покажчиків «Довідкові та бібліографічні зарубіжні книжкові видання у фондах бібліотек наукових установ НАН України» (1993) та відновлено випуск систематичних покажчиків «Зарубіжні періодичні видання, замовлені бібліотеками НАН України шляхом валютної передплати на ... рік». З метою удосконалення роботи бібліотек та підвищення кваліфікації бібліотекарів у 1995 р. започатковано інформаційно-аналітичний огляд «Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в ... році», який готується на базі НБУВ за матеріалами річних звітів бібліотек наукових установ НАН України (на 01.01.2024 р. підготовлено 28 випусків), з 1997 р. – збірник матеріалів «Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи НАН України», який містить нормативно-методичні матеріали на допомогу роботі бібліотек НАН України (підготовлено п'ять випусків)³⁵⁴.

Національна академія наук України неодноразово розглядала питання щодо співпраці галузевих академій наук та координації роботи їхніх бібліотечно-інформаційних мереж. Зокрема, у 1994 р. було прийнято Постанову Президії НАН України «Про співробітництво НАН України з галузевими академіями наук України»³⁵⁵. Результатом ефективної співпраці є розвиток системи реферування української наукової літератури – спільний проєкт Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, НБУВ, Національної наукової медичної бібліотеки України та Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Розбудову національної системи реферування наукових ресурсів та побудову моделей ефективного

³⁵³ Там само. С. 5.

³⁵⁴ Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи НАН України : зб. док. і матеріалів / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 1997–2009. Вип. 1–5.

³⁵⁵ Про співробітництво НАН України з галузевими академіями наук України : Постанова Президії НАН України від 13.05.1994 р. № 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132550-94#Text>

співробітництва висвітлювали Н. Зайченко і О. Баркова ³⁵⁶, Л. Костенко і М. Сорока ³⁵⁷.

Науковим бібліотекам відведена визначальна роль у сучасній інформаційній взаємодії, спрямованій на сприяння міжнародному співробітництву в бібліотечно-інформаційній сфері, заохоченні до міжнародного обміну інформацією незалежно від кордонів і рівноправну участь у міжнародних інформаційних потоках. Адже кінцева мета об'єднання інтелектуальних ресурсів людства полягає у забезпеченні збереження культурної та наукової спадщини, організації необхідного сервісу для вільного доступу користувачів до наукової інформації.

2.2. Нормативно-правове забезпечення міжнародного бібліотечного співробітництва

У цифровому світі комунікативні технології сприяють забезпеченню міжнародних і національних інтересів. Сьогодні стратегічні комунікації як унікальний метод геополітики країни виконують конкретні функції у рамках як внутрішньо-, так і зовнішньополітичних дій держави ³⁵⁸. Стратегічні комунікації у міжнародних відносинах розглядаються як інтегровані комунікативні технології, спрямовані на забезпечення міжнародної взаємодії і формування тривалих формальних та неформальних зв'язків між урядовими інститутами, дипломатичними установами, політичними лідерами, культурними діячами з метою реалізації політичних, економічних, безпекових, культурних, соціаль-

³⁵⁶ Зайченко Н. Я. Реферативні ресурси – інформаційний продукт сучасної наукової бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2005. № 1. С. 28–35; Зайченко Н. Я., Баркова О. В. Моделі кооперативної співпраці зі створення національних реферативних ресурсів. *Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ* : Міжнар. наук. конф. (Київ, 12–14 жовт. 2004 р.). Київ, 2004. URL: http://www.nbuv.gov.ua/new/04_kiev/zaich_bar.html; *Іх же*. Організація кооперативної співпраці у процесі формування наукової електронної бібліотеки. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 трав. 2005 р.). Ч. 1. Київ, 2005. С. 142–144.

³⁵⁷ Костенко Л. Й. Реферативна база даних «Україніка наукова»: стан, перспективи використання. *Сучасний стан та перспективи наукового реферування* : матеріали Міжнар. семінару-практ., присвяч. 10-річчю вид. РЖ «АПК України» (Київ, 29 трав. 2009 р.). Київ, 2009. С. 53–57; Костенко Л. Й., Сорока М. Б. Бібліотека інформаційного суспільства. *Бібліотечний вісник*. 2002. № 3. С. 33–38; Сорока М. Б. Інформаційні продукти бібліотек: проблеми кооперативного формування та суспільного використання. *Бібліотечний вісник*. 2002. № 1. С. 27–30; *І ж*. Національна система реферування української наукової літератури : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2002. 209 с.

³⁵⁸ Шклярук М. Г. Сутність і зміст стратегічних комунікацій у системі державного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія «Державне управління»*. 2018. 1. С. 30.

них і гуманітарних ініціатив і проєктів. Міжнародні політичні процеси зумовлюють також включення стратегічних комунікацій у національні програмні документи України для представництва держави і активної участі у збалансованому міжнародному співробітництві³⁵⁹.

За результатами емпіричного дослідження М. Шклярук³⁶⁰ стратегічні комунікації визначені таким інструментом, за допомогою якого формується соціальне середовище, що дає змогу легітимізувати абсолютно різні ідеологічні конструкти.

Сьогодні суб'єкти інформаційно-комунікаційної взаємодії у процесі об'єднання й узгодження організаційних аспектів, насамперед, вирішують завдання раціональної організації і використання ресурсів. Взаємодія бібліотек та бібліотечна інтеграція, що відбувається на її основі, сприяє подоланню відомчої відособленості, взаємозбагаченню бібліотек різних типів і видів, виникненню й наростанню елементів спільності у діяльності, тобто конвергентності бібліотек³⁶¹.

Адаптивний характер бібліотечної діяльності, здатність книгозбірень оперативно і адекватно реагувати на виклики часу, як то збагачення спектра сервісів і послуг, робота на випередження суспільного запиту, різнокомпонентна затребуваність уможливають чільне місце серед інших інформаційних установ та трансформацію їхньої ролі в інформаційно-комунікаційній системі соціуму. Ефективне поєднання найактуальніших напрямів міжнародного співробітництва українських наукових бібліотек як важливого складника стратегічних комунікацій відкриває нові можливості, зокрема, у формуванні системи духовно-культурних цінностей в Україні та стійкого іміджу української науки у світовому інформаційному просторі і позитивного позиціонування держави у міжнародних відносинах загалом.

Демократизм, гласність, законність, гуманізм, толерантне ставлення до інших культур та народів є основними принципами міжнародної діяльності. Міжнародне співробітництво у галузі інформаційно-бібліотечної сфери – це невід'ємний складник міжнародних зв'язків будь-якої держави. Використання міжнародного досвіду в практиці українських бібліотек з урахуванням їхніх особливостей є суттєвим чинником прогресивного розвитку бібліотечної справи України³⁶².

³⁵⁹ Макаренко Є. А. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах. *Міжнародні відносини. Сер. «Політичні науки»*. 2017. № 15. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3117

³⁶⁰ Шклярук М. Г. Сутність і зміст стратегічних комунікацій у системі державного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія «Державне управління»*. 2018. 1. С. 30.

³⁶¹ Клименко О., Сокур О. Міжнародне співробітництво бібліотек – важливий складник стратегічних комунікацій. *Бібліотечний Меркурій*. 2020. Вип. 2(24). С. 125–137.

³⁶² Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія і розвиток :

Поглиблення міжнародного співробітництва бібліотек Національної академії наук України набуває особливого значення та передбачає створення відповідних умов для представлення ними якісного інформаційного продукту з використанням новітніх інформаційних технологій, модернізації управління бібліотечними ресурсами та диверсифікаційної діяльності з формування нового інформаційного середовища³⁶³.

Розвиток електронного середовища, застосування електронних засобів комунікації, надання ефективного доступу до інформації, співвідношення бібліотечно-інформаційної діяльності, авторського права й електронної інформації, професійне навчання кадрів – ключові питання, які вирішує сьогодні світова бібліотечно-інформаційна спільнота. Всі ці напрями відображені у документах Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (далі ІФЛА) (*англ.* The International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA) – незалежної неурядової некомерційної організації, аналіз діяльності якої сприяв розумінню механізмів бібліотечної взаємодії загалом. Сьогодні ІФЛА об'єднує бібліотеки понад 150 країн світу.

У контексті нашого дослідження, аналізуючи програми ІФЛА, варто виокремити пріоритетні напрями розвитку бібліотечної галузі, які спрямовані на просування глобального завдання – інформаційне забезпечення суспільного розвитку через інтеграційні процеси. На рівні міжнародного співробітництва необхідність виконання цього завдання формує низку заходів, зокрема, зі сприяння розвитку автоматизованих систем та вдосконалення стандартів у сфері бібліографічного обліку на національному рівні, розвиток міжнародного обміну бібліографічною інформацією; забезпечення максимально повної доступності до публікацій; гарантування збереження всіх бібліотечних документів на всіх видах носіїв інформації з метою продовження їх терміну використання; сприяння розвитку електронної передачі інформації між бібліотеками та користувачами з дотриманням міжнародних стандартів у цій сфері та контролю за їх розробкою; сприяння бібліотечній професіоналізації.

Стратегічний план ІФЛА на 2016–2021 рр. складався з ключових ініціатив за чотирма магістральними напрямками:

- участь бібліотек у побудові інформованого суспільства;
- забезпечення справедливого доступу до інформації;
- охорона культурної спадщини;
- підвищення ролі бібліотекарів на всіх рівнях³⁶⁴.

монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 184 с.

³⁶³ Клименко О., Сокур О. Міжнародне співробітництво бібліотек – важливий складник стратегічних комунікацій. *Бібліотечний Меркурій*. 2020. Вип. 2(24). С. 125–137. URL: doi.org/10.18524/2707-3335.2020.2(24).202076.

³⁶⁴ Стратегический план 2016–2021 : принято Правлением ИФЛА декабрь 2015 г. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/gb/strategic-plan/2016-2021-ru.pdf>

Задля їх реалізації було заплановано роботу кількох підрозділів або робочих груп. Саме тому, одночасно з обговоренням Стратегічного плану, комітети ІФЛА розробили свої програми дій³⁶⁵.

Стратегічний план ІФЛА на 2019–2024 рр. – це документ, створений бібліотекарями для бібліотечного співтовариства, який включає чотири основні сфери реалізації місії ІФЛА:

- побудова ефективної бібліотечної адвокації;
- зміцнення бібліотечних зв'язків із провідними міжнародними інституціями;
- об'єднання та розширення співробітництва ІФЛА з бібліотечними асоціаціями з метою підвищення освіченості населення, забезпечення безперешкодного доступу до навчання, читання, інновацій, знань та національної спадщини;
- формування громадської думки щодо підтримки політики відкритого доступу та підтримки бібліотечних цінностей, у тому числі захисту інтелектуальної свободи та прав людини³⁶⁶.

Отже, серед пріоритетних сфер своєї діяльності ІФЛА визначає у тому числі об'єднання бібліотек світу навколо проблеми популяризації читання – одну з ключових ініціатив, яка завжди була під постійною увагою цієї авторитетної організації від самого початку її заснування у 1927 р.

Зазначимо, що вперше основні принципи та напрями розвитку інформаційного суспільства було окреслено в Окінавській хартії, прийнятій на саміті керівників країн «великої вісімки». Документом, зокрема, передбачено низку стратегічних завдань, реалізація яких спонукає країни до встановлення сприятливих ринкових умов для безперешкодного надання населенню всіх можливих послуг телекомунікацій; пошуку додаткових можливостей, включаючи доступ через засоби, відкриті для широкої публіки; сприяти подальшому розвитку «дружніх», «вільних від перешкод» технологій, включаючи мобільний доступ до Інтернету, а також широкому використанню безкоштовного загальнодоступного інформаційного наповнення та відкритих для всіх користувачів програмних засобів з дотриманням прав інтелектуальної власності³⁶⁷.

³⁶⁵Прокопенко Л. Діяльність Секції академічних і наукових бібліотек ІФЛА на сучасному етапі. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1013>; Її ж. Міжнародне співробітництво у сфері промоції читання (на прикладі Секції грамотності і читання ІФЛА). *Бібліотеки, архіви, музеї: історичний досвід та актуальні тенденції розвитку. Короленківські читання 2020 : XXIII Всеукраїнська наук.-практ. конф.* (Харків, 22–23 жовт. 2020 р.) / Харківська держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харківська держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня (філія) ВГО УБА. Харків, 2020. С. 38–42. URL: <https://drive.google.com/file/d/1iRCHoX1OfWVpEoFRb1NdqItFv5GLfd7L/view>

³⁶⁶Стратегия ИФЛА на 2019–2024 годы : одобрена Правлением ИФЛА 12 апреля 2019 г. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/gb/strategic-plan/ifla-strategy-2019-2024-ru.pdf>

³⁶⁷Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства. *Центри публічного доступу до Інтернету в бібліотеках* : док. і матеріали. Київ, 2005. С. 23–32.

В Олександрійському маніфесті, прийнятому на конференції «Бібліотеки: інформаційне суспільство в дії» (Арабська Республіка Єгипет, Олександрія, 2005), наголошено, що бібліотеки виступають гарантами інтелектуальної свободи і рівних можливостей доступу до інформації як найбільш демократичні заклади культури та відіграють суттєву роль у подоланні інформаційної нерівності. Олександрійським маніфестом ІФЛА звернулася до державних органів влади, міжнародних організацій вкладати кошти у покращення бібліотечного обслуговування, модернізацію та розширення бібліотечних мереж, усіляко сприяючи відкритому та необмеженому доступу громадян до інформації. Ці положення закріплено у підсумкових документах Всесвітнього самміту з питань інформаційного суспільства у Женеві (2003) та Тунісі (2005), підкреслено, що суспільство має надавати допомогу бібліотекам у виконанні їхньої освітньої, наукової, культурної місії³⁶⁸.

Серед ключових принципів побудови інформаційного суспільства, орієнтованого на інтереси людства, визнано, що загальний, пандемічний, рівноправний і прийнятний за ціною доступ до інформаційної інфраструктури та послуг є необхідним фундаментом інформаційного суспільства. Відповідальність за розвиток інформаційного суспільства несуть державні органи, які відіграють у цьому визначальну роль³⁶⁹.

У Ліонській Декларації з доступу до інформації та розвитку (2014) викладено Програму розвитку – Цілі розвитку тисячоліття, що стала продовженням попередніх ініціатив³⁷⁰. Програма окреслює орієнтири інформаційного просування людства на 2016–2030 рр., зокрема висунуто тезу, що право на інформацію та розвиток співробітництва повинно перейти на якісно нові рівні. Підкреслено місію національних бібліотек зі збереження та надання безперешкодного доступу до культурного надбання і джерел публічної інформації, організації публічних форумів для більш активної участі громадян у прийнятті суспільно значущих рішень, посередництва у навчанні. Цим документом задекларовано намір забезпечити кожного жителя планети доступом до інформації, можливістю її зрозуміти, використати і розповсюдити, що необхідно для сталого розвитку демократичного суспільства. У Декларації бібліотеки, архіви, громадські організації та засоби масової інформації визначено інформаційними посередниками в обміні, організації, структуруванні та розумінні даних, що необхідні для розвитку громадянського суспільства.

Можливість здійснення міжнародних зв'язків будь-якою бібліотекою Украї-

³⁶⁸ Підсумкові документи Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (Женева 2003 – Туніс 2005). URL: <http://apitu.org.ua/wsis>.

³⁶⁹ Макаренко Є. А. Європейські комунікації : монографія. Київ : Центр вільної преси, 2006. 536 с.

³⁷⁰ The Lyon Declaration on Access to Information and Development. URL: <https://www.lyon-declaration.org/>

ни визначена чинною законодавчою базою: Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995) – Розділ XI «Міжнародне співробітництво в галузі бібліотечної справи», ст. 31 та Закон України «Про культуру» (2010) – Розділ VIII «Міжнародні культурні зв'язки», ст. 33 та іншими. Насамперед варто наголосити, що Україна як рівноправний суб'єкт міжнародних відносин визнає та виконує норми міжнародного права. Так, ч. 2 ст. 19 «Дія міжнародних договорів України на території України» Закону України «Про міжнародні договори України» регламентує: «Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору»³⁷¹.

Враховуючи, що цей Закон встановлює порядок укладання, виконання та припинення дії міжнародних договорів з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у її Конституції та чинному законодавстві, то ч. 2 ст. 9 «Ратифікація міжнародних договорів України» визначено: «Ратифікації підлягають міжнародні договори України, ... що стосуються питань передачі історичних та культурних цінностей Українського народу, а також об'єктів права державної власності України»³⁷².

Ст. 31 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» чітко регламентує основні напрями міжнародного співробітництва у бібліотечній справі: «проведення спільних наукових досліджень; організація міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів; участь у роботі міжнародних організацій; документообмін; спільна видавнича діяльність»³⁷³.

Держава зобов'язується створювати умови для міжнародного співробітництва, сприяти розширенню міжнародної співпраці у бібліотечно-інформаційній сфері, фінансуючи створення інформаційних мереж і телекомунікаційних систем для інформаційного обміну, входження у світові глобальні комп'ютерні мережі, об'єднання та забезпечення доступності розподілених бібліотечних ресурсів. Держава «стимулює взаємовикористання бібліотечних ресурсів через систему міжбібліотечного абонементу, зведених каталогів, депозитаріїв, обмінних бібліотечних фондів, інтеграцію бібліотек України у світовий інформаційний простір»³⁷⁴.

Міжнародне співробітництво є одним із визначальних чинників успішного входження українського бібліотечно-інформаційного ресурсу у світовий

³⁷¹ Про міжнародні договори України : Закон України. Ред. від 15.02.2022 р. № 2042-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-20#n156>

³⁷² Там само.

³⁷³ Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 33/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>

³⁷⁴ Там само.

інформаційний простір. Сучасні бібліотеки розвиваються як інформаційні центри суспільства, які реалізують нові можливості в умовах розширення кооперації стосовно вирішення чільного завдання бібліотечної справи – надання якісного і безперешкодного доступу до інформаційних ресурсів. Результат – діяльність корпоративних бібліотечних мереж у різних регіонах світу. Вплив загальних тенденцій розвитку міжнародного співробітництва на бібліотечно-інформаційну сферу виявляється у бібліотечній кооперації, яка базується на організаційному – корпоративності (формування об'єданого і розподіленого електронного бібліотечного ресурсу) і технологічному принципах – мережева інтеграція, що передбачає використання телекомунікаційних, зокрема інтернет-технологій³⁷⁵.

Серед основних засад державної політики у сфері культури Законом України «Про культуру» (2010) у ст. 3 визначено забезпечення розвитку міжнародного культурного співробітництва та популяризація і пропагування української національної культури за кордоном та світового культурного надбання в Україні. У цьому Законі у Розділі VIII «Міжнародні культурні зв'язки» у ст. 33 зазначено, що «держава сприяє міжнародному культурному обміну, співробітництву закладів культури, професійних творчих працівників, працівників культури України із зарубіжними партнерами»³⁷⁶.

У травні 2013 р. Кабінетом Міністрів України схвалено «Стратегію розвитку інформаційного суспільства країни» (далі Стратегія), яка окреслила чіткий курс розвитку української бібліотечно-інформаційної системи. Стратегією передбачено активну участь бібліотек у реалізації таких її складників, як електронна освіта, електронна культура, електронна демократія³⁷⁷. Цим документом визначено мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, а також основні напрями, етапи і механізми її реалізації з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України у перспективі.

Таким чином, бібліотеки визначені базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Пріоритети діяльності українських бібліотек спрямовані на консолідацію суспільства, дотримання європейських цінностей, інтеграцію у європейське співтовариство, підвищення якості життя, рівний доступ до інформації, знань і культурного надбання.

³⁷⁵ Аль Тавалбех Серхан Ахмед. Міжнародна співпраця бібліотек на базі комп'ютерних технологій: сучасний стан та перспективи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08. Харківська держ. акад. культури. Харків, 2002. С. 16.

³⁷⁶ Про культуру : Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>

³⁷⁷ Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80/>

Отже, основні засади Стратегії ґрунтуються на взаємовигідній співпраці, що передбачає міжнародне співробітництво, інтеграцію, партнерство і кооперацію зусиль бібліотек та інформаційних інституцій. Як визначено у цьому документі, актуальними проблемами розвитку бібліотечної науки залишається недостатня міжвідомча координація досліджень та участь українських фахівців у міжнародних дослідницьких програмах і обмінах.

Сучасне інформаційне суспільство характеризується створенням глобального інформаційного простору, збільшенням ролі інформації та знань у житті людства. Міжнародними і національними нормативно-правовими актами чітко визначено необхідність розвитку інформаційного суспільства, в якому кожна людина має вільний доступ до інформації. На сьогодні розроблено низку державних документів, мета яких полягає у визначенні стратегії розвитку України у ході побудови інформаційного суспільства, серед яких, зокрема – «Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» (2018), яка відображає курс України на євроінтеграцію та поточні пріоритетні напрями державної політики. Серед національних пріоритетів і завдань, визначених державною політикою України, також передбачено «створення електронного інформаційного ресурсу з базами даних про об'єкти культурної спадщини, культурні цінності (у тому числі Музейного фонду України), створення електронного інформаційного ресурсу, який складатиметься з модулів (баз даних), з подальшою інтеграцією такої інформації у національні та міжнародні інформаційні ресурси, та забезпечення диференційованого доступу до неї цільових аудиторій»³⁷⁸.

Серед органів управління процесами взаємодії бібліотек особлива роль належить асоціаціям. Національні бібліотечні асоціації різних країн вибудовують свою діяльність з урахуванням пріоритетних напрямів Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ, планують та реалізують національні й міжнародні проекти, інформують про них світове бібліотечне співтовариство. Бібліотечна асоціація – це форма взаємодії, яка може мати як загальні професійні, так і вузько спеціальні цілі, носить постійний характер, може мати юридичний статус і, в основному, змішаний тип членства, об'єднує інтелектуальні ресурси своїх членів і може діяти на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Як приклад – Всеукраїнське громадське об'єднання «Українська бібліотечна асоціація» (далі УБА) і Асоціація бібліотек України, членство бібліотек у вузькопрофільних асоціаціях.

УБА вибудовує свою роботу згідно зі світовими пріоритетами. У «Стратегії УБА на 2019–2021 роки» підкреслено, що «УБА, як професійна організація,

³⁷⁸ Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>

спрямовує свою діяльність на системну трансформацію бібліотечної справи задля якісних змін і сталого розвитку українського суспільства та інтеграції у світове співтовариство»³⁷⁹. Стратегія цієї організації націлена на підтримку розвитку української бібліотечної справи з урахуванням різноманітних факторів впливу, загальносвітових тенденцій та запитів професійної спільноти. Одночасно, одним із головних пріоритетів УБА визначає удосконалення системи внутрішньої та зовнішньої комунікації, залучення молоді у діяльність організації на всіх рівнях.

Треба зазначити, що створення фахових асоціацій стало важливим для розвитку бібліотечної справи в Україні. Розподіл сфер діяльності між УБА і АБУ «хоча і носить невизначений характер, але поступово узгоджується: УБА опікується загальними питаннями розвитку бібліотек, АБУ сконцентрувалася на проблемах розвитку наукових бібліотек та формуванні науково-інформаційних ресурсів»³⁸⁰. Але члени цих двох асоціацій спільно вирішують фундаментальні питання удосконалення бібліотечного законодавства, зокрема розвитку правових засад інформаційно-бібліотечної сфери та інформаційної політики України.

Представленню на міжнародному рівні культурного надбання націй присвячено дисертаційну роботу О. Рибачка³⁸¹. Науковець дослідив міжнародні цифрові інтегровані колекції документальної спадщини, представлені у відкритому доступі на засадах корпоративної інтеграції різних видів документів, що зберігаються у бібліотеках, архівах, музеях. У дисертаційному дослідженні С. Аль Тавалбеха³⁸² проаналізовано сучасний стан міжнародної бібліотечної співпраці та викладено перспективи її розбудови на базі комп'ютерних технологій.

Н. Стрішенець запропонувала термінологічний та компаративний підходи до вивчення теоретичних аспектів американського бібліотекознавства³⁸³. На при-

³⁷⁹ Стратегія Української бібліотечної асоціації на 2019–2021 роки : затв. конф. УБА 22 листопада. 2018 р. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/news/2018/ULA_Strategy_2019-21.pdf; Українська бібліотечна асоціація : док. і матеріали / УБА, Нац. парламентська б-ка України. Київ, 1998. 77 с.

³⁸⁰ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002) : монографія / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко, В. М. Горвий та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. С. 44–45.

³⁸¹ Рибачок О. М. Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. 20 с.

³⁸² Аль Тавалбех Серхан Ахмед. Міжнародна співпраця бібліотек на базі комп'ютерних технологій: сучасний стан та перспективи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08. Харківська держ. акад. культури. Харків, 2002. 17 с.

³⁸³ Стрішенець Н. В. Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема: бібліотекознавчий аспект : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 501 с.

кладі засадничих понять американської бібліотечно-інформаційної терміносистеми «формування бібліотечного фонду» та «організація інформації» розкрито тенденції розвитку окремих напрямів сучасного бібліотекознавства, зокрема, комплектування, розвиток бібліотечного фонду, каталогізація, бібліотечно-бібліографічна класифікація, предметизація, бібліографічний контроль.

У дослідженні О. Тур представлено міжнародну співпрацю через призму стандартизації документно-комунікаційної діяльності, зокрема, актуалізацію впровадження міжнародних і європейських стандартів ISO/TC 46 «Information and documentation» (Інформація та документація), які зосереджуються на питаннях стандартизації діяльності інформаційних центрів, бібліотек, архівних установ, музеїв і комерційних структур у процесі виявлення, опису, зберігання та аналізу інформації, а також документообігу та керування документами³⁸⁴.

Досвід бібліотек національних академій наук у рамках діяльності Міжнародної асоціації академій наук³⁸⁵ репрезентує науково-практичний і теоретичний збірник «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития» (Libraries of National Academies of Sciences: problems of functioning, tendencies of development). Зокрема, міжнародне співробітництво бібліотек висвітлено у публікаціях В. Коцере³⁸⁶, О. Онищенко³⁸⁷, М. Романюка³⁸⁸; практика міжнародного книгообміну представлена статтями Н. Малолетової

³⁸⁴ Тур О. М. Документознавча термінологія: проблеми уніфікації та стандартизації : монографія. Кременчук : ПП Щербатих, 2018. 302 с.

³⁸⁵ Об'єднання було засновано у 1993 р. за ініціативи НАН України. На правах повноправних членів до МААН увійшли академії наук усіх країн СНД та В'єтнаму, академії наук Словацької та Чеської республік мали статус спостерігачів. У зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію незалежної України та фактичному дистанціюванні організації від будь-якого засудження дій російського агресора 24 березня 2022 р. Національна академія наук України вийшла зі складу МААН. У 2020 р. збірник «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития» припинив своє існування.

³⁸⁶ Коцере В. Я. Роль Латвийской академической библиотеки в расширении взаимоотношений между Латвией и Украиной. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2006. Вып. 4. С. 395–404; *Ее же*. Сотрудничество Академической библиотеки Латвийского университета с научными библиотеками Украины. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2016. Вып. 13. С. 231–239.

³⁸⁷ Онищенко А. С. Библиотечное межакадемическое сотрудничество: опыт и проблемы. (Вступление). *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2017. Вып. 14. С. 7–14.

³⁸⁸ Романюк М. Н. Границы не должны разъединять. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2006. Вып. 4. С. 416–426.

і Р. Красій³⁸⁹ та інших. У контексті діяльності Асоціації бібліотек України актуальними для нашого дослідження є статті О. Онищенко та Г. Солоіденко³⁹⁰.

Важливим науковим доробком усвідомлення ролі і значення міжнародного книгообміну у справі інформаційного забезпечення української науки зарубіжними виданнями є статті К. Бакуліна³⁹¹, Р. Красій, Н. Малолетової³⁹², О. Сокур³⁹³ та інші.

Сьогодні міжнародне бібліотечне співробітництво розглядається фахівцями як системна діяльність, яка здійснюється установами і закладами у двох або більше країнах з метою сприяння розвитку бібліотечно-інформаційного і пов'язаних із ним видів обслуговування, бібліотечної справи і бібліотечної

³⁸⁹ Малолетова Н. И., Красий Р. Л. Международные книгообменные связи Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского (1918–2008 гг.). *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2009. Вып. 7. С. 328–346.

³⁹⁰ Онищенко О. С., Солоіденко Г. І. Асоціація бібліотек України: етапи становлення та розвитку. *Бібліотечний вісник*. 2002. № 5. С. 24–30; Солоіденко Г. І. Історія створення та організація діяльності бібліотечних об'єднань та асоціацій в Україні. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2006. Вип. 15. *Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність*. С. 48–63; *Її ж.* Роль громадських і самоврядних органів в управлінні бібліотечною діяльністю. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 29. С. 21–32; *Її ж.* Роль професійних асоціацій в інноваційному розвитку бібліотечної справи. *Бібліотечний вісник*. 2004. № 3. С. 15–19; *Її ж.* Асоціація бібліотек України: етапи становлення та розвитку. *Вісник САУ. Сер. Архівіст*. Київ, 2000. Вип. 2(5). С. 23–30.

³⁹¹ Бакулін К. Д. Міжнародний книгообмін і комплектування академічних бібліотек зарубіжною науковою літературою. *50 років Центральної наукової б-ки АН УРСР*. Київ, 1974. С. 69–76.

³⁹² Малолетова Н. И., Красий Р. Л. Развитие международного книгообмена та його роль у централизованому комплектуванні іноземною літературою фондів бібліотек НАН України. *Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України*. Київ, 2009. Вип. 5. С. 84–91; Малолетова Н., Сокур О., Ломець А., Яновські В., Ятченко А. Сучасні підходи до міжнародного книгообміну в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 38. С. 131–153.

³⁹³ Сокур О. Книгообмінні зв'язки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з Національною бібліотекою Чеської Республіки: проблеми співробітництва. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ : НБУВ, 2013. С. 327–330; *Її ж.* Книгообмінні зв'язки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Слов'янської бібліотеки в Празі. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25 жовт. 2012 р.). Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. С. 561–564; *Її ж.* Слов'янська бібліотека в Празі – скарбниця україніки в Європі. *До Дня слов'янської писемності і культури* : зб. тез Міжнар. наук. конф. (Київ, 24–25 трав. 2012 р.). У 2 т. Т. 1. Київ : НБУВ, 2012. С. 113–116.

професії у цілому на взаємовигідних засадах. Проблематика взаємодії бібліотек на міжнародному рівні, що презентована науковим доробком учених, результати практичних досягнень та інновацій О. Клименко поділяє за такими напрямками:

- комплектування,
- книгообмін,
- міжбібліотечний абонемент,
- формування та використання електронних ресурсів,
- міжнародні програми та проекти,
- діяльність професійних об'єднань,
- міжнародні наукові конференції, семінари, круглі столи тощо³⁹⁴.

Обмеженість фінансових і технічних можливостей українських бібліотек негативно впливають на діапазон означеної проблематики, насамперед, щодо проектів об'єднання зусиль бібліотек стосовно закупівлі доступу до зарубіжних баз наукової інформації³⁹⁵, обміном готовими бібліографічними записами та створення регіонального ресурсу аналітичного розпису періодичних видань³⁹⁶, розробкою проєкту UKRMARC³⁹⁷, який так і лишився незавершеним³⁹⁸.

³⁹⁴ Клименко О. З. Співпраця українських бібліотек в інформаційному суспільстві (до питання інновацій). *Роль бібліотеки у створенні когнітивного ресурсу суспільства знань: технології, освіта, наука* : наук.-практ. конференція-брейнсторминг (Харків, 27 квіт. 2016 р.). / Наукова бібліотека Харківського держ. ун-ту харчових технологій. URL: <http://lib-hduht.kh.ua/Info/Klimenko.pdf>

³⁹⁵ Ярошенко Т. Проєкт «Електронна бібліотека»: центри знань в університетах України – інновації через співробітництво. *Бібліотечний вісник*. 2009. № 3. С. 3–5.

³⁹⁶ Дзюба Н. Й., Красножон В. М. Корпоративна взаємодія бібліотек України для дітей з аналітичного розпису періодичних видань. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матеріалів VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–27 трав. 2010 р.). Київ, 2010. С. 41–43; Корнілова Є. О., Корнілова Л. Є. Концептуальні засади формування корпоративних каталогів і картотек. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матер. VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–27 трав. 2010 р.). Київ, 2010. С. 36–37.

³⁹⁷ Національний формат представлення бібліографічних даних, розроблявся міжвідомчою робочою групою фахівців Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (Національна академія наук України), Національної парламентської бібліотеки України (Міністерство культури і мистецтв України) та Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Міністерство освіти і науки України) у рамках договору про інформаційну співпрацю за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». URL: <http://nbuv.gov.ua/node/1489>

³⁹⁸ Красник У. О. Корпоративна діяльність бібліотек як складова формування інформаційного суспільства. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25 жовт. 2012 р.) /

Поглиблення міжнародного співробітництва бібліотек мережі Національної академії наук України набуває особливого значення та передбачає створення умов для представлення ними якісного інформаційного продукту з використанням новітніх інформаційних технологій, модернізації управління бібліотечними ресурсами та диверсифікаційної діяльності з формування нового інформаційного середовища.

Зазначимо, що міжнародне співробітництво для мережі бібліотек НАН України передбачає розвиток цих бібліотек як інструмента міжнародного культурного обміну і взаємодії. Серед пріоритетних напрямів міжнародного бібліотечного співробітництва найефективнішим є міжнародний книгообмін (далі МКО) та отримання іноземної літератури як дари. Міжнародний книгообмін сприяє розвитку фундаментальних досліджень українських учених та забезпечує поширення наукових видань за кордоном. Однією з сучасних тенденцій розвитку МКО є зміна у політиці комплектування бібліотечних фондів зарубіжними виданнями. Основним критерієм для замовлення зарубіжних видань є їхня інформаційна цінність і наукова значущість, котра визначається з урахуванням актуальних проблем, напрямів і завдань наукових досліджень, які проводяться науковими установами НАН України. З цією метою щорічно аналізуються наукові звіти бібліотек наукових установ щодо пріоритетних напрямів наукової діяльності інститутів для внесення змін у профіль комплектування зарубіжними виданнями фондів мережі бібліотек НАН України³⁹⁹.

Централізоване комплектування бібліотек мережі іноземними виданнями НБУВ здійснює з 1934 р. із започаткування бюро міжнародного книгообміну, яке у 1936 р. було реорганізовано у відділ іноземного комплектування. Відтоді активізувалося вивчення зарубіжного досвіду, нові книгообмінні контакти встановлювалися за чітко розробленим планом у тісній співпраці з науковими установами Академії наук⁴⁰⁰. Але надмірна централізація МКО, ідеологізація зовнішньої політики СРСР, посилення контролю за зв'язками з зарубіжними установами погіршували комплектування бібліотек мережі іноземними виданнями, стримували його розвиток, ускладнювали встановлення нових контактів, породжували зайві витрати робочого часу і коштів⁴⁰¹.

Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2012. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16593/52-506-512.pdf>

³⁹⁹ Сокур О. Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: науково-організаційне забезпечення : дис... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 297 с.

⁴⁰⁰ Малолетова Н. І., Красій Р. Л. Міжнародний книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2008. Започаткування. Становлення. Розвиток : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. С. 15–18.

⁴⁰¹ Там само. С. 34–35.

У вересні 1955 р. Президія АН УРСР ухвалила Постанову «Про заходи щодо поліпшення використання наукової і технічної літератури зарубіжних країн»⁴⁰², а у жовтні того ж року Постанову «Про порядок організації обміну друкованими виданнями установ АН УРСР з закордонними установами та організаціями», якою, зокрема, Бібліотеці надавалося право книгообміну з країнами народної демократії без посередництва Бібліотеки АН СРСР у Ленінграді (Російська Федерація). Керівникам наукових установ АН УРСР з метою удосконалення МКО рекомендувалося подавати до Бібліотеки конкретні замовлення на потрібну літературу, крім того, всі наукові установи Академії були зобов'язані передавати Бібліотеці для книгообміну по 20 прим. своїх видань.

Діяльність бібліотек АН УРСР з комплектування зарубіжною літературою координувала Бібліотечна комісія при Президії АН УРСР. МКО і листування зі зарубіжними партнерами проводилися централізовано через Бібліотеку, було заплановано підготувати зведений каталог іноземних журналів за 1945–1955 рр. за всіма джерелами надходження, що зберігаються у бібліотеках Академії наук УРСР, регулярно публікувати списки нових надходжень зарубіжних книг⁴⁰³.

Наприкінці 1960-х років з метою удосконалення централізованого комплектування та уточнення стану інформаційного забезпечення бібліотек АН УРСР проведено моніторинг надходжень наукових зарубіжних журналів. За результатами вдалося встановити співвідношення отриманих і відсутніх часописів, з'ясувати повноту комплектів, визначити перелік видань, що потребували доукомплектування. З метою поліпшення комплектування зарубіжними виданнями наукових установ АН УРСР та раціонального використання валютних коштів Президія Академії наук УРСР у лютому 1970 р. утворює експертну комісію з представників 11 відділень трьох секцій АН УРСР для вироблення рекомендацій стосовно замовлення нових зарубіжних видань.

У 1970-х роках координація роботи бібліотек Академії наук головним чином зосереджувалася на наданні організаційної і методичної допомоги з питань комплектування фондів бібліотек наукових установ зарубіжними документами та підготовки зведеної інформації стосовно надходжень цих видань, організації депозитарного зберігання фондів, бібліографічної, довідково-інформаційної роботи. Задля піднесення рівня бібліотечно-бібліографічної роботи в бібліотеках АН УРСР було розроблено єдиний перспективний план мережі, затверджено

⁴⁰² Про заходи щодо поліпшення використання наукової і технічної літератури зарубіжних країн : Постанова Президії АН УРСР від 20.09.1955 р. № 68-Б.

⁴⁰³ Малолетова Н. І., Красій Р. Л. Міжнародний книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2008. Започаткування. Становлення. Розвиток : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. С. 38.

«Положення про організацію та координацію інформаційно-бібліографічної роботи в Академії наук УРСР»⁴⁰⁴.

Якісному комплектуванню зарубіжною літературою передувала поглиблена і цілеспрямована робота з удосконалення внутрішньовідомчої координації мережі бібліотек АН УРСР. Бібліотеки наукових установ було залучено до науково-дослідної роботи Бібліотеки, зокрема, вони брали участь у дослідженнях з проблем формування фондів наукових бібліотек (1971–1974), вивчення ефективності використання зарубіжних журналів (1975–1977, 1980, 1984–1987)⁴⁰⁵.

Функціонуванню фонду як єдиного ресурсу Академії, зокрема, сприяв затверджений Бібліотечною радою Президії АН УРСР «Зведений профіль комплектування зарубіжною літературою фондів бібліотек наукових установ АН УРСР» (1971), «Положення про міжнародний книгообмін Академії наук Української РСР» (1977), удосконалені та затверджені чинні інструктивно-методичні матеріали, які регламентували роботу міжнародного книгообміну.

З початку 1990-х років зі здобуттям Україною незалежності та після відповідних соціально-політичних та економічних подій відбулося зниження загальних надходжень до НБУВ зарубіжної літератури та, як наслідок, зниження показників централізованого комплектування бібліотек Академії цими виданнями⁴⁰⁶. Окремі бібліотеки наукових установ розпочали здійснювати книгообмін самостійно. До прикладу, у середині 1990-х років Головні астрономічній обсерваторії НАН України НБУВ було передано адреси 64 зарубіжних бібліотек-партнерів обсерваторій, у результаті книгообмін профільною літературою було сконцентровано у бібліотеці установи.

Президією НАН України вживалися заходи щодо покращення стану забезпечення наукових установ новими зарубіжними виданнями. Постановою Президії НАН України «Про розвиток Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського АН України» було затверджено «Положення про міжнародний книгообмін Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського та Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН України» (1992), яким визначалися загальні принципи, основні завдання, організаційні, правові і фінансові аспекти здійснення міжнародного книгообміну. Одночасно з Положенням Президія АН України затвердила «Інструкцію про організацію міжнародного книгообміну АН України» (1992), в якій зазначалося, що кон-

⁴⁰⁴ Положення про організацію та координацію інформаційно-бібліографічної роботи в Академії наук УРСР / АН УРСР. Київ, 1975. 7 с.

⁴⁰⁵ Изучение эффективности использования иностранных журналов в библиотеках НИУ АН УССР : научный отчет / АН УССР, ЦНБ, Научно-методический отдел. Киев, 1979. 94 с.

⁴⁰⁶ Малолетова Н. І., Красій Р. Л. Міжнародний книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2008. Започаткування. Становлення. Розвиток : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. С. 78.

троль за додержанням вимог щодо організації та проведення міжнародного книгообміну в наукових установах покладається на Інформаційно-бібліотечну раду АН України, у НБУВ та Львівській науковій бібліотеці АН України – на відповідальних працівників. Вченою радою ЦНБ ім. В. І. Вернадського НАН України було затверджено «Зведений профіль та положення про централізоване комплектування фондів бібліотек системи Національної академії наук України іноземною літературою» (1994), яким регламентує науково обґрунтований відбір зарубіжних видань до фондів бібліотек НАН України та є динамічною моделлю єдиної структури бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України⁴⁰⁷.

З метою збереження та підтримки МКО, розширення безвалютного обміну між академіями наук – членами МААН Президією НАН України було прийнято постанову «Про забезпечення Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського науковими виданнями для міжнародного книгообміну» (1999), згідно якої керівники наукових установ НАН України зобов'язувалися забезпечити регулярне надходження до НБУВ по 40 примірників наукових збірників, продовжуваних видань, препринтів, кожного номера наукових журналів, які видаються на базі установ НАН України та щорічно надавати НБУВ відомості про підготовку до друку наукової продукції. Пізніше було затверджено Постанову «Про забезпечення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського науковими виданнями для міжнародного книгообміну» (2009). Цим документом організація систематичного надходження до НБУВ видань, які друкуються у видавництві «Наукова думка» та Видавничому домі «Академперіодика» за державним замовленням, покладалася на Науково-видавничу раду НАН України, зокрема, передбачалося надходження для потреб МКО по 40 примірників журналів та продовжуваних видань та по 20 примірників наукових видань.

Удосконалення книгообміну, збереження багатолітнього репертуару і комплектності наукових журналів, які надходили до бібліотек НАН України упродовж багатьох років, потребувало систематичного вивчення і методичного супроводу організації цієї діяльності. У НБУВ регулярно проводилося вивчення інформаційної цінності передплачених ресурсів та ефективність використання зарубіжних журналів користувачами бібліотек НАН України. Як наслідок – відбувалося коригування репертуару та внесення відповідних змін до переліку видань, які отримують бібліотеки наукових установ за рахунок МКО. Аналіз репертуару зарубіжних періодичних видань мав на меті визначити рівень забезпечення наукових установ, відділень і секцій НАН України

⁴⁰⁷ Зведений профіль та положення про централізоване комплектування фондів бібліотек системи Національної академії наук України іноземною літературою / НАН України, Центральна наук. б-ка ім. В. І. Вернадського. Київ, 1994. 94 с.

зарубіжними журналами, як за кількісними показниками, так і за галузями знань, враховуючи також інформативність одержаних видань, відповідність тематиці наукових досліджень НАН України, що було підставою оперативно скоординувати комплектування. Ці дані використовувалися при підготовці систематичних покажчиків «Зарубіжні періодичні видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотек наукових установ НАН України (надходження ... рр.)» та «Енциклопедичні, довідкові та бібліографічні зарубіжні книжкові видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і бібліотек науково-дослідних установ НАН України (надходження ... рр.)», де подано інформацію про зарубіжні надходження до фондів НБУВ, ЛННБУК України ім. В. Стефаника та бібліотек наукових установ НАН України за певний період з усіх джерел централізованого і децентралізованого комплектування зарубіжних видань.

З метою вивчення історії створення науково-інформаційного систематичного покажчика «Зарубіжні періодичні видання у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та бібліотек наукових установ НАН України», який відіграє вагомий роль в організації наукової інформації, у 2016 р. у рамках наукової теми НБУВ «Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складова формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору» (2014–2016) було проведено відповідне дослідження. Встановлено, що перше видання «Зарубежные периодические издания в фондах ЦНБ и библиотек научных учреждений АН УССР (1665–1975 гг.)» було підготовлено у 1980 р. Вперше в Україні було надруковано ретроспективний універсальний зведений каталог зарубіжної періодики (у п'яти томах) за період, який охоплював понад 300 років (містить 13 312 назв зарубіжних періодичних видань). Згодом, у 1983–1984 рр. було підготовлено три томи зведеного каталогу видань, які були отримані у період 1976–1980 рр.: у першому та другому томах надано відомості щодо 5387 назв зарубіжних журналів, третій том – систематичний покажчик до попередніх двох томів. Зведений каталог надходжень за 1981–1985 рр. містив 5186 назв. У 1990–1992 рр. підготовлено систематичний покажчик «Зарубежные периодические издания в фондах ЦНБ и библиотек научных учреждений АН УССР (1985–1989 гг.)» у чотирьох випусках.

У 2003 р. було поновлено роботу над систематичним покажчиком, який сьогодні виходить українською мовою під назвою «Зарубіжні періодичні видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотек науково-дослідних установ НАН України (надходження за ... роки)» і вміщує відомості централізованого і децентралізованого надходження за кожні два роки на відміну від попередніх, що охоплювали п'ятирічні періоди. Оскільки все більше користувачів звертається до мережі Інтернет, з 2005 р. покажчики представлені у друкованому, а також доступні в електронному вигляді на сайті НБУВ.

Упродовж багатьох років до бібліотек НАН України децентралізовано (передплата, дар, обмін) надходять комплекти зарубіжних журналів. У результаті аналізу сучасного стану МКО з бібліотеками та науковими установами зарубіжних країн в умовах недофінансування основними чинниками, які негативно впливають на зниження обсягів надходжень є, насамперед, невиконання НБУВ своїх зобов'язань перед партнерами через недофінансування цієї статті видатків, по-друге – припинення діяльності, реорганізація, укрупнення споріднених за профілем діяльності наукових установ зарубіжних країн та переведення періодичних видань в електронний формат.

Організації МКО, налагодженню контактів зі спорідненими зарубіжними науковими установами сприяє активна видавнича діяльність наукових установ НАН України. Зокрема, Інститутом радіофізики та електроніки ім. О. Я. Усикова НАН України підписано договори про обмін виданнями з 29 установами; бібліотека Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України через Посольство Латвійської Республіки має тісні книгообмінні контакти з Інститутом латиської мови; бібліотека Головної астрономічної обсерваторії НАН України щорічно відправляє за кордон 25 примірників журналу «Кинематика и физика небесных тел» та завдяки книгообміну отримує профільні періодичні видання. Бібліотека Інституту проблем міцності ім. Г. С. Писаренка НАН України по лінії міжнародних зв'язків отримує 10 назв зарубіжних журналів із Республіки Польща, Словацької Республіки, Чеської Республіки, Японської Держави, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Республіки Хорватія тощо⁴⁰⁸. Сьогодні книгообмін є одним із найважливіших джерел поповнення фондів бібліотек НАН України новою профільною літературою, проте, згідно зі звітами, третина бібліотек наукових установ не здійснюють книгообмін⁴⁰⁹. Серед причин найпоширенішою є відсутність коштів на відправку.

Сьогодні міжнародний книгообмін є одним із найважливіших джерел поповнення фондів бібліотек наукових установ НАН України актуальною профільною літературою.

Отже, міжнародне співробітництво для бібліотек мережі НАН України передбачає розвиток цих книгозбірень як дієвого інструмента міжнародного культурного обміну і продуктивної взаємодії. Серед пріоритетних напрямів міжнародного бібліотечного співробітництва найефективнішим є міжнародний книгообмін та отримання іноземної літератури як дари. Організації МКО, налагодженню контактів зі спорідненими зарубіжними науковими установами сприяє активна видавнича діяльність наукових установ НАН України.

⁴⁰⁸ Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в ... році : інформац.-аналітич. огляд / НАН України, Інформ.-бібліот. Рада НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2017. Вип. 22. С. 12.

⁴⁰⁹ Там само. 2018. Вип. 23. С. 8.

Бібліотеки НАН України отримують допомогу від зарубіжних організацій, співпрацюють із товариствами, які займаються пошуками та реалізацією наукової книжкової продукції⁴¹⁰.

Становлення відкритого і рівноправного співробітництва українських бібліотек із бібліотеками інших країн є невід’ємним складником їхньої інформаційно-комунікаційної діяльності і здійснюється на принципах незалежності, рівності та взаємної вигоди. В умовах цифровізації – це важливий компонент стратегічних комунікацій щодо розширення міждержавного та міжкультурного обміну, взаємозбагачення соціальним досвідом та утвердження загальнолюдських цінностей, розвитку світових культур і цивілізації в цілому.

2.3. Актуальні форми та оптимальні моделі взаємодії бібліотек мережі Національної академії наук України в умовах утвердження суспільства знань

Еволюція сучасної цивілізації характеризується низкою кардинальних змін, а однією з найважливіших є тенденція до прискорення, удосконалення і перетворення сутнісних компонентів соціуму. Час стрімких соціальних трансформацій засвідчує неможливість успішного розвитку суспільства без взаємообміну інформацією та ідеями. У результаті «інформаційного вибуху» пришвидшилися темпи інформатизації бібліотек, що спонукало до прискорення організації міжбібліотечної співпраці в межах корпоративної діяльності у рамках робіт із переведення інформації з традиційних носіїв на електронні, формування зведених електронних каталогів, створення інтегрованих тематичних баз даних та репозитаріїв наукових текстів.

В умовах глобальної цифровізації фундаментом для прогресу бібліотеки як соціокомунікативної системи інформаційного суспільства і повноправного суб’єкта національного гуманітарного простору є розвиток бібліотечної комунікації, яка у бібліотечно-інформаційній сфері України донині ще не набула системного керованого характеру, незважаючи на диверсифікацію (*новолат. diversificatio* – зміна, різноманітність; від лат. *diversus* – різний і *facere* – робити) бібліотечного виробництва.

Багатозначність слова «комунікація» (*лат. communicatio* – єдність, передача, з’єднання) втілена у таких поняттях, як 1) шлях сполучення (повітряна); 2) форма зв’язку (телефон); 3) акт спілкування, повідомлення інформації. Тобто ми трактуємо комунікацію як інформаційний обмін. Процеси глобалізації й інформатизації, за яких обсяг людських знань кожного року збільшу-

⁴¹⁰ Клименко О., Сокур О. Міжнародне співробітництво бібліотек – важливий складник стратегічних комунікацій. *Бібліотечний Меркурій*. 2020. Вип. 2 (24). С. 125–137.

ється принаймні вдвічі, стимулюють різнопараметральні та фундаментальні лінгвістичні дослідження такого багатовимірного феномену, яким очевидно є комунікація – процес активного й пришвидшеного обміну інформацією. Термін «комунікація» є базовим для творення за різними моделями низки похідних гетерогенних терміноодиниць⁴¹¹, одним з яких є «бібліотечна комунікація». Враховуючи справедливу сентенцію, що «поняттєва сутність (терміна «комунікація») детермінується фаховим дискурсом», вважаємо за доцільне у бібліотечно-інформаційній сфері послуговуватися терміном «бібліотечна комунікація» у контексті інноваційних ідей цифровізації та вимог суспільства знань⁴¹². Запропонована словотвірна модель відповідає законам української мови, а мовна практика засвідчує народження в ньому дещо відмінного лексичного значення.

Забезпеченню успішного розвитку бібліотеки, конститутивною ознакою діяльності якої є адаптивний (*лат.* *adapto* – пристосовую) характер та її соціально-комунікаційне призначення, сприятиме прогрес бібліотечної комунікації (*англ.* *Library communication*), як концептуальна основа її діяльності, де визначальним є інтерактивні процеси обміну інформацією. «Комунікативний характер діяльності бібліотек посилюється в інформаційному суспільстві, в подальшому – суспільстві знань»⁴¹³.

Бібліотечна комунікація – це комплекс заздалегідь спланованих дій інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотеки, структурними контентними елементами якої є:

- чільна *мета* бібліотечної комунікації полягає у зміцненні позицій бібліотеки у суспільстві;
- головна *ціль* бібліотечної комунікації виражається у підвищенні іміджу бібліотеки у соціумі;
- *сутність* бібліотечної комунікації – забезпечення системності та цілісності інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотеки;
- рушійний *механізм* бібліотечної комунікації – встановлення комунікаційних зв'язків бібліотеки через вироблення, поширення й використання бібліотечних продуктів (бібліотечно-інформаційних ресурсів, сервісів тощо) у процесі інформаційно-комунікаційної діяльності;
- *призначення* бібліотечної комунікації – багатофакторне охоплення соціокультурної реальності через постійний моніторинг задля гуманізації консолідованого науково-освітньо-культурного простору;

⁴¹¹ Klymenko O. Z., Sokur O. L. Library Communication in the Socio-Cultural Space of Modern Society. *Social Communications Development*. Conference proceedings. 2021. № 6. С. 160.

⁴¹² Там само. С. 161.

⁴¹³ Давидова І. О. Бібліотека як комунікаційна система. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовтня 2014 р.). Київ, 2014. С. 3–5.

- *реалізація* бібліотечної комунікації відбувається через пряму включеність у соціальну сферу;
- базові *інструменти* бібліотечної комунікації: нові моделі взаємодії з потенційними користувачами, оптимальне поєднання традиційних і сучасних форм PR-заходів пропагування книги і читання (буктлейлер), різновиди популяризації бібліотеки у громаді (флешмоб) чи професійній спільноті (наукова конференція);
- основний *комунікаційний продукт* бібліотечної комунікації – інформація, зорієнтована на інформаційно-комунікаційні потреби визначеної категорії користувачів;
- *індиферентні компоненти* (англ. component – частина) бібліотечної комунікації – суб'єкт (бібліотекар / бібліотека), об'єкт (бібліотекар іншої бібліотеки, користувач, мешканець (громади)), засоби комунікації (у тому числі соціальні мережі);
- *джерела* бібліотечної комунікації – конгломерат інтелектуальних (ключові фахові компетенції працівників, задіяних у бібліотечній комунікації), інформаційних (сервіси, продукти), нематеріальних активів (організаційна пам'ять, корпоративна культура тощо) та матеріальних ресурсів (для прикладу, фонд, будівля історико-культурного значення, у якій вона розміщена) бібліотеки;
- *середовище* бібліотечної комунікації: традиційне (позамережеве) і новітнє (мережеве);
- *специфіка функціонування* бібліотечної комунікації – концептуальний чинник оптимізації та модернізації бібліотечної практики;
- *рівні* бібліотечної комунікації: внутрішньобібліотечний та зовнішньобібліотечний;
- *результат* бібліотечної комунікації – ефективний економічний розвій суспільства і збагачення новими знаннями на основі інтелектуального і духовного розвитку соціально адаптованого громадянина з високими моральними цінностями ⁴¹⁴.

Ресурсність бібліотечної комунікації, враховуючи інтегративну природу бібліотеки та особливості нових комунікативних каналів, виявляється в отриманні запланованого бажаного результату, усталених традиціях та апробованих практикою методів і форм. Бібліотечна комунікація, зорієнтована на довгостроковий фокус, є фундаментальним фактором функціонування ефективної бібліотечно-інформаційної сфери.

Поглиблення співпраці бібліотек мережі НАН України набуває особливого значення та передбачає створення умов для представлення ними якісного інформаційного продукту з використанням новітніх інформаційних технологій,

⁴¹⁴ Klymenko O. Z., Sokur O. L. Library Communication in the Socio-Cultural Space of Modern Society. *Social Communications Development*. Conference proceedings. 2021. № 6. С. 163.

модернізації управління бібліотечними ресурсами та формування нового інформаційного середовища. Міжбібліотечна взаємодія та співпраця бібліотек із різними установами й організаціями є тим рушієм, який може змістити акценти у вирішенні назрілих питань і забезпечити ефективну інтеграцію національного наукового інформаційного простору у світовий.

Складні соціально-економічні умови, в яких опинилися українські бібліотеки на початку 1990-х років, у поєднанні з упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, як зазначає М. Васильченко, спричинили започаткування нового етапу розвитку бібліотечних форм співпраці на нових організаційних, економічних і юридичних засадах⁴¹⁵. Дослідники серед найприйнятніших різновидів співпраці у бібліотечно-інформаційній сфері виділяють «співробітництво – взаємодія – партнерство – інтеграція – кооперація – координація – консолідація»⁴¹⁶.

Виділені різновиди співпраці, які активно використовуються українськими бібліотеками, сприяють модернізації та інтенсифікації інформаційно-комунікаційного процесу. Адже саме бібліотеки забезпечують повний технологічний цикл інтеграції, систематизації й цільового поширення підготовленої для користувачів інформації, перетворення її на знаннєвий ресурс суспільства. Бібліотечна взаємодія та бібліотечна інтеграція, що відбувається на її основі, є процесом подолання відомчої відособленості, посилення взаємозалежності бібліотечних установ різних типів і видів, виникнення й наростання елементів спільності у роботі зумовлює застосування спектра різноманіття спільної діяльності. Результативність та продуктивність обраного різновиду співпраці українських бібліотек впливає на оптимізацію та ефективну діяльність бібліотечно-інформаційної установи в інформаційному суспільстві, головне призначення якої – надання безперешкодного доступу до світового інформаційного ресурсу.

Відмінності між співпрацею та взаємодією викладено фахівцем з ефективного управління І. Адізесом⁴¹⁷. Співробітництво – це командна робота, коли люди працюють разом над спільною справою і вчать один у одного. Взаємодія зосереджена не на процесі прийняття рішень, для якого необхідна співпраця, а на реалізації прийнятого рішення. Для реалізації рішення, яке

⁴¹⁵ Васильченко Н. П. Координация как этап взаимодействия библиотек. *Бібліотечний форум України*. 2010. № 1. С. 15–16.

⁴¹⁶ Башун О. В. Соціальне партнерство бібліотек. URL: <https://www.slideshare.net/olenabashun/ss-9221588>; Воскобойнікова-Гузєва О. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 4. С. 3–8; Клименко О. З. Різновиди співпраці українських бібліотек в інформаційному суспільстві. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2016. Вип. 44. С. 7–19.

⁴¹⁷ Адизес И. К. Почему необходимо взаимное доверие и уважение. URL: https://adizes.me/posts/pochemu-neobkhodimo-vzaimnoe-doverie-i-uvazhenie/?sphrase_id=766385

спричиняє певні зміни, спільність інтересів між усіма сторонами, є вкрай необхідною. Взаємодія відбувається, коли є спільні інтереси, або коли спільні інтереси простежуються у довгостроковій перспективі. Цей процес вимагає віри і довіри. Отже, для співпраці потрібна повага, а для взаємодії – довіра. Довіра і повага, рівноправність, добровільність і відкритість, співпраця і взаємодія необхідні для управління змінами без руйнівних конфліктів, тобто для прийняття ефективних рішень та їхньої ефективної реалізації.

Дослідницею О. Клименко детально проаналізовано різновиди співпраці українських бібліотек в умовах сучасних перетворень, що виникають під впливом вимог часу і розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечно-інформаційній сфері та визначено їхні особливості та роль у процесі реалізації головних завдань бібліотек у формуванні національного інформаційного простору⁴¹⁸. У дослідженнях вченої розглянуто модифікації співпраці українських бібліотек, що є свідченням реалізації потенційних можливостей успішної взаємодії у формуванні національного наукового інформаційного простору.

Партнерство – форма організації, що ґрунтується на об'єднанні (зазвичай пайовому) майна різних власників, які несуть відповідальність за свої зобов'язання⁴¹⁹. Бібліотечне партнерство – це форма взаємодії, яка може мати як загальні професійні, так і вузько спеціальні цілі, може вирішувати як універсальні, так і спеціальні завдання, носить постійний характер, об'єднує інтелектуальні та інформаційні ресурси учасників, може діяти на міжнародному, національному, регіональному, міжвідомчому та внутрішньовідомчому рівнях.

Ефективна модель розвитку бібліотеки передбачає активне використання партнерства, серед основних його видів виокремлюємо:

- *галузеве* партнерство (бібліотека – бібліотека);
- *міжсекторальне* партнерство (бібліотека та заклади культури, науки, освіти, бізнесу, громадські об'єднання, творчі спілки та ін.);
- партнерство *із державними органами влади* (законодавчою та виконавчою гілками, особливо із міністерствами та відомствами, що мають у своєму підпорядкуванні бібліотеки);
- *міжнародне* партнерство (галузеве та міжсекторальне).

⁴¹⁸ Клименко О. З. Різновиди співпраці українських бібліотек в інформаційному суспільстві. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2016. Вип. 44. С. 7–19; *Ії ж*. Синонімія – визначальна ознака багатства української мови (на прикладі поняття «співпраця»). *Освіта, мова та культура у процесі глобальних трансформацій: міжвузівський круглий стіл* (Київ, 01 квіт. 2016 р.) : зб. матеріалів. Київ: Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2016. С. 20–23.

⁴¹⁹ Скібіцький О., Матвеев В., Скібіцька Л. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності : навч. посіб. Київ : Кондор, 2011. С. 412.

Отже, взаємодія між бібліотеками є перспективним напрямом розвитку бібліотечно-інформаційного ресурсу, і як наслідок – розвинутого сервісу із надання користувачам доступу до інформації⁴²⁰.

О. Башун визначальним різновидом партнерства виокремлює соціальне партнерство, яке має багатоаспектний характер і відповідну класифікацію:

- професійне партнерство (взаємодія бібліотечних мереж);
- громадянське партнерство (взаємодія з органами місцевої влади);
- партнерство з громадськими організаціями (творчими спілками, товариствами тощо);
- культурно-освітнє партнерство (з освітніми закладами, установами культури);
- медіапартнерство (із засобами масової інформації);
- економічне партнерство (взаємовигідна співпраця з підприємствами, бізнесом, приватними підприємцями);
- партнерство з релігійними громадами і конфесіями⁴²¹.

Отже, соціальне партнерство ґрунтується на традиційній взаємодії бібліотек з іншими установами й закладами.

Партнерства можуть створюватися на будь-які терміни. Аналізуючи публікації українських практиків бібліотечної галузі, умовно їх можна розділити на *короткочасні* – від одного дня і до місяця–півтора, *обмежені* – на декілька місяців і *перманентні* – такі, які упродовж довгих років виникають час від часу⁴²². Короткочасна форма бібліотечного партнерства включає виставки, експозиції, презентації, конференції, спільні семінари, круглі столи, засідання, вебінари, лекції тощо. Обмежені форми можуть бути розраховані і на значний, але чітко визначений термін. Як приклад – створення музейної експозиції або використання гранту, робота над спільною публікацією, комплектування. Прикладом перманентних (ситуативних) проєктів є створення бібліотечних товариств і комісій, обмін літературою, підготовка бібліографії, інформування про нові надходження за певною тематикою, методичний супровід діяльності бібліотек.

Як наголошує О. Клименко⁴²³, важливою умовою створення бібліотечно-інформаційного сегменту національного інформаційного простору у сучасній

⁴²⁰ Klymenko O., Sokur O. Partnership as an effective form of consolidation and integration of information resources of libraries of Ukraine. *University library at a new stage of social communications development*. Conference proceedings. 2020. № 5. С. 8–12.

⁴²¹ Башун О. В. Соціальне партнерство бібліотек. URL: <https://www.slideshare.net/olenabashun/ss-9221588>.

⁴²² Соціальне партнерство: новий імпульс розвитку публічних бібліотек : інформ.-аналіт. огляд / Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н. К. Крупської ; уклад. Н. П. Супрунець, наук. ред. О. Башун. Донецьк : Східний видавничий дім, 2009. 24 с.

⁴²³ Клименко О. З. Інтеграція українських бібліотек – важлива складова інформаційно-комунікаційної діяльності. *Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2016 р.). Київ, 2016. С. 38–42.

бібліотечній практиці є інтеграція бібліотек, тобто учасники взаємодії у процесі об'єднання і узгодження ресурсів, насамперед, вирішують завдання їх раціональної організації та використання.

За системного підходу, інтеграція – це процес взаємодії двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових властивостей завдяки зміні властивостей та зв'язків її елементів. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» інтеграція – (*лат. integratio*, від *integer* – відновлення, поповнення) поняття, що означає «доцільне об'єднування та координація дій різних частин цілісної системи»⁴²⁴.

На думку Н. Костюка, «інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, в структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів»⁴²⁵.

Дослідник Н. Антонов розглядає поняття «інтеграція» у загальнонауковому аспекті, трактуючи його як процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, який проявляється через єдність із протилежним йому процесом розчленування, розмежування, диференціації⁴²⁶. За І. Козловською, інтеграція – це процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного⁴²⁷.

В українському бібліотекознавстві під інтеграцією розуміють об'єднання ресурсів і сервісів у межах єдиної інформаційної системи⁴²⁸.

На наше переконання, головною особливістю бібліотечної інтеграції є комплексність взаємодії, об'єднання бібліотек різних типів і видів за всіма основними напрямками діяльності, зростання взаємозалежності як найвищого рівня координації, централізації й кооперації.

Інтеграція бібліотек НАН України повинна відбуватися на основі спеціалізації, централізації, координації та кооперування їхньої діяльності.

Негативними факторами, які перешкоджають розвитку взаємодії бібліотек НАН України, на нашу думку, є:

⁴²⁴ Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. С. 401.

⁴²⁵ Костюк Н. Т. Об'єктивна зумовленість і діалектика інтеграції сучасного наукового знання. Київ : Вища школа, 1998. С. 135.

⁴²⁶ Антонов Н. С. Інтеграційна функція навчання : монографія. Київ : Освіта, 1989. С. 7.

⁴²⁷ Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи : монографія. Львів, 1999. 302 с.

⁴²⁸ Красник У. О. Корпоративна діяльність бібліотек як складова формування інформаційного суспільства. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25 жовт. 2012 р.) / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2012. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16593/52-506-512.pdf>

- недостатність фінансування;
- слабка матеріально-технічна база;
- проблеми у кадровому забезпеченні відповідного фахового рівня;
- використання різних АБІС (або їхня відсутність).

Одним із визначальних чинників організації ефективного функціонування бібліотек як невід'ємного складника наукової інфраструктури НАН України є чітка система планування на основі аналізу, оцінки і прогнозування роботи, визначення пріоритетних завдань щодо впровадження новітніх інформаційних технологій та розширення напрямів міжбібліотечної співпраці.

Основи цієї роботи щороку закладаються для бібліотечно-інформаційних підрозділів наукових установ НАН України у листі Інформаційно-бібліотечної ради. Зокрема, рекомендовано надавати інформацію про стан виконання планових завдань, оцінку зробленого та причини невиконання запланованого, вказувати основні орієнтири на наступний рік. Наголошується на необхідності дотримання визначеної структури звіту – наявність текстової частини і системи додатків, заповнення яких передбачає обов'язкове використання показників, задокументованих в обліковій документації (сумарній і інвентарних книгах, щоденниках обліку бібліотечно-бібліографічної роботи та користувачів тощо).

Багаторічна практика структурування планово-звітної документації бібліотек, оновлення та доповнення її додатками, спрямованими на поглиблення та актуалізацію багатоаспектного вивчення компонентів бібліотечної діяльності, залучення до її аналізування науковців і практиків НБУВ мають на меті сприяти підвищенню дієвості науково-методичної допомоги з боку методичних центрів – НБУВ і ЛННБ України ім. В. Стефаника, напрацюванню організаційних, управлінських, методичних і технологічних рішень щодо забезпечення повноцінного функціонування кожної з цих бібліотек як органічного складника єдиної бібліотечної мережі. Плани і звіти про роботу бібліотек наукових установ є документами архівного зберігання, вагомим аргументом у визначенні оцінки діяльності окремої бібліотеки та тенденцій розвитку мережі загалом.

Сьогодні актуальними формами взаємодії бібліотек НАН України є участь у міжнародних проєктах, організованих та реалізованих як на території України, так і поза її межами; участь у регіональних проєктах, зумовлених територіальною або тематичною особливістю; реалізація проєктів із власної ініціативи; вивчення та впровадження міжнародного бібліотечного досвіду та участь у наукових заходах.

Сучасний стан бібліотечної мережі характеризується скороченням бюджетного фінансування, відтоком кваліфікованих кадрів, застарілою матеріально-технічною базою. У зв'язку з цим посилюється нерівність у доступі до

інформаційних ресурсів, погіршується якість обслуговування, знижується роль бібліотек у системі інформаційного забезпечення наукових досліджень. У цих умовах, на нашу думку, ефективним засобом вирішення нагальних проблем стає кооперація бібліотек, яка є складнішою формою координаційних взаємозв'язків. Підґрунтям кооперації є узгоджене використання ресурсів і можливостей бібліотек для досягнення найповнішого задоволення потреб користувачів кожної з бібліотек-учасниць.

З позиції управлінської діяльності, сучасна координація передбачає синхронізацію докладених зусиль та їх об'єднання в єдине ціле; розподіл діяльності в часі та приведення окремих елементів у таке поєднання, яке дало б змогу найбільш ефективно й оперативно домогтися встановленої мети; розподіл обов'язків, а звідси і відповідальності. Координація, як прогресивна форма співпраці, передбачає узгодження діяльності без зміни юридичного, фінансового й іншого статусу її учасників. Результатом є напрацювання програми взаємодії сторін-учасників у вигляді договору, угоди, плану, цільової програми, графіка виконання робіт тощо, у якому конкретно вказуються напрями розмежування й узгоджуються аспекти роботи, взаємні зобов'язання й відповідальність сторін.

Розвиток координації й кооперації закладає надійні основи для інтеграційної діяльності бібліотек на вищому рівні – корпоративному, який передбачає створення умов для представлення якісного інформаційно-аналітичного продукту, модернізацію управління бібліотечними ресурсами, формуванням нового інформаційного середовища, розкриттям інформаційно-когнітивного потенціалу інформаційних ресурсів як складника інтелектуальної інфраструктури суспільства⁴²⁹.

У бібліотечній сфері актуальними є такі об'єднанчі форми: *альянс, асоціація, консорціум, корпорація, товариство, партнерство, союз*⁴³⁰. Основою їх класифікації служить мета суспільної діяльності, термін дії, юридичний статус, характер членства, територіальне охоплення, профіль, різноманітність організаційно-правових форм власності учасників, наявність фінансової підтримки.

Кооперація на основі спільного створення та використання повнотекстових інформаційних ресурсів є способом вирішення проблеми недостатності фінансування для поточного комплектування бібліотек та необхідності оцифрування частини придбаних друкованих видань. Ідея полягає в централізованому придбанні творів в єдиному примірнику, формуванні за їх допомогою повнотекстової бази даних і комплектуванні копіями бібліотеки мережі. Витрати на оцифрування розподіляються між бібліотеками-учасницями об'єд-

⁴²⁹ Ільганаєва В. Корпоративний рух в Україні: стан та перспективи розвитку. *Бібліотечний форум України*. 2006. № 2. С. 13–15.

⁴³⁰ Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія і розвиток: монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горвий, В. І. Попик та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. С. 163–164.

нання, таким чином, навантаження на фінансові, кадрові, матеріально-технічні ресурси зводиться до мінімуму. Кооперація бібліотек задля спільної закупівлі техніки покликана вирішити проблему дефіциту коштів на комп'ютеризацію всіх робочих місць співробітників і користувачів, налагодження локальних мереж. Ця форма кооперації дозволить бібліотекам впливати на постачальника обладнання, домагаючись зниження цін.

Кооперація зі створення і використання централізованої системи віддаленого обслуговування користувачів вирішує проблему використання файлів із творами, захищеними авторськими і суміжними правами, поза приміщеннями бібліотеки. Ефект кооперації для бібліотеки виражається в економії ресурсів, що виникає від мінімізації організаційних і трансакційних витрат віддаленого обслуговування користувачів у середньому на одну надану в їхню власність копію файлу з твором під впливом збільшення числа копій, що відбувається внаслідок об'єднання користувацьких аудиторій бібліотек та зниження навантаження на приміщення й обладнання книгозбірні.

Основне призначення бібліотечних корпорацій та консорціумів полягає у збагаченні інформаційних ресурсів кожної бібліотеки через взаємообмін інформацією та допомогу в модернізації й оптимізації управління бібліотечними ресурсами.

Виділяють дві форми корпоративної роботи бібліотек: *регіональні* корпорації, в основу яких покладені загальні інтереси бібліотек, розміщених в одному регіоні, і *тематичні* корпорації, які використовують переваги спільного застосування документів та інформації певної тематичної спрямованості. Застосування обох форм корпоративності, як універсального технологічного механізму міжбібліотечної співпраці, може використовуватись у різних циклах бібліотечно-інформаційної діяльності: комплектуванні, каталогізації, інформаційному забезпеченні, бібліотечному обслуговуванні. Залежно від рівня інтеграції бібліотечної корпорації її учасники застосовують наперед обумовлені форми взаємодії, серед яких: обмін адресно-довідковими даними, корпоративна каталогізація, допомога в ретроконверсії фондів, електронна доставка документів, координація комплектування.

Результатом поглиблення співпраці між бібліотеками закладів освіти Сполучених Штатів Америки стало створення у 1967 р. Бібліотечного центру коледжу Огайо (штат Огайо, США) як головного осередка з надання комп'ютеризованих бібліографічних послуг університетським науковим бібліотекам штату. Організація поступово розширювала своє представництво за рахунок прийняття нових бібліотек-членів консорціуму і у 1977 р. відбулася зміна назви – Бібліотечний центр коледжу Огайо було перейменовано в Онлайновий комп'ютерний бібліотечний центр (*англ.* Online Computer Library Center – OCLC). Тобто, відбулося перетворення з регіональної бібліотечної мережі

у міжнародну бібліотечну систему. Сьогодні OCLC є світовим лідером у наданні онлайн-бібліографічних послуг, успішно використовується бібліотеками світу як універсальний інструмент каталогізації, адже записи, які створені у форматі MARC, завантажуються в електронний каталог бібліотек-учасниць без залучення додаткових ресурсів. Сьогодні у рамках OCLC спільними зусиллями понад 72 тис. бібліотек зі 171 країни світу створюється найбільша бібліографічна база даних – WorldCat (OCLC Online Union Catalog). Партнером OCLC донедавна була Інформаційна мережа наукових бібліотек (*англ.* Research Libraries Information Network – RLIN, у 2006 р. приєдналася до OCLC), яка також стимулювала розвиток бібліотечно-бібліографічних послуг⁴³¹.

Американські бібліотеки розвивають та вдосконалюють співпрацю на основі кооперації, застосовуючи складні інформаційні технології щодо впровадження онлайн-системи каталогізації, зберігання інтегрованої інформації, переведеної з паперових носіїв, обміну метаданими. Переваги такої співпраці очевидні: усувається дублювання роботи бібліотек зі створення бібліографічного опису та ведення електронного каталогу (далі ЕК), забезпечується уніфікація даних та пошук з будь-якої точки доступу необхідних документів у всіх масивах баз даних, що зберігаються в учасників.

Активна партнерська співпраця Британської бібліотеки (Великобританія) з бібліотеками країни та світу щодо формування і використання фондів здійснюється через книгообмін, інформування про нові цінні надходження, координацію закупівель особливо дорогих БД. Відбувається обмін досвідом через взаємовідвідування бібліотек, дописів у гостьових блогах та професійному спілкуванні у рамках щорічних конференцій (до прикладу, британські бібліотекарі, які формують слов'янські зібрання у різних бібліотеках країни – від Британської до університетських та бібліотек наукових установ, збираються на конференції організації COSEELIS (*англ.* Council for Slavonic and East European Library and Information Services), які щорічно відбуваються у різних містах Великобританії за участю бібліотекарів з інших країн)⁴³².

⁴³¹ Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН в інформаційному суспільстві: інформаційно-бібліотечне забезпечення аграрної галузі : монографія / В. А. Вергунов та ін. ; Нац. акад. аграрних наук України, Нац. наук. сільськогосподарська б-ка. Київ, 2019. С. 21–22. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/book/monografiya-tematyka-1.pdf>; Олійник О. Основні тенденції розвитку інформатизації американських бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 2. С. 49; Kilgour F. G. Initisl system design for the Ohio collect library center: a case history. URL: <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/827/Kilgour.pdf?sequence=2&isAllowed=y>; New World Encyclopedia: Research begins here. URL: https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Online_Computer_Library_Center#cite_note-1; OCLC: Worldwide, member-driven library cooperative : website. URL: <https://www.oclc.org/en/home.html>; OpenDOAR: Directory of Open Access Repositories : website. URL: <http://v2.sherpa.ac.uk/opensdoar/>

⁴³² Керзюк О. Партнерська співпраця Британської бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 22–25.

Сучасний етап автоматизації бібліотечних процесів у більшості країн світу пов'язаний із глобальними проектами, що виходять за межі окремих бібліотек або їх об'єднань. Створивши АБІС, наповнивши локальні мережі, зарубіжні фахівці розширили доступ до власних інформаційних ресурсів через опанування інформаційного простору за допомогою Інтернету. Інформаційна мережа, що об'єднала бібліотеки і користувачів усього світу, змінила традиційні уявлення про взаємодію. Із розвитком комп'ютеризації прямі контакти доповнюються інформаційно-телекомунікаційними і одержання інформації не передбачає безпосереднього звернення до бібліотеки як установи.

За останнє десятиліття в українській бібліотечній практиці набули поширення бібліотечні консорціуми як форма взаємодії, що має економічну вигоду при вирішенні спеціальних професійних завдань та носить тимчасовий характер, зазвичай не має юридичного статусу, носить колективний тип членства й об'єднує інтелектуальні, інформаційні та фінансові ресурси учасників, може діяти на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Консорціум може об'єднувати учасників різних профілів і організаційно-правових форм власності, не стягуючи членські внески і надаючи платні послуги.

Як приклад українського досвіду – діяльність Асоціації «Інформаційно-Консорціум». Узагальнюючи, варто виокремити два напрями співпраці бібліотек мережі у межах цієї асоціації: надання доступу до світових БД та підвищення кваліфікації щодо орієнтування в інформаційному наповненні цих баз даних (семінари).

Стрімке розгортання електронного середовища, як невід'ємного складника інноваційного розвитку України, спонукає до модернізації у діяльності бібліотек одночасно з вивченням, освоєнням та адаптацією українських реалій до світового досвіду. Загальноновизнані у світі орієнтири інформаційного суспільства та утвердження суспільства знань – впровадження комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, розвиток на цій основі регіональної, національної і міжнародної інформаційної взаємодії загалом, спонукають вітчизняну бібліотечну спільноту до активного пошуку спільних напрямів, об'єднання зусиль для узгодженої професійної взаємодії у бібліотечній справі, що сприятиме формуванню ефективного консолідованого інформаційного простору.

Консолідація – процес інтеграції бібліотечно-інформаційних складників комунікаційного простору і стратегічна база подальшого вдосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів. Консолідація (*лат. consolidatio* – об'єдную, зрощую) – об'єднання зусиль бібліотек. Багаторівнева консолідація бібліотек в Україні вимагає посилення системних зв'язків між ними на засадах професійних бібліотечних об'єднань, координації й кооперації діяльності з іншими інформаційними установами та організаціями,

інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів як сукупності засобів, форм їх подання у каналах комунікації, консолідації інформації та знань як предметно-структурних одиниць у процесі бібліотечно-інформаційного забезпечення.

Організаційними формами спільного використання інформаційно-матеріальних ресурсів у практиці бібліотек є: міжбібліотечний абонемент, об'єднання на основі спеціалізації фондів за критерієм частоти їх використання, що припускає створення і спільну експлуатацію репозитарних сховищ та тематичним або галузевим критерієм (розподілена бібліотека). Це потрібно не стільки з метою економії фінансових і технічних засобів скільки через необхідність обміну інформацією та формування єдиного інформаційного простору. Бібліотеки сьогодні повинні розв'язувати проблему координації й кооперації своєї діяльності через утворення корпоративних бібліотечних систем. Організація доступу до національного електронного бібліотечно-інформаційного ресурсу позитивно впливає на покращення іміджу українських бібліотек, спонукає до корпоративної взаємодії. Посилення консолідуючої ролі бібліотек у суспільстві, їхній позитивний вплив на розвиток соціальних процесів і української науки, освіти, культури у всьому різноманітті її взаємозв'язків безпосередньо відображається на розбудові в Україні цілісного науково-освітньо-інформаційного комплексу⁴³³.

Бібліотечна взаємодія, як найвищий рівень розвитку координації й кооперації, передбачає створення бібліотекам умов для представлення ними якісного інформаційного продукту з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, модернізацією управління бібліотечними ресурсами та формуванням сучасного ефективного інформаційного середовища.

Організаційна структура корпоративної бібліотечної взаємодії відповідає принципам кооперації, координації, рівноправності, відкритості. Формування зведеного ЕК базується на принципах оперативності та якості. Активна корпоративна діяльність бібліотек сприяє реалізації нових можливостей розвитку та якіснішого й оперативнішого обслуговування користувачів на основі використання новітніх інформаційних і мережевих технологій.

Бібліотечна корпорація сьогодні – одна з найактуальніших форм бібліотечної взаємодії, що спрямована на спільне створення і використання бібліотечно-інформаційних ресурсів та забезпечення доступу користувачів до них.

Перспективними напрямками діяльності бібліотек НАН України у професійних корпораціях є формування інтегрованих інформаційних ресурсів, обслуговування користувачів на їх основі, можливість запозичувати авторитетні записи, розвиток МБА та ЕДД, організація ліцензованих курсів із підвищення кваліфі-

⁴³³ Клименко О. З. Корпоративна взаємодія наукових бібліотек в умовах формування суспільства знань: базові засади. *Інформаційний простір бібліотеки* : тези VII міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18–19 трав. 2017 р.). Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. С. 24.

кації бібліотечних фахівців на базі НБУВ, прийняття єдиних методологічних рішень, налагодження співпраці з іншими організаціями та корпораціями.

Отже, продуктивна діяльність бібліотечної мережі НАН України на корпоративних засадах дозволить отримати такі переваги:

1) підвищить рівень обслуговування користувачів за рахунок формування інтегрованих інформаційних ресурсів;

2) впровадження запозичувальної каталогізації призведе до зниження трудових і фінансових витрат при каталогізації документів за рахунок виключення багаторазового дублювання процесів обробки і введення документів в ЕК;

3) підвищить рівень кваліфікації співробітників бібліотек НАН України, і, як наслідок – якість бібліотечних продуктів та послуг за рахунок організації дієвого професійного навчання бібліотекарів;

4) об'єднає зусилля бібліотек для розвитку нових напрямів діяльності за рахунок плідної співпраці з іншими установами та організаціями.

Взаємодія бібліотек наукових установ НАН України розвивається дедалі активніше, причому без зміни штатного розпису і додаткових фінансових витрат. Прикладом є проєкт «Каталоги бібліотек установ Національної академії наук України»: на порталі НБУВ на 01.01.2024 р. представлено ЕК 23 бібліотек наукових установ НАН України. Однак участь в об'єднаннях накладає на бібліотеки деякі зобов'язання, зокрема підтримка належного техніко-технологічного рівня (наявність комп'ютера та постійного інтернет-зв'язку), дотримання чинних корпоративних правил (інструкцій) і виконання роботи у чітко визначені терміни⁴³⁴.

Незважаючи на вищевикладені переваги, існує низка проблем стосовно програмно-технологічного, технічного, кадрового і науково-організаційного забезпечення бібліотек НАН України, які уповільнюють співпрацю.

Дієвою формою бібліотечної взаємодії є асоціація, що передбачає добровільне об'єднання осіб чи організацій для досягнення спільної господарської, культурної чи будь-якої іншої мети⁴³⁵. Бібліотечна асоціація – це форма взаємодії, яка може мати як загальні професійні, так і вузько спеціальні цілі, носить постійний характер, може мати юридичний статус і, в основному, змішаний тип членства, об'єднує інтелектуальні ресурси своїх членів і може діяти на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Асоціація (союз) об'єднує учасників із різною організаційно-правовою формою власності та передбачає обов'язкову сплату членських внесків. Як приклад – Українська

⁴³⁴Полякова О., Сокур О. Організація ресурсів у бібліотеках наукових установ НАН України. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 45. *Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складник формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору*. С. 118–127.

⁴³⁵Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. С. 26.

бібліотечна асоціація і Асоціація бібліотек України, членство бібліотек у вузькопрофільних асоціаціях.

Опанування бібліотеками прогресивних інформаційних технологій вплинуло на розширення функціонально-змістовного діапазону бібліотечної діяльності. За визначенням Г. В. Шемаєвої, «ці процеси сприяли посиленню комунікаційної взаємодії, зокрема у сплетіннях бібліотека – користувач, бібліотека – бібліотеки, бібліотека – соціально-комунікаційні структури, бібліотека – влада, бібліотека – бізнес тощо»⁴³⁶. Таким чином, формування постійних або тимчасових зв'язків на одному або на різних рівнях розвитку складників системи створює умови для переходу вже на вищий рівень її організації.

Бібліотечна взаємодія в умовах демократизації та інформатизації суспільства зумовлена необхідністю організації оперативного доступу до зведених наукових ресурсів для чого стає нагальною потребою удосконалювати технологічний процес на основі впровадження єдиних технологічних рішень, ширшого використання потенціалу компетентних співробітників інших бібліотек для вирішення складних питань та організації фахового методичного супроводу. Пріоритетом має стати реалізація спільних програм і проєктів, що створить умови для зміцнення позицій бібліотек та розширить можливості для пошуку додаткових джерел фінансування. Спільний план оцифрування сприятиме економії матеріальних ресурсів та збільшенню якості електронних збірань. Розвиток на цій основі системних зв'язків сприятиме збагаченню і вдосконаленню їхньої діяльності, взаємообміну та взаємовпливу, інтелектуалізації наукового інформаційно-комунікаційного простору.

Фахівці наголошують, що попередня парадигма бібліотечної справи суттєво змінюється. З появою і впровадженням електронних видань, електронних технологій змінюється внутрішня модель бібліотеки і бібліотечної діяльності⁴³⁷. Нова парадигма виникає в ході еволюції всієї сфери наукової комунікації. Вона повинна включати обов'язкову наявність системи координат та вільного доступу до неї користувача. Цими координатами є: елементи бібліографічного опису, система класифікації і рубрикатори, перелік наукових установ різних систем і відомств та наукових заходів.

Т. Колеснікова⁴³⁸ виокремлює три комунікаційні моделі організації міжбібліотечної взаємодії:

⁴³⁶ Шемаєва Г. В. Напрями взаємодії бібліотек у сучасному соціально-комунікаційному просторі. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2013. С. 5.

⁴³⁷ Назаровець С. 3D-принтер в академічній бібліотеці: з досвіду роботи наукової бібліотеки Національного університету «Киево-Могилянська академія». *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 11. С. 12–13.

⁴³⁸ Колеснікова Т. О. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2012. С. 14.

- кожний учасник виконує свою частину загальної роботи незалежно від іншого;
- спільне завдання виконується послідовно кожним учасником;
- відбувається одночасна взаємодія кожного учасника з усіма іншими (характерна в умовах командної організації праці та розвитку горизонтальних зв'язків), реальне існування якої залежить від умов діяльності, її цілей та змісту.

Сучасна наукова бібліотека представляє собою модель гібридного типу, в якій важливе місце набуває системність упровадження прогресивних бібліотечних технологій. Бібліотеки НАН України стали не тільки сховищем книг, а й самостійними виробниками і організаторами вузькотематичних ресурсів, у тому числі мережевих. Ці інституції поєднують традиційні форми обслуговування з електронними, задовольняючи інформаційні потреби як фізичних, так і віддалених користувачів шляхом забезпечення доступу до документних фондів та традиційних бібліотечних послуг, а також електронних локальних і мережевих ресурсів (як придбаних, так і власної генерації) та сервісів, організованих за допомогою готових АБІС або власних програмно-технологічних розробок.

Ефективна модель взаємодії бібліотек мережі НАН України повинна враховувати організаційні, економічні, технологічні, юридичні, особистісно-психологічні фактори. Методологія визначення форм і напрямів їхньої взаємодії на фоні індивідуальних особливостей функціонування бібліотек має враховувати принципи оптимального управління (узгодженість дій внутрішнього і зовнішнього керівництва), дотримання ієрархічності, кооперативність. Запропонована модель управління передбачає *вертикальну* взаємодію, ми ж пропонуємо *горизонтальну*, яка базується на паритетних началах.

Запорукою успішної роботи ефективної моделі взаємодії бібліотек НАН України є єдність основних взаємопов'язаних компонентів їхньої структури, а саме:

- *бібліотечні ресурси* (документи на різних носіях інформації, які зберігаються у фондах бібліотеки; повнотекстових БД власної генерації, колекції оцифрованих документів; ресурси відкритого доступу; довідково-бібліографічний апарат бібліотеки, який складається з алфавітного та систематичного каталогів, тематичних картотек, бібліографічних видань, виконаних бібліографічних довідок, ЕК, путівника по ресурсах Інтернету);
- *бібліотечно-бібліографічні та інформаційні послуги* (надання у користування довідково-пошуковий апарат бібліотеки у традиційній та електронній формі, системи довідково-бібліографічних і реферативних видань; документно-інформаційний фонд; локальні та мережеві реферативні та повнотекстові ресурси, передплачені БД; отримання довідково-бібліографічних та довідково-консультаційних послуг у традиційному і дистанційному режимах; абонемент; комплекс додаткових послуг на платній основі) та використання інтернет-сервісів, зокрема соціальних мереж, для популяризації бібліотек;

- *матеріально-технічна база та програмно-технологічне забезпечення* (комп'ютерна техніка, АБІС, доступ до мережі Інтернет);
- *кадрове забезпечення* (з відповідними професійними знаннями, навичками та мотивацією для створення й просування нових інформаційних продуктів, послуг, сервісів із метою забезпечення інформаційно-знанневих потреб користувачів-науковців);
- *користувачі та їхні інформаційно-знаннєві потреби.*

Саме таке поєднання характеризує комплексність ефективної моделі взаємодії академічних бібліотек. Функціонування цієї моделі можливе за наявності науково-організаційного та нормативно-методичного забезпечення. Вирішуючи завдання бібліотечно-інформаційного обслуговування, бібліотеки НАН України забезпечують безперешкодний доступ користувачів до електронних ресурсів та послуг як у локальному, так і віддаленому режимах. Зокрема, у читальних залах НБУВ, ЛННБ України ім. В. Стефаника, бібліотека наукових установ НАН України організовано інформаційне обслуговування електронними ресурсами через спеціально обладнані автоматизовані робочі місця з доступом до локальної мережі установи та ресурсів Інтернет, а також зони WI-FI, з можливістю використання власних портативних засобів зв'язку (ноутбуків, планшетів, телефонів тощо).

Сучасна модель бібліотечної взаємодії є наочним прикладом еволюційних змін у тенденціях, формах та засобах бібліотечно-інформаційної діяльності, специфіка якої полягає у високоорганізованому та формалізованому поєднанні традиційних бібліотечних технологій накопичення, обробки, зберігання і розповсюдження власних інформаційних ресурсів, послуг і продуктів за допомогою новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, як головному координатору, притаманна інтегрована сукупність ознак усіх запропонованих моделей, реалізація яких сприяє успішній взаємодії всієї мережі бібліотек НАН України.

Сьогодні найгострішими проблемами бібліотек НАН України є:

- недостатнє забезпечення фахівцями;
- значна віддаленість деяких бібліотек від методичних центрів;
- обмежене фінансування для поповнення фондів бібліотек;
- відсутність єдиної АБІС;
- слабка матеріально-технічна база;
- недостатність технологічного супроводу інформаційно-телекомунікаційної діяльності;
- відсутність ліцензованої системи підвищення кваліфікації співробітників бібліотек НАН України.

В умовах нинішньої інформаційної революції інтеграція бібліотек НАН України повинна спрямовуватися не лише на економію ресурсів, усунення дублюван-

ня технологічних інформаційних процесів (на чому здебільшого акцентують увагу практики бібліотечної справи), а на раціоналізацію зусиль і досягнення більш високого рівня інформаційного забезпечення науки, освіти й культури.

Саме на це орієнтує бібліотеки рішення Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень, прийняте у грудні 2014 р.⁴³⁹. Функції організатора й методичного центру співпраці з питань модернізації науково-інформаційної сфери було покладено на робочу групу, створену на базі НБУВ під патронатом ІБР НАН України.

Розбудова спільними зусиллями наукових установ НАН України, галузевих національних академій, провідних закладів вищої освіти єдиної потужної розподіленої інформаційної системи покликана забезпечити як широкий обмін науковою інформацією всередині країни, доступ українських дослідників до зарубіжних інформаційних ресурсів, так і дієве входження української науки й освіти у світовий науково-інформаційний простір, належне представлення у ньому досягнень української науки, друкованих і електронних наукових видань, публікацій і персоналій українських учених. Йдеться, зокрема, про:

- формування єдиної навігаційної системи по різних видах розподілених ресурсів, створених як бібліотеками, так і науковими установами, закладами освіти, установами культури, інформаційними центрами різних форм власності, громадськими організаціями вчених і освітян;
- упровадження інтелектуального пошуку Веб-3;
- розбудову електронних науково-інформаційних ресурсів відкритого та організованого на корпоративних засадах доступу, зокрема: електронних бібліотек, баз даних, електронних архівів, репозитаріїв наукових видань з урахуванням секторального розподілу повноважень;
- створення віртуальних читальних залів та дистанційного обслуговування, цільового інформування наукових установ, закладів освіти, окремих учених відповідно до їх інформаційних запитів, пов'язаних із виконанням дослідницьких завдань⁴⁴⁰.

На сучасному етапі для бібліотек наукових установ НАН України характерна імітаційна модель внутрішньобібліотечної взаємодії, що характеризує повнофункціональність реалізації їхньої місії, зокрема ми виокремлюємо:

- *наслідувальна* – бібліотеки з давніми традиціями, як приклад, діяльність бібліотек Одеського археологічного музею НАН України (заснована у 1825 р.) і Державного природознавчого музею НАН України (заснована у 1870 р.);
- *копіювальна*, прикладом такої моделі є бібліотеки Інституту зоології

⁴³⁹ Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек та інформаційних центрів України : рішення засідання Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень від 3 грудня 2014 р. URL: http://www.nbu.gov.ua/sites/default/files/all_files/201412_artilces_field_dopmat_files/2.pdf

⁴⁴⁰ Там само.

ім. І. І. Шмальгаузена НАН України та Головної астрономічної обсерваторії НАН України, які працюють за зразком НБУВ: ведуть ЕК, регулярно наповнюють сторінки бібліотеки на сайті установ та у Фейсбук, здійснюють внутрішньо державний та міжнародний книгообмін, готують бібліографічні видання, проводять культурно-просвітницьку роботу тощо;

- *відтворювальна*, за зразок – робота бібліотеки Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України, де бібліотекар відповідає за зв'язки установи з громадськістю, очолює інформаційно-просвітницький центр та виконує обов'язки з інформаційного наповнення сайту інституту, частково висвітлюючи бібліотечну діяльність, виконуючи мінімум вимог щодо бібліотечної роботи;

- *повторювальна* – бібліотекар поєднує посади в установі. До прикладу, діяльність бібліотеки Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем НАН України та Міністерства освіти і науки України, де працює один бібліотекар із поєднанням обов'язків канцеляриста установи і завідувача бібліотеки (останні – не головні, а другорядні, бібліотечна робота виконується мінімально).

За роллю модель міжбібліотечної взаємодії варто розподілити на *навчальну*, *інформаційну*, *аналітичну*. За станом вона може бути *статичною* або *динамічною*. За організаційним призначенням модель міжбібліотечної взаємодії характеризує підпорядкування *монолітне* (одинарне) або *подвійне* (як приклад, Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем НАН України та МОН України, Інститут технічної механіки НАН України та НКА України).

Відповідно до загально визначених рівнів взаємодії (регіональний, національний, міжнародний), виокремлюємо такі рівні взаємодії бібліотек НАН України:

- *внутрішньобібліотечний* (приклад: діяльність методичного відділу ЛННБ України ім. В. Стефаніка);

- *міжбібліотечний* (приклад: взаємодія бібліотек Відділення загальної біології НАН України);

- *міжмережевий* (приклад: співпраця бібліотечних мереж різних академій наук України);

- *міжвідомчий* (приклад: взаємодія національних бібліотек країни).

У діяльнісному плані бібліотечну взаємодію диференціюємо на чотири рівні:

- суб'єкт-об'єктні,
- об'єкт-суб'єктні,
- об'єкт-об'єкт-суб'єктні,
- об'єкт-об'єктні.

Слід зауважити, що питання взаємодії суб'єкта та об'єкта детально не обговорювалося українськими бібліотекознавцями. Але сьогодні все більше науковців схиляються до усвідомлення того факту, що цей зв'язок не вичерпує всього різ-

номаніття тієї взаємодії, що виникає між цими діалектичними протилежностями. Донедавна єдиною формою зв'язку між ними вважалося суб'єкт-об'єктне відношення. У дисертаційному дослідженні О. Грозовської⁴⁴¹ розроблено питання суб'єкт-суб'єктної взаємодії між бібліотекарем та читачем у процесі бібліотечно-інформаційного обслуговування. Теоретично обґрунтовано та експериментально підтверджено необхідність застосування суб'єкт-суб'єктного варіанта бібліотечно-інформаційного обслуговування як перспективного змістовно й організаційно.

Зазвичай усі суб'єкт-об'єктні, об'єкт-суб'єктні і об'єкт-об'єкт-суб'єктні взаємодії базуються на суб'єкт-об'єктних зв'язках. На сучасному етапі взаємодії для бібліотек НАН України основними і визначальними є суб'єкт-об'єктні відносини: НБУВ, як суб'єкт, координує бібліотечно-інформаційну діяльність всієї мережі бібліотек НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника – бібліотеки наукових установ Західного наукового центру НАН України та МОН України, а бібліотеки, як об'єкт – знаходяться у полі зору об'єктивної реальності і є елементами суб'єкт-об'єктних взаємодій.

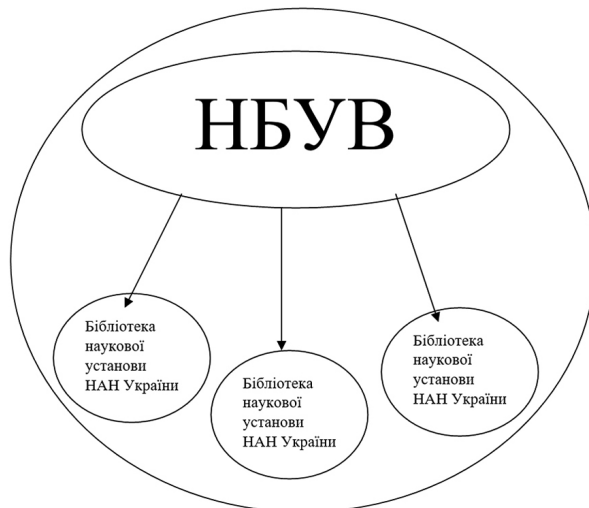

Рис. 2.1. Модель суб'єкт-об'єктної взаємодії.
Макрорівень

Для суб'єкта (НБУВ), включеного у суб'єкт-об'єктну взаємодію (рис. 2.1), властиві три основні функції: *ініціатора*, *координатора* і *синтезатора*. Це призвело до виникнення контролюючої функції НБУВ у системі бібліотечно-інформаційного забезпечення наукових досліджень НАН України.

Саме цей процес суб'єктивізації призводить до того, що на певному етапі взаємодії він виявляється здатним створити новий рівень відносин. Для того,

⁴⁴¹ Грозовська О. О. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні : дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08. Київський держ. ун-т культури і мистецтв, Харківський держ. ін-т культури. Київ, 1997. 188 с.

щоб бібліотека-об'єкт змогла стати інноваційною і перевершити НБУВ-суб'єкт, їй необхідно певним чином реорганізуватися, тобто досягти такого рівня упорядкованості, який би виявився б вищим рівня організації НБУВ-суб'єкта. Проте опір впливу суб'єкта не в змозі зруйнувати систему взаємодії. Опір здатен лише внести деякі корективи у наявні відносини, а для того, щоб їх замінити іншими, бібліотека-об'єкт повинна якісно змінити свою організацію. Перетворення організації зазвичай має суттєве значення і призводить до зміни функції бібліотеки – з такої, що зазнає впливу, вона стає впливовою. І тоді колишня об'єктно-суб'єктна взаємодія замінюється суб'єкт-суб'єктною взаємодією, яка поступово трансформується у нову суб'єкт-об'єктну.

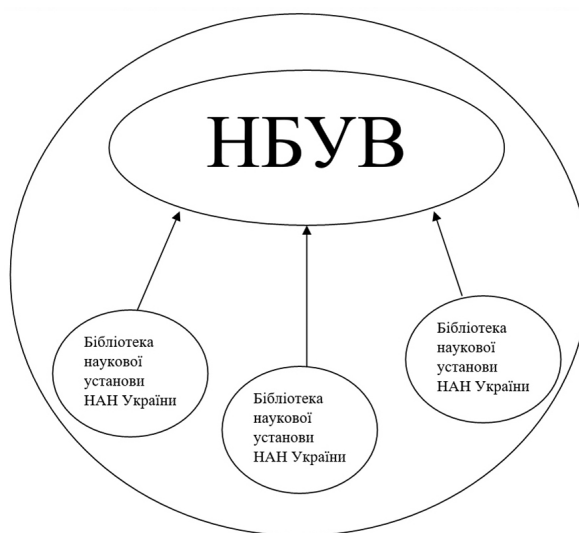

Рис. 2.2. Модель об'єкт-суб'єктної взаємодії.
Макрорівень

Специфіка об'єкт-суб'єктної взаємодії (рис. 2.2) впливає зі специфіки об'єкта. Вона виступає як антипод суб'єкт-об'єктної взаємодії, і тому першій не притаманне все те, що притаманне другій. При цьому не викликає сумнівів, що зв'язок об'єкта з суб'єктом – це теж взаємодія, але вона має свої особливості, які не можна ігнорувати. Діяльності об'єкта у взаємодії з суб'єктом характерні три основні форми: сприяти діяльності суб'єкта, заважати їй, або в одних відносинах сприяти, а в інших заважати. Тут можливі два варіанти: взаємодія об'єктів у вигляді консолідації, коли бібліотеки об'єднуються тією чи іншою мірою для вироблення відповідних дій на вплив суб'єкта та, як об'єкти одного суб'єкта, бібліотеки консолідують свої зусилля у процесі діяльності. Ці консолідації можуть виникати, а можуть із тих чи інших причин не виникати. Вони зазвичай мають перманентний характер. Другий варіант має протилежний характер. Його можна назвати взаємодією об'єктів у вигляді нейтралі-

зації, коли деякі бібліотеки стримують процес консолідації у відповідь. Вони підривають (нейтралізують) сили, спрямовані на об'єднання.

Залежно від потреб або під впливом будь-яких інших чинників об'єкти можуть вступати між собою у взаємодію, але це не призводить до виникнення нових якісних змін або систем. Нове може виникнути тільки у тому випадку, якщо один об'єкт візьме верх над іншими і перетвориться для них у суб'єкт. Це – один із найважливіших факторів реального розвитку. Об'єкт-об'єктна взаємодія (рис. 2.3) виникає зазвичай між інституціями у тому випадку, якщо всі вони виявляються загальним (сукупним) об'єктом одного і того ж суб'єкта. Об'єкт-об'єктна взаємодія за певних умов може призвести до того, що одна зі взаємодіючих бібліотек поступово трансформується і оформиться у нового суб'єкта, почне ініціювати, координувати і синтезувати всі дії, які виникають у відповідь. Продовжуючи бути об'єктами суб'єкта – НБУВ, бібліотеки НАН України у рамках мережі поступово створюють новий рівень взаємодії, де виступають уже як суб'єкти.

Вищевикладене дозволяє зробити правомірний висновок, що як суб'єкт-суб'єктна, так і об'єкт-об'єктна взаємодія, якщо вони мають суттєве значення, в кінцевому варіанті, приводять до виникнення нової суб'єкт-об'єктної взаємодії, в процесі якої формується нова система зі своїми специфічними якостями.

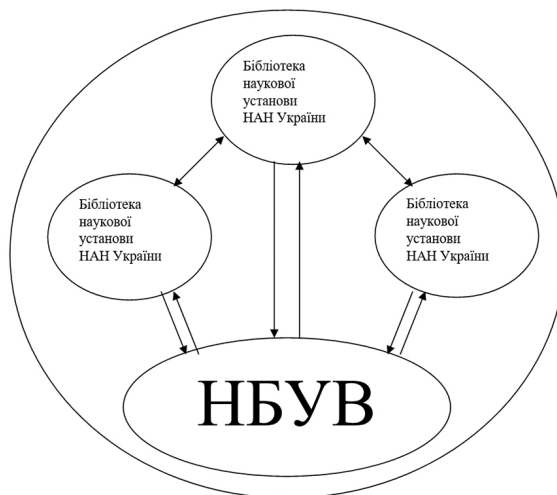

Рис. 2.3. Модель об'єкт-об'єкт-суб'єктної взаємодії.
Макрорівень

Прикладом об'єкт-об'єктної взаємодії є співпраця бібліотек Відділення загальної біології НАН України та Відділення економіки НАН України. Бібліотеки цих відділень щороку спільно проводять семінари, де ознайомлюють колег зі своїми досягненнями й напрацюваннями, виробляють спільні методичні рішення. На виконання пункту Постанови Бюро Відділення економіки від 16.10.2003 р. «Про вдосконалення і покращення обміну друкованими роботами

і виданнями між установами Відділення економіки НАН України» бібліотеки у межах відділень обмінюються друкowanими виданнями своїх установ. Тобто, завдяки оперативному й ефективному взаємообміну ідеями, здобутками, ресурсами виникає якісно новий рівень взаємодії. Бібліотеки, змінюючи свою якість, зазнаючи взаємовпливу одна на одну, по черзі стають суб'єктами для інших бібліотек, відповідно змінюється якість і всієї мережі як системи, яка формується під впливом нового суб'єкта.

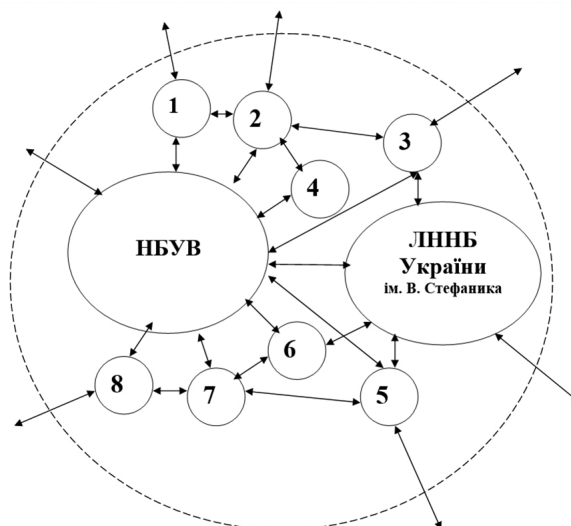

Рис. 2.4. Модель об'єкт-об'єктної взаємодії бібліотек НАН України. Мегарівень (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 – бібліотеки наукових установ НАН України)

На наше переконання, перевагами четвертого рівня об'єкт-об'єктної взаємодії (рис. 2.4) є:

- створення можливостей для взаємозбагачення бібліотек НАН України через обмін практиками, сприяння якісним змінам у бібліотечній сфері з орієнтацією на майбутнє;
- відкритість, яка передбачає рівні можливості для всіх зацікавлених;
- партнерство, коли відбувається взаємообмін, взаємовплив, взаємозбагачення та консолідація;
- компетентність – запровадження професійного методичного та інформаційного супроводу.

Очікування від Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як очільника мережі бібліотек НАН України:

- комунікація;
- моніторинг статистичних даних щодо роботи бібліотечної мережі НАН України;
- кваліфіковані консультації;

- науково-методичний, нормативно-правовий і науково-організаційний супровід;
- організація ефективної системи підвищення кваліфікації.

На першому *мікрорівні* реалізується модель внутрішньобібліотечної взаємодії, зокрема, у середині НБУВ: упорядковуються річні звіти бібліотек і передаються на постійне зберігання до архіву НБУВ; через фахівців, обов'язки яких сконцентровано на забезпеченні координації діяльності бібліотек НАН України (працівники відділу науково-методичної роботи) – отримання консультацій щодо організації роботи бібліотеки за технологічними процесами у відповідних структурних підрозділах НБУВ – комплектування, обробка, зберігання, обслуговування тощо. Внутрішньобібліотечна модель взаємодії поділяється на *традиційну* (без допомоги технічних засобів) та *інноваційну* (впровадження дистанційного обслуговування, відеозв'язку тощо).

Другий *макрорівень* передбачає взаємодію «бібліотека–бібліотека». НБУВ системно координує роботу бібліотечної мережі. Методи бібліотечної координації включають:

- узгодження планово-звітної документації;
- укладання договорів про співпрацю;
- інформування колег про здобутки і напрацювання на семінарах;
- узгодження порядку і строків спільних робіт із розбудови корпоративного каталогу;
- постійне надання консультацій;
- обмін методичними матеріалами та документами;
- участь провідних фахівців бібліотек наукових установ НАН України у роботі ІБР НАН України.

Координація відбувається як на двосторонній, так і на багатосторонній основі. Перевагою останньої є вирішення проблем комплексно, враховуючи особливості кожної окремої бібліотеки.

Третій *мегарівень* передбачає міжбібліотечну, міжвідомчу, міждержавну взаємодію. У практику роботи залучаються всі спільні напрацювання, запозичений окремою бібліотекою досвід упроваджується у практику всіх учасників, об'єднує всі форми взаємодії бібліотек із використанням інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, зведений ЕК, ЕДД, повнотекстові БД, методична допомога, цільові проекти і програми, комплектування на одній апаратно-програмній платформі тощо. Реалізує такі технологічні функції: надання віддаленого доступу до бібліотечних інформаційних ресурсів, зворотній зв'язок із користувачами, створення ресурсів мультимедіа. Ефективною формою обслуговування користувачів бібліотек НАН України на мегарівні є запровадження єдиного електронного читацького квитка.

Пошуком і розробкою інноваційних методів взаємодії ми обумовлюємо участь бібліотек у різних проєктах і програмах. Адже у рамках проєктної

діяльності бібліотека має можливість повною мірою реалізувати свої традиційні соціальні функції, розвивати та вдосконалювати вже накопичений досвід і тим самим оновлювати та актуалізувати традиційні функції.

Пріоритетами бібліотечно-інформаційної діяльності бібліотек має бути:

- забезпечення доступності бібліотеки у будь-який час із будь-якого користувачького пристрою (комп'ютера, планшета, смартфона тощо);
- забезпечення вільного, безкоштовного доступу до інформації та знань;
- підтримка освіти, як одного зі стратегічних ресурсів розвитку України, створення умов для творчого навчання;
- формування ціннісних орієнтирів користувачів на основі популяризації кращих зразків української та світової науки та культури;
- сприяння національно-патріотичному розвитку особистості, забезпечення ідентифікації з Україною, її історією, культурою, а також світовими демократичними цінностями;
- забезпечення доступу до офіційної інформації з метою формування свідомого і соціально активного громадянина;
- формування інформаційно-мережевої та медіакультури.

Сьогодні, враховуючи новітні інформаційні потреби користувачів, бібліотекарі мають виконувати функції інформаційних фахівців-навігаторів із високим рівнем цифрової грамотності у динамічно зростаючих потоках інформації, а бібліотека – повноцінно функціонувати як багатопрофільний інформаційний центр 24/7⁴⁴².

На сучасному етапі місце і роль бібліотечної мережі НАН України у процесі формування наукового інформаційного простору України визначатиметься їхньою здатністю до системної трансформації усієї бібліотечно-інформаційної діяльності через інновацію, що потребує організації нової моделі взаємодії. Відсутність програм корпоративного розвитку та нормативно-методичного забезпечення корпоративної взаємодії, необхідність посилення впливу Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, як керівної ланки для бібліотек наукових установ НАН України, інтенсифікація внутрішньовідомчої координації – ці питання потребують сьогодні нагального вирішення.

В умовах переходу від інформаційного суспільства до суспільства знань бібліотека має освоїти інтегрований технологічний цикл, що включає всі наукоємні процеси обробки документальних масивів, починаючи з бібліографування й закінчуючи екстракцією зі сховищ даних нових знань. Це – визначальна ідеологема її розвитку й одночасно неодмінна умова існування, інакше у XXI ст. ці книгозбірні стануть у крапцюму випадку музеями книги.

⁴⁴² Клименко О., Сокур О. Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах інформаційного суспільства: базові засади взаємодії. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–24 черв. 2022 р.) / упоряд. З. М. Сverdлик, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 61–63.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ ЯК БАЗОВОГО СКЛАДНИКА УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

3.1. Еволюція формування та збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів Національної академії наук України

Мережу бібліотек НАН України репрезентують Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, 93 бібліотеки та бібліотечно-інформаційних підрозділів, що становлять: секція фізико-технічних і математичних наук НАН України – 44, секція хімічних і біологічних наук НАН України – 27, секція суспільних і гуманітарних наук НАН України – 22. Її очолюють дві бібліотечно-інформаційні установи національного рівня: НБУВ та ЛННБ України ім. В. Стефаника. НБУВ є методичним центром для всіх бібліотек НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника – для бібліотек Західного наукового центру НАН України та МОН України ⁴⁴³.

Зазначимо, що наприкінці 2014 р. мережа бібліотек НАН України зазнала суттєвих змін, зумовлених суспільно-політичними подіями. Анексія Автономної Республіки Крим Російською Федерацією призвела до втрати розташованих там п'яти бібліотек: Морського гідрофізичного інституту НАН України та його Експериментального відділення, Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського НАН України, Карадазького природного заповідника НАН України та Кримського філіалу Інституту археології НАН України. На тимчасово окупованій Російською Федерацією території у м. Донецьку опинилися бібліотеки: Донецького ботанічного саду НАН України, Фізико-технічного інституту ім. О. О. Галкіна НАН України, Інституту економіки промисловості НАН України, Інституту прикладної математики і механіки НАН України, Інституту фізико-органічної хімії і вуглехімії ім. Л. М. Литвиненка НАН України. На базі Одеської філії Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського НАН України у 2014 р. було створено Інститут

⁴⁴³ Докладно науково-методичну діяльність ЛННБ України ім. В. Стефаника висвітлено у 2016 р. В. Мудрохою у дисертаційному дослідженні «Науково-методична діяльність Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: історико-функціональний аспект та інноваційні особливості».

морської біології, будівля якого у 2019 р. згоріла разом із книгозбірнею. У 2021 р. внаслідок ліквідації Інституту проблем природокористування та екології НАН України та реорганізації Відділення керамології з подальшим його приєднанням до Інституту народознавства НАН України мережа зменшилася ще на три бібліотеки (фонди ліквідованої установи були передані до Інституту геотехнічної механіки ім. М. С. Полякова НАН України). У 2023 р. відбулося об'єднання Інституту економіки природокористування та сталого розвитку НАН України й Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, нова установа отримала назву Інститут демографії та проблем якості життя НАН України. Відповідно було об'єднано і фонди бібліотек цих двох наукових установ.

Специфіка бібліотечної мережі НАН України, яку детально розкрито у розділі 2, полягає у наявності бібліотек переважно з традиційною організацією роботи, орієнтованою на забезпечення вузькотематичних досліджень наукових установ. Відмінності – у рівні фінансування, кадровому забезпеченні, стані матеріально-технічної бази, можливостях функціонування мережевих сервісів. В останнє десятиліття відбулися зміни у міжбібліотечних зв'язках, зокрема спостерігається вихід бібліотек на прямі контакти з партнерами, що полегшило цей процес у новому інформаційно-технологічному середовищі.

Мережа бібліотек НАН України, згідно з Положенням⁴⁴⁴, – це система пов'язаних між собою бібліотек, які об'єднують свої зусилля для обслуговування спеціальної групи користувачів та бібліотечно-інформаційного забезпечення фундаментальних і прикладних досліджень, загальнодержавних програм і проектів.

Координація діяльності бібліотек НАН України спрямована на забезпечення:

- формування бібліотечно-інформаційної бази для наукових досліджень у наукових установах НАН України на основі українських і зарубіжних першоджерел;
- налагодження системи інформування про ресурси НАН України, які було створено за час функціонування наукової діяльності установ;
- формування довідково-пошукового апарату для забезпечення багатоаспектного розкриття фондів першоджерел через систему карткових і електронних каталогів, картотек, БД;
- раціональної організації бібліотечно-бібліографічного і довідково-інформаційного обслуговування користувачів-науковців;

⁴⁴⁴ Положення про мережу бібліотек Національної академії наук України : затверджене рішенням Інформаційно-бібліотечної ради НАН України 13 липня 2023 р. *Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України у 2022 році* : інформац.-аналіт. огляд. Київ, 2023. Вип. 28. С. 68–73.

- створення єдиної комп'ютерної бібліотечної мережі НАН України на основі уніфікації форматного та програмно-технологічного забезпечення через упровадження прогресивних інформаційно-комунікативних технологій;
- удосконалення системи професіоналізації й профадаптації бібліотечних кадрів;
- заохочення бібліотек НАН України до участі у роботі бібліотечних об'єднань та асоціацій.

Узгодженість дій бібліотек НАН України як єдиної мережі досягається на основі єдиного науково-методичного керівництва з боку НБУВ для всіх бібліотек мережі та ЛННБ України ім. В. Стефаника – для бібліотек Західного наукового центру НАН України та МОН України, єдиної організаційно-розпорядчої документації, кооперації бібліотечно-бібліографічного обслуговування вчених та спеціалістів, проведення спільних наукових досліджень із проблем бібліотекознавства, книгознавства, інформатизації бібліотек, збереження бібліотечних фондів, організації спільних обговорень проблемних питань на семінарах, практичних заняттях, висвітлення діяльності бібліотек на сторінках фахових видань.

Науково-методична допомога бібліотекам НАН України у забезпеченні повноти документного фонду здійснюється через координацію роботи у питаннях комплектування, зокрема:

- централізованого комплектування зарубіжними документами шляхом міжнародного книгообміну та передплати БД, розподілу видань за державними цільовими програмами – проектами «Українська книга» та «Наукова книга»;
- перерозподілу маловикористовуваних, непрофільних та зайводублетних видань з обмінних фондів бібліотек мережі;
- відбору документів на депозитарне зберігання та обмін з бібліотеками НАН України та бібліотеками інших міністерств і відомств;
- аналізі стану збереження та збору інформації про наявні цінні і рідкісні видання, бібліотечні зібрання і колекції, що знаходяться у фондах бібліотек наукових установ НАН України;
- організації бібліотечно-бібліографічного обслуговування у межах НАН України за допомогою колективного міжбібліотечного абонементу;
- координації робіт із бібліотеками наукових установ НАН України у підготовці бібліографічних покажчиків, біобібліографій видатних діячів науки та культури, організації спільних заходів із наукової тематики та приурочених до ювілеїв видатних учених, діячів науки та культури.

Одним із визначальних чинників організації ефективного функціонування бібліотеки як невід'ємного складника наукової інфраструктури установи є чітка система планування на основі аналізу, оцінки і прогнозування роботи, визначення пріоритетних завдань, упровадження новітніх інформаційно-комунікативних технологій та налагодження бібліотечні взаємодії.

Багаторічна практика структурування планово-звітної документації бібліотек, оновлення та доповнення її додатками, спрямованими на поглиблення та актуалізацію багатоаспектного вивчення різних складників бібліотечної діяльності, залучення до її аналізу науковців і практиків НБУВ – сприяють підвищенню дієвості науково-методичної допомоги з боку методичних центрів – НБУВ і ЛННБ України ім. В. Стефаника, напрацюванню організаційних, управлінських, методичних і технологічних рішень щодо взаємодії та забезпечення повноцінного функціонування кожної з бібліотек, як органічного складника єдиної бібліотечної мережі НАН України.

Плани і звіти про роботу бібліотек наукових установ є документами постійного архівного зберігання, вагомим аргументом у визначенні оцінки діяльності кожної окремої бібліотеки та тенденцій функціонування бібліотечної мережі загалом. Починаючи з 1998 р., Інститутом бібліотекознавства НБУВ у щорічному інформаційно-аналітичному огляді «Робота бібліотек наукових установ НАН України в ... році» на основі статистичних показників готується аналіз роботи мережі за окремими напрямками, вміщується підбір чинних нормативно-правових документів стосовно бібліотечної справи та інформаційної діяльності, фахівцями НБУВ готуються консультації з актуальних питань організації роботи бібліотеки наукової установи.

Формування фондів бібліотек НАН України – це систематичний аналіз зовнішнього документного потоку, науково обґрунтований відбір, оперативне замовлення та отримання документів на різних носіях інформації і для поповнення бібліотечно-інформаційного ресурсу відповідно до тематики наукових досліджень установ та інформаційних потреб користувачів.

На нашу думку, варто виділити такі фактори формування фондів бібліотек НАН України:

- контингент користувачів з їхніми спеціальними інформаційними потребами (вивчення читацького попиту);
- вирішення завдань з інформаційного забезпечення наукових досліджень і перевага інформаційної функції над меморіальною (пріоритети у науково-технічному та інноваційному розвитку України);
- специфіка затребуваних інформаційних ресурсів, що визначається формами надання наукових знань (науковий журнал, матеріали конференцій, дисертаційні дослідження, монографії, збірники праць, енциклопедії і довідники, тематичні і проблемно орієнтовані бібліографічні та фактографічні БД тощо);
- відповідність видання тематичному профілю бібліотеки;
- систематичність у відборі документів (авторитетність видавництва у науковому середовищі)⁴⁴⁵.

⁴⁴⁵ Сокур О. Основні принципи відбору нових наукових журналів до фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Вісник Львівського ун-ту. Сер.: Книгознавство*,

Серед організаційних особливостей формування фондів наукових бібліотек виокремлюємо наукову та історико-культурну цінність фондів, тематично підібрані колекції українських і зарубіжних наукових ресурсів, тенденцію до депозитарного зберігання друкованих видань. Відомча приналежність визначає основне коло користувачів і специфіку їхніх запитів.

До складу бібліотечної мережі НАН України входять бібліотеки наукових установ, музеїв, обсерваторій, дослідних станцій, ботанічних садів. Найстарішими закладами НАН України є Одеський археологічний музей НАН України (заснований у 1825 р.) і Державний природознавчий музей НАН України (заснований у 1870 р.), в яких зосереджені унікальні фонди з природничих наук, цінні колекції українських та зарубіжних документів. Вузькопрофільними є бібліотеки Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України та Криворізького ботанічного саду НАН України, бібліотека Карадазького природничого заповідника НАН України залишилася в анексованій Російською Федерацією Автономній Республіці Крим та бібліотека Донецького ботанічного саду НАН України знаходиться на тимчасово окупованій території. До мережі входять бібліотеки Національного історико-археологічного заповідника «Ольвія» НАН України, Полтавської гравіметричної обсерваторії Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України, Інституту керамології відділення Інституту народознавства НАН України та ін.

Бібліотечний фонд залишається важливим документно-інформаційним ресурсом НАН України. Основними його складниками є різні види і типи друкованих видань, рукописи, аудіовізуальні матеріали, документи на інших носіях та постійно зростаючі у кількісному співвідношенні електронні документи. Комплектування фондів бібліотек НАН України здійснюється відповідно до завдань і функцій, визначених Статутом Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (2017), Статутом Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника (2017), Положенням про Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського (1996); Положенням про мережу бібліотек Національної академії наук України (2023); Положенням про бібліотеку наукової установи Національної академії наук України (2023). За своїми статутами НБУВ і ЛННБ України ім. В. Стефаника беруть участь у внутрішньо-державному та міжнародному книгообміні, здійснюючи в установленому законодавством порядку обмін друкованими виданнями та іншими видами носіїв інформації.

бібліотекознавство та інформаційні технології. Львів, 2007. Вип. 2. С. 245–247; *Ії ж*. Принципи відбору наукових журналів до фондів бібліотек України. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16–18 трав. 2006 р.). Київ, 2006. С. 88–89; *Ії ж*. Формування фонду наукових журналів на електронних носіях інформації: проблеми та перспективи. *Бібліотечний вісник*. 2006. № 2. С. 8–14.

Взаємодія бібліотек наукових установ з бібліотеками інших систем і відомств здійснюється у тому числі й на регіональному рівні⁴⁴⁶. Зокрема, надається інформація про нові надходження до публічних, технічних та бібліотек закладів вищої освіти. Так, бібліотеки Північно-східного наукового центру НАН України надають відомості до «Зведеного каталогу іноземних наукових журналів, що надійшли до бібліотек м. Харкова», який готує Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка; бібліотеки Інституту геотехнічної механіки НАН України та Інституту чорної металургії НАН України – до «Зведеного каталогу Центральної науково-технічної бібліотеки гірничо-металургійного комплексу України» (м. Дніпро).

Розширення й одночасне ущільнення інформаційного простору сьогодні в Україні, як і в інших країнах сприяє становленню системи активного інформаційного обміну. Сучасному періоду утвердження суспільства знань притаманне відкриття електронного доступу науковими установами, закладами вищої освіти та іншими інституціями, котрі провадять науково-дослідні студії до власної інформаційної продукції, яка існує лише у паперовому вигляді. Необхідність активізації процесів інтеграції інформаційно-ресурсного складника українських наукових бібліотек на всіх рівнях їх функціонування спонукає до формування консолідованого електронного ресурсу та організації безперешкодного доступу до нього, що базується на запитах усіх категорій користувачів⁴⁴⁷.

Актуальним питанням для наукових бібліотек є створення та розвиток крупних архівів, цифрових бібліотек «сірої літератури» – «grey literature»⁴⁴⁸. Під терміном «сіра література» розуміють документи, які відображають основні результати наукової діяльності та готуються науковими або закладами освіти у вигляді звітів закінчених науково-дослідних тем, матеріалів конференцій, семінарів, симпозіумів, нарад, препринти, депоновані рукописи, статистичні збірники, дисертації тощо, які комерційно не публікуються та не розповсюджуються⁴⁴⁹. Затребуваність цього виду документів у науковому та освітньому середовищі є стабільно високою, адже це – інформація про найновіші розробки та впровадження. У зв'язку з невеликими накладками, відсутніс-

⁴⁴⁶ Міжнародна взаємодія та розбудова міжнародного книгообміну детально висвітлено у Розділі 2.

⁴⁴⁷ Клименко О., Сокур О. Сіра література – конститутивна складова єдиного інформаційного простору. *Діяльність Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного у 2019 році*. Київ, 2020. С. 61–64.

⁴⁴⁸ Солоїденко Г. І. Роль академічних бібліотек в організації і структуруванні інформаційних ресурсів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 45. Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складник формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору. С. 104–117.

⁴⁴⁹ Reitz Joan M. *Dictionary for Library and Information Science*. London, Westport, Connecticut. 2004. P. 321.

ттю єдиної системи обліку та поширення ці документи, як правило, осідають переважно в організаціях, що їх готують⁴⁵⁰.

Держави Європейського Союзу у 1980 р. створили мультидисциплінарну БД Система інформації сірої літератури Європи (*англ.* System for Information on Grey Literature in Europe, SIGLE), що охоплювала бібліографічні дані цього виду документів, які були створені науковцями країн-учасниць. Мета проєкту – налагодження оперативного бібліографічного інформування із забезпеченням цілодобового доступу в усьому світі до європейської сірої літератури. У 1985 р. було засновано Європейську асоціацію використання сірої літератури (*англ.* European Association for Grey Literature Exploitation, EAGLE), де кожна країна-учасниця представлена своїм національним науково-технічним інформаційним центром та бібліотекою, які збирають, опрацьовують, зберігають та розповсюджують неопубліковані документи. Ціль об'єднання – покращити передачу інформації, спростити доступ до результатів наукових досліджень та підвищити міжнародну обізнаність щодо європейської «сірої літератури». Одним із завдань Асоціації є організація та проведення міжнародних щорічних конференцій.

У 2007 р. SIGLE було реорганізовано в електронний архів OpenSIGLE із забезпеченням відкритого доступу до неопублікованих документів. У 2009–2010 рр. до неї приєдналася Міжнародна інтернет-мережа «сірої літератури» GreyNet (*англ.* Grey Literature Network Service), завданням якої стало забезпечення комунікації та популяризація цього джерела наукової інформації⁴⁵¹.

У 2010 р. у Празі (Чеська Республіка) відбулася XII Міжнародна конференція з питань функціонування «сірої літератури», де було представлено новий проєкт OpenGrey, який було реалізовано вже у 2011 р. на базі попередньої SIGLE⁴⁵². OpenGrey індексується Google і Google Scholar, є популярним мультидисциплінарним репозитарієм «сірої літератури» в галузі технологій, соціальних і гуманітарних наук, медицини, економіки⁴⁵³ та включений в авторитетний каталог електронних архівів OpenDOAR (*англ.* Directory of Open Access Repositories)⁴⁵⁴.

⁴⁵⁰ Солоїденко Г. І. Роль академічних бібліотек в організації структуруванні інформаційних ресурсів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складник формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору*. Київ, 2017. Вип. 45. С. 104–117.

⁴⁵¹ GreyNet: Grey Literature Network Service : GreyNet's Web Access Portal and Repository is the GreyGuide. URL: <http://www.greynet.org/>

⁴⁵² Pejšová P., Stock Ch. OpenGrey = new OpenSIGLE. *INFORUM 2012: 18 Conference on Professional Informational Resources* (Prague, 22–24 May 2012). URL: <https://www.inforum.cz/pdf/2012/pejsova-petra.pdf>

⁴⁵³ The Online Library is a part of the University of London. URL: <https://onlinelibrary.london.ac.uk/resources/databases/opengrey>

⁴⁵⁴ OpenDOAR: Directory of Open Access Repositories : website. URL: <http://v2.sherpa.ac.uk/pendoat/>

Багато країн упродовж тривалого часу здійснюють роботу зі створення та підтримки спеціалізованих сайтів і БД «сірої літератури». Наприклад, сайт science.gov (<http://www.science.gov>) упродовж двадцяти останніх років упорядковує відібрану фахівцями інформацію, включаючи результати досліджень і розробок. У цифровій бібліотеці «сірої літератури» Grisemine (Французька Республіка) (<http://bibliotheques.univ.-lille1.fr/grisemine>) зібрана велика колекція рефератів, дисертацій, наукових звітів, матеріалів конференцій тощо. Портал J-GLOBAL (Японія) (<http://jglobal.jst.go.jp/support>) забезпечує доступ до масиву науково-технічної інформації, що включає дослідницькі звіти, патенти, інформацію про інноваційні проекти тощо.

Актуальним питанням для бібліотек НАН України залишається розбудова архівів «сірої літератури», тобто документів, що відображають основні результати наукової діяльності установ НАН України. Обсяг цих документів у бібліотеках наукових установ НАН України становить близько 7% від загальної кількості бібліотечного фонду. У зв'язку з невеликими накладками і відсутністю єдиної системи обліку та обмеженнями у поширенні, вони переважно осідають в установах, які їх готують, а інформація про них майже недоступна для широкого наукового загалу. Зокрема, в Інституті фізики конденсованих систем НАН України препринти, як форма представлення наукової розробки, готуються з 1991 р. та охоплюють усі напрями наукових досліджень установи. За період 1999–2008 рр. підготовлено 264 препринти, 2009 – початок 2019 р. – 142, повні тексти за останні роки розміщено на сайті Інституту. Надходження авторефератів, дисертацій, препринтів, наукових звітів, депонованих рукописів, матеріалів конференцій тощо до бібліотек зростають та потребують відповідного контролю щодо їх збереження та організації надання доступу. Зокрема, потребує започаткування єдина БД препринтів наукових установ НАН України.

Отже, саме сучасна наукова бібліотека як один із найважливіших інститутів суспільства, який не тільки збирає і зберігає документи, але й бере активну участь у формуванні єдиного консолідованого інформаційного простору, стає багатоваріантною та підвищує свою реагентність завдяки успішній реалізації завдання з кардинальної активізації роботи з електронними документопотоками, важливим складником якого є сіра література.

В Україні надходження *обов'язкового примірника* (далі ОП) регламентується Законом України «Про обов'язковий примірник документів»⁴⁵⁵. Постановами Кабінету Міністрів України «Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів»⁴⁵⁶ та Президії Національної академії наук України «Про

⁴⁵⁵ Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 09.04.1999 р. № 595-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-14>.

⁴⁵⁶ Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів : Постанова Кабінету

доставляння обов'язкових примірників видань»⁴⁵⁷ узгоджується порядок надходження ОП. Згідно цих документів НБУВ та ЛННБ України ім. В. Стефаника отримують по два ОП видань України, які відіграють важливу роль у формуванні бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського до 2020 р. отримувала ОП дисертацій, захищених в Україні на довічне зберігання. Постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 р.⁴⁵⁸ було внесено зміни, якими вилучено норму щодо передачі паперового обов'язкового примірника дисертацій до НБУВ. Відповідно до нових вимог здобувачі наукового ступеня передають лише електронний варіант свого дисертаційного дослідження до Національного репозитарію академічних текстів або Державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації».

Важливим джерелом для НБУВ є ОП документів від наукових установ НАН України. Науково-видавнича рада Національної академії наук України, починаючи з 2004 р., щорічно готує «Анотований каталог книжкових видань». Ці каталоги формуються на підставі річних звітів наукових установ НАН України та контрольних примірників видань, що їх подають до Науково-видавничої ради НАН України⁴⁵⁹. Каталоги містять бібліографічні описи книжкових видань, які були видані в установах упродовж року – монографії, збірники наукових праць, словникові, довідкові, енциклопедичні видання, підручники тощо. Щорічники дають можливість отримати вичерпну інформацію з питань видавничої діяльності академічних установ, здійснити аналіз надходжень, виявити лакуни у комплектуванні. Багаторічна співпраця НБУВ із бібліотеками наукових установ НАН України і набутий досвід допомагають у заповненні лакун у комплектуванні ОП наукових видань і як наслідок, сприяють результативності у досягненні повноти комплектування фондів бібліотек НАН України. В інформаційно-аналітичному огляді «Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України за ... рік» регулярно подаються відомості щодо отримання НБУВ ОП від наукових установ НАН України.

Для якісного обслуговування сучасних користувачів бібліотекам НАН України недостатньо власних ресурсів, тому актуалізуються координація та співробітництво. У 2012–2016 рр. НБУВ було запроваджено послугу адресного інформування (servicenbuv@ukr.net). Формування тематичних добірок

Міністрів України від 10.05.2002 р. № 608. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/608-2002-%D0%BF>

⁴⁵⁷ Про доставляння обов'язкових примірників видань : Постанова Президії НАН України від 21.04.2010 р. № 118. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/665>

⁴⁵⁸ Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 27.07.2016 р. № 567 і від 06.03.2019 р. № 167 : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 р. № 979. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-2020-%D0%BF#Text>

⁴⁵⁹ Там само.

здійснювалося шляхом відбору бібліографічних записів із ЕК НБУВ нових надходжень відповідно до профілю досліджень наукових установ. В академічних бібліотеках було впроваджено розповсюдження цих списків через локальну мережу установи. У звітах бібліотек в означений період наголошено на запитуваності цієї послуги серед науковців.

Одним із важливих шляхів взаємодії є організація обмінного фонду зберігання, що регламентується такими нормативно-правовими актами, як Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»; наказами Міністерства культури та інформаційної політики України «Інструкція про організацію та порядок обміну, перерозподілу і розповсюдження документів серед бібліотек України через систему обмінних фондів» (2005)⁴⁶⁰, «Про затвердження Порядку використання документів через обмінні бібліотечні фонди» (2017)⁴⁶¹, Постановою Президії НАН України «Про забезпечення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського науковими виданнями для міжнародного книгообміну» (2009)⁴⁶², «Положенням про обмінні фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (2018)⁴⁶³, «Інструкцією з організації обмінного фонду бібліотеки науково-дослідної установи НАН України» (2000)⁴⁶⁴.

Згідно з цими документами, обмінні фонди – це фонди бібліотек, які використовуються для обміну, перерозподілу, безкоштовної передачі та реалізації. До обмінного фонду передаються дублетні, непрофільні, мало використовувані документи всіх видів (крім газет і документів для службового користування), що не входять до Державного реєстру національного культурного надбання України та є фізично придатними для подальшого зберігання й використання. Обмінні фонди формуються за рахунок:

⁴⁶⁰ Інструкція про організацію та порядок обміну, перерозподілу і розповсюдження документів серед бібліотек України через систему обмінних фондів : затв. наказом М-ва культури і мистецтв України від 23.03.2005 р. № 152. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0347-05>

⁴⁶¹ Про затвердження Порядку використання документів через обмінні бібліотечні фонди : Наказ Міністерства культури України від 31.10.2017 р. № 1131. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1583-17>

⁴⁶² Про забезпечення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського науковими виданнями для міжнародного книгообміну : Постанова Президії НАН України від 11.11.2009 р. № 306. URL: http://www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/2009/regulations/OpenDocs/091111_306.pdf

⁴⁶³ Положення про обмінні фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : затвердж. в. о. генерального директора НБУВЛ. А. Дубровіною від 04.07.2018 р. *Робота б-к наукових установ Національної академії наук України в 2017 році*. Київ, 2018. Вип. 23. С. 69–74.

⁴⁶⁴ Інструкція з організації обмінного фонду бібліотеки науково-дослідної установи НАН України. *Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної Академії наук України* : зб. док. і матеріалів / уклад. Н. І. Смаглова, Г. І. Солоїденко. Київ : НБУВ, 2000. Вип. 3. С. 50–57.

- вилучених з основного фонду бібліотеки дублетних, непрофільних, мало використовуваних документів;
- видань установи, призначених для обміну;
- надходжень документів із ліквідованих бібліотек установ;
- подарованих видань;
- спеціально закуплених для обміну видань.

У мережі НАН України, окрім НБУВ і ЛННБ України ім. В. Стефаника, 56 бібліотек мають обмінні фонди, які призначені для обміну та/або безоплатної передачі їх іншим бібліотекам. Найбільші обмінні фонди мають бібліотеки Інституту археології НАН України – 52,5 тис.; Інституту математики НАН України – 41,2 тис.; Інституту історії України НАН України – 28,8 тис.; Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України – 17,5 тис.; Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України та Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України – по 12 тис. прим.

Активна робота з обмінними фондами здійснюється у бібліотеках Інституту соціології НАН України, Інституту металофізики ім. Г. В. Курдюмова НАН України, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Інституту електродинаміки НАН України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Держаного природознавчого музею НАН України, Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України, Фізико-хімічного інституту ім. О. В. Богатського НАН України. Однак, з 95 бібліотек наукових установ НАН України – 15 лише накопичують обмінні фонди, не розповсюджуючи їх.

З метою розповсюдження видань бібліотека Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення НАН України у 2014 р. розробила та впровадила у роботу «Інструкцію про організацію та порядок роботи з обмінним фондом бібліотеки Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення НАН України» на підставі типової «Інструкції з організації обмінного фонду бібліотеки науково-дослідної установи НАН України» (2000).

Моніторинг сайтів бібліотек НАН України на наявність інформації про обмінні фонди здійснювався у рамках наукової теми НБУВ «Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складова формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору» (2014–2016). Основними критеріями оцінювання були: наявність інформації про обмінні фонди, списки літератури для книгообміну, формат їх представлення, розподіл видань за галузями знань. З'ясовано, що з 54 бібліотек у 2014 р. розміщували списки видань для книгообміну 30 бібліотек, у 2015 р. – 33, у 2016 р. – 36. Результат дослідження засвідчив поступове зростання інформації про обмінні фонди

бібліотек на сайтах установ та активізацію бібліотечної співпраці у цьому напрямі.

Також у 2015 р. спільно з відділом обмінно-резервних фондів НБУВ було здійснено вивчення організації обмінних фондів цих бібліотек шляхом анкетування. Аналіз проведеного дослідження (моніторинг та анкетування) дозволив з'ясувати стан організації обміну, перерозподілу та розповсюдження документів у бібліотеках мережі. Встановлено, що бібліотеки самостійно проводять роботу з поширення даних про обмінні фонди. Традиційними формами роботи є укладання інформаційних бібліографічних списків, картотек, каталогів. Паралельно все частіше бібліотеки розміщують списки обмінних фондів на сайтах наукових установ⁴⁶⁵.

У 2006–2012 рр. бібліографічні списки обмінних фондів НБУВ готувалися в електронному вигляді. З 2013 р. готуються бібліографічні покажчики «Обмінний фонд Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (2013–2016 рр. два випуски на рік, з 2017 р. – один) у друкованому вигляді та е-версія представлена на порталі НБУВ (<http://www.nbuv.gov.ua/node/502>). На 01.01.2024 р. підготовлено 14 випусків. З метою популяризації обмінного фонду на порталі НБУВ на вебсторінці відділу обмінно-резервних фондів НБУВ репрезентовано електронні виставки. Також, задля активізації цього напрямку діяльності для бібліотекарів наукових установ НАН України регулярно надаються консультації.

Аналіз сучасного стану перерозподілу документів між бібліотеками НАН України продемонстрував, що концепція депозитарного зберігання за період функціонування мережі суттєво трансформувалася⁴⁶⁶.

Дієвим шляхом активізації обміну інформацією стало впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечну практику, що дозволило швидко і зручно обмінюватися пропозиціями щодо прийому маловикористовуваної літератури на депозитарне зберігання до НБУВ. Тобто, замість традиційної схеми поштової пересилки даних про документи діє швидка е-комунікація, котра сприяє взаємодії бібліотек мережі.

Отже, сучасні інформаційно-комунікаційні технології відкрили нові перспективні напрями роботи з обмінними та депозитарними фондами. Об'єднання розрізаних інформаційних списків в єдиний інформаційний ресурс дозволило б суттєво підвищити ефективність роботи та прискорити докумен-

⁴⁶⁵Коваль Т. В., Кірданова О. Ю. Організація обмінного фонду бібліотеки НДУ НАН України. *Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України в 2014 році*. Київ, 2015. Вип. 20. С. 62–68.

⁴⁶⁶Положення про систему депозитарного зберігання бібліотечних фондів України : наказ Міністерства культури і мистецтв України від 02.12.1996 р. № 570. *Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України* : зб. док. і матеріалів. Київ, 2000. Вип. 3. С. 24–27.

тообмінні операції між бібліотеками. Потребує нагального створення об'єднаний ресурс обмінних фондів бібліотек НАН України, що у подальшому має стати частиною загальноукраїнського, тому значно оптимізує книгообмінні процеси в Україні. У 2014–2016 рр. НБУВ було розроблено концепцію створення «Довідника гіперпосилань обмінних фондів бібліотек», який базувався на системі перехресних посилань, що дозволяло автоматично виводити користувача на потрібний ресурс⁴⁶⁷.

Важливим джерелом поповнення фондів бібліотек НАН України в умовах недофінансування є *дари*. Інститутом бібліотекознавства НБУВ у 2015 р. підготовлено «Положення про роботу з дарами в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського». За основу було взято рекомендації ІФЛА «Подаровані видання у фонди бібліотек: Керівництво», підготовлені у 2009 р. Секцією з комплектування і розвитку колекцій цієї організації, також вивчено «Положення про роботу з дарами ЛННБ України ім. В. Стефаника».

Вагомим ресурсом у бібліотеках НАН України є колекції та особові бібліотеки. Історія створення та становлення бібліотек наукових установ невід'ємна від історії розвитку української науки, діяльності видатних учених Академії наук. Цінні книжкові зібрання з різних галузей знань, ретельно дібрані упродовж десятиліть, особові бібліотеки академіків і професорів, письменників і державних діячів становлять ядро фондів переважної більшості академічних бібліотек.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання»⁴⁶⁸ НБУВ та її фонди як соціально-культурні об'єкти були визнані національним культурним надбанням і підлягали включенню до Державного реєстру національного культурного надбання⁴⁶⁹. Держава Україна взяла на себе зобов'язання опікуватися їхньою розбудовою та охороною, гарантуючи суспільству вільний доступ до пам'яток історії та культури, музейних, бібліотечних та архівних фондів.

У 1999–2000 рр. НБУВ проводилося вивчення стану збереження книжкових пам'яток у бібліотеках наукових установ. У результаті анкетування було виявлено, що у фондах цих книгозбірень зберігається понад 80 книжкових

⁴⁶⁷ Козак Б. С. Інтернет-ресурс для обмінних фондів бібліотек. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.). Київ, 2014. С. 450–452.

⁴⁶⁸ Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.1992 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF#Text>

⁴⁶⁹ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002) : монографія / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко, В. М. Горovий та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. С. 12.

колекцій, архівів, особових бібліотек видатних діячів науки і культури України. З'ясовано, що матеріали з цих зібрань використовуються недостатньо повно й ефективно, переважно не виконуються вимоги щодо їх зберігання та опрацювання. За результатами вивчення та з метою забезпечення збереження цілісності колекцій, особових бібліотек і книжкових зібрань у 2000 р. було розроблено «Методичні рекомендації з питань організації роботи з колекціями, особовими бібліотеками та книжковими зібраннями у бібліотеках науково-дослідних установ НАН України»⁴⁷⁰.

Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського розроблено інструкції та інструктивно-методичні рекомендації щодо посилення режиму збереження фондів бібліотек НАН України: «Забезпечення фізичного збереження документних фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1996), «Санітарно-гігієнічна обробка документів, каталогів та засобів їх зберігання в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського» (1997), «Про порядок передачі пошкоджених мікрочастками документів на санітарно-гігієнічну обробку і дезінфекцію» (2000). Також започатковано БД «Екологічний паспорт книгосховища», метою якого є моніторинг інформації про умови зберігання документів за чітко визначеними параметрами у мережі бібліотек НАН України, надання кваліфікованих консультацій щодо їх збереження.

Дослідження унікальних книжкових зібрань і особових бібліотек видатних українських учених у фондах академічних бібліотек здійснено у рамках наукової теми «Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складова формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору» (2014–2016). Методом опитування було вивчено тематику, кількісний склад, облік, наукове опрацювання цих зібрань. Моніторинг дозволив визначити ступінь інформування про них на офіційних сайтах наукових установ НАН України. Також, упродовж 2015–2018 рр. було здійснено ознайомлення з роботою бібліотек мережі у м. Києві, що дозволило оглянути та проаналізувати умови зберігання цінних ресурсів на місцях.

Аналіз засвідчив, що у фондах 42 академічних бібліотек зберігається 95 зібрань – персональних колекцій та особових бібліотек видатних українських учених ХІХ–ХХІ ст. Унікальні книжкові зібрання, які формувалися упродовж життя вченими і є ядром вузько тематичних фондів цих бібліотек, відображають такі тематики:

- природничі науки – 49;
- технічні науки – 12;

⁴⁷⁰Методичні рекомендації з питань організації роботи з колекціями, особовими бібліотеками та книжковими зібраннями у бібліотеках науково-дослідних установ НАН України. *Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України* : зб. док. і матеріалів. Київ, 2000. Вип. 3. С. 54–64.

- сільське та лісове господарство. Сільськогосподарські та лісогосподарські науки – 3;
- охорона здоров'я. Медичні науки – 6;
- суспільні та гуманітарні науки – 25.

У ході вивчення було з'ясовано, що у 35 бібліотеках виокремлено 82 персональних зібрання, з яких внесено інформацію до ЕК лише про 25. У бібліотеці Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузену НАН України чотири колекції не виокремлені, а зберігаються у загальному фонді, виокремлено лише картки у картотеці та внесено бібліографічні описи з поміткою до ЕК. Ще чотири – у трьох бібліотеках знаходяться на стадії опрацювання. Неопрацьованими залишаються дев'ять особових бібліотек у шести наукових установах ⁴⁷¹.

У 2014 р. було здійснено моніторинг сайтів наукових установ на предмет представлення інформації про колекції, особові бібліотеки та кабінетні музеї, що зберігаються в установах. З'ясовано, що представлено інформацію про 11 колекцій Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, 7 – Інституту металознавства ім. Г. В. Курдюмова НАН України, по чотири – Головної астрономічної обсерваторії НАН України, Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузену НАН України, Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАН України, три – Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, по дві – Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України та Державного природознавчого музею НАН України, по одній – Інституту електродинаміки НАН України, Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України, Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України, Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, Інституту електрозварювання Є. О. Патона НАН України, Інституту геологічних наук НАН України, Інституту гідробіології НАН України, Радіоастрономічного інституту НАН України. На сайті Державного природознавчого музею НАН України подано інформацію про колекцію музею, у т. ч. і про книги із Поторицької бібліотеки Дідушицьких. На сайті Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України наявна коротка інформація про всі 11 колекцій, представлено скановані обкладинки цінних та рідкісних видань. Однак, зведена інформація по мережі щодо цих цінних ресурсів відсутня.

Фонди бібліотек НАН України щорічно поповнюються новими цінними книжковими зібраннями видатних українських учених. Продовжує надходити література до колекцій та особистих бібліотек академіків Б. Є. Патона (Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України), Я. С. Яцківа (Головна астрономічна обсерваторія НАН України), Б. В. Моргуна (Інститут клітинної біології та генетичної інженерії НАН України), вчених Г. С. Сухобруса

⁴⁷¹ Відомості на 01.01.2020 р.

(Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України), Т. М. Черевченко (Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України) тощо.

Нагальною потребою залишається оперативне введення інформації про ці ресурси у науковий інформаційний простір, адже історико-культурна спадщина повинна функціонувати у науці та суспільній свідомості. Інформацію про колекції та особові бібліотеки, які сьогодні зберігаються у фондах цих бібліотек, представлено у довіднику «Бібліотеки наукових установ Національної академії наук України» (Київ, 2019) із метою їх популяризації у тому числі й у відкритому доступі.

У 2015–2018 рр. у рамках виконання наукової теми «Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складова формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору» (2014–2016) було вивчено роботу 65 бібліотек НАН України, які розташовані у м. Києві. Зокрема, з'ясовано, що в Інституті біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, Інституті математики НАН України, Інституті фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України, Інституті експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України функціонують відповідно кабінети-музеї академіків О. В. Палладіна, М. М. Крилова, О. О. Богомольця, Р. Є. Кравецького, де експонуються цінні та рідкісні книжки з особистих бібліотек цих видатних учених – фундаторів української науки, які потребують особливої уваги у питаннях збереження та популяризації їх наукової спадщини.

Зазначимо, що з метою запобігання втратам цінностей, які зберігаються у музеях, бібліотеках та кабінетах-музеях, що функціонують у складі НАН України, Президією НАН України у 2006 р. було ухвалено заходи щодо створення належних умов їхнього зберігання, зокрема, ухвалено документ «Про збереження та запобігання втратам експонатів, наукових матеріалів, літератури та інших цінностей, які зберігаються в установах та організаціях НАН України»⁴⁷².

Збереження бібліотечних фондів – один із важливих напрямів бібліотечної роботи, що передбачає створення оптимальних умов зберігання з дотриманням належного санітарно-гігієнічного стану, температурно-вологісного і світлового режимів. Зауважимо, що у 1990-х роках особлива увага в Україні приділялася проблемі збереження бібліотечних фондів як предмета національної культурної спадщини, зокрема актуалізувалися питання їх обліку та збереженості. У 1992 р. було затверджено комплексну програму ЮНЕСКО «Пам'ять світу», яка спрямовувалася на здійснення заходів щодо збереження

⁴⁷² Про збереження та запобігання втратам експонатів, наукових матеріалів, літератури та інших цінностей, які зберігаються в установах та організаціях НАН України : Розпорядження Президії НАН України від 20.04.2006 р. № 248.

історичної та культурної спадщини людства, розповсюдження інформації та сприяння доступу до інтелектуальних скарбів світу⁴⁷³. До виконання цієї програми долучилися і українські бібліотеки: розпочалося вивчення, копіювання, видання кращих зразків загальноєвропейської книжкової та рукописної культури, створення їх цифрових копій.

У 1992 р. постановою Кабінету Міністрів України було затверджено «Положення про Державний реєстр національного культурного надбання»⁴⁷⁴, згідно якого бібліотеки та їхні найцінніші частини фонду визнавалися об'єктами національної культурної спадщини, що мають бути занесені до цього реєстру.

У 1998 р. Президією НАН України було затверджено Постанову «Про стан зберігання рідкісних видань, рукописів і стародруків у бібліотеках НАН України»⁴⁷⁵.

Відповідно до постанови Бюро Президії НАН України «Про результати роботи Комісії НАН України з вивчення стану та розроблення заходів щодо поліпшення збереження та охорони фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»⁴⁷⁶ НБУВ було розроблено «Положення про книжкові пам'ятки, рідкісні та цінні фонди (колекції), що зберігаються в установах НАН України» та «Правила користування книжковими пам'ятками, рідкісними та цінними рукописними та книжковими фондами, що зберігаються в установах НАН України», які були затверджені розпорядженням Президії НАН України⁴⁷⁷. Отже, НБУВ здійснює науково-методичне керівництво та надає консультаційні послуги реалізації цих документів.

Фахівцями Центру консервації та реставрації⁴⁷⁸ НБУВ (далі Центр) регулярно проводиться комплексне мікологічне обстеження книг та повітря книгозховищ у бібліотеках НАН України. У результаті було виявлено частину книг, уражених мікроміцетами, які не підлягали санітарно-гігієнічній обробці, та

⁴⁷³ Ковальчук Г., Муха Л. Програма ЮНЕСКО «Пам'ять світу»: діяльність бібліотек, архівів, музеїв зі збереження документального надбання. *Бібліотечний вісник*. 2007. № 2. С. 42–47.

⁴⁷⁴ Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.1992 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF#Text>

⁴⁷⁵ Про стан зберігання рідкісних видань, рукописів і стародруків у бібліотеках НАН України : Постанова Президії НАН України від 09.09.1998 р. № 281 URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/665>

⁴⁷⁶ Про результати роботи Комісії НАН України з вивчення стану та розроблення заходів щодо поліпшення збереження та охорони фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : Постанова Бюро Президії НАН України від 09.06.2016 р. № 111.

⁴⁷⁷ Про впорядкування збереження та використання книжкових пам'яток, рідкісних та цінних книжкових і рукописних фондів в установах Національної академії наук України : Розпорядження Президії НАН України від 15.06.2017 р. № 388.

⁴⁷⁸ З вересня 2023 р. має назву Центр збереження і оцифрування.

частину книг, яка потребувала додаткових стабілізаційних операцій задля подальшого їх зберігання. Фахівці НБУВ регулярно надають детальні кваліфіковані рекомендації стосовно подальших дій із ураженими документами та забезпечення умов їхнього подальшого зберігання⁴⁷⁹.

У 2005 р. на допомогу бібліотекам Центром було розроблено інструктивно-методичні рекомендації «Збереження бібліотечних і архівних фондів у несприятливих екологічних умовах» (Київ, 2005). У 2023 р. у НБУВ відбувся тематичний семінар для бібліотекарів «Збереження фондів як пріоритетний напрям у діяльності бібліотек в умовах воєнного стану». Учасники заходу ознайомилися з: питаннями збереження бібліотечних документів на паперових та інших носіях інформації; організаційно-управлінськими документами, які регламентують різні аспекти збереження бібліотечних фондів; комплексом рятувальних робіт у бібліотеці для подолання надзвичайної ситуації; головними чинниками, що прискорюють руйнування як носіїв інформації, так і конструкції бібліотечних будівель та сховищ⁴⁸⁰.

Співпраця академічних бібліотек із фахівцями Центру з метою подолання наслідків аварійних ситуацій сприяє кваліфікованому і своєчасному відновленню фондів, уникненню суттєвих втрат.

До числа позитивних тенденцій слід віднести збільшення обсягів виконуваної бібліотеками наукових установ роботи у рамках наукових досліджень інститутів⁴⁸¹ [194, 197–198]. У співпраці бібліотек з іншими науково-інформаційними підрозділами та редакціями наукових установ здійснюється підготовку томів «Енциклопедії історії України» (Інститут історії України НАН України), «Енциклопедії сучасної України» (ЕСУ) (Інститут енциклопедичних досліджень НАН України), «Історії української літератури» (Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України) тощо. Бібліографічний супровід при підготовці таких видань, як правило, покладається на бібліотеку.

До роботи над ЕСУ Інститутом енциклопедичних досліджень НАН України залучаються і бібліотеки НАН України. Зокрема, бібліотека Інституту бо-

⁴⁷⁹ Затока Л. П. Сучасні технології та нові матеріали для консервації фондів. *Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України в 2010 році* : інформац.-аналіт. огляд. Київ, 2011. Вип. 16. С. 61–69.

⁴⁸⁰ Капустянська Н. Збереження фондів як пріоритетний напрям у діяльності бібліотек в умовах воєнного стану. *Бібліотечний вісник*. 2024. № 1. С. 82–84.

⁴⁸¹ Кулаковская Т. Л. Роль библиотек НИУ НАН Украины в информационной поддержке научных исследований. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2003. Вип. 2. С. 101–117; *Ії ж.* Бібліотечно-інформаційна складова наукової діяльності в соціокультурному просторі. *Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства* : монографія. Київ : НБУВ, 2012. С. 161–206; *Ії ж.* Взаємодія бібліотек та інформаційних підрозділів в інформаційному забезпеченні потреб науки (методичний аспект). *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2001. Вип. 7. С. 152–160.

таніки ім. М. Г. Холодного НАН України підготувала та надала матеріали про всесвітньо відомих учених С. Я. Кондратюка, Н. В. Кондратьєва, М. І. Косеця, М. І. Котова; бібліотеки Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України та Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України за запитом Інституту енциклопедичних досліджень НАН України підібрали матеріали про вчених О. Г. Лебедева, О. О. Любіщева, В. М. Любименка, у минулому – співробітників цих установ. Бібліотека Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України тісно співпрацювала з науковцями Інституту історії України НАН України задля створення книги про всесвітньовідомого вченого-бактеріолога академіка Д. К. Заболотного. Загалом із фондів бібліотеки відкопійовано 126 сторінок документів із колекції вченого, матеріали про нього, музей-садибу на Вінниччині, світлини тощо.

Бібліотечно-бібліографічні класифікаційні системи є важливим механізмом структурування ресурсів та організації знань. Розвиток інтернет-технологій, збільшення кількості електронних документів, урізноманітнення носіїв інформації, з одного боку, а з іншого – кардинальні зміни в суспільстві, які розпочалися зі здобуттям незалежності України, деідеологізація та вдосконалення системи знань мали значний вплив на класифікаційні системи. ІБР НАН України та НБУВ відповідним чином відреагували на всі ці виклики.

У 1994 р. у Центральній науковій бібліотеці ім. В. І. Вернадського (нині НБУВ) відбулося розширене засідання ІБР, на якому розглядався комплекс питань, пов'язаних зі створенням єдиної автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи України, задля досягнення якісно нового рівня інформаційного обслуговування читачів, зокрема, вдосконалення таблиць бібліотечно-бібліографічної класифікації на основі уточнення класифікації наук; організації централізованої каталогізації видань на основі створення повноцінного державного реєстру творів друку України, було визначено шляхи координації цієї роботи, пропозиції щодо розробки на державному рівні необхідних документів. На засіданні було прийнято рішення про створення Консультативно-координаційної ради з питань класифікації наук; запропоновано спільно з Книжковою палатою України, провідними науковими бібліотеками країни створити Міжвідомчу каталогізаційну комісію⁴⁸².

У 1994 р. НБУВ розпочато підготовку робочих таблиць бібліотечної класифікації, які є універсальним за змістом комплексом лінгвістичних пошукових та інформаційних засобів автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи НБУВ. Таблиці розробляються українською мовою, базуючись

⁴⁸² Матеріали розширеного засідання Інформаційно-бібліотечної ради НАН України: питання перегляду класифікації наук, удосконалення ББК, організації централізованої каталогізації друкованої продукції в Україні / НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. О. Онищенко, уклад. І. Зарічняк, А. Свобода, відп. за вип. А. Бровкін. Київ : РВЦ ЦНБ НАН України, 1994. 28 с.

на класифікації ББК, та спираючись на документний потік надходжень до НБУВ, наповнення паперовими й електронними виданнями фонд Бібліотеки, зокрема і реферативні матеріали Українського реферативного журналу «Джерело», які надходять до відділу систематизації на опрацювання.

У 2017 р. проводилося опитування бібліотек мережі щодо використання ними класифікаційних систем для систематизації фондів та організації довідково-бібліографічного апарату. З'ясовано, що УДК послуговуються 58 бібліотек (у тому числі ЛННБ України ім. В. Стефаніка), ББК – 18, змішану систему (основний фонд розміщено за УДК, а суспільно-політична література – за ББК) використовують 18, фонди бібліотек Інституту математики НАН України та Інституту фізики НАН України систематизовано за десятковою класифікацією Дьюї.

На виконання Постанови Кабінету Міністрів України «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації» (2017)⁴⁸³ та з метою підвищення кваліфікації фахівців бібліотек НАН України було організовано на системній основі семінарські заняття з опанування бібліотекарями навичок систематизації документів за УДК. У рамках підготовки семінарів заздалегідь з'ясовувалися питання, які виникають при роботі з індексацією документів за УДК. З'ясовано, що характерними є труднощі, пов'язані з потребою розширення у таблицях УДК розділів гуманітарних, біологічних наук, зокрема, морської біології, необхідністю включення нових понять, таких як входження України до ЄС, «арабська весна», внутрішньо переміщені особи, гендерна політика тощо. Спільно з Державною науковою установою «Книжкова палата України імені Івана Федорова» (далі Книжкова палата) НБУВ кілька років поспіль організовувала науково-практичні семінари «Особливості систематизації документів за УДК» (2015, 2016, 2017, 2018). Таким чином у бібліотеках НАН України було розпочато процес індексації документів за УДК та переведення вузько галузевих фондів на цю систему.

Бібліотека Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України із залученням провідних науковців установи налагодили співпрацю з відділом класифікаційних систем Книжкової палати. Результатом роботи став переклад та редагування доповнень до окремих розділів англomовного видання таблиць УДК. Плідно працює над доповненням таблиць УДК українським сегментом Інститут історії України НАН України.

Ми погоджуємося з О. Білик і Н. Гудімовою⁴⁸⁴, що характерними ознаками бібліотечно-інформаційного та довідково-бібліографічного забезпечення

⁴⁸³ Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2017 р. № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/177-2017-%D0%BF>

⁴⁸⁴ Білик О., Гудімова Н. Роздуми щодо оцінювання якості роботи бібліотеки. *Бібліотечна планета*. 2011. № 4. С. 30.

розвитку прикладних досліджень на сучасному етапі стало урізноманітнення форм розкриття бібліотеками власних зібрань, надання доступу до світових наукових інформаційних ресурсів, використання на корпоративних засадах регіональних бібліотечних ресурсів, створення бібліографічних, тематичних і фактографічних баз даних.

Одним із перспективних напрямів посилення міжбібліотечних зв'язків є співпраця бібліотек НАН України щодо підготовки об'єднаного ресурсу виконаних тематичних бібліографічних довідок. Згідно зі звітами, у 2018 р. письмові тематичні бібліографічні довідки надавали своїм користувачам лише 25% бібліотек наукових установ, у 2022 р. таких було лише 15%.

НБУВ як методичний центр для академічних бібліотек формує фонд виконаних бібліографічних довідок та готує «Інформаційний покажчик неопублікованих бібліографічних списків, підготовлених бібліотеками НДУ НАН України у ... році». Тематичні списки, підготовлені фахівцями відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, зберігаються в Архіві виконаних бібліографічних довідок на порталі НБУВ (www.nbuv.gov.ua) та доступні користувачам⁴⁸⁵.

Сьогодні бібліотеки тісно співпрацюють з іншими структурними підрозділами своїх установ, зокрема з науково-інформаційними та науково-редакційними відділами, у підготовці інформаційно-бібліографічних видань, укладанні бібліографічних списків до збірників наукових праць, індексуванні статей, перекладах анотацій, редагуванні англійських резюме та рефератів, інформаційного наповнення сайтів установ (Головна астрономічна обсерваторія НАН України, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, Інститут історії України НАН України, Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України, Інститут монокристалів НАН України, Інститут чорної металургії НАН України, Інститут технічної механіки НАН України, Інститут економіки промисловості НАН України, Інститут проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України, Інститут експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України тощо).

Довідково-бібліографічна діяльність (далі ДБД) бібліотек НАН України здійснюється під впливом зовнішнього інформаційно-комунікативного середовища, разом із тим формуючи сегмент внутрішнього інформаційно-

⁴⁸⁵ Сокур О. Бібліографічна складова організації інформації в бібліотеках НДУ НАН України. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.) / НАН України, Інформац.-бібліот. Рада НАН України, Асоц. б-к України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. У 2 ч. Київ, 2015. Ч. 2. С. 178–181; *Ії ж.* Бібліографічно-інформаційна складова обслуговування науковців НДУ НАН України. *Освіта, мова та культура у процесі глобальних трансформацій* : міжвузівський круглий стіл : зб. матеріалів (Київ, 1 квіт. 2016 р.). Київ : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2016. С. 121–123.

комунікаційного середовища бібліотек мережі. Інформаційно-комунікаційне середовище у ДБД становлять довідково-інформаційні ресурси, інформаційно-пошукові системи, інформаційно-комунікаційні технології та інформаційно-комунікаційні взаємодії бібліографа як комунікатора і користувача як реципієнта⁴⁸⁶. Це потребує оптимальної організації довідково-бібліографічної служби бібліотек НАН України в нових умовах інформаційно-комунікаційного середовища, розробки організаційних, технологічних та науково-методичних складників її структури. Пріоритетним напрямом у розвитку довідково-бібліографічного обслуговування є застосування сучасних технологій при організації комфортного і якісного доступу до гібридних колекцій інформаційних ресурсів⁴⁸⁷.

Активізації діяльності НБУВ як головної науково-інформаційної установи НАН України, методичного і координаційного центру для бібліотек НАН України сприяло прийняття Президією НАН України Постанови «Про стан та завдання розвитку в Національній академії наук України бібліотечно-інформаційної справи»⁴⁸⁸, в якій розбудова цієї сфери визнана пріоритетною щодо зміцнення українського науково-технічного потенціалу. У цьому документі окреслено основні завдання щодо удосконалення діяльності бібліотек НАН України. Фахівцями НБУВ підготовлено практичний посібник «Бібліографічна довідка в системі довідково-бібліографічного обслуговування»⁴⁸⁹, у якому викладено методику виконання усних і письмових бібліографічних довідок традиційним шляхом та з використанням сучасних інформаційних технологій.

Поруч із виконанням довідок для віддалених користувачів за допомогою електронної пошти особливе місце у системі ДБО НБУВ посідає послуга «Віртуальна бібліографічна довідка», яка функціонує з 2011 р. Завданням бібліографів НБУВ є моніторинг глобальної мережі, формування БД інтернет-ресурсів – потенційно корисних користувачам⁴⁹⁰.

⁴⁸⁶ Добко Т. В. Довідково-бібліографічна діяльність бібліотек НАН України: трансформація змісту, форм і методів під впливом зміни інформаційно-комунікаційного середовища (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київ, 2013. 33 с.

⁴⁸⁷ Добко Т. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2013. С. 283.

⁴⁸⁸ Про стан та завдання розвитку в Національній академії наук України бібліотечно-інформаційної справи : Постанова Президії НАН України від 09.07.2003 р. № 186. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/665>

⁴⁸⁹ Добко Т. В., Чиж М. А., Василенко О. М. Бібліографічна довідка в системі довідково-бібліографічного обслуговування : практ. посіб. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2004. 91 с.

⁴⁹⁰ Добко Т. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) : монографія /

Широкомасштабне виробництво цифрової інформації та величезна кількість джерел, котрі існують винятково в електронному вигляді, створюють середовище, в якому бібліотеки не лише успішно опановують та використовують інформаційні та технологічні ресурси Інтернету, а, насамперед, заявляють про себе, надаючи суспільству інформацію про свої фонди та послуги у мережі Інтернет. Треба зазначити, що, послідовно організовуючи доступ до документних фондів засобами електронних технологій, НБУВ прагне весь ДПА перевести в електронну форму і розширити надання доступу віддаленим користувачам.

Важливий складник організації інформації у бібліотеках НАН України є створення бібліографічних посібників різних видів. Бібліотека Інституту керамології відділення Інституту народознавства НАН України готує матеріали до Національного наукового щорічника «Бібліографія українського гончарства», що охоплює публікації про українське гончарство, кераміку, керамологію. Загалом до видання включено матеріали, які надійшли до Керамологічної бібліотеки, Українського керамологічного архівного фонду Інституту керамології відділення Інституту народознавства НАН України, Гончарської книгозбірні та Національного архіву українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в с. Опішня. Усі випуски щорічника представлено на сайті Інституту керамології відділення Інституту народознавства НАН України ⁴⁹¹.

У бібліотеці Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України завершено роботу зі створення «Каталогу стародруків із фондів наукової бібліотеки Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України». Триває робота з підготовки БД стародруків із відсканованим титульним аркушем та повним бібліографічним описом. Традиційно широка бібліографічна робота здійснюється в Інституті філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. На сайті установи опубліковані «Бібліографія історії української філософії» за різні роки, бібліографічні покажчики серії «Вчені Національної академії наук України», присвячені М. В. Поповичу (два видання), В. А. Малахову, І. В. Бойченку, В. С. Пазенку. На сайті Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України на сторінці бібліотеки – два бібліографічних покажчики, присвячені М. І. Кирюшку та О. О. Рафальському.

Крім традиційної виставкової роботи, бібліотеки активно долучаються до сучасних її форм. Так, бібліотека Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України підготувала та представила на своїй е-сторінці віртуальну

НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2013. С. 269.

⁴⁹¹ Сокур О. Бібліографічна складова організації інформації в бібліотеках НДУ НАН України. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.) / НАН України, Інформац.-бібліот. рада НАН України, Асоц. б-к України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. У 2 ч. Київ, 2015. Ч. 2. С. 178–181.

виставку «Цікаві видання та сторінки історії нашої бібліотеки» зі сканованими оригінальними дарчими надписами, штампами, екслібрисами тощо. Всього на е-сторінці представлено десять віртуальних виставок. На е-сторінці бібліотеки Радіоастрономічного інституту НАН України – п'ять е-виставок, присвячених видатним ученим установи (зокрема, завантажені е-версії праць науковців, які також включені до бази електронних документів бібліотеки). З 2009 р. бібліотека Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України на своїй е-сторінці розміщує списки нових надходжень найцікавіших і найоригінальніших видань. Треба зауважити, що всі представлені документи систематизовано, відскановано обкладинку, зміст, підготовлено анотацію та повний бібліографічний опис. Е-виставки готують бібліотеки Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАН України, Інституту монокристалів НАН України, Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України, Інституту електророзв'язування ім. Є. О. Патона НАН України⁴⁹² тощо.

Діяльність міжбібліотечного абонементу сприяє посиленню інтеграційних процесів, обміну інформацією, взаємовикористанню інформаційних ресурсів, допомагає в отриманні матеріалів, відсутніх у бібліотеках. У ст. 1 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» визначено, що «міжбібліотечний абонемент – форма бібліотечного обслуговування, заснована на взаємному використанні бібліотечних фондів і довідково-пошукового апарату бібліотек». Держава «стимулює взаємовикористання бібліотечних ресурсів через систему міжбібліотечного абонементу, зведених каталогів, депозитаріїв, обмінних бібліотечних фондів, інтеграцію бібліотек України у світовий інформаційний простір»⁴⁹³. Таким чином, цим Законом закріплено право громадян на міжбібліотечне обслуговування.

Затребуваною формою отримання користувачами відсутньої інформації у бібліотеках НАН України залишається МБА. На нашу думку, колективний абонемент, як одна з дієвих форм взаємодії бібліотек, має такі переваги:

- оперативність забезпечення запитів;
- матеріальна доцільність;
- спрощеність діалогу;
- динамічність;
- доступність.

⁴⁹² Листопад Д. Виставка рідкісних видань із фонду науково-технічної бібліотеки Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» Національної академії наук України. *Бібліотечний вісник*. 2023. № 3. С. 93–96; Іваненко С. Основні напрями діяльності бібліотеки наукової установи Національної академії наук України в умовах воєнного стану. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2023. Вип. 68. *Наукові бібліотеки в умовах воєнного стану*. С. 125–138.

⁴⁹³ Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 33/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>

Використання послуги МБА бібліотеками наукових установ НАН України було вивчено у рамках наукової теми «Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складова формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору» (2014–2016). За даними цього дослідження у 2014 р. НБУВ по МБА було обслуговано 51 наукову установу НАН України, з них 10 обслуговувалися філією № 2 (м. Київ, Академмістечко)⁴⁹⁴. У 2015 р. відділом МБА надавалися послуги 49 науковим установам НАН України, а у 2016 р. таких було перереєстровано лише 39. Тобто, за три роки відбулося скорочення в обслуговуванні наукових установ НАН України майже на 23%. Для колективних користувачів у НБУВ запроваджено електронну форму замовлення.

У бібліотеках наукових установ НАН України у 2014 р. послугою МБА скористалося 1528 абонентів, із них іногородніх – 242. Упродовж року було видано 10 169 документів, у т. ч. іноземних – 5785, а отримано 4950. У 2015 р. нараховувалося 1194 абоненти, з них іногородніх – 159. Порівняно з 2014 р. загальна кількість користувачів знизилася на 332 особи або на 15%, у т. ч. 83 іногородніх або майже 24%. З фондів бібліотек наукових установ абонентам МБА було видано 6395 документів (у т. ч. 3101 іноземний), що майже на 35% менше, ніж у 2014 р. На такий же відсоток скоротилася кількість отриманих видань з інших бібліотек та інформаційних центрів і становить 3697 документів. Лише бібліотека Інституту колоїдної хімії та хімії води ім. А. В. Думанського НАН України зуміла збільшити кількість виконаних замовлень МБА з фондів НБУВ (переважно журнали за минулі роки). У 2016 р. у бібліотеках наукових установ нараховувалося 995 абонентів МБА, з них іногородніх – 120. Порівняно з 2015 р. загальна кількість користувачів знизилася на 199 осіб або на 20%, зокрема 39 іногородніх або майже на 33%. Упродовж року з фондів академічних бібліотек по МБА було видано 5298 документів (у т. ч. 1487 іноземних), що майже на 21% менше, ніж у 2015 р. На 13% скоротилася кількість отриманих видань з інших бібліотек та інформаційних центрів і у 2016 р. становила 3281 документ⁴⁹⁵.

Необхідно наголосити, що частина бібліотек наукових установ НАН України не змогли зберегти послугу МБА, а там, де її збережено, відбулося суттєве зменшення можливостей забезпечення інформаційних потреб користувачів. У 2015 р. 18 бібліотек наукових установ НАН України взагалі не надавали послугу МБА, наступного 2016 р. таких було вже 21. Згідно зі звітами, у 2018 р. з 95 бібліотек наукових установ НАН України – 23 бібліотеки не обслуговували користувачів по МБА, а 24 мали 1–3 абоненти.

⁴⁹⁴ Сокур О. МБА: розвиток взаємодії в електронному середовищі. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2017 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2017. С. 94.

⁴⁹⁵ Там само. С. 95.

Ситуація з МБА значно погіршилася після введення карантинних обмежень та запровадженого локдауну. У 2020 р. кількість абонентів МБА у бібліотеках наукових установ становила 676, у тому числі іногородніх – 124, яким було видано 3105 документів, у тому числі 655 іноземних, натомість отримано – 1128. Тобто, відбулося скорочення роботи по МБА відразу майже у двічі. У 2021 р. ця тенденція збереглася.

У зв'язку розв'язаною російсько-українською війною та повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію незалежної України МБА як канал забезпечення науковців інформацією майже припинив своє існування. Так за 2022 р. кількість абонентів МБА у бібліотеках наукових установ становила 340 (з яких 40 – іноземні), було видано 1221 документ (235 іноземних) та отримано 650 примірників⁴⁹⁶.

У 2021–2022 рр. як колективний користувач за київським міським МБА у відділі МБА НБУВ обслуговувалося лише 16 академічних бібліотек з 95. Щороку простежується суттєве зниження обсягів книговидачі по лінії МБА, що зумовлено як низькою активністю користувачів, а отже і відсутністю інформації щодо цієї послуги, так і запровадженою у наукових установах практикою скороченого робочого тижня, дистанційної роботи, карантинними обмеженнями.

Відділ МБА НБУВ постійно працює над удосконаленням бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів (колективних і персональних) у віддаленому режимі. З кожним роком все більшої популярності набуває практика використання послуги електронного замовлення, що створює комфортні умови для отримання документів з фондів НБУВ. Треба зазначити, що від самого початку цією послугою користувалися в основному колективні користувачі (бібліотеки наукових установ НАН України, інших установ і організацій). Згодом ця послуга почала використовуватися і персональними користувачами – абонентами-науковцями.

Сьогодні на перше місце в міжбібліотечному обміні документами виходить послуга ЕДД, що включається до служб МБА як одна з її сучасних форм. Доставка документів є не тільки засобом надання електронних копій віддаленим споживачам та отримання необхідної їм інформації, але й можливістю роботи з наданою інформацією в електронному середовищі. Розвиток віддаленого доступу до фондів спонукає бібліотеки до тісніших інформаційно-комунікаційних контактів, тобто взаємодії бібліотек на макрорівні. Тому застосування ЕДД у бібліотечній практиці є підґрунтям зміцнення функціональних зв'язків бібліотек НАН України, сприяє налагодженню стійких контактів та співпраці між ними, формуванню галузевих е-колекцій документів та збереженню їхніх фондів.

⁴⁹⁶ Динаміку обслуговування по МБА по роках опубліковано в інформаційно-аналітичному огляді «Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в ... році». Вип. 1–28.

З метою оптимального задоволення інформаційних потреб користувачів-науковців необхідна розробка теоретичних моделей та науково-організаційного забезпечення ефективного використання діяльності служби МБА із залученням світового досвіду. Першочерговим є вирішення організаційних питань, зокрема запровадження єдиної платформи для бібліотек НАН України з використанням єдиної форми замовлення, визначення єдиних підходів щодо програмно-технологічного забезпечення виконання замовлень по МБА. Запровадження єдиного електронного читацького квитка для користувачів бібліотек НАН України є прогнозованою формою обслуговування.

Сьогодні бібліотеки НАН України повинні розвиватися як інформаційно-комунікаційні центри, що спонукає до розширення видів бібліотечно-інформаційних і сервісних послуг, зокрема в сфері ЕДД, е-довідки, налагодження індивідуального тематичного інформування (електронний кабінет користувача) тощо. Поєднання традиційних і електронних ресурсів сприяє успішному задоволенню інформаційних потреб користувачів, дає можливість сформувати новий образ сучасної бібліотеки НАН України.

Аналізуючи зміни інформаційного і соціального середовища, зауважимо, що у бібліотеках НАН України реалізується стратегія поетапного переходу від традиційних до інноваційних технологій, які у майбутньому забезпечать гармонійне поєднання усієї сукупності наукової джерельної бази з метою максимально повного задоволення запитів користувачів-науковців. Нині найважливішими завданнями у роботі академічних бібліотек є не тільки формування бібліотечного фонду на паперових носіях, забезпечення його збереження, розвитку і використання, а й інтегрування бібліотечних ресурсів і сервісів на засадах кооперування й координування на основі розподілу повноважень і взаємних зобов'язань для найповнішого та оперативнішого задоволення інформаційних потреб користувачів. Подолання технічних і технологічних відставань у створенні зведеного ЕК бібліотек НАН України, розвиток корпоративної мережі, упровадження різноманітних форм міжбібліотечної співпраці, обмін бібліографічними даними потребують розбудови автоматизованої каталогізації на основі запозичення готових бібліографічних описів. Переваги створення корпоративного довідково-бібліографічного ресурсу очевидні: уникнення дублювання в роботі, повніше й ефективніше використання об'єднаних ресурсів, підвищення якості інформаційних продуктів і послуг, економічна вигода.

3.2. Координація взаємодії бібліотек НАН України у рамках інноваційних проєктів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Інформаційно-комунікаційні технології як визначальний чинник еволюції сучасних засобів організації, обслуговування, популяризації бібліотечно-інформаційних ресурсів (далі БІР) спричиняють появу нових видів документів, носіїв і середовища, в якому вони функціонують, змінюють характер інформаційних потреб суспільства, сприяють розвитку альтернативних каналів і форм наукової комунікації та організації інформації.

Сьогодні впровадження нових форм і засобів організації бібліотечно-інформаційних ресурсів потребує розробки та адаптації таких засобів, які відповідали б викликам сучасного інформаційного середовища, забезпечували оптимальний, як швидкий, так і багатоаспектний доступ до невідмінно зростаючого інформаційного потоку в умовах сталого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

В умовах таких негативних чинників, як обмежене фінансування, незадовільне матеріально-технічне оснащення та брак кваліфікованих кадрів, суттєве значення для розвитку українських бібліотек в культурній, науковій, освітній та інформаційній інфраструктурі стає участь у бібліотечних проєктах, позитивним наслідком чого є здійснення ефективної комунікаційної політики, подолання галузевої та відомчої відокремленості, цілеспрямована результативна клієнтоорієнтованість, запровадження нових сервісів і послуг, продуктивне формування інформаційно-бібліотечного простору на якісно новому рівні та ін. Тобто, інтегральним⁴⁹⁷ елементом системи бібліотечного маркетингу, як технології творчого управління сучасною бібліотекою, сьогодні є бібліотечні проєкти⁴⁹⁸.

Запорукою конкурентоздатності окремої бібліотеки НАН України (на основі інтеграції ресурсів) як осередка доступу до набагато більшого універсу знань є формування єдиного наукового інформаційного простору (далі ЄНІП) держави.

⁴⁹⁷ Згідно академічного тлумачного словника «Словник української мови: в 11 томах» (1970–1980), інтегральний – нерозривно зв’язаний; суцільний, єдиний (Т. 4. Київ, 1973. С. 35).

⁴⁹⁸ Клименко О., Сокур О. Бібліотечні проєкти – інтегральний елемент системи бібліотечного маркетингу. *Бібліотеки, архіви, музеї: історичний досвід та актуальні тенденції розвитку* : матеріали ХХІІІ Всеукр. (з міжнар. участю) дистанційн. наук.-практ. конф., присвяч. 190-річчю від часу заснування ХДНБ ім. В. Г. Короленка (Короленківські читання 2020) (Харків, 22–23 жовт. 2020 р.) / Харківська держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харківська держ. акад. культури, Харківське обл. від-ня (філія) ВГО УБА ; [редкол.: В. Д. Ракитянська (голова) та ін.]. Харків, 2021. С. 157–161.

Взаємодія академічних бібліотек на чолі з НБУВ відбувається у формі повноправного партнерства, яким досягнуто таких успіхів:

- започатковано роботу у межах проєкту «Каталоги бібліотек Національної академії наук України»;
- формується проблемно-орієнтована РБД «Україніка наукова», РЖ «Джерело»;
- впроваджено національні комунікативні формати бібліографічних і авторитетних записів;
- здійснено ретроспективну конверсію карткових каталогів (Імідж-каталог);
- сформовано та надано у доступ користувачам електронну бібліотеку (далі ЕБ);
- централізовано передплату зарубіжних БД.

Відсутність зведеного ЕК національних та провідних державних бібліотек України, окремо зведеного ЕК мережі бібліотек НАН України негативно впливає як на розвиток та функціонування БІР держави, так і на успішне формування українського ЄНІП.

В Україні існує ще безліч проблем, які перешкоджають створенню єдиного національного інформаційного простору, як наслідок – відсутні можливості повноцінного обміну інформацією в електронному вигляді. Серед важливих питань організації ресурсів у новому е-середовищі не вирішеною з поміж інших залишається проблема зведеної каталогізації. На відміну від зарубіжних країн, бібліотеки яких уже давно перейшли на копіювальну каталогізацію, використовуючи готові описи, здійснені національними бібліотеками, в Україні запозичують описи лише одиниці ⁴⁹⁹.

Визначальною тенденцією періоду соціальних потрясінь (пандемія, війна) та стрімкого розвитку і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій є перетворення читачів на віддалених користувачів, що спонукає бібліотеки НАН України до пошуків нових моделей, форм і засобів комунікації з ними, створення власних електронних інформаційних продуктів (тематичних БД, ЕК, БД повнотекстових та оцифрованих ресурсів тощо) задля формування ЄНІП держави та входження у європейський та світовий інформаційний простір.

Для масштабного розгортання міжнародного співробітництва в умовах глобального інформаційного середовища важливим є запровадження міжнародних стандартів у всіх напрямках бібліотечно-інформаційної діяльності, зокрема, обмін бібліографічними даними, ЕДД, МКО, централізована каталогізація, створення тематичних БД, реалізація спільних науково-дослідних проєктів. Проблемним залишається питання відсутності єдиних рішень НБУВ, ЛННБ України ім. В. Стефаніка та бібліотек наукових установ НАН України стосовно програмно-технологічного забезпечення.

⁴⁹⁹ Там само.

У НБУВ ЕК налічує 1,62 млн записів; загальнодержавна БД «Україніка наукова» – 0,8 млн записів; потужним е-ресурсом є повнотекстове зібрання «Наукова періодика України», де представлено понад 1,3 млн наукових публікацій українських учених із 2886 електронних версій фахових періодичних видань, з яких 135 наукових журналів – лише в електронній формі, 381 наукове видання НАН України; нині наповнюється 61 БД, з яких – 12 повнотекстові, 1 реферативна, 2 мультимедійні⁵⁰⁰.

ЛННБ України ім. В. Стефаника активно нарощує свої електронні ресурси: веде сім проблемно-тематичних бібліографічних БД, загальний обсяг яких становить понад 5 253 300 бібліографічних записів, зокрема, обсяг ЕК становить 1 241 901 запис, БД авторитетних файлів обсягом понад 30 тис. записів, кількість звернень до ресурсів вебсайту становить понад 200 тис. щорічно⁵⁰¹.

Дослідження, спрямоване на структурний аналіз українського бібліотечного вебсегмента мережі Інтернет, було проведено Центром бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ у 2005 р.⁵⁰². Серед бібліотек НАН України у загальному списку українських бібліотек представляли ЕК: НБУВ, ЛННБ України ім. В. Стефаника, бібліотеки Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського НАН України (з 2014 р. перебуває під окупацією Російської Федерації в Автономній республіці Крим), Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України, Головної астрономічної обсерваторії НАН України.

У 2010 р. відділом бібліотекознавства НБУВ здійснено аналіз інформаційно-бібліотечних ресурсів на вебсайтах наукових установ НАН України, проаналізовано їхні види та інформативність⁵⁰³.

У рамках наукової теми НБУВ «Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складова формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору» (2014–2016) здійснювалося дослідження за окремими напрямками, кожен з яких має свою специфіку⁵⁰⁴. Перший напрям – моніторинг сайтів наукових установ НАН України на предмет наявності та наповнення бібліо-

⁵⁰⁰ Звіт про бібліотечно-інформаційну діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 2022 рік / НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2023. 148 с.

⁵⁰¹ Звіт про роботу колективу Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника у 2022 році / НАН України ; ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2022. 131 с.

⁵⁰² Солов'яненко Д. Структурний аналіз бібліотечного веб-сегмента мережі Інтернет. *Бібліотечний вісник*. 2005. № 3. С. 26–37.

⁵⁰³ Здановська В. Інформаційно-бібліотечний складник сайтів науково-дослідних установ НАН України. *Бібліотечний вісник*. 2010. № 3. С. 3–7.

⁵⁰⁴ Полякова О., Сокур О. Організація ресурсів у бібліотеках наукових установ НАН України. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 45. Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складник формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору. С. 118–127.

течних сторінок. Другий – представлення на них ЕК. Вивчення проводилося у два етапи, відповідно, у 2014 та 2016 рр.

У 2014 р. у рамках виконання першого напряму було проаналізовано 103 сайти наукових установ НАН України. З'ясовано, що інформація про бібліотеку наявна на сайтах лише 48 установ, з них 19 подавали коротку довідку про бібліотеку, склад фонду та послуги, які надаються книгозбірнею, а на 29 представлено списки нових надходжень, обмінних фондів, перелік монографій співробітників установи тощо. Дослідження продемонструвало, що перед більшістю бібліотек НАН України нагальним є питання структурування та наповнення сторінки бібліотеки, тому було розроблено та запропоновано «Орієнтовну структуру сторінки бібліотеки на сайті НДУ НАН України».

У 2014 р. із 103 бібліотек наукових установ НАН України, лише 31 мала програмне забезпечення та технічні можливості для формування ЕК, серед них:

- дев'ять бібліотек⁵⁰⁵ представляли ЕК для віддалених користувачів;
- дві бібліотеки⁵⁰⁶ використовували платформу НБУВ для представлення своїх ЕК;
- 20 бібліотек⁵⁰⁷ наповнювали ЕК, але можливості використання локальні – для співробітників установи по внутрішній мережі або з комп'ютера бібліотеки.

Технологічним рішенням для організації ЕК і автоматизації процесів у бібліотеках НАН України стали різні АБІС. Обстеження сайтів продемонструвало, що:

⁵⁰⁵ Інститут металофізики ім. Г. В. Курдюмова НАН України, Інститут теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України, Інститут історії України НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Інститут клітинної біології та генетичної інженерії НАН України, Головна астрономічна обсерваторія НАН України, Фізико-технічний інститут низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України, Радіоастрономічний інститут НАН України.

⁵⁰⁶ Інститут математики НАН України, Інститут проблем міцності ім. Г. С. Писаренка НАН України.

⁵⁰⁷ Інститут прикладної математики і механіки НАН України, Інститут технічної механіки НАН України, Донецький фізико-технічний інститут імені О. О. Галкіна НАН України, Інститут соціології НАН України, Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення НАН України, Інститут геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України, Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України, Морський гідрофізичний інститут НАН України, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Інститут економіки промисловості НАН України, Інститут археології НАН України, Кримський філіал Інституту археології НАН України, Інститут економіки та прогнозування НАН України, Національний науково-природничий музей НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Інститут біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, Інститут експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. С. Кравецького НАН України, Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України, Інститут географії НАН України, Інститут електродинаміки НАН України.

- ІРБІС⁵⁰⁸ використовують 19 бібліотек;
- УФД / Бібліотека⁵⁰⁹ – чотири⁵¹⁰;
- допрацьовану програму Коґа⁵¹¹ – чотири⁵¹².

У трьох бібліотеках наукових установ НАН України⁵¹³ було застосовано власні розробки програмного забезпечення для створення ЕК. Так, програма для наукової бібліотеки Радіоастрономічного інституту (Харків) була створена у 2004 р. та інтегрована у вебсайт установи. Програма є відкритою та забезпечує повноцінну роботу з ЕК (поповнення, пошук, сортування), дозволяє вести облік користувачів та книговидачу. Крім каталогу, програма дозволяє завантажувати повні тексти документів (наприклад, автореферати дисертацій) на сервер установи та опрацьовувати їх як частину ЕК, здійснювати пошук та видачу їх читачам. Це дало можливість у 2004–2011 рр. співробітникам бібліотеки провести повну рекаталогізацію фонду, і нині ЕК поповнюється лише поточними надходженнями⁵¹⁴.

У Фізико-технічному інституті низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України для ведення ЕК було надано програмне забезпечення Інститутом математики і механіки Уральського відділення Російської академії наук при підтримці Російського фонду фундаментальних досліджень у 1998 р. бібліотекою здійснено повну рекаталогізацію фонду та представлено ЕК на сайті інституту для віддалених користувачів.

Крім того, 6 бібліотек, не маючи АБІС, складають списки книжкового фонду в стандартній програмі Excel, 8 – списки нових надходжень, перелік монографій співробітників – три бібліотеки. Таку інформацію у 2014 р. було представлено на бібліотечних сторінках офіційних сайтів наукових установ НАН України.

⁵⁰⁸ ІРБІС – система автоматизації бібліотек, розробником якої виступає Державна публічна науково-технічна бібліотека Росії.

⁵⁰⁹ УФД/Бібліотека – АБІС, розроблена і підтримується ТОВ «Український фондівий дім» (Київ).

⁵¹⁰ Інститут металофізики ім. Г. В. Курдюмова НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Головна астрономічна обсерваторія НАН України, Інститут теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України.

⁵¹¹ Коґа – перша вільна автоматизована інтегрована бібліотечна система з відкритими джерельними кодами. Розробку АБІС Коґа почато у 1999 р. KatipoCommunications для бібліотечної спілки Гороугенуа, що у Новій Зеландії.

⁵¹² Донецький фізико-технічний інститут ім. О. О. Галкіна НАН України, Морський гідрофізичний інститут НАН України, Інститут біології південних морів ім. О. О. Ковалевського НАН України, Одеська філія Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського НАН України (з 2014 р. Інститут морської біології НАН України).

⁵¹³ Радіоастрономічний інститут НАН України, Фізико-технічний інститут низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України, Інститут економіки промисловості НАН України.

⁵¹⁴ Науково-технічна бібліотека Радіоастрономічного інституту НАН України : офіційна стор. URL: <http://rian.kharkov.ua/library/index.html>

У 2016 р. було здійснено моніторинг 93 сайтів наукових установ НАН України. Виявилося, що бібліотечну сторінку розміщено на 46 сайтах, з яких:

- 29 бібліотечних е-сторінок містять коротку інформацію про фонд, режим роботи, правила користування, посилання на повні тексти монографій співробітників установ тощо;

- на вебсторінках 7 бібліотек⁵¹⁵; представлено: ЕК, що постійно поповнюється, надаються онлайнві консультації, створюються віртуальні виставки, регулярно надається інформація про нові надходження;

- 6 бібліотек наукових установ НАН України⁵¹⁶; періодично доповнюють свої е-сторінки новою інформацією, але їх інститути не мають технічної можливості виставити та підтримувати ЕК;

- основним складником е-сторінок чотирьох бібліотек⁵¹⁷ є ЕК, але інформація про бібліотеку, склад фонду, систему довідкового апарату, нові надходження не оновлюється.

Заслужує на увагу досвід розбудови е-сторінки бібліотеки на сайті Головної астрономічної обсерваторії НАН України. Технічне переоснащення у 2015 р. дало можливість оновити сайт установи, у тому числі бібліотечну сторінку, де представлено ЕК, е-картотеку публікацій співробітників, опис колекцій Я. С. Яцківа та Л. М. Шульмана, архів повних комплектів журналів: «Астрометрия и астрофизика» (архів журналу за 1968–1973 рр.), «Кинематика и физика небесных тел» (з 1985 р.), «Космічна наука і технологія» (з 1995 р.), «Світогляд» (з 2006 р.) та видання «Короткий астрономічний календар» (з 1948 р.). Триває робота з наповнення ЕК та е-картотеки публікацій співробітників установи (усього на 01.01.2023 р. ЕК налічує 17 100 записів, е-картотека – 8800 записів).

У 2015 р. надавалися консультації щодо інформаційного наповнення е-сторінки бібліотеки на сайті Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. На ній представлено розгорнуту історію бібліотеки, склад фонду, режим роботи, правила користування,

⁵¹⁵ Головна астрономічна обсерваторія НАН України, Фізико-технічний інститут низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України, Радіоастрономічний інститут НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Інститут клітинної біології та генетичної інженерії НАН України.

⁵¹⁶ Інститут біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, Інститут геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України, Інститут експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України, Інститут керамології відділення Інституту народознавства НАН України, Інститут проблем кріобіології і кріомедицини НАН України, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України.

⁵¹⁷ Інститут географії НАН України, Інститут металофізики ім. Г. В. Курдюмова НАН України, Інститут теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України, Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України.

список обмінного фонду, е-бібліотеку монографій співробітників установи, інформацію про раритетні та цінні видання з 11 колекцій видатних учених, які зберігаються у фонді. На е-сторінці бібліотеки Радіоастрономічного інституту НАН України запрацювала повнотекстова БД авторефератів і дисертацій співробітників установи. База розроблялася та тестувалася упродовж 2012–2014 рр.

Динамічне зростання кількості користувачів із мобільними телефонами та планшетами суттєво розширює можливості роботи з інформацією. З огляду на це, для бібліотек НАН України актуалізується завдання опанування інноваційно-комунікаційними технологіями з метою залучення нових користувачів та розширення спектра бібліотечних дистанційних послуг. Бібліотека Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАН України впровадила програмне забезпечення відображення бібліотечної е-сторінки та ЕК на мобільних пристроях.

У 2015 р. розпочато створення ЕБ в Інституті біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України та Інституті зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, налаштовано гіперпосилання з бібліографічного запису ЕК до повного тексту документа.

У 2012 р. використовували платформу НБУВ для представлення своїх ЕК лише бібліотеки Інституту математики НАН України та Інституту проблем міцності ім. Г. С. Писаренка НАН України. Наприкінці 2014 р. на платформі НБУВ було започатковано інформаційний ресурс «Каталоги бібліотек установ НАН України», що мав на меті сприяти поширенню відомостей про фонди бібліотек та видання наукових установ НАН України. Інформаційно-бібліотечною радою та НБУВ було підготовлено лист керівникам наукових установ НАН України з конкретними пропозиціями щодо співпраці у напрямі створення ЕК та представлення їх на вебпорталі НБУВ.

З 2015 р. бібліотеки таких наукових установ представили свої каталоги на вебпорталі НБУВ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України, Інститут географії НАН України, Інститут археології НАН України, Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, Інститут електродинаміки НАН України, Інститут сходознавства НАН України, Інститут соціології НАН України. Зазначимо, що ЕК Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України та Інституту географії НАН України паралельно функціонують на сайтах своїх установ для віддалених користувачів. Представлення ЕК на вебпорталі НБУВ не потребує від наукової установи придбання АБІС, додаткового технічного та кадрового забезпечення. Виконання завдань цього проєкту потребує одноразового звернення до НБУВ бібліотеки наукової установи для рестрації та узгодження технологічного циклу представлення ЕК на веб-

порталі. Порядок взаємодії НБУВ і наукової установи НАН України з ведення ЕК обумовлюється «Договором про співпрацю». Документ підписано з Інститутом гідробіології НАН України, Інститутом електродинаміки НАН України, Інститутом сорбції та проблем ендоекології НАН України, Інститутом технічної теплофізики НАН України.

Бібліотекам наукових установ НАН України було запропоновано дві форми співпраці для формування ЕК:

1. Бібліотека має власну АБІС і передає бібліографічні записи для представлення на порталі НБУВ.

2. Бібліотека веде власний ЕК на сервері НБУВ в АБІС ІРБІС.

Таким чином, у 2016 р. представляли ЕК віддалено 17 бібліотек наукових установ НАН України, тоді як у 2014 р. таких було 11, у 2012 – дві. Тривала робота з долучення бібліотек мережі до створення і ведення ЕК на сервері НБУВ до 2019 р. У результаті до проєкту було долучено 23 бібліотеки, пізніше приєдналося ще дві. Ця робота вимагала методичного супроводу, організації та проведення постійного тренінгу «Корпоративна каталогізація: нові технології та можливості для академічних бібліотек». У ході роботи відбулися семінари для керівників бібліотек наукових установ НАН України, на яких розглядалися питання запозичення бібліографічних записів до ЕК, введення описів книжкових пам'яток до ЕК, створення авторитетних файлів імен осіб та назв установ, особливості систематизації наукових публікацій тощо.

Організація ресурсів сучасної академічної бібліотеки зумовлена вирішенням ключових питань:

- модернізація матеріально-технічного забезпечення;
- науково-методична підтримка;
- технологічна підтримка;
- програмний супровід упровадження інформаційно-комунікаційних технологій;
- активізація міжбібліотечної співпраці на макрорівні;
- раціональне формування і використання ресурсної бази бібліотечно-інформаційної системи НАН України, що у підсумку призведе до запровадження ефективної моделі взаємодії бібліотек НАН України задля формування ЄНІП.

Особливого значення набувають нові підходи до розкриття бібліотечних фондів, які дозволяють розширити доступ саме до систематизованої наукової інформації, спонукаючи бібліотеки надавати послуги методами і каналами, зручними для користувача.

Бібліотекам наукових установ сьогодні важливо активніше наповнювати ЕК не тільки поточними надходженнями, а й здійснювати процес рекаталогізації фонду на основі запозичувальної каталогізації, створювати спільні віртуальні виставки різних типів; готувати та розміщувати на сайтах бібліографічні

списки і бібліографічні покажчики; популяризувати колекції та особові бібліотеки через представлення інформації про них на вебсторінках бібліотек, що у кінцевому підсумку сприятиме запровадженню ефективної моделі взаємодії бібліотек НАН України.

В умовах обмеженого фінансування зростає роль зведеного ЕК, який покликаний об'єднати ресурси бібліотек окремих відомств, регіонів та держави. Адже цей бібліотечний каталог повинен відрізнятися від стандартних інтернет-пошукачів тим, що видає лише ту інформацію, яка відповідає запиту.

Потребує окремого висвітлення досвід роботи бібліотек Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України та Інституту археології НАН України по запозиченню бібліографічних записів. Ці бібліотеки копіюють близько 70 % надходжень з ІРБІС-корпорації та з ЕК провідних українських книгозбірень. На семінарі «Запозичення бібліографічних записів до електронних каталогів», який відбувся 16 квітня 2014 р. у НБУВ, було наголошено на зручності та економічності такого підходу⁵¹⁸. ЕК бібліотеки Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України щомісяця поповнюється новими записами і є доступним на сайті наукової установи, а з грудня 2015 р. і на порталі НБУВ. Завдяки цьому в 2013 р. значно збільшилася кількість відвідувань е-сторінки бібліотеки та ЕК.

Специфіка бібліотек НАН України – саме у тому, що вони є підсистемою науки, центрами збереження знань і джерел наукової інформації, адже суттєва частина наукового документопотоку проходить лише через ці бібліотеки. Метою створення ЕБ у наукових установах є забезпечення інформаційної підтримки наукових досліджень, надання сучасних бібліотечно-інформаційних послуг, формування системи міжособистісного обміну науковою інформацією, розроблення бази для оцінки наукової ефективності як окремого вченого, так і усього колективу. Завдання наукової ЕБ – надання можливості вченому використовувати будь-який необхідний йому документ незалежно від його місця зберігання, форми реалізації, мови публікації.

У бібліотечно-інформаційному просторі наукові ЕБ мають стати окремими системоутвірними елементами, які виконують інформаційно-комунікаційні функції у статусі самостійного ресурсу, а також входять до складу об'єднаних ресурсів загальнонаукового значення. Проте рівень матеріально-технічного забезпечення та поповнення фондів бібліотек НАН України нині не відповідають запитам сучасних користувачів-дослідників по цілому комплексу невирішених питань, що спонукає до пошуку оптимальних шляхів налагодження взаємодії на макрорівні.

Зміни, пов'язані з розвитком сучасних комп'ютерних технологій торкнулися всіх сфер діяльності бібліотек, але особливо глибоких трансформацій

⁵¹⁸ Сокур О. Запозичення бібліографічних записів до електронних каталогів. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 4. С. 44.

знає нині бібліотечний каталог⁵¹⁹. Поява і розбудова таких потужних конкурентів, як пошукові системи Інтернет, найвідомішою з яких є американський Google, та онлайнів книгарні, котрі пропонують власні бібліографічні описи книг з інформацією, яка відсутня у бібліотечних каталогах, змінюють саму природу каталогу, який довгий час був головним орієнтиром для читачів⁵²⁰.

Збільшується кількість бібліотек, які нарощують обсяги електронних ресурсів, визнаних ученими важливими елементами наукових комунікацій, що забезпечують вільний доступ до наукової інформації та її довготривале збереження. У наукових установах НАН України⁵²¹ сформовано значні цифрові архіви опублікованих та неопублікованих документів: статей співробітників, дисертацій, монографій, звітів тощо.

Президією НАН України приділяється певна увага розвитку мережевого інформаційного забезпечення наукових досліджень⁵²². Важливим напрямом науково-інформаційного забезпечення наукових установ НАН України є організація доступу до ресурсів провідних світових постачальників наукової інформації. Для активізації процесу було прийнято постанови Президії НАН України «Про організацію передплати на іноземні наукові журнали та доступу до провідних світових баз даних наукової інформації» (2004)⁵²³, «Про заходи із забезпечення централізованого доступу до зарубіжних баз наукової інформації та представлення періодичних видань НАН України у провідних наукометричних базах» (2014)⁵²⁴.

⁵¹⁹ Полякова О., Смуць С., Сокур О. Пошукові можливості каталогів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та їх оцінка читачами. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 45. Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складник формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору. С. 203–209.

⁵²⁰ Звіт про діяльність Національної академії наук України у 2015 році / НАН України. Київ : Академперіодика, 2016. С. 167.

⁵²¹ Головна астрономічна обсерваторія НАН України, Фізико-хімічний інститут ім. О. В. Богатського НАН України, Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, Інститут математики НАН України, Інститут історії України НАН України.

⁵²² Про організацію мережевого інформаційного забезпечення наукових досліджень : Постанова Президії НАН України від 05.04.2006 р. № 96. *Робота бібліотек науково-дослідних установ НАН України в 2006 році*. Київ, 2007. Вип. 12. С. 38–41; Симоненко Т. В. Мережеве інформаційно-бібліотечне забезпечення наукових досліджень : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 18 с.

⁵²³ Про організацію передплати на іноземні наукові журнали та доступу до провідних світових баз даних наукової інформації : Постанова Президії НАН України від 14.07.2004 р. № 199. *Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України* : зб. док. і матеріалів. Київ, 2006. Вип. 4. С. 28–31.

⁵²⁴ Про заходи із забезпечення централізованого доступу до зарубіжних баз наукової інформації та представлення періодичних видань НАН України у провідних наукометричних базах : Постанова Президії НАН України від 15.01.2014 р. № 2. *Робота бібліотек наукових*

До 2020 р. координацію роботи з організації доступу академічних установ до світових БД виконувала Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. До прикладу, у 2018 р. згідно Розпорядження Президії НАН України було здійснено передплату доступу до електронних баз даних іноземних наукових періодичних видань цільовим призначенням для 36 наукових установ⁵²⁵.

Серед БД світових виробників для НАН України основними є інформаційні продукти на платформі EBSCOhost, наукова бібліотека Elsevier, наукометричні системи Scopus і Web of Science. Крім того, науково-інформаційні ресурси інших виробників періодично доступні науковцям у тестовому режимі.

За посередництва Державної науково-технічної бібліотеки України наукові установи НАН України з 2020 р. отримують доступ до електронних продуктів на платформі EBSCO, зокрема до БД: ACADEMIC SEARCH COMPLETE, INSPEC, Scopus, реферативної бази даних Web of Science, Springer Nature, передплачених Міністерством освіти і науки України.

Крім передплачених БД, бібліотеки використовують власні можливості отримання наукових електронних ресурсів. Традиційно співробітники Фізико-технічного інституту низьких температур імені Б. І. Веркіна мають доступ до передплачених установою журналів із БД AmericanPhysicalSociety, зокрема, було отримано доступ до журналів «PhysicalReviewB», «PhysicalReviewLetters», «ReviewofModernPhysical», «PhysicalReviewX», «Physics». Крім того, отримали онлайн-доступ до архіву всіх серій журналу «Physical Review Online Archive» (PROLA), які були видані з 1893 р. Доступ до цих електронних журналів науковці інституту мали і поза межами установи. Також віддалений доступ учені мають до інститутських журналів «Фізика низьких температур» та «Журнал математичної фізики, аналізу, геометрії». Організовано віддалений доступ до БД Scopus, БД WebofScience та міжнародного наукового порталу Research4Life. Доступ до платформи WebofScience, Scopus та Research4Life також мають Інститут проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України, Інститут проблем міцності ім. Г. С. Писаренка НАН України, Інститут фізики НАН України, Інститут теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України, Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семененка НАН України, Інститут археології НАН України, Інститут біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, Головна астрономічна обсерваторія НАН України. Паралельно науковці установ мали доступ до ресурсів видавництва BenthamScience, е-колекцій

установ Національної академії наук України в 2014 році : інформаційно-аналітичний огляд. Київ, 2015. Вип. 19. С. 93–96.

⁵²⁵ Про передплату установами НАН України доступу до електронних баз даних іноземних наукових періодичних видань у 2018 році : Розпорядження Президії НАН України від 10.05.2018 р. № 266. *Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в 2017 році*. Київ, 2018. Вип. 23. С. 63–66.

Elsevier, SpringerNature, ScienceDirect (е-книги), BioMedCentral, PubMedCentral, BIOLINE-International, AcademicJournal, JohnWiley&Sons, Taylor&Francis, Emerald, SagePublications, OxfordUniversityPress, CambridgeUniversityPress, IORPublishing, Mendeley.

Таким чином, розширення доступу до світових БД, формування власних документних та електронних ресурсів характерні для процесу нарощування інформаційного потенціалу наукових установ НАН України. Разом із тим, у бібліотеках, де не створено умов для впровадження інформатизації, читачі в основному обмежуються документним фондом бібліотеки своєї установи та виданнями, отриманими по лінії МБА. Розрив у ефективності та якості діяльності бібліотек НАН України стає дедалі відчутнішим, а показники роботи значно різняться.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що нові, сучасні завдання вимагають і нового матеріально-технічного, методичного та кадрового забезпечення. Низький рівень інформатизації окремих бібліотек НАН України, неготовність бібліотечних фахівців надавати кваліфіковані консультації користувачам щодо використання всіх можливостей електронної інформації, епізодичність, відсутність системи у формуванні й використанні е-ресурсів спричинили відставання роботи цих бібліотек від вимог часу.

Для активізації взаємодії у формуванні БР у бібліотеках НАН України, інтенсифікації нарощування е-ресурсів необхідно прискорити впровадження світового досвіду бібліотечної кооперації при організації інформаційних ресурсів та дослідження специфіки створення бібліотечних об'єднань.

Національна бібліотека Ісландії та Бібліотека Ісландського університету в 1994 р. об'єдналися у Національну і Університетську бібліотеку Ісландії. Під керівництвом Бібліотеки в країні функціонує Консорціум ісландських бібліотек із формування єдиного бібліотечно-інформаційного простору держави та популяризації її культурної спадщини.

Національна бібліотека Кореї, як головна бібліотека країни, розбудовує міжбібліотечну співпрацю через проєктну діяльність. Так, у Бібліотеці було розроблено АБІС і розповсюджено її у 1094 бібліотеки країни; започатковано віртуальний довідник «Спитайте у бібліотекаря», у роботі якого беруть участь 556 бібліотек; створено зведений ЕК (660 бібліотек об'єднали в єдину базу 963 млн од. зберігання) (дані на кінець грудня 2017 р.).

Приклад взаємодії мережі публічних бібліотек України – електронна бібліотека «Культура України», Концепція якої затверджена наказом Міністерства культури України від 29 листопада 2011 р. Створюється ресурс на вебпорталі Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого та орієнтований на широкі кола користувачів з метою задоволення просвітницьких, наукових та довідкових потреб. Очікуваний результат від втілення проєкту – створення єдиної

бази даних, яка містить електронні документи з єдиним користувацьким інтерфейсом доступу з однієї точки до усіх колекцій, що входять до електронної бібліотеки. Від самого початку планувалося, що ЕБ стане складником Національної електронної бібліотеки України. Нині кількість документів в ЕБ нараховує майже 14 тис. зі щоденним відвідуванням ресурсу близько чотирьох тис.⁵²⁶

На сьогодні теоретичні основи інтеграції ресурсів бібліотек НАН України майже не розроблені, а рівень їхнього інформаційного представлення в глобальному електронному середовищі є недостатнім. Існує необхідність прискорення темпів формування електронного академічного середовища, а також нагальна потреба у розробленні інформаційних технологій обробки та представлення українського сегменту наукових документальних масивів. Але рівень і темпи комп'ютеризації бібліотек НАН України досі не відповідають потребам сьогодення, а ефективність інфраструктури невисока в основному через суттєву неоднорідність інформаційних технологій, які застосовуються⁵²⁷.

Питання формування, інтеграції та використання інформаційних ресурсів України, а також розроблення концептуальних рішень щодо створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів досліджується вченими НАН України. Відділенням інформатики НАН України виконувалася цільова програма наукових досліджень «Фундаментальні засади створення перспективних інформаційно-комунікаційних технологій» (2012–2016). В Інституті кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України розроблялися методи створення корпоративних інформаційних систем і технологій з використанням наявних хмарних сервісів з урахуванням ризиків, часових та ресурсних обмежень. Український мовно-інформаційний фонд здійснює дослідження когнітивно-комунікативних аспектів функціонування електронних текстів⁵²⁸ [83, с. 30–53].

Проте, досліджуючи тему створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів, фахівці Інституту проблем реєстрації інформації НАН України констатують, що наявні в державних органах автоматизовані інформаційні системи, а також БД є організаційно розпорошеними та функціонально роз'єднаними, а їх створення та експлуатація, надання інформації, її використання та передача не забезпечені організаційно, не підкріплені належною нормативно-правовою базою, також не існує єдиних правил та методів доступу до інформаційних ресурсів, які б забезпечували якісну інформаційну взаємодію⁵²⁹.

⁵²⁶ Електронна бібліотека «Культура України». *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого* : вебсайт. URL: <http://elib.nplu.org>.

⁵²⁷ Звіт про діяльність Національної академії наук України у 2015 році / НАН України. Київ : Академперіодика, 2016. С. 462–466.

⁵²⁸ Там само. С. 30–53.

⁵²⁹ Додонов О. Г., Нестеренко О. В., Бойченко А. В. *Методологія створення національного*

У своєму дослідженні Т. Павленко⁵³⁰ наголошує, що з урахуванням уже нагромадженого в Україні досвіду каталогізації у бібліотечній сфері, а також здобутків зарубіжних країн, цілком очевидно, що формування зведених ЕК, підпорядкованих різним відомствам, а тим більше розбудова загальнонаціональної системи розподілених електронних ресурсів різних видів потребуватиме чималих організаційних зусиль, ґрунтовного нормативно-правового, методичного та технологічного забезпечення. Справа матиме успіх лише за умови вироблення головними учасниками таких проєктів певних, прийнятних для всіх, конвенційних узгоджень щодо раціонального поділу праці і спільного використання її результатів, закріплених відповідними регламентуючими документами – інструкціями й методичними рекомендаціями, чіткої постановки завдань, визначення взаємних обов'язків, узгодження планів робіт, порядку і термінів їх виконання, неухильного дотримання технологій і регламентів, створення системи оперативного вирішення проблемних і спірних питань.

Як справедливо зазначає Г. Шемаєва⁵³¹, пріоритетним у цій справі може стати не стільки накопичення ресурсів в одному місці, скільки захист інформації, правове врегулювання відносин між виробниками, постачальниками та користувачами електронних ресурсів; координація й кооперація щодо їх придбання, створення, зберігання і спільного використання. Додатковим чинником складності виступатиме відсутність в українських бібліотеках єдиної АБІС, адже використання єдиного програмного забезпечення зменшує ресурсні витрати бібліотек при взаємообміні бібліографічними записами, але, з технічної точки зору, ця проблема може бути вирішена за рахунок застосування вже наявних програмних «надбудов».

У НБУВ прийнято рішення про розміщення електронних інформаційних ресурсів у локальній мережі НБУВ (тільки для перегляду у читальних залах). Це можливо робити, оскільки ст. 22 Закону України «Про авторське право і суміжні права»⁵³², зокрема, закріплено один із випадків, на який не розповсюджується виключне право власника авторських прав забороняти використання його твору. Мова йде про відтворення одного примірника твору бібліотеками та архівами, якщо їхня діяльність не спрямована на отримання прибутку і відповідний ресурс представлений для ознайомлення.

реєстру електронних інформаційних ресурсів. *Регістрація, зберігання і обробка даних*. 2005. Т. 7. № 3. С. 88–97.

⁵³⁰ Павленко Т. Б. Зведений електронний каталог медичних бібліотек України: погляд учасника проєкту. *Репозитарій Харківського нац. мед. ун-ту*. URL: <http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/>

⁵³¹ Шемаєва Г. В. Перспективні напрями розвитку електронних інформаційних ресурсів бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2012. № 3. С. 5.

⁵³² Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3793-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

Для активізації взаємодії у 2014 р. НБУВ розпочато формування загальнонаціонального порталу «Наука України: доступ до знань» (<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/suak/corp.exe?C21COM=F&I21DBN=SAUA&P21DBN=SAUA>) у комплексі зі створеною базою «Бібліометрика української науки», основною метою якого є формування цілісного уявлення про українське наукове середовище, надання інтегрованого доступу до бази знань наукового надбання України через науково-інформаційні ресурси бібліотек⁵³³. Інформаційні складники порталу включають авторитетні файли, розширені довідковою інформацією.

Одними з перших учасників цього проєкту стали бібліотеки та редакції наукових періодичних і продовжуваних видань академічних установ. Як вказує К. Лобузін, завдяки успішній внутрішньовідомчій взаємодії досягнуто 100% відображення інформації про бібліотеки НАН України та академічні наукові часописи у національних реферативних ресурсах⁵³⁴.

Аналізуючи досягнення у реалізації проєкту зі створення національної системи реферування слід зазначити, що розширення меж інформаційної взаємодії, розвиток партнерських відносин і співробітництва, залучення нових учасників – це єдиний шлях до створення якісного національного інформаційного продукту, що здатен гідно представляти нашу державу у системі міжнародних наукових комунікацій.

Досвід розбудови УРЖ «Джерело» та РБД «Україніка наукова» доводить ефективність поєднання різних форм і методів інформаційної взаємодії, яка надає широкі можливості для формування національних реферативних ресурсів та їх спільного використання на корпоративних засадах⁵³⁵. Така співпраця дозволяє запобігти дублюванню робіт з опрацювання документального потоку, розширити спектр реферованих наукових джерел (насамперед, періодичних і продовжуваних видань), заощаджувати всі види виробничих ресурсів і досягати високої оперативності надання інформації та повноти охоплення інформаційних джерел⁵³⁶. Реферативні ресурси надають оперативну інформацію про наукові дослідження та розробки з усіх галузей знань, є важливою ланкою в системі довідково-бібліографічного обслуговування і потребують подальшого розвитку.

⁵³³ Лобузін К. В. Корпоративна бібліотечна база знань : наук.-метод. посібник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 100 с.

⁵³⁴ Лобузін Е. В. Информационный портал «Наука Украины: доступ к знаниям». *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2017. Вып. 14. С. 35–46.

⁵³⁵ Лобузін К. В. Фундаментальна електронна бібліотека «Україніка»: технологічна організація та основні принципи управління інформаційними ресурсами. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). У 2-х ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2015. Ч. 1. С. 21–23.

⁵³⁶ Кириленко С. Е., Зайченко Н. Я. Перспективи розвитку українського реферативного журналу «Джерело». *Науково-технічна інформація*. 2016. № 1. С. 8–13.

Серед користувачів набуває популярності отримання не тільки вторинної, але і повнотекстової інформації. Ми погоджуємося з Г. Солоїденко, що в Україні досі спостерігається відставання наукових бібліотек у створенні повнотекстових електронних ресурсів із безкоштовним доступом до них широкого кола користувачів через мережу Інтернет. Сьогодні актуальним завданням залишається інтеграція реферативних БД з повнотекстовими ресурсами⁵³⁷.

У 2018 р. Українським інститутом науково-технічної експертизи та інформації (далі УкрІНТЕІ) започатковано Національний репозитарій академічних текстів (далі НРАТ) – загальнодержавну розподілену електронну базу даних, в якій акумулюються, систематизуються та зберігаються академічні тексти українських вчених⁵³⁸. Мета НРАТ – максимально удоступнити для українського і світового співтовариства українську наукову думку, що сприятиме розвитку освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності через спрощення доступу до академічних текстів та підвищення академічної добросовісності.

До НРАТ включаються всі академічні тексти незалежно від дати їхнього створення й форми оприлюднення (електронна або паперова), зокрема:

- дисертаційні дослідження на здобуття наукових ступенів, у тому числі автореферати;
- кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти (бакалаврські, магістерські роботи тощо);
- статті у наукових виданнях;
- монографії;
- наукові видання;
- звіти у сфері наукової та науково-технічної діяльності;
- депоновані наукові роботи;
- підручники, навчальні посібники та інші науково- і навчально-методичні праці;
- електронні публікації, розміщені авторами на інтернет-платформах для обміну науковими публікаціями⁵³⁹.

НРАТ включає головний репозитарій, який підтримується УкрІНТЕІ як головним розпорядником та локальні репозитарії, які підтримуються інституціо-нальними учасниками.

НРАТ надає відкритий доступ користувачам до реєстру академічних текстів,

⁵³⁷ Солоїденко Г. І. Роль академічних бібліотек в організації і структуруванні інформаційних ресурсів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 45. Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складник формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору. С. 104–117.

⁵³⁸ Інформація про НРАТ. *Національний репозитарій академічних текстів* : вебпортал. URL: <http://nrat.ukrintei.ua/pro-nacjonalnyj-repozytarij/informacziya-pro-nrat/>.

⁵³⁹ Там само.

їх електронних версій та інших пов'язаних з ними даних через офіційний веб-портал Національного репозитарію академічних текстів (nrat.gov.ua).

Перспективним напрямом розвитку українських електронних реферативних ресурсів є створення проблемно-орієнтованих баз даних з актуальних питань науки та техніки. Це дозволить мінімізувати витрати часу для пошуку новітніх наукових джерел і сприятиме розвитку наукового потенціалу нашої держави. Важливе значення має перехід РБД «Україніка наукова» на програмну платформу, що забезпечить можливість проведення науко-, інфо- і бібліометричних досліджень для отримання позитивних кількісних закономірностей, що сприятимуть розвитку наукових досліджень⁵⁴⁰.

Значна увага приділяється роботі з новими учасниками проекту РБД «Україніка наукова». Науково-організаційне забезпечення корпоративної співпраці у рамках створення інтегрованого реферативного продукту полягає у наданні рекомендацій щодо уніфікації аналітико-синтетичного опрацювання наукових часописів всіма учасниками проекту, навчанні співробітників установ-партнерів, консультацій, організації методичних нарад, популяризації шляхом підготовки виступів на конференціях, семінарах тощо.

Відповідно до світових тенденцій та результатів проведених досліджень серед пріоритетних у напрямі дистанційного обслуговування на сьогодні провідною є розвиток нових клієнтоорієнтованих сервісів. Прикладом такого роду послуг є онлайн-сервіс «Віртуальна довідка» НБУВ, а також «адресно-цільове інформування» колективних та індивідуальних користувачів про нові щотижневі надходження книжкових та періодичних видань до НБУВ у комплексі з формуванням наукових реферативних оглядів. Основними перевагами для розвитку таких послуг є їхня доступність для кожного користувача, прозорість, оперативність та зорієнтованість на представлення інформації не тільки у вигляді бібліографічних списків і фактографічної інформації, а й повнотекстових документів та посилань на е-ресурси.

Важливість розширення взаємодії в умовах демократизації та інформатизації суспільства зумовлена необхідністю організації оперативного доступу до зведених наукових ресурсів, для цього першочерговою умовою є удосконалення технологічних процесів на основі впровадження єдиних технологічних рішень, широке використання потенціалу компетентних співробітників інших бібліотек, установ і організацій для вирішення складних питань, упровадження професійної системи методичного супроводу. Пріоритетом має стати реалізація великих спільних програм та проєктів, що створить умови для зміцнення позицій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

⁵⁴⁰ Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / Василенко О. М., Добко Т. В., Зайченко Н. Я. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. С. 142–181.

та розширить можливості пошуку додаткових джерел фінансування. Спільний план оцифрування забезпечить значну економію матеріальних та кадрових ресурсів, що безумовно кардинально покращить якість електронних ресурсів. Розвиток на цій основі системних зв'язків сприятиме оптимальному удосконаленню та урізноманітненню напрямів діяльності, передбачуваному взаємообміну та позитивному взаємовпливу, що призведе до інтелектуалізації національного науково-освітньо-культурного інформаційного простору, стане дієвим інструментом активного входження наукових досягнень учених України у світову професійну комунікацію⁵⁴¹.

На наше переконання, реальна можливість для академічних бібліотек зберегти себе серед інших інформаційних установ та активно розвиватися на основі цифрових технологій лежить у площині діджиталізації бібліотечних послуг і сервісів, тобто запровадженні таких бібліотечних проєктів, наслідками яких стане повноцінний обмін інформацією в електронному вигляді, що сприятиме розбудові єдиного національного інформаційного простору⁵⁴².

3.3. Трансформація діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу Національної академії наук України в умовах цифровізації

Еволюція сучасної цивілізації характеризується низкою кардинальних змін, а однією з найважливіших є тенденція до прискорення, удосконалення і перетворення сутнісних компонентів соціуму. Час стрімких соціальних трансформацій засвідчує неможливість успішного розвитку суспільства без взаємообміну інформацією та ідеями. У результаті «інформаційного вибуху» пришвидшилися темпи інформатизації бібліотек, що спонукало до прискорення організації міжбібліотечної співпраці в межах корпоративної діяльності у рамках робіт із переведення інформації з традиційних носіїв на цифрові, формування зведених електронних каталогів, створення інтегрованих тематичних баз даних та репозитаріїв наукових текстів⁵⁴³.

З появою і впровадженням електронних видань та цифрових технологій у роботу бібліотек Національної академії наук України змінюється і її внутрішня

⁵⁴¹ Клименко О., Сокур О. Взаємодія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського із закладами освіти, науковими установами, бібліотеками, професійними організаціями: зміст, тенденції і перспективи. *Бібліотечний вісник*. 2022. № 1. С. 49.

⁵⁴² Клименко О., Сокур О. Бібліотечні проєкти національного наукового бібліотечно-інформаційного комплексу. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2021. Вип. 61. С. 280.

⁵⁴³ Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: переорієнтація діяльності (2011–2021 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 4. С. 41.

модель діяльності, тобто, попередня парадигма бібліотечної справи зазнає суттєвих змін. В умовах нинішньої інформаційної революції функціонування бібліотечної мережі НАН України повинно спрямовуватися як на економію ресурсів, усунення дублювання технологічних інформаційних процесів (на чому здебільшого акцентують увагу практики бібліотечної справи), так і на раціоналізацію зусиль та досягнення більш високого рівня інформаційного забезпечення науки, освіти й культури. Саме на це орієнтувало бібліотеки рішення Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень, прийняте у грудні 2014 р.⁵⁴⁴. Функції організатора й методичного центру співпраці з питань модернізації науково-інформаційної сфери було покладено на робочу групу, створену на базі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського під патронатом Інформаційно-бібліотечної ради НАН України.

Нові, сучасні завдання вимагають і нового методичного та кадрового забезпечення. Низький рівень інформатизації окремих бібліотек НАН України, неготовність бібліотечних фахівців надавати кваліфіковані консультації користувачам щодо використання всіх можливостей електронної інформації, епізодичність, відсутність системи у формуванні й використанні е-ресурсів спричинили відставання роботи цих бібліотек від вимог часу.

Матеріально-технічна база бібліотек наукових установ НАН України сьогодні практично залишається на рівні 2000-х років, що не може не викликати занепокоєння. Загалом у бібліотеках наукових установ НАН України на 01.01.2024 р. нараховувалося 165 комп'ютерів (на 01.01.2021 р. було 189). З 91 бібліотеки сім взагалі не мають ні комп'ютерів, ні будь-яких інших технічних засобів, ще в 11 – комп'ютери не підключені до Інтернету, з яких два – підключені тільки до локальної загальноінститутської мережі, 44 – не підключені до локальної мережі своєї наукової установи.

Для виконання виробничих завдань у бібліотеках на 01.01.2024 р. задіяно 59 принтерів, 32 сканери, для послуг читачів використовується 31 ксерокс. Для порівняння, на 01.01.2021 р. використовувалося 99 принтерів, 44 сканери, для послуг читачів працювало 35 ксероксів. Також дві бібліотеки використовують у роботі багатофункціональні пристрої (ксерокс+принтер+сканер), одна – послуговується презентаційним обладнанням. Лише бібліотека Державного природознавчого музею НАН України має сканер для оцифрування цінних та рідкісних видань задля збереження фондів і створення їх цифрових колекцій.

Так, 26 вересня 2023 р. відділом науково-методичної роботи НБУВ було організовано і проведено тематичний семінар «Збереження фондів як пріори-

⁵⁴⁴ Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек та інформаційних центрів України : рішення засідання Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень від 3 грудня 2014 р. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201412_artilces_field_dopmat_files/2.pdf

тетний напрям у діяльності бібліотек в умовах воєнного стану», на якому, зокрема репрезентовано роботу цієї книгозбірні у рамках проектної діяльності. Наголошено, що важливим кроком у збереженні фондів бібліотеки стала закупівля техніки для оцифрування найцінніших документів. Це стало можливим завдяки фінансовій допомозі ГО «Дунайсько-Карпатська Програма» спільно з Whitley Fund for Nature (WFN) у рамках заходу «Збереження стародруків та цінних наукових матеріалів у період війни» проекту «Відновлення дикої природи на радіоактивно забруднених теренах України». На сьогодні оцифровано 19 рідкісних видань, 21 диплом, 1130 карток блок-карткового каталогу⁵⁴⁵.

У бібліотеках наукових установ НАН України наявні лише 24 комп'ютеризовані робочі місця для користувачів (у 2021 р. таких було 43). Зауважимо, що вся техніка досить довго перебуває в експлуатації (комп'ютери випущені переважно у 2003–2008 рр., а 13 взагалі 1993–1997 рр.), тому часто виходить із ладу, а то і зовсім не підлягає ремонту, гальмуючи виконання запланованих робіт.

У 2020 р. для академічних бібліотек було придбано три комп'ютери та ще два передано вживаними з відділів установ, у 2019 р. відбулося поповнення на чотири комп'ютери. Натомість у 2022–2023 рр. не було придбано жодної техніки для цих книгозбірень. Таким є стан технічного забезпечення бібліотек наукових установ НАН України.

Досі проблемним залишається питання відсутності єдиних рішень НБУВ, ЛННБ України ім. В. Стефаника та бібліотек наукових установ НАН України стосовно *програмно-технологічного забезпечення*. НБУВ послуговується АБІС ІРБІС-64, ЛННБ України ім. В. Стефаника – АБІС ALEF, також АБІС ІРБІС використовують 19 бібліотек мережі, УФД / Бібліотеку – чотири, допрацьовану програму Коґна до 2014 р. використовували чотири бібліотеки (Донецького фізико-технічного інституту НАН України (бібліотека залишається на непідконтрольній Україні території), Морського гідрофізичного інституту та Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського (залишаються в окупованій Російською Федерацією Автономній республіці Крим) і Інституту морської біології (адміністративна будівля, в якій знаходилася бібліотека, восени 2019 р. згоріла). У двох бібліотеках – Радіоастрономічному інституті НАН України та Фізико-технічному інституті низьких температур ім. Б. Веркіна НАН України – використовуються власні розробки програмного забезпечення для створення ЕК.

У цей період особливого значення набули нові підходи до розкриття бібліотечних фондів, які дозволяють розширити доступ саме до систематизованої наукової інформації, спонукаючи бібліотеки НАН України надавати послуги методами і каналами, зручними для читача. Академічним бібліотекам сьогодні

⁵⁴⁵ Капустянська Н. Збереження фондів як пріоритетний напрям у діяльності бібліотек в умовах воєнного стану. *Бібліотечний вісник*. 2024. № 1. С. 84.

важливо активніше наповнювати ЕК не тільки поточними надходженнями, а й здійснювати процес рекаталогізації фонду, створювати спільні віртуальні виставки різних типів; готувати та розміщувати на сайтах бібліографічні покажчики; популяризувати колекції та особові бібліотеки через представлення інформації про них на вебсторінках бібліотек, що сприятиме популяризації надбань української науки у світі.

Специфіка бібліотек НАН України як підсистеми науки, центрами збереження знань і джерел інформації, адже суттєва частина наукового електронного документопотоку проходить лише через ці бібліотеки. Тому важливо формувати тематичні електронні бібліотеки задля забезпечення інформаційної підтримки наукових досліджень, надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг, формування системи міжособистісного обміну науковою інформацією, розроблення бази для оцінки наукової ефективності як окремого вченого, так і всього колективу. Завдання наукової ЕБ – надання можливості вченому використовувати будь-який необхідний йому документ незалежно від його місця зберігання, форми реалізації, мови публікації.

У бібліотечно-інформаційному просторі галузеві ЕБ мають стати окремими системоутвірними елементами, які виконують інформаційно-комунікаційні функції у статусі самостійного ресурсу, а також входять до складу об'єднаних ресурсів загальнонаукового значення. Проте маємо визнати, що рівень матеріально-технічного забезпечення та поповнення фондів академічних бібліотек нині не відповідають запитам сучасних користувачів-дослідників по цілому комплексу невирішених питань, що спонукає НБУВ до пошуку оптимальних шляхів налагодження міжбібліотечної взаємодії.

Окремого висвітлення потребує *кадровий потенціал* бібліотек наукових установ НАН України, який зобов'язаний розвивати основні функції бібліотеки у техніко-технологічному та інформаційно-комунікативному контексті. Загальновідомо, що знання, вміння та компетенції бібліотечних працівників формують результати діяльності наукової установи в цілому і є запорукою її розвитку.

Упродовж 2011–2019 р. відбулися суттєві зміни у штаті працівників бібліотек наукових установ. У 2011 р. працювало 253 бібліотечних працівника, натомість у 2019 р. таких було лише 185. На 01.01.2023 р. цей показник становить 177 працівників. Зазначимо, що на такий стан вплинуло декілька факторів: скорочення посад бібліографів у бібліотеках наукових установ (2011–2013), військова агресія Російської Федерації та втрата 10 бібліотек (2014), пандемія (2020–2021), повномасштабна війна Російської Федерації проти незалежної України (2022–...).

Чисельність колективів бібліотек наукових установ залишається досить різною – від 8 (штат бібліотеки Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН України) до одного співробітника, який працює у бібліотеці на 0,25 став-

ки (Інститут керамології НАН України). Переважна більшість співробітників не мають фахової бібліотечної освіти, зокрема, сьогодні лише 75 зі 177 працівників академічних бібліотек мають профільну освіту.

Викликає занепокоєння вікова структура кадрового складу академічних книгозбірень – один із показників перспективності мережі. Розподіл за віком на 01.01.2021 р. виглядає таким чином: бібліотекарі пенсійного та глибоко пенсійного віку становлять 87 осіб, передпенсійного – 51, спеціалістів середнього віку працює лише 41 особа або 23 % від загального числа співробітників цих книгозбірень.

Починаючи з 2011 р. фахівцями НБУВ підготовлено нормативно-методичні документи, які було розповсюджено у бібліотеках мережі: «Карткові каталоги в системі науково-інформаційних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», «Робота з незадоволеними замовленнями користувачів у НБУВ», «Положення про порядок реєстрації баз даних Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», «Положення про створення об'єктів права інтелектуальної власності у НБУВ», «Положення про дари до фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», «Правила користування послугою «Електронна доставка документів», керівництво для користувачів «Веб-версія електронного каталогу IRBIS» та інші.

У 2019 р. методистами НБУВ було підготовлено довідник «Бібліотеки наукових установ Національної академії наук України»⁵⁴⁶. Це друге доповнене видання, яке з'явилося за роки незалежності України та містить інформацію про академічні бібліотеки станом на 01.01.2019 р. У довіднику вміщено розгорнуті статті про бібліотеки мережі та їх місце в системі інформаційного забезпечення наукових досліджень; висвітлено організаційну та координаційну діяльність Інформаційно-бібліотечної ради НАН України з розвитку бібліотечно-інформаційного складника наукової діяльності НАН України; подано відомості про історію формування, тематичний склад книжкових фондів, наявність рідкісних і цінних видань; склад і структуру довідково-пошукового апарату, довідково-інформаційну діяльність книгозбірень, інформаційні ресурси, найпоширеніші форми роботи і послуги тощо.

За матеріалами звітів бібліотек НАН України фахівцями НБУВ готується науково-інформаційний систематичний покажчик «Зарубіжні періодичні видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотек наукових установ НАН України (надходження рр.)» (видання виходить щодва роки).

⁵⁴⁶ Бібліотеки наукових установ Національної академії наук України : довідник / О. С. Онищенко та ін.; НАН України, Інформ.-бібл. рада НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 312 с.

Карантин, який було запроваджено в Україні з березня 2020 р. для запобігання поширенню інфекційного захворювання, викликаного коронавірусною інфекцією COVID-19, змусив переорієнтувати систему підвищення кваліфікації бібліотечних працівників наукових установ НАН України на новий формат – дистанційний, тим самим започаткувавши практичні кроки до формування нових інформаційно-комунікаційних компетентностей фахівців мережі.

Вагоме місце у науково-методичній та науково-організаційній роботі НБУВ посідає *підвищення кваліфікації* бібліотечних працівників. Нині координацію цієї роботи здійснює відділ науково-методичної роботи⁵⁴⁷ Інституту бібліотекознавства НБУВ, який згідно з планами підвищення кваліфікації бібліотечних працівників НБУВ та бібліотек наукових установ НАН України організовує науково-методичні семінари, семінари-практикуми, цикли лекцій, стажування, робочі наради за всіма напрямками бібліотечно-інформаційної діяльності.

У 2021–2023 рр. відділом було проведено заходи з професіоналізації бібліотекарів мережі, зокрема, тематичний онлайн-семінар «Сучасні тенденції виставкової діяльності бібліотек наукових установ Національної академії наук України» (2 березня 2021 р.), онлайн-лекція «Навчання упродовж життя – нові можливості» (22 квітня 2021 р.), тематичний семінар у змішаному форматі «Електронна виставка – нові можливості у цифрову епоху» (6 червня 2021 р.), науково-методичний онлайн-семінар «Взаємодія академічних бібліотек в умовах розвитку системи електронної комунікації: завдання та основні напрями діяльності» (14 грудня 2021 р.)⁵⁴⁸, онлайн-семінар «Дистанційні бібліотечні послуги в умовах воєнного стану» (18 серпня 2022 р.), науково-методичний онлайн-семінар «Бібліотека та російсько-українські інформаційні війни» (29 вересня 2022 р.), тематичний науково-методичний семінар «Українська наука на шляху до Європейського та світового інформаційного простору» (23 лютого 2023 р.), семінар «Відкрита наука та репозитарій наукових текстів Національної академії наук України» (23 травня 2023 р.), тематичний семінар «Збереження фондів як пріоритетний напрям у діяльності бібліотек в умовах воєнного стану» (26 вересня 2023 р.), тематичний семінар «Наукометрія у практиці наукових бібліотек» (12 грудня 2023 р.).

Треба зазначити, що упродовж цього періоду було представлено досвід роботи бібліотек наукових установ, зокрема висвітлено діяльність бібліотек Інституту електрозварювання ім. Є. Патона НАН України, Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, Інституту археології НАН України та Державного природознавчого музею НАН України.

⁵⁴⁷ Відділ було створено у березні 2021 р.

⁵⁴⁸ Клименко О., Сокур О. Наукові заходи Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у 2021 р. *Бібліотечний вісник*. 2022. № 3. С. 83–87.

У роботі науково-методичних заходів беруть участь близько 100 учасників зі всіх куточків України, всіх систем і відомств. Це – представники Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Національної наукової медичної бібліотеки України, Національної історичної бібліотеки України, Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки, Одеської національної наукової бібліотеки, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного, Державної науково-технічної бібліотеки України, Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету, Науково-технічної бібліотеки Українського державного університету науки і технологій, Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка та бібліотеки наукових установ НАН України. Інформація публікується на порталі НБУВ, сторінці бібліотеки у Facebook та журналі «Бібліотечний вісник».

Проведені заходи засвідчили, що у центрі уваги бібліотечної спільноти України сьогодні є:

- орієнтація на цифровізацію;
- запровадження дистанційних форм обслуговування користувачів;
- розкриття й популяризація фондів українських бібліотек за допомогою віртуальних сервісів;
- розбудова фахового інформаційно-комунікаційного середовища;
- налагодження результативної співпраці фахівців інформаційно-бібліотечної сфери України у формуванні національного інформаційного простору як невід'ємного складника глобального науково-освітньо-культурного середовища.

Зазначимо, що тематика заходів визначена ключовими проблемами бібліотечної діяльності в умовах цифровізації: створення тематичних електронних баз даних, робота з фондом, популяризація ресурсів та сервісів, збереження бібліотечних фондів у надзвичайних ситуаціях, популяризація здобутків української науки у світі через підготовку бібліографічних покажчиків та електронних виставок, просування української науки та науковців у світі, що є орієнтиром подальшої розбудови системи підвищення кваліфікації бібліотекарів мережі НАН України.

Також у цей період було організовано дистанційне надання консультацій працівникам мережі за допомогою е-пошти, мобільного зв'язку та створеної групи бібліотекарів у додатку Viber, здійснювалося інформування щодо заходів, які проходять на різних платформах тощо, тобто налагоджено конструктивний зацікавлений діалог.

Завдяки тісній співпраці з методистам Національної наукової сільсько-господарської бібліотеки НААН України, бібліотечні працівники Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона НАН України та Інституту органічної хімії НАН України, а також фахівці НБУВ мали змогу в 2019 р. підвищити кваліфікацію на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України та отримати відповідні сертифікати.

Відділ науково-методичної роботи продовжує підготовку щорічного інформаційно-аналітичного огляду «Робота бібліотек наукових установ НАН України в ... році» (започаткований 1996 р., на сьогодні побачило світ 28 випусків), де подається аналіз діяльності кожної бібліотеки мережі (за винятком двох науково-методичних центрів – НБУВ та ЛННБ України ім. В. Стефаніка) за всіма напрямками їхньої роботи (формування бібліотечно-інформаційних ресурсів; збереження фондів; бібліотечно-інформаційне та довідково-бібліографічне обслуговування; матеріально-технічна база бібліотек; кадрове забезпечення; досвід використання новітніх інформаційних технологій та міжбібліотечне співробітництво). Ця інформація доповнюється додатками основних цифрових показників роботи як мережі в цілому, так і кожної бібліотеки окремо. Отже, видання «Робота бібліотек наукових установ НАН України в ... році», яке розповсюджується у тому числі серед бібліотек мережі, це – всебічний аналіз бібліотечної планово-звітної документації наукових установ НАН України, збірник законодавчих та нормативно-інструктивних документів, консультативно-методичний poradnik, бібліографічний покажчик, статистичний, адресний довідник тощо.

Таким чином, ретельний аналіз щорічних звітів щодо інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек НАН України дозволяє не лише акцентувати увагу на здобутках та перспективах функціонування мережі, а й визначити такі найпроблемніші питання, як матеріально-технічне, програмне забезпечення та кадровий потенціал книгозбірень, котрі набувають особливо значення в умовах цифровізації суспільства та потребують якнайшвидшого розв'язання.

На сучасному етапі місце і роль академічних бібліотек у процесі формування національного наукового інформаційного простору визначатиметься їхньою здатністю до системної трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності через інновацію. Відсутність програм корпоративної взаємодії, необхідність посилення впливу Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, як керівної ланки для бібліотек наукових установ НАН України, інтенсифікація внутрішньовідомчої координації – ці питання нині потребують нагального вирішення⁵⁴⁹.

⁵⁴⁹ Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: переорієнтація діяльності (2011–2021 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 4. С. 45.

Сьогодні існує необхідність прискорення темпів формування електронного академічного середовища, а також гостра потреба у розробленні та впровадженні єдиних інформаційних технологій обробки та представлення наукових документальних масивів України у світовому інформаційному просторі. Але рівень і темпи комп'ютеризації бібліотек НАН України досі не відповідають потребам сьогодення, а ефективність інфраструктури – невисока, в основному, через суттєву неоднорідність інформаційно-комунікаційних технологій, які застосовуються.

Потребує актуалізації питання залучення професійних кадрів та омолодження кадрового потенціалу бібліотек наукових установ. Проблемним залишається налагодження системи підвищення кваліфікації та перепідготовки бібліотечних кадрів на базі НБУВ – організація системного та висококваліфікованого навчання через формування сприятливого інформаційно-освітнього середовища.

Сучасний стан бібліотечної мережі характеризується скороченням бюджетного фінансування, відтоком кваліфікованих кадрів, застарілою матеріально-технічною базою. У зв'язку з цим посилюється нерівність у доступі до інформаційних ресурсів, погіршується якість обслуговування, знижується роль бібліотек у системі інформаційного забезпечення наукових досліджень. У цих умовах ефективним засобом вирішення нагальних проблем стає кооперація бібліотек, яка є складнішою формою координаційних взаємозв'язків. Підґрунтям кооперації є узгоджене використання ресурсів і можливостей бібліотек для досягнення найповнішого задоволення потреб користувачів кожної з бібліотек-учасниць⁵⁵⁰.

13 червня 2023 р. відбулося засідання Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, на якому було розглянуто питання інформаційно-бібліотечної роботи академічної бібліотечної мережі у період війни та повоєнного відновлення країни. Голова ІБР НАН України академік О. С. Онищенко озвучив завдання і можливості інформаційно-бібліотечної роботи в сучасних умовах і на перспективу, зокрема орієнтиром має стати курс на багатий інтегрований науково-інформаційний ресурс, системне науково-інформаційне забезпечення. На засіданні також виступила відповідальна секретарчиня ІБР НАН України Г. І. Солоїденко, яка присвятила свій виступ аналізу діяльності бібліотек наукових установ НАН України за 2003–2023 рр. Про підходи до розбудови принципово нової системи підвищення кваліфікації бібліотекарів НАН України доповіла завідувачка відділу науково-методичної роботи О. Л. Сокур.

⁵⁵⁰ Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: переорієнтація діяльності (2011–2021 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 4. С. 42.

В обговоренні також взяли участь генеральна директорка НБУВ Л. А. Дубровіна та генеральний директор ЛННБ України ім. В. Стефаника В. В. Ферштейн.

Учасники засідання – члени Інформаційно-бібліотечної ради НАН України схвалили основні напрями діяльності бібліотек наукових установ НАН України, спрямовані на забезпечення перемоги України у війні та подальшій післявоєнній відбудові країни, а також ухвалили документи: «Положення про мережу бібліотек Національної академії наук України», «Положення про бібліотеку наукової установи Національної академії наук України». Проект Стратегії розвитку бібліотек наукових установ Національної академії наук України на 2023–2027 рр. вирішено обговорити з широким залученням бібліотекарів мережі та доопрацювати з урахуванням внесених пропозицій⁵⁵¹.

У 2023 р. НБУВ було розроблено і затверджено «Стратегію розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (2022–2025)»⁵⁵², в якій визначено пріоритети, завдання і основні дії у бібліотечній та науковій діяльності найбільшої бібліотеки країни з урахуванням змін у політичних, соціально-економічних, соціокультурних та фінансових умовах розвитку держави, у ситуації викликів воєнного часу та плануванні повоєнної відбудови України. Пріоритетом у цей період визначено збереження і розвиток цілісного фонду НБУВ та його історико-культурного складника, створення інтегрованих електронних ресурсів, прискорення формування цифрових ресурсів як духовного та інтелектуального капіталу української та світової науки і культури з урахуванням швидкого розвитку технологій знання та цифрового суспільства.

Аналізуючи зміни в інформаційному та соціальному середовищі, наголошуємо, що нині у бібліотеках НАН України реалізується стратегія поетапного переходу від традиційних до інноваційних технологій, які у майбутньому забезпечать гармонійне поєднання усієї сукупності наукової джерельної бази з метою максимально повного задоволення запитів користувачів-науковців. Сьогодні найважливішими завданнями у роботі академічних бібліотек є не тільки формування бібліотечного фонду на паперових носіях, забезпечення його збереження, розвитку і використання, а й інтегрування бібліотечних ресурсів і сервісів на засадах кооперування й координування на основі розподілу повноважень і взаємних зобов'язань для найповнішого та оперативнішого задоволення інформаційних потреб користувачів. Подолання технічних і технологічних відставань у створенні зведеного електронного каталогу бібліотек НАН України, розвиток корпоративної мережі, упровадження різноманітних форм міжбібліотечної співпраці, обмін бібліографічними даними потребують розбудови автоматизованої каталогізації.

⁵⁵¹ Капустянська Н. Інформаційно-бібліотечна робота у період війни та повоєнного відновлення: виклики і відповіді. *Бібліотечний вісник*. 2023. № 3. С. 100.

⁵⁵² Стратегія розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (2022–2025). *Бібліотечний вісник*. 2023. № 2. С. 3–6.

ПІСЛЯМОВА

Бібліотеки як зберігачі документальної пам'яті народу на всіх етапах історичного розвитку, віддзеркалювали стан культурологічних, соціальних та політичних процесів. Домінуючим чинником успішного функціонування бібліотек наукових установ Національної академії наук України як центрів фахових комунікацій та поширення наукової інформації, є налагоджена взаємодія. Головна місія багатофункціональної бібліотечної взаємодії академічної мережі зосереджена на формуванні інтегрованого бібліотечно-інформаційного ресурсу як базового складника національного науково-освітньо-культурного простору.

Представлене дослідження базувалося на історичному досвіді становлення науково-організаційного забезпечення інформаційно-комунікаційної діяльності загалом та взаємодії бібліотек наукових установ НАН України, завдяки чому виявлено сучасні пріоритетні напрями їхньої співпраці та принципи, реалізація яких сприяє подальшій розбудові бібліотечно-інформаційного забезпечення НАН України.

Трансформацію взаємодії академічних бібліотек проаналізовано з позицій цілісної бібліотечної системи НАН України на основі чіткої координації окремих напрямів упродовж усього періоду функціонування. Узгодженість дій бібліотек мережі НАН України як єдиної системи досягається на основі єдиного науково-методичного керівництва, уніфікації нормативно-методичного супроводу технологічних процесів, проведення спільних наукових досліджень із проблем бібліотекознавства, книгознавства, інформатизації бібліотек, збереження бібліотечних фондів, функціонування системи підвищення кваліфікації.

Упродовж років успішно забезпечує координацію академічної мережі організаційна діяльність Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, оптимальний науково-методичний супровід здійснюють два науково-методичні центри – бібліотечно-інформаційні установи національного рівня: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – для всіх бібліотек наукових установ та Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника – для бібліотек Західного наукового центру НАН України та Міністерства освіти і науки України.

У процесі дослідження уточнено поняттєво-категорійний апарат, ядро якого становили дефініції понять «асоціація», «взаємодія», «інтеграція», «консолідація», «партнерство», «система», «співпраця», «співробітництво» та ін. Термін «бібліотечна взаємодія» запропоновано трактувати у вузькому, широкому та найширшому сенсах відповідно. У вузькому сенсі – це прояв відносин (співпраця) у бібліотечно-інформаційній сфері між бібліотекарями, бібліотеками, бібліотечними мережами, об'єднаннями бібліотек (Українська бібліотечна асоціація, Асоціація бібліотек України), органами державної влади

(соціальне партнерство). У широкому сенсі – це міжсекторна взаємодія між бібліотеками і відповідними органами (Інформаційно-бібліотечна рада Національної академії наук України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство освіти і науки України тощо) та третім сектором (інші організації – зацікавлені учасники: музеї, архіви, заклади вищої освіти тощо), державою і бізнесом. У найширшому сенсі – цілеспрямована діяльність із розбудови цивілізованої держави, формування високоосвіченої нації, патріотичне виховання ерудованої молоді, досягнення суспільного діалогу і злагоди, пропагування досягнень вітчизняної науки і промоція надбань культури у світовому інформаційному просторі.

Взаємодія бібліотек наукових установ НАН України – це тісно пов'язаний з розвитком наукових досліджень процес, що підвищує свою реагентність завдяки успішній реалізації завдання з кардинальної активізації роботи, у тому числі з електронними документопотоками, з метою найповнішого задоволення інформаційних потреб користувачів-науковців, популяризації надбань української науки та її збереження.

В основі взаємодії сучасних бібліотек як базових документно-інформаційних інституцій суспільства – безпосередня та опосередкована комунікація, як складник фахової діяльності, тобто встановлення продуктивних та результативних інформаційно-культурних зв'язків, прогресивним результатом яких є формування єдиного консолідованого інформаційного простору. Взаємодія бібліотечної мережі НАН України базується на об'єднанні задля реалізації спільних завдань з метою найповнішого задоволення інформаційних потреб користувачів-науковців, популяризації української науки та її збереження, є вагомим внеском у поступі євроінтеграційного курсу нашої держави.

У бібліотечній сфері актуальними формами взаємодії є: асоціація, консорціум, корпорація, товариство, партнерство. Виокремлено такі різновиди взаємодії: співпраця, співробітництво, партнерство, інтеграція, кооперація, координація, консолідація. Результативність та продуктивність обраної форми впливає на продуктивну оптимізацію та активне впровадження інновацій в інформаційно-бібліотечну діяльність.

На базі аналізу традиційних рівнів взаємодії (регіональний, національний, міжнародний) запропоновано моделі взаємодії бібліотек НАН України у формуванні українського наукового інформаційного простору на трьох рівнях. Від налагодження технологічних процесів, які базуватимуться на уніфікованому нормативно-методичному забезпеченні (мікрорівень), залежатиме ефективність макро- та мегарівнів. Інтенсифікація взаємодії на макро- та мегарівнях оптимізує формування наукового інформаційного простору України. Тобто, взаємодія бібліотек, яка базується на взаємопов'язаних нормативно-методичних та технологічних рішеннях, коли спрацьовує ефект синергії – комплекс ціле-

спрямованих дій учасників посилює ефективність функціонування системи в цілому, призведе до створення якіснішого бібліотечного сегмента наукового інформаційного простору України. Основні принципи, на яких відбувається продуктивна взаємодія бібліотек – це довіра, добровільність, відкритість та рівноправність сторін з метою розвитку і використання інтегрованого бібліотечно-інформаційного ресурсу для перетворення бібліотек на інноваційні центри знань і розбудови в Україні цілісного інформаційного простору.

Активізація співпраці академічних бібліотек потребує модернізації матеріально-технічного забезпечення, впровадження єдиних інформаційно-комунікаційних технологій, посилення організаційно-методичної підтримки, зміцнення кадрового складу. Сьогодні пріоритетними напрямками є інтеграція наукових бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України.

Розроблена інноваційна модель ефективної взаємодії бібліотечної мережі НАН України на мегарівні передбачає міжбібліотечну, міжвідомчу, міждержавну співпрацю, коли до роботи залучаються всі виконавці та використовуються спільні напрацювання, запозичений окремими бібліотеками позитивний досвід упроваджується у практику та об'єднує всі форми взаємодії академічних бібліотек. Оптимальними напрямками співпраці задля підвищення конкурентоспроможності та інноваційності є розбудова зведеного електронного каталогу на основі повної рекаталогізації фондів НБУВ, перехід бібліотек наукових установ НАН України до запозичувальної каталогізації, підготовка зведеного плану з оцифрування документів, створення інтегрованих ресурсів повнотекстових баз даних з єдиною точкою доступу, запровадження системи дистанційного обслуговування науковців через сервісну послугу електронної доставки документів та читацьких кабінетів. Діяльність бібліотеки, організованої на уніфікованій нормативно-методичній базі забезпечення технологічних процесів, підвищує якість бібліотечно-інформаційних ресурсів і послуг, створює гармонійний комунікаційний простір для бібліотечної співпраці на всіх рівнях.

Перспективною формою обслуговування користувачів бібліотек НАН України на макрорівні є запровадження єдиного електронного читацького квитка.

Сформована інноваційна модель на базі науково-організаційної діяльності НБУВ із забезпечення взаємодії у подальшому дасть можливість згенерувати нові соціальні зв'язки та відносини в інформаційному середовищі, впровадити систему ефективної співпраці бібліотечної мережі НАН України в умовах формування цілісного наукового інформаційного простору України та входження його у світовий.

Перспективним напрямом подальшої інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотечної мережі Національної академії наук України в системі наукових комунікацій є участь у розбудові української електронної дослідницької

інфраструктури на засадах науково-інноваційної модернізації техніко-технологічного потенціалу. Зокрема, це такі національні проекти доступу до джерел наукової інформації, як реферативна база даних «Україніка наукова», електронна бібліотека фахових періодичних видань «Наукова періодика України», електронна бібліотека «Україніка» та інформаційний портал «Наука України: доступ до знань».

Активізація співробітництва бібліотек у напрямі входження у європейський та світовий науковий інформаційний простір передбачає узгодження всіх ключових параметрів науково-організаційного забезпечення з міжнародними стандартами, зокрема у бібліотечно-інформаційній сфері.

Науково-організаційне забезпечення ефективної взаємодії бібліотечної мережі НАН України потребує удосконалення системи управління, що дасть змогу на високому професійному рівні здійснювати моніторинг стратегічних ініціатив, прийняття єдиних технологічних рішень, прискорить упровадження інновацій, підвищить конкурентоспроможність та інноваційність бібліотечної справи України загалом. Дослідження підтвердило необхідність актуалізації завдань співпраці бібліотек мережі у «Концепції бібліотечно-інформаційного розвитку НАН України» та «Програмі інформатизації НАН України», на яких у подальшому базуватиметься єдина стратегія відомчої взаємодії та кожної окремої бібліотеки. Потребує оптимізації діяльність Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, зокрема, приведення у відповідність до сучасних вимог положення про Інформаційно-бібліотечну раду НАН України та типового положення про Інформаційно-бібліотечну раду наукової установи НАН України.

Важливими факторами успішної взаємодії бібліотек є колегіальне вироблення цілей і механізмів співпраці, запровадження організаційно-технологічного супроводу виробничих процесів, упровадження електронної форми звітності на базі єдиного програмного забезпечення. Є необхідність удосконалення наявної системи підвищення кваліфікації та навчання з подальшою орієнтацією на професіоналізацію кадрів, що передбачає запровадження механізмів безперервної та відкритої освіти для працівників бібліотек та підвищення кваліфікації фахівців, зокрема, з опанування новітніх інформаційних технологій.

Багатофункціональність взаємодії бібліотечної мережі НАН України передбачає оптимальне поєднання функціональних можливостей усіх академічних бібліотек на одній платформі НБУВ, що значно скоротить фінансові та матеріально-технічні витрати, призведе до підвищення якості бібліотечних продуктів і послуг із забезпечення своєчасною, повною та достовірною інформацією, активізує залучення бібліотечних фахівців, пришвидшить час обслуговування та розширить категорії користувачів (як індивідуальних, так і колективних).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.). Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 411 с.
2. Адизес И. К. Почему необходимо взаимное доверие и уважение. URL: https://adizes.me/posts/pochemu-neobkhodimo-vzaimnoe-doverie-i-uvazhenie/?sphrase_id=766385
3. Акимова О. А., Слипецкий Д. Я., Веселовская Л. В. Опыт создания электронного репозитария Института биологии южных морей НАН Украины. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2012. Вып. 10. С. 213–222.
4. Аль Тавалбех Серхан Ахмед. Міжнародна співпраця бібліотек на базі комп'ютерних технологій: сучасний стан та перспективи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2002. 17 с.
5. Антонов В. М., Нестеренко В. Г., Антонова-Рафі Ю. В. Гібридні акмеологічні бібліотеки в Україні (інноваційні технології та застосування) : монографія. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2013. 207 с.
6. Антонов Н. С. Інтеграційна функція навчання : монографія. Київ : Освіта, 1989. 304 с.
7. Артемов Ю. І. Концептуальна модель бібліотеки суспільства знань. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського*. Київ, 2010. Вип. 2. С. 66–71.
8. Бакулін К. Д. Міжнародний книгообмін і комплектування академічних бібліотек зарубіжною науковою літературою. *50 років Центральної наукової бібліотеки АН УРСР*. Київ, 1974. С. 69–76.
9. Бакуменко Л. Г. Репозитарії бібліотек вищих навчальних закладів України: принципи організації корпоративної взаємодії : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2013. 20 с.
10. Баньковська І. Організація бібліотечних консорціумів (із досвіду роботи зарубіжних бібліотек). *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 45. С. 47–60.
11. Баркова О. В. Сетевая технология кооперативного наполнения базы данных «Рефераты научных изданий Украины». *Науково-технічні бібліотеки в єдиному інформаційному просторі України: міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 13–16 черв. 2000 р.). Київ, 2000. С. 130–136.
12. Баркова О. Електронна бібліотека як перспективний засіб організації доставки документів та обслуговування по МБА. *Бібліотечний вісник*. 2002. № 1. С. 47–54.
13. Баркова О. Модельний підхід у дослідженні технологічного забезпечення електронної бібліотеки. URL: <http://res.in.ua/modelenij-pidhid-u-doslidjenni-tehnologichnogo-zabezpechennya.html>

14. Бачинська Н. А. Навчально-методичний комплекс для освітньої підготовки зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: базові засади формування. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Від управління ресурсами – до управління знаннями* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 5–7 жовт. 2021 р.). Київ, 2021. С. 15–18.
15. Башун О. В. Глобальна бібліотечна кооперація: історія та сучасність. *Бібліотечний форум України*. 2003. № 2. С. 29–30.
16. Башун О. В. Соціальне партнерство бібліотек. URL: <https://www.slideshare.net/olenabashun/ss-9221588>
17. Бережна К. С. Використання хмарних технологій у бібліотеках України. *Модель бібліотеки XXI століття*. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 15 черв. 2018 р.) / Нац. юридичний ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка. Харків, 2018. URL: <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/paper/viewFile/14710/7523>
18. Березівська Л. Д., Кравченко С. М., Страйгородська Л. І. «Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки» як основа розбудови інноваційної моделі наукової бібліотеки. *Модель бібліотеки XXI століття* : Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 15 черв. 2018 р.) / Нац. юридичний ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка. Харків, 2018. URL: <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/paper/viewFile/14667/7511>
19. Берладин Г. В. Кооперація зусиль в роботі бібліотек. Досвід роботи. *Медичні бібліотеки України на шляху до суспільства знань* : матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 15–17 трав. 2007 р.). Київ, 2007. С. 20–27.
20. Берлинская М. И. Методика распределения валютных ассигнований для приобретения зарубежных изданий. *Типовые документы, регламентирующие деятельность библиотек Академии наук СССР и академий наук союзных республик*. Москва, 1985. С. 10–15.
21. Библиотеки Академии наук УССР : справочник / сост: Т. А. Игнатович, Т. А. Лоосъ ; отв. ред. С. К. Гутянский ; АН УССР, Центр. науч. б-ка. Изд. 2-е, перераб и доп. Киев : Наук. думка, 1981. 158 с.
22. Бібліотека. Наука. Комунікація: 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 лист. 2018 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2018. 824 с.
23. Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2019 р.). У 2-х т. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2019. Т. 1. 396 с. ; Т. 2. 396 с.
24. Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ,

3–5 жовт. 2023 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. ред. О. М. Василенко ; відп. секр. М. В. Іванова. Київ, 2023. 1036 с.

25. Бібліотека. Наука. Комунікація. Від управління ресурсами – до управління знаннями : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 5–7 жовт. 2021. р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН ; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2021. 806 с.

26. Бібліотека. Наука. Комунікація: Інноваційні трансформації ресурсів і послуг : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. за вип. О. М. Василенко. Київ, 2022. 588 с.

27. Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН ; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. 734 с.

28. Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2017 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2017. 640 с.

29. Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2016 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2016. 640 с.

30. Бібліотека Академії Наук УРСР : довідник / АН УРСР ; упоряд. Я. Н. Прайсман ; відп. ред. Ю. О. Меженко. Київ : Вид-во Акад. наук УРСР, 1946. 46 с.

31. Бібліотеки Академії наук УРСР : довідник / Акад. наук УРСР, Центр. наук. б-ка ; склали: Т. А. Ігнатович, Т. А. Лоось ; відп. ред. В. О. Резнікова. Київ : Наук. думка, 1971. 160 с.

32. Бібліотеки наукових установ Національної академії наук України : довідник / О. С. Онищенко та ін.; НАН України, Інформ.-бібл. рада НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 312 с.

33. Бібліотеки Національної академії наук України : довідник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад.: А. А. Свобода, Н. І. Смаглова, Г. І. Солоїденко [та ін.] ; пер. англ. Т. І. Арсеєнко ; наук. ред. О. С. Онищенко. Київ : Друк. НБУВ, 1996. 110 с.

34. Бібліотеки України загальнодержавного значення: історія і сучасність : зб. статей / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2007. 253 с.

35. Бібліотеки Української РСР : довідник / уклад.: В. С. Дідур, Л. Л. Марченко, З. А. Печенізька, І. В. Шажко. Харків : Ред.-вид. відділ Кн. палати УРСР, 1969. 186 с.

36. Бібліотеки Української РСР : довідник / уклад.: В. С. Бабич, В. Д. Матвійчук, З. А. Печенізька, І. В. Шажко. 2-е вид., перероб. і доп. Харків : Кн. палати УРСР, 1974. 158 с.

37. Бібліотеки УРСР (обласні, наукові і спеціальні) : довідник / склали: Г. М. Плеський, Я. Н. Прайсман ; відп. ред. П. Т. Городній ; Акад. наук УРСР, Б-ка АН УРСР. Київ : Вид-во Акад. наук УРСР, 1948. 179 с.

38. Бібліотечна Україна : довідник / редкол.: А. П. Корнієнко (відп. ред.), О. К. Александрова, В. С. Бабич [та ін.] ; уклад.: О. Ф. Артемюк, Т. М. Слепцова. Київ : Абрис, 1996. 384 с.

39. Біла Г. Професійна освіта бібліотекарів в Америці. *Бібліотечний журнал*. 1925. № 6–7. С. 34–39.

40. Білик О., Гудімова Н. Роздуми щодо оцінювання якості роботи бібліотеки. *Бібліотечна планета*. 2011. № 4. С. 28–32.

41. Бірюкова Т. Л. Бібліотека в системі документних комунікацій: функціональний аспект : автореф. дис... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 16 с.

42. Бойчук Н. А. Взаємодія – ключовий чинник якісної підготовки фахівців спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа». *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. С. 9–12.

43. Бойчук Н. А. Підготовка студентів за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: реалії сьогодення. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–24 черв. 2022 р.) / упоряд. З. М. Свєрдлик, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 251–254.

44. Бондаренко В. І. Дистантне інтернет-обслуговування користувачів сучасної бібліотеки (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 19 с.

45. Боряк Г. До питання про стан і перспективи розвитку мережевих інформаційних ресурсів соціогуманітарних наук. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Електронні інформаційні ресурси* : зб. наук. праць. Київ : НАН України, Ін-т історії України, 2013. С. 9–26.

46. Букшина Т. Ф. Відображення галузевої науково-реферативної інформації в РЖ «Джерело»: кооперативна взаємодія освітянських бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 12. С. 11–15.

47. Букшина Т. Ф. Періодичні і продовжувані видання з питань педагогіки, психології й освіти педагогічних і класичних університетів України: стан кооперативного реферування. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2011/133.pdf
48. Васильченко М. П. Взаємодія бібліотек у рамках створення єдиної інформаційно-бібліотечної системи «Бібліотека – XXI». *Бібліотечний форум України*. 2012. № 1. С. 8–9.
49. Васильченко Н. П. Координація як етап взаємодії бібліотек. *Бібліотечний форум України*. 2010. № 1. С. 15–16.
50. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
51. Взаємодія : Translate to English. Synonyms. URL: <http://surl.li/osproo>
52. Взаимодействие библиотек и подразделений научно-технической информации Академии наук СССР и Академий наук союзных республик в информационном обеспечении научно-исследовательской работы: аналит. справка и рекомендации по итогам изучения / Библ. совет по естеств. наукам при Президиуме АН СССР, Б-ка по естеств. наукам АН СССР, БАН СССР, ЦНБ УССР; А. Г. Захаров (рук.), А. М. Маслов, В. А. Врубель, Ф. З. Шимченко, Г. А. Рытова. Москва ; Киев, 1986. 25 с.
53. Вилегжаніна Т. І. Публічні бібліотеки України на зламі століть : вибр. ст. / Нац. парлам. б-ка України ; упоряд. С. Басенко, З. Савіна ; відп. ред. З. Савіна. Київ, 2015. 272 с.
54. Вилегжаніна Т. Кооперація як засіб успішного функціонування бібліотек в інформаційному середовищі. *Бібліотечна планета*. 2013. № 4. С. 4–7.
55. Витяг з протоколу № 40 засідання Президії Всеукраїнської Академії наук від 22 жовтня 1929 року. *Вісті ВУАН*. 1929. № 9–10. С. 13–16.
56. Воскобойнікова-Гузєва Е. В. Модернизационные модели развития библиотек. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2012. Вып. 10. С. 103–115.
57. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Бібліотечно-інформаційна сфера України в контексті соціальних трансформацій кінця ХХ ст. – 10-х років ХХІ ст.: концепції стратегічного розвитку, динаміка змін, перспективи: автореф. дис ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 36 с.
58. Воскобойнікова-Гузєва О. Модернізаційна стратегія розвитку вітчизняної бібліотечно-інформаційної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2012. № 5. С. 8–19.
59. Воскобойнікова-Гузєва О. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 4. С. 3–8.
60. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Г. І. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.

61. Вылегжанина Т. И. Украинские библиотеки: участие в проекте БАЕ «Купола Содружества». *Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии*. 2013. № 1. С. 25–28.
62. Гавриш Н. Б. Формування корпоративних бібліотечно-інформаційних ресурсів як складової інформаційної інфраструктури фармацевтичної галузі України: автореф. дис ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2012. 20 с.
63. Гарагуля С. Бібліотека та веб 2.0: зміна фахової парадигми. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2012. Вип. 34. С. 91–94.
64. Гарагуля С. Моделі інтеграції електронних джерел наукової інформації у бібліотеках. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 6. С. 18–20.
65. Горова С. В. Періодичні електронні видання в системі бібліотечних інформаційних ресурсів (на базі аналізу інтернет-видань кінця ХХ – початку ХХІ ст.) : автореф. дис... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 19 с.
66. Горвий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2010. 360 с.
67. Греськів О. О. Законодавче та нормативно-правове забезпечення досліджень ретроспективних бібліотечних фондів в Україні: актуалізація в частині формування Державного реєстру національного культурного надбання. *Бібліотеки, архіви, музеї: інтеграція до світового наукового та історико-культурного простору* : матеріали ХІХ міжнар. наук.-практ. конф. «Короленківські читання 2016» (Харків, 12 жовт. 2016 р.). У 2-х ч. Ч. 2. С. 107–124.
68. Грозовська О. О. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні : дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / Київський держ. ун-т культури і мистецтв, Харківський держ. ін-т культури. Київ, 1997. 188 с.
69. Давидова І. О. Бібліотека як комунікаційна система. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2014. С. 3–5.
70. Давидова І. О. Інноваційний розвиток бібліотек як складової системи соціальних комунікацій суспільства. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матер. VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–27 трав. 2010 р.). Київ, 2010. С. 16–17.
71. Давидова І. О. Технології проектної діяльності – шлях до сталого розвитку бібліотек. *Модель бібліотеки ХХІ століття* : Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 15 черв. 2018 р.) / Нац. юридичний ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка. Харків, 2018. URL: <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/index>

72. Давидова І. О. Управління системними трансформаціями бібліотек: до питання наукової організації управління. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. Вип. 45. С. 78–84.
73. Дзюба Н. Й., Красножон В. М. Корпоративна взаємодія бібліотек України для дітей з аналітичного розпису періодичних видань. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матеріалів VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–27 трав. 2010 р.). Київ, 2010. С. 41–43.
74. Діжур Т. А. Корпоративне створення бібліографічної бази даних як критерій відповідальності перед користувачем і суспільством. *Медичні бібліотеки як соціальні інформаційні бази медичної науки та охорони здоров'я* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 14–16 трав. 2008 р.). Київ, 2008. С. 92–96.
75. Добко Т. В. Довідково-бібліографічна діяльність бібліотек НАН України: трансформація змісту, форм і методів під впливом зміни інформаційно-комунікаційного середовища (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 33 с.
76. Добко Т. В., Чиж М. А., Василенко О. М. Бібліографічна довідка в системі довідково-бібліографічного обслуговування : практич. посіб. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2004. 91 с.
77. Добко Т. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2013. 376 с.
78. Довгострокова стратегія розвитку культури в Україні до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.02.2016 р. № 119-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80#Text>
79. Додонов О. Г., Нестеренко О. В., Бойченко А. В. Методологія створення національного реєстру електронних інформаційних ресурсів. *Реєстрація, зберігання і обробка даних*. 2005. Т. 7. № 3. С. 88–97.
80. Дубовий В., Безмощук А. Вища школа і бібліотека: встановлення корпоративних відносин. *Бібліотечна планета*. 2006. № 2. С. 26–27.
81. Дубровіна Л. А. Методологічні засади історичних досліджень у бібліотекознавстві та документознавстві: базові принципи і поняття. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2005. № 1. С. 22–29.
82. Дубровіна Л. А., Малолетова Н. І. Бібліотеки Києва в період німецької окупації (1941–1943). *Бібліотечний вісник*. 2001. № 3. С. 2–18.
83. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Бібліотечна справа в Україні в XX столітті / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. Київ, 2009. 530 с.

84. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Наук. думка, 1998. 337 с.
85. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1941–1964 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Наук. думка, 2003. 357с. (Проект «Наукова книга»).
86. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1965–1991 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2008. 373с.
87. Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 1. С. 3–10.
88. Дурєєва Т. А. Адаптація комунікаційних технологій до бібліотечної діяльності в умовах інформаційного суспільства : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2009. 20 с.
89. Електронна бібліотека «Культура України». *Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого* : вебсайт. URL: <http://elib.nplu.org>
90. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства : монографія / О. С. Онищенко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2011. 248 с.
91. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки : Послання Президента України до Верховної Ради України від 30.04.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02#Text>
92. Жукова В. П. Перспективи кооперації бібліотек у формуванні національного розподіленого інформаційного ресурсу. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2013. С. 17–20.
93. Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР. 1946–1947.
94. З виступу президента НАН України, академіка НАН України Б. Є. Патона на засіданні Президії НАН України при обговоренні питання «Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи». *Бібліотечний вісник*. 2003. № 5. С. 8.
95. Зайченко Н. Я. Реферативні ресурси – інформаційний продукт сучасної наукової бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2005. № 1. С. 28–35.
96. Зайченко Н. Я., Баркова О. В. Моделі кооперативної співпраці зі створення національних реферативних ресурсів. *Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ* : Міжнар. наук. конф. (Київ,

12–14 жовт. 2004 р.). Київ, 2004. URL: http://www.nbuv.gov.ua/new/04_kiev/zaich_bar.html

97. Зайченко Н. Я., Баркова О. В. Організація кооперативної співпраці у процесі формування наукової електронної бібліотеки. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 трав. 2005 р.). Ч. 1. Київ, 2005. С. 142–144.

98. Затока Л. П. Сучасні технології та нові матеріали для консервації фондів. *Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України в 2010 році* : інформац.-аналіт. огляд. Київ, 2011. Вип. 16. С. 61–69.

99. Зведений профіль та положення про централізоване комплектування фондів бібліотек системи Національної академії наук України іноземною літературою / НАН України, Центральна наук. б-ка ім. В. І. Вернадського. Київ, 1994. 94 с.

100. Звіт про бібліотечно-інформаційну діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 2022 рік / НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2023. 148 с.

101. Звіт про діяльність Національної академії наук України у 2015 році / НАН України. Київ : Академперіодика, 2016. 556 с.

102. Звіт про роботу колективу Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника у 2022 році / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2022. 131 с.

103. Здановська В. Інформаційно-бібліотечний складник сайтів науково-дослідних установ НАН України. *Бібліотечний вісник*. 2010. № 3. С. 3–7.

104. Зинкявичене Ю. Совместный проект архивов, библиотек и музеев Литвы. URL: www.epaveldas.lt

105. Изучение эффективности использования иностранных журналов в библиотеках НИУ АН УССР : научный отчет / АН УССР, ЦНБ, Научно-методический отдел. Киев, 1979. 94 с.

106. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : слов.-справ. Харьков : КП «Городская типография», 2009. 392 с.

107. Информатизация : понятийный словарь терминов и аббревиатур / Под ред. Л. С. Винарика, М. И. Крулькевича. Донецк : ИЭП НАН Украины, 2006. 208 с.

108. Іваненко С. Бібліотеці Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України – 85. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 6. С. 47–50.

109. Іваненко С. Виставкова робота бібліотеки Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона Національної академії наук України у 2021 р. *Бібліотечний вісник*. 2022. № 3. С. 88–91.

110. Іваненко С. Діамара Степанівна Пшеничникова – ключова постать у становленні бібліотеки Інституту електрозварювання. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2021. Вип. 62. С. 384–395.

111. Іваненко С. Наукометрія як перспективний напрям діяльності науково-технічної бібліотеки Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона

Національної академії наук України. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : Міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених (Харків, 20–21 квіт. 2023 р.). У 2 ч. / Харківська держ. акад. культури ; За ред. Н. Рябухи та ін., відп. за вип. О. О. Косачова. Харків : ХДАК, 2023. Ч. 2. С. 173–174.

112. Іваненко С. Особливості роботи бібліотеки Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона Національної академії наук України в умовах воєнного стану. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2023. № 1. С. 9–12.

113. Іваненко С. Участь науково-технічної бібліотеки Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона в наукометричних дослідженнях. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 4. С. 35–39.

114. Ігнатова Т. А. Подвижницьке служіння науці. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 1–2. С. 71–72.

115. Ільганаєва В. Корпоративний рух в Україні: стан та перспективи розвитку. *Бібліотечний форум України*. 2006. № 2. С. 13–15.

116. Іноземні видання, одержані Бібліотекою та інститутами Академії наук УРСР. Список 1: іноземна періодика за 1945 р. / АН УРСР, Б-ка Академії наук УРСР ; склад. А. В. Антонович, ред. А. Й. Ряппо, відп. ред. Ю. О. Меженко. Київ, 1946. 39 с.

117. Інструкція з організації обмінного фонду бібліотеки науково-дослідної установи НАН України. *Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної Академії наук України* : зб. док. і матеріалів / уклад. Н. І. Смаглова, Г. І. Солоїденко. Київ : НБУВ, 2000. Вип. 3. С. 50–57.

118. Інструкція про організацію та порядок обміну, перерозподілу і розповсюдження документів серед бібліотек України через систему обмінних фондів : затв. наказом М-ва культури і мистецтв України від 23.03.2005 р. № 152. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0347-05>

119. Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій : монографія / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 232 с.

120. Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія і розвиток : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 184 с.

121. Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія і розвиток : наук. доповідь. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/naukovidopovidi/1.pdf>

122. Інформаційно-бібліотечна рада Національної академії наук України: історія діяльності, документи і матеріали / НАН України, Інформ.-біблі. рада НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; авт.-упоряд.: А. А. Свобода, Г. І. Солоїденко, Т. Л. Кулаковська, відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2013. 142 с.

123. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / Василенко О. М., Добко Т. В., Зайченко Н. Я. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. 410 с.

124. Інформація про НРАТ. *Національний репозитарій академічних текстів* : вебпортал. URL:<http://nrat.ukrintei.ua/pro-nacjonalnyj-repozytarij/informacziya-pro-nrat/>

125. Ісаєнко О. Інноваційні бібліотечні технології інформаційного обслуговування : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 158 с.

126. Ісаєнко О. О. Розвиток інноваційних бібліотечних технологій інформаційного обслуговування в Україні (1980–2007 рр.) : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 20 с.

127. Історія Академії наук України. 1918–1923 : док. і матеріали / АН України, Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства, Ін-т рукопису ; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 1993. 575 с.

128. Історія Національної академії наук України (1929–1933) : док. і матеріали / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; відп. ред. П. С. Сохань. Київ, 1998. 542 с. (Джерела з історії науки в Україні).

129. Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст. – 1941 р.) : матеріали до біобібліографічного словника / авт.-уклад. Л. В. Гарбар ; редкол.: Г. В. Боряк, Л. А. Дубровіна (голова), В. І. Попик [та ін] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2017. 616 с.

130. Каптерев А. И. Библиотечная деятельность и информационное пространство. Киев, 1991. 50 с.

131. Капустянська Н. Збереження фондів як пріоритетний напрям у діяльності бібліотек в умовах воєнного стану. *Бібліотечний вісник*. 2024. № 1. С. 82–84.

132. Капустянська Н. Інформаційно-бібліотечна робота у період війни та повоєнного відновлення: виклики і відповіді. *Бібліотечний вісник*. 2023. № 3. С. 97–100.

133. Каращук О. Бібліотека в сучасному інформаційному просторі. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2016. Вип. 43. С. 596–610.

134. Карпова Л. П., Попроцька В. Г. Перша наукова сесія Інституту бібліотекознавства. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 1–2. С. 69–71.

135. Категорія. *Офіційний сайт української мови* : вебсайт. URL: https://ukrainskamova.com/publ/slovnik_sinonimiv/k/kategorija/33-1-0-7769

136. Керзюк О. Партнерська співпраця Британської бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 22–25.

137. Кириленко С. Е., Зайченко Н. Я. Перспективи розвитку українського реферативного журналу «Джерело». *Науково-технічна інформація*. 2016. № 1. С. 8–13.
138. Кияниця Є. О. Зв'язки бібліотек з громадськістю в соціокультурному просторі регіону : монографія. Київ : Ліра-К, 2018. 180 с.
139. Клименко О. З. Аспектуалізація нормативно-правової бази діяльності наукових бібліотек у проблемному полі вітчизняної фахової періодики. *Бібліотеки, архіви, музеї як центри освіти та саморозвитку особистості* : XXI всеукр. наук.-практ. конф. «Короленківські читання 2018» (Харків, 24 жовт. 2018 р.). У 2-х ч. / Харківська держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харківська держ. акад. культури, Харківське обл. від-ня (філія) ВГО УБА ; [редкол.: В. Д. Ракитянська (голова) та ін.]. Харків, 2019. Ч. 1. С. 167–173.
140. Клименко О. З. Базові засади імплементації міжнародних нормативних документів у діяльність наукових бібліотек України. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 48. С. 184–201.
141. Клименко О. З. Імплементація міжнародних стандартів у нормативно-методичну базу діяльності наукових бібліотек України. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 55–58.
142. Клименко О. З. Інтеграція українських бібліотек – важлива складова інформаційно-комунікаційної діяльності. *Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2016 р.). Київ, 2016. С. 38–42.
143. Клименко О. З. Корпоративна взаємодія наукових бібліотек в умовах формування суспільства знань: базові засади. *Інформаційний простір бібліотеки* : тези VII міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18–19 трав. 2017 р.). Львів : Вид-во «Львівська політехніка», 2017. С. 23–25.
144. Клименко О. З. Наукова бібліотека у цифрову епоху: традиції та інновації. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 6. С. 40–44.
145. Клименко О. З. Різновиди співпраці українських бібліотек в інформаційному суспільстві. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2016. Вип. 44. С. 7–19.
146. Клименко О. З. Синонімія – визначальна ознака багатства української мови (на прикладі поняття «співпраця»). *Освіта, мова та культура у процесі глобальних трансформацій* : міжвузівський круглий стіл (Київ, 01 квіт. 2016 р.) : зб. матеріалів. Київ : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2016. С. 20–23.
147. Клименко О. З. Співпраця українських бібліотек в інформаційному суспільстві (до питання інновацій). *Роль бібліотеки у створенні когнітивного ресурсу суспільства знань: технології, освіта, наука* : наук.-практ. конф.-брейнстормінг (Харків, 27 квіт. 2016 р.). / Наук. б-ка Харківського держ. ун-ту харчових технологій. URL: <http://lib-hduht.kh.ua/Info/Klimenko.pdf>

148. Клименко О. З. Стратегічні проекти розвитку наукових бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 6. С. 40–44.
149. Клименко О. З., Дем'янюк Л. М. Наукові бібліотеки: основні напрями інтеграції з закладами освіти, науки та культури. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 6. С. 30–33.
150. Клименко О., Сокур Е. Основные направления взаимодействия Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского с библиотеками сети Национальной академии наук Украины. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев. 2020. Вып. 18. С. 90–109.
151. Клименко О., Сокур Е. Проектная деятельность национальных библиотек Украины в эпоху цифровизации. *Научные труды. Институт Рукописей имени Мухаммада Фюзули = Elmi əsərlər*. 2020. № 2. С. 69–74.
152. Клименко О., Сокур Е. Цифровые проекты Национальной библиотекой Украины имени В. И. Вернадского в информационном пространстве. *Инфолиб: Информационно-библиотечный вестник*. 2020. № 3. С. 10–15.
153. Клименко О., Сокур О. Бібліотеки НАН України в системі наукових комунікацій. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Третьої міжнар. наук. конф. (Київ, 14–16 трав. 2020 р.) / упоряд. Л. Ф. Грінберг, М. М. Цілина. Київ : Ліра-К, 2020. С. 23–25.
154. Клименко О., Сокур О. Бібліотеки наукових установ НАН України в електронному середовищі. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. / М-во освіти і науки України; Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 199–201.
155. Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: становлення (1918–1940 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 3. С. 47–48.
156. Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: втрати (1941–1945 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 4. С. 50–52.
157. Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: відбудова (1946–1969 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 1. С. 38–40.
158. Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: розбудова (1970–1990 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 2. С. 32–33.
159. Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: автоматизація (1991–2010 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 3. С. 51–53.
160. Клименко О., Сокур О. Бібліотечна мережа Національної академії наук України: переорієнтація діяльності (2011–2021 рр.). *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 4. С. 41–45.

161. Клименко О., Сокур О. Бібліотечні проекти – інтегральний елемент системи бібліотечного маркетингу. *Бібліотеки, архіви, музеї: історичний досвід та актуальні тенденції розвитку* : матеріали XXIII Всеукр. (з між-нар. участю) дистанційн. наук.-практ. конф., присвяч. 190-річчю від часу заснування ХДНБ ім. В. Г. Короленка «Короленківські читання 2020» (Харків, 22–23 жовт. 2020 р.) / Харківська держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харківська держ. акад. культури, Харківське обл. від-ня (філія) ВГО УБА ; [редкол.: В. Д. Ракитянська (голова) та ін.]. Харків, 2021. С. 157–161.

162. Клименко О., Сокур О. Бібліотечні проекти національного наукового бібліотечно-інформаційного комплексу. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2021. Вип. 61. С. 272–287.

163. Клименко О., Сокур О. Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах інформаційного суспільства: базові засади взаємодії. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів П'ятої між-нар. наук. конф. (Київ, 23–24 черв. 2022 р.) / упоряд. З. М. Сverdлик, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 61–63.

164. Клименко О., Сокур О. Взаємодія – категорія динамічних змін у сучасній бібліотечній науці і практиці України. *Бібліотечний Меркурій*. 2021. Вип. 2. С. 107–117.

165. Клименко О., Сокур О. Взаємодія бібліотек Національної академії наук України з вітчизняними вищими навчальними закладами. *Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновацій* : наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 15–19 черв. 2020 р.) / Наук. б-ка Ужгородського нац. ун-ту. URL: <http://surl.li/oszzm>

166. Клименко О., Сокур О. Взаємодія бібліотек: теоретико-методологічне обґрунтування терміна. *Участь бібліотек у збереженні культурної спадщини та відновленні історичної пам'яті народу* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 листоп. 2019 р.) / М-во культури, молоді та спорту України, Нац. іст. б-ка України, Нац. спілка краєзнавців України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; заг. ред. О. П. Реєнт ; ред. кол.: А. В. Скорохватова, С. І. Смілянець, О. В. Михайлова, Т. В. Новальська, В. П. Кисельова ; ред. Т. С. Кудласевич. Київ, 2019. С. 137–142.

167. Клименко О., Сокур О. Взаємодія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського із закладами освіти, науковими установами, бібліотеками, професійними організаціями: зміст, тенденції і перспективи. *Бібліотечний вісник*. 2022. № 1. С. 41–53.

168. Клименко О., Сокур О. Взаємодія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з вітчизняними вищими навчальними закладами. *Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновацій* : наук.-практ. Інтернет-конф. (Ужгород, 15–19 черв. 2020 р.) / Наук. б-ка Ужгородського нац. ун-ту. URL: <http://surl.li/otaba>

169. Клименко О., Сокур О. Взаємодія у діяльності бібліотек як базовий чинник прогресу української науки. *Медичні бібліотек України: досвід, традиції, інновації* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20–21 трав. 2020 р.) / Нац. наук. мед. б-ка України, Наук. б-ка Харківського нац. мед. ун-ту, Секція працівників мед. б-к УБА, Наук. б-ка фармацевтичного ун-ту. Київ, Харків, 2020. С. 126–131.

170. Клименко О., Сокур О. Діяльність мережі бібліотек Національної академії наук України: формування та промоція історії української науки. *Бібліотеки, архіви, музеї: конвергентна цифрова комунікація, крос-медійність, клієнтоорієнтованість* : матеріали та тези доп. і повідом. XXII Всеукр. (з міжнар. участю) наук.-практ. конф. «Короленківські читання 2019» (Харків, 24–25 жовт. 2019 р.) / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня (філія) ВГО Укр. бібл. асоц. ; [ред. кол.: В. Д. Ракитянська (голова) та ін.]. Харків, 2020. С. 254–261.

171. Клименко О., Сокур О. Інтеграція фондів бібліотек наукових установ НАН України в електронне середовище. *Інформаційні технології в культурі мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. / Мін-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т культури і мистецтв, Київ : Вид. центр КНУКіМ., 2021. С. 246–248.

172. Клименко О., Сокур О. Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотечної мережі Національної академії наук України в умовах воєнного стану. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : матеріали Міжнар. наук.-теор. конф. молод. учених (Харків, 20–21 квіт. 2023 р.). У 2 ч. Ч. 2 / Харківська держ. акад. культури ; за ред. Н. Рябухи та ін. ; відп. за вип. О. О. Косачова. Харків : ХДАК, 2023. С. 142–143.

173. Клименко О., Сокур О. Кодифікація вивчення бібліотеки як об'єкта бібліотекознавства в системі наукових комунікацій. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2020. Вип. 60. С. 49–61.

174. Клименко О., Сокур О. Міжнародне співробітництво бібліотек – важливий складник стратегічних комунікацій. *Бібліотечний Меркурій*. 2020. Вип. 2. С. 125–137.

175. Клименко О., Сокур О. Наукові заходи Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у 2021 р. *Бібліотечний вісник*. 2022. № 3. С. 83–87.

176. Клименко О., Сокур О. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – методичний центр для мережі бібліотек Національної академії наук України. *Тенденції розвитку медичних бібліотек України і виклики сучасного інформаційного суспільства* : матеріали XX ювілейної міжнар. наук.-практ. конф., (Ужгород, 19–20 трав. 2021 р.) / Ред. кол.: Т. А. Остапенко, Н. М. Бортнік, О. М. Кірішева, С. М. Науменко ; Нац. наук. мед. б-ка України, Наук. б-ка Ужгородського нац. ун-ту. Київ, 2021. С. 66–67.

177. Клименко О., Сокур О. Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 10–15.

178. Клименко О., Сокур О. Нормативно-методична база діяльності бібліотек в Україні: джерела дослідження. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Вип. 58. С. 449–468.

179. Клименко О., Сокур О. Нормативно-правова база взаємодії бібліотек Національної академії наук України. Історія формування. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 4. С. 12–18.

180. Клименко О., Сокур О. Партнерство – ефективна форма консолідації та інтеграції інформаційних ресурсів бібліотек наукових установ Національної академії наук України. *University Library at a new stage of social communications development* : Тези V Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 8–9 жовт. 2020 р.) / Наук.-техн. б-ка Дніпровського нац. ун-ту залізничного транспорту. Дніпро, 2020. URL: http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library2020/paper/view/22166/11367

181. Клименко О., Сокур О. Підвищення кваліфікації бібліотекарів мережі наукових установ Національної академії наук України в умовах карантинних обмежень COVID-19. *Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: метаморфози навчального дизайну* : зб. матеріалів XI міжнар. наук.-практ. конф. / ВГО УБА ; редкол.: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузева, В. В. Загуменна, І. О. Шевченко, Я. Є. Сошинська, Я. О. Хіміч. Київ : УБА, 2021. С. 58–62. URL: https://issuu.com/ukrainian_library_association/docs/zbirnyk_ula_slavske_2021

182. Клименко О., Сокур О. Підвищення кваліфікації у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського: адвокація & промоція. *Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: орієнтири співтворення* : зб. матеріалів X міжнар. наук.-практ. конф. / ВГО УБА ; Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв ; редкол.: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузева, В. В. Загуменна, І. О. Шевченко, Я. Є. Сошинська. Київ : УБА, 2020. С. 43–46. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/news/2020/Zbirnyk_ULA_Slavske_2020_compressed.pdf

183. Клименко О., Сокур О. Пілотні проєкти Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: сутність і значення. *Topical aspects of modern science and practice* : I міжнар. наук. конф. (Франкфурт-на-Майні, Німеччина, 21–24 верес. 2020 р.). С. 61–65. URL: DOI: 10.46299/ISG.2020.II.I

184. Клименко О., Сокур О. Професійні вимоги до бібліотекарів мережі наукових бібліотек Національної академії наук України. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 квіт. 2022 р.). У 2-х ч. / М-во освіти і науки України; Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. Ч. 1. 139–141.

185. Клименко О., Сокур О. Розбудова системи підвищення кваліфікації бібліотекарів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського: від

традицій до інновацій. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2019. Вип. 11. С. 550–558.

186. Клименко О., Сокур О. Сіра література – конститутивна складова єдиного інформаційного простору. *Діяльність Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного у 2019 році*. Київ, 2020. С. 61–64.

187. Клименко О., Сокур О. Сучасна бібліотека у цифровому середовищі: досягнення і можливості. *Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. бібліотечної конф. (Одеса, 17 листоп. 2022 р.) / упоряд.: О. П. Спасскова, І. В. Панченко, О. А. Максим. Одеса : Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. С. 85–87.

188. Клименко О., Сокур О. Традиції взаємодії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: від Юрія Меженка до сьогодні. *Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: історія, джерела, статті* : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. (Львів, 26 лют. 2021 р.) / НАН України, Львівська нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаника. Львів, 2021. С. 27–32.

189. Клименко О., Сокур О., Шульга І. Еволюція наукових інформаційних ресурсів в системі наукових комунікацій. *Бібліотеки, архіви, музеї у структурі сучасного соціуму: стратегії цифрової модернізації* : матеріали XXIV Всеукр. наук.-практ. конф. «Короленківські читання 2021» (Харків, 21–22 жовт. 2021 р.) / Харківська держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харківська держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня (філія) ВГО УБА. Харків, 2022. URL: https://padlet.com/nmr_hdnb/pfdltqtnw2q0/wish/1829626392

190. Коваль Т. В., Кірданова О. Ю. Організація обмінного фонду бібліотеки НДУ НАН України. *Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України в 2014 році* : інформац.-аналіт. огляд. Київ, 2015. Вип. 20. С. 62–68.

191. Ковальчук Г., Муха Л. Програма ЮНЕСКО «Пам'ять світу»: діяльність бібліотек, архівів, музеїв зі збереження документального надбання. *Бібліотечний вісник*. 2007. № 2. С. 42–47.

192. Кожушко С. Взаємодія як філософське й психологічне поняття. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2013. № 4. С. 261–267.

193. Козак Б. С. Інтернет-ресурс для обмінних фондів бібліотек. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* : матеріали Міжнар наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2014. С. 450–452.

194. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи : монографія. Львів, 1999. 302 с.

195. Колесникова Т. Еволюція комунікаційних моделей діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 2. С. 17–24.
196. Колесникова Т. О. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2012. 22 с.
197. Комплектование и использование зарубежных журналов, приобретенных за валюту в библиотеках НИУ АН УССР в 1982 г. : аналит. обзор / АН УССР, Центр. науч. б-ка ; сост.: М. И. Берлинская, Б. В. Гохфельд, Т. М. Козак и др. Київ, 1983. 28 с.
198. Коновал Л. Функціонування національних цифрових бібліотечних проєктів у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка». *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 11–16.
199. Концептуальні положення розвитку Програми інформатизації НАН України на 2015–2019 роки : Постанова Президії НАН України від 25.02.2015 р. № 38. URL: <https://www.nas.gov.ua/legaltexts/Pages/regulation.aspx?ffn1=ActID&fft1=Eq&ffv1=P-150225-38>
200. Концепція розвитку цифрових компетентностей : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>
201. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
202. Копанєва В. О. Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 198 с.
203. Коржик Н. Професійні компетенції бібліотекаря XXI століття. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 6. С. 12–15.
204. Корнілова Є. Адресно-цільове інформування віддалених користувачів: практика та перспективи використання. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). У 2-х ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2015. Ч. 2. С. 28–31.
205. Корнілова Є. О. Корпоративні технології у наукових бібліотеках. *Бібліотечний вісник*. 2007. № 4. С. 7–12.
206. Корнілова Є. О., Корнілова Л. Є. Концептуальні засади формування корпоративних каталогів і картотек. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матер. VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–27 трав. 2010 р.). Київ, 2010. С. 36–37.
207. Костенко Л. Й. Реферативна база даних «Україніка наукова»: стан, перспективи використання. *Сучасний стан та перспективи наукового реферування* : матеріали Міжнар. семінару-практ., присвяч. 10-річчю видання РЖ «АПК України» (Київ, 29 трав. 2009 р.). Київ, 2009. С. 53–57.

208. Костенко Л. Й., Сорока М. Б. Бібліотека інформаційного суспільства. *Бібліотечний вісник*. 2002. № 3. С. 33–38.
209. Костирко Т. Концепти моделювання регіональної системи бібліотечно-інформаційних ресурсів вищих навчальних закладів. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 4. С. 17–19.
210. Костюк Н. Т. Об'єктивна зумовленість і діалектика інтеграції сучасного наукового знання. Київ : Вища школа, 1998. 327 с.
211. Коцере В. Я. Роль Латвийской академической библиотеки в расширении взаимоотношений между Латвией и Украиной. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2006. Вып. 4. С. 395–404.
212. Коцере В. Я. Сотрудничество Академической библиотеки Латвийского университета с научными библиотеками Украины. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2016. Вып. 13. С. 231–239.
213. Кочеткова А. Цифрові бібліотеки як ознака ХХІ століття. *Світогляд*. 2009. № 6. С. 68–73.
214. Красник У. О. Корпоративна діяльність бібліотек як складова формування інформаційного суспільства. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25 жовт. 2012 р.) / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2012. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16593/52-506-512.pdf>
215. Красовицький О. До питання реформ у бібліотечній галузі. *Бібліотечна планета*. 2015. № 4. С. 25–27.
216. Кузнецова М. М. Регіональні електронні ресурси: від корпоративного створення до використання у соціально-комунікаційному середовищі ОУНБ. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 8. С. 25–29.
217. Кулаковская Т. Л. Роль библиотек НИУ НАН Украины в информационной поддержке научных исследований. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2003. Вып. 2. С. 101–117.
218. Кулаковська Т. Бібліотечно-інформаційна система НАН України (20-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2006. 20 с.
219. Кулаковська Т. Л. Бібліотечно-інформаційна система НАН України: основні напрями науково-інформаційної діяльності. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. (Київ, 25–26 трав. 2004 р.). Київ, 2004. С. 78–81.
220. Кулаковська Т. Л. Бібліотечно-інформаційна складова наукової діяльності в соціокультурному просторі. *Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства* : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горвий, В. І. Попик та ін. Київ : НБУВ, 2012. С. 161–206.

221. Кулаковська Т. Л. Взаємодія бібліотек та інформаційних підрозділів в інформаційному забезпеченні потреб науки (методичний аспект). *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2001. Вип. 7. С. 152–160.
222. Кулаковська Т. Л., Солоіденко Г. І. Міжнародне співробітництво бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2006. № 6. С. 37–41.
223. Кулик Є. В. Інноваційні інтерактивні канали взаємодії бібліотек з юнацькою аудиторією як засіб модернізації бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва в Україні : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 18 с.
224. Кунанець Н., Липак Г., Пасічник В. Формування консолідованого інформаційного ресурсу «розумного міста»: бібліотечний аспект. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 2. С. 3–8.
225. Кучмій О. П. Міжкультурне співробітництво як чинник зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 20 с.
226. Липак Г. І. Формування консолідованих інформаційних ресурсів бібліотек, архівів та музеїв територіальних громад : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 22 с.
227. Лобановська І. Г. Співробітництво освітянських бібліотек України у формуванні інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу. URL: http://conference.nbuv.gov.ua/up/report_1409564587.doc
228. Лобузина Є. В. Информационный портал «Наука Украины: доступ к знаниям». *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев. 2017. Вып. 14. С. 35–46.
229. Лобузін І. В. Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекції : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. В. А. Широков. Київ, 2016. 216 с.
230. Лобузина К. В. Авторський профіль на порталі національної наукової бібліотеки як інструмент презентації здобутків вченого та наукової установи. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 289–293.
231. Лобузина К. В. Електронна наукова періодика відкритого доступу: семантичні веб-технології для бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 18–23.
232. Лобузина К. В. Корпоративна бібліотечна база знань : наук.-метод. посібник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 100 с.
233. Лобузина К. В. Створення інтегрованого бібліотечного простору: основні проблеми та шляхи вирішення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2012. № 2. С. 34–41.

234. Лобузін К. В. Сучасні підходи до інтеграції електронних бібліотечних інформаційних ресурсів. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 12. С. 24–28.

235. Лобузін К. В. Технології організації знаньних ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2012. 252 с.

236. Лобузін К. В. Фундаментальна електронна бібліотека «Україніка»: технологічна організація та основні принципи управління інформаційними ресурсами. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). У 2-х ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2015. Ч. 1. С. 18–23.

237. Лобузін К. В., Ключок А. Г. Електронний каталог НБУВ: проблеми адаптації до умов сучасного інформаційного середовища. *Бібліотечний вісник*. 2011. № 4. С. 3–10.

238. Лобузін К. Інтегрований меморіальний ресурс «Електронна бібліотека та архів В. І. Вернадського». URL: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2013/disk/113.pdf>

239. Мазуркевич А. Взаємодія бібліотек та музеїв України. *Бібліотечний форум України*. 2015. № 2. С. 53–56.

240. Макаренко Є. А. Європейські комунікації : монографія. Київ : Центр вільної преси, 2006. 536 с.

241. Макаренко Є. А. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах. *Міжнародні відносини. Сер. «Політичні науки»*. 2017. № 15. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3117

242. Малолетова Н. Й., Красій Р. Л. Международные книгообменные связи Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского (1918–2008 гг.). *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2009. Вып. 7. С. 328–346.

243. Малолетова Н. І., Красій Р. Л. Міжнародний книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2008. Започаткування. Становлення. Розвиток : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 144 с.

244. Малолетова Н. І., Красій Р. Л. Розвиток міжнародного книгообміну та його роль у централізованому комплектуванні іноземною літературою фондів бібліотек НАН України. *Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України*. 2009. Вип. 5. С. 84–91.

245. Малолетова Н. І., Красій Р. Л., Свобода А. А. Як використовується зарубіжна наукова періодика. *Вісник АН УРСР*. 1989. № 8. С. 67–71.

246. Малолетова Н., Сокур О., Лямець А., Яновська В., Ятченко А. Сучасні підходи до міжнародного книгообміну в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 38. С. 131–153.

247. Мар'їна О. Ю. Бібліотека в цифровому просторі : монографія / Харківська держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2017. 326 с.
248. Мар'їна О. Ю. Бібліотека у процесах формування цифрового контенту. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2012. № 2. С. 41–46.
249. Мар'їна О. Ю. Веб-орієнтована концепція розвитку бібліотек в контексті еволюції веб-технологій. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 10. С. 24–27.
250. Мар'їна О. Ю. Інформаційно-комунікаційна взаємодія як фактор розвитку регіональних бібліотечних систем : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2011. 20 с.
251. Мар'їна О. Ю. Корпоративні бібліотечні проекти як засіб формування соціокомунікаційного середовища. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків, 2009. Вип. 28. С. 123–131.
252. Мар'їна О. Ю. Розвиток корпоративних бібліотечних проектів в Україні. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 1. С. 22–25.
253. Мар'їна О. Ю. Сучасні форми інформаційно-комунікаційної взаємодії в регіональних бібліотечних системах. *Вісник Книжкової палати*. 2009. № 2. С. 20–23.
254. Матеріали розширеного засідання Інформаційно-бібліотечної ради НАН України: питання перегляду класифікації наук, удосконалення ББК, організації централізованої каталогізації друкованої продукції в Україні / НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. О. Онищенко, уклад. І. Зарічняк, А. Свобода, відп. за вип. А. Бровкін. Київ : РВЦЦНБ НАН України, 1994. 28 с.
255. Матусевич В. В. Діяльність Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії ВБУ в 1925–1933 рр. : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 1998. 121 с.
256. Медведева В. М. Еволюція дистантних форм бібліотечної роботи як спосіб розширення доступу користувачів до бібліотечних фондів (1990–2009) : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2010. 18 с.
257. Методические указания библиотекам НИУ АН УССР по обобщению материалов исследования «Изучение состава и использования иностранных (инвалютных) журналов в библиотеках НИУ АН УССР» / Центр. науч. б-ка ; сост.: М. И. Берлинская, Б. В. Гохфельд. Київ, 1978. 21 с.
258. Методичні рекомендації з питань організації роботи з колекціями, особовими бібліотеками та книжковими зібраннями у бібліотеках науководослідних установ НАН України. *Організація роботи бібліотеки науководослідної установи Національної академії наук України* : зб. док. і матеріалів. Київ, 2000. Вип. 3. С. 54–64.
259. Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.) /

НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2014. 544 с.; Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). У 2-х ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2015. Ч. 1. 355 с. ; Ч. 2. 303 с.

260. Мудроха В. А. Основные тенденции научно-методической работы Львовской национальной научной библиотеки Украины имени В. Стефаника. *Научные труды. Институт рукописей имени Мухаммеда Физули НАН Азербайджана*. Баку, 2016. № 2. С. 87–96.

261. Мудроха В. О. Науково-методична діяльність Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: історико-функціональний аспект та інноваційні особливості : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 20 с.

262. Муйжнище Э. Из опыта создания базы данных серой литературы в Латвийской академической библиотеке. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2003. Вып. 2. С. 172–177.

263. Назаровець С. 3D-принтер в академічній бібліотеці: з досвіду роботи наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія». *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 11. С. 12–13.

264. Наукові бібліотеки України : довідник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Кординац. бюро ЕСУ ; редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.), І. М. Дзюба, Я. С. Яцків [та ін.] ; уклад.: А. А. Свобода, Л. І. Загородня, Н. Б. Захарова [та ін.]. Київ, 2004. 472 с.

265. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; редкол.: О. С. Онищенко (гол.) та ін. Київ, 2006. Вип. 15. Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність. 365 с.

266. Науково-технічна бібліотека Радіоастрономічного інституту НАН України : офіційна стор. URL: <http://rian.kharkov.ua/library/index.html>

267. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: бібліотекознавство та бібліотечна діяльність в інноваційному процесі розвитку (2002–2020) : монографія / Білько Є. М., Василенко О. М., Горєва В. В. та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2022. 507 с.

268. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002) : монографія / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко, В. М. Горовий та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 452 с.

269. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН в інформаційному суспільстві: інформаційно-бібліотечне забезпечення аграрної

галузі : монографія / В. А. Вергунов та ін. ; Нац. акад. аграрних наук України, Нац. наук. сільськогосподарська б-ка. Київ, 2019. 159 с.

270. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій : монографія / О. С. Онищенко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 158 с.

271. Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного соціокультурного середовища : монографія / О. С. Онищенко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014. 296 с.

272. Немошкаленко В. Бібліотеки в системі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури. *Бібліотечний вісник*. 1997. № 6. С. 3–6.

273. Немошкаленко В. Нові інформаційні технології та нові форми взаємодії бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 1999. № 5. С. 6–9.

274. Ніколаєв Д. В. Міжнародна взаємодія бібліотек у системі наукових комунікацій. *Бібліотека ВНЗ на новому етапі розвитку соціальних комунікацій* : матеріали наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 22–23 квіт. 2010 р.) / М-во транспорту та зв'язку України, Дніпропетр. нац. ун-т залізничного транспорту ім. В. Лазаряна. Дніпропетровськ, 2010. С. 73.

275. Ніколаєв Д. В. Міжнародна взаємодія бібліотек у сучасних умовах розширення єдиного інформаційного простору. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків, 2012. Вип. 35. С. 124–132.

276. Ніколаєв Д. В. Міжнародна комунікаційна взаємодія бібліотек на сучасному етапі. *Бібліотечно-інформаційний сервіс: сучасний стан і перспективи розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 14–15 жовт. 2010 р.) / М-во аграр. політики України, Харківський нац. техн. ун-т сільськогосп-ва ім. П. Василенка. Харків, 2010. С. 137–141.

277. Ніколаєнко Н. М. Бенчмаркінг – ключ до створення конкурентної бібліотеки: теоретичний аспект. *Імперативи розвитку електронних бібліотек: pro et contra = Imperatives of the Electronic Libraries Development: pro et contra* : матеріали Міжнар. веб-конф. (Харків, 27 берез. 2014 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка, Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Центр. наук. б-ка. Харків, 2014. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/method_mg/mfiles/201410_method/imperatives.pdf

278. Ніколаєнко Н. М. Бенчмаркінг як ефективний засіб управління змінами в бібліотеках. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків, 2014. Вип. 45. С. 153–159.

279. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства. *Центри публічного доступу до Інтернету в бібліотеках* : док. і матеріали. Київ, 2005. С. 23–32.

280. Олійник О. Основні тенденції розвитку інформатизації американських бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 2. С. 48–51.

281. Онищенко А. С. Библиотечное межакадемическое сотрудничество: опыт и проблемы. (Вступление). *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2017. Вып. 14. С. 7–14.

282. Онищенко А. С. Украинско-польское научное сотрудничество национальных академий наук и национальных библиотек: новый вектор и перспективы. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2006. Вып. 4. С. 405–415.

283. Онищенко А. С., Кулаковская Т. Л. Совет директоров научных библиотек и информационных центров академий наук – членов МААН: развитие информационного сотрудничества. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2007. Вып. 5. С. 7–23.

284. Онищенко О. С. Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи : доп. ген. дир. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського на засіданні Президії НАН України 9 лип. 2003 р. *Бібліотечний вісник*. 2003. № 5. С. 3–5.

285. Онищенко О. С. Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 6. С. 3–7.

286. Онищенко О. С., Свобода А. А., Солоіденко Г. І. Внесок ІБР НАН України в розбудову академічних науково-інформаційних систем. *Бібліотечний вісник*. 2011. № 2. С. 34–42.

287. Онищенко О. С., Солоіденко Г. І. Асоціація бібліотек України: етапи становлення та розвитку. *Бібліотечний вісник*. 2002. № 5. С. 24–30.

288. Онищенко О. Українські бібліотеки у 90-х роках ХХ ст.: основні тенденції розвитку та напрями діяльності. *Бібліотечний вісник*. 2009. № 3. С. 12–23.

289. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9.

290. Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи НАН України : зб. док. і матеріалів / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 1997–2009. Вип. 1–5.

291. Основные направления развития централизации библиотек Академии наук Украинский ССР : отчет о науч.-исслед. работе (Заключительный) / АН УССР, ЦНБ ; Исполнители: М. С. Слободяник (руков. темы) и др. Киев, 1987. 50 с.

292. Основные направления развития Центральной научной библиотеки им. В. И. Вернадского АН УССР / Н. И. Сенченко, Л. А. Дубровина, Л. И. Костенко, М. С. Слободяник. Киев, 1989. 12 с.

293. Павленко Т. Б. Зведений електронний каталог медичних бібліотек України: погляд учасника проекту. *Репозитарій Харківського нац. мед. ун-ту*. URL: <http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/>

294. Палагін О., Соловійов В., Сенченко В. Єдина національна система інформатизації України. *Новые вызовы академической науке в контексте проблем современного кризиса: мировой и национальный аспекты* : материалы Междунар. симпозиума (Алушта, 14–18 сент. 2009 р.). Киев : «Феникс», 2010. С. 174–184.

295. Пасмор Н. П., Кулик М. М. Сучасні засоби вимірювання наукової інформації: бібліотечний досвід. *Університетська бібліотека: час змін*,

трансформацій, нововведень : матеріали Всеукр. круглого столу (Харків, 13 черв. 2017 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка. Харків, 2017. URL: http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=1951

296. Пастушенко О. В. Бібліотека як комунікаційна установа в інформаційному просторі та розвиток функцій ресурсної бази науки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2016. № 1. С. 16–24.

297. Пашкова В. С. Еволюція національних бібліотечних асоціацій (1876–2009) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2010. 40 с.

298. Пашкова В. С. Національні бібліотечні асоціації: 1876–2008 : монографія. Харків : Акта, 2009. 332 с.

299. Перечень действующих документов и инструктивно-методических материалов, регламентирующих деятельность библиотеки научного учреждения АН УССР / Сост.: А. А. Свобода, Б. В. Гохфельд ; отв. ред. Т. А. Игнатович. Киев, 1985. 10 с.

300. Петрухно Ю. Є. Міжособистісна взаємодія в колективі як фактор інноваційного розвитку бібліотек : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2009. 20 с.

301. Підсумкові документи Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (Женева 2003 – Туніс 2005). URL: <http://apitu.org.ua/wsis>

302. План реорганізації бібліотечної справи в ВУАН (ухвалено на бібліотечній нараді в ВУАН 18/X 1930 року та на Президії ВУАН 14/XI 1930 р.). *Вісті ВУАН*. 1930. № 6. С. 22–25.

303. Плеський Г. М. Про керівництво бібліотеками наукових установ АН УРСР. *Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1946. № 1. С. 38–40.

304. Половинчак Ю. Бібліотеки в культурних взаємодіях цифрової епохи. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2013. № 35. С. 302–317.

305. Половинчак Ю. Бібліотечні консорціуми – перспектива XXI століття: світовий досвід та вітчизняні реалії. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 30. С. 51–62.

306. Положення про мережу бібліотек Національної академії наук України : затверджене рішенням Інформаційно-бібліотечної ради НАН України 6 лютого 1997 р. *Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України* : зб. док. Київ, 1997. Вип. 1. С. 15–19.

307. Положення про Міжвідомчу координаційну раду з питань розвитку бібліотек та бібліотечної справи : наказ Міністерства культури України від 20.05.2014 р. № 313. *Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України*. Київ, 2015. Вип. 20. С. 127–133.

308. Положення про Міжвідомчу раду з питань бібліотечної роботи при Міністерстві культури УРСР. *Довідник бібліотекаря*. Харків, 1977. С. 258–259.

309. Положення про Національній репозитарій академічних текстів : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 р. № 541. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250156682>

310. Положення про обмінні фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : затвердж. в. о. генерального директора НБУВ Л. А. Дубровіною від 04.07.2018 р. *Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в 2017 р.* Київ, 2018. Вип. 23. С. 69–74.

311. Положення про організацію та координацію інформаційно-бібліографічної роботи в Академії наук УРСР / АН УРСР. Київ, 1975. 7 с.

312. Положення про систему депозитарного зберігання бібліотечних фондів України : наказ М-ва культури і мистецтв України від 02.12.1996 р. № 570. *Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України* : зб. док. і матеріалів. Київ, 2000. Вип. 3. С. 24–27.

313. Полякова О., Смуць С., Сокур О. Пошукові можливості каталогів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та їх оцінка читачами. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 45. *Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складник формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору*. С. 203–209.

314. Полякова О., Сокур О. Організація ресурсів у бібліотеках наукових установ НАН України. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 45. *Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складник формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору*. С. 118–127.

315. Попик В. Бібліотеки як співтворці інтелектуального духовного піднесення України. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). У 2-х ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2015. Ч. 1. С. 3–6.

316. Попик В. Здобутки й завдання українських бібліотек в інтеграції та поширенні ресурсів бібліографічної інформації. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 37. С. 547–567.

317. Попик В. І. Формування цілісного національного бібліотечно-інформаційного простору як складова утвердження інформаційного суверенітету України. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2014. С. 3–5.

318. Попик В. Нові обрії інтеграції національного науково-інформаційного простору. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 11–25.

319. Попик В. Створення фундаментальної електронної бібліотеки «Україніка» як складник формування національного гуманітарного інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 3–7.

320. Попик В. Стратегія розвитку бібліотечної сфери та пріоритети формування національного науково-інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 5. С. 3–9.

321. Попик В. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 3–11.

322. Попроцкая В. Г. Методологические принципы нормирования труда в библиотечной профессии. *Библиотеки Академии наук УРСР*. Киев, 1990. С. 28–35.

323. Попроцкая В. Г. Некоторые вопросы нормирования труда в условиях внедрения автоматизации в крупной библиотеке. *Автоматизация и механизация библиотечно-библиографических процессов*. Киев, 1989. С. 63–68.

324. Попроцкая В. Г. Нормирование труда в условиях крупных научных библиотек : автореф. дис... канд. пед. наук : 05.25.03 / Ленинградский гос. ин-т культуры им. Н. К. Крупской. Ленинград, 1990. 16 с.

325. Прайсман Я. Н. До питання про підготовку бібліотечних кадрів. *Журнал Библиотеки Академії наук УРСР*. 1946. № 2. С. 47–55.

326. Присяжна Л. В. Інноваційні зміни в бібліотеці на основі бенчмаркінгу. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). У 2-х ч. Ч. 1 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоціація б-к України. Київ, 2015. С. 286–289.

327. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3793-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

328. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 33/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>

329. Про внесення змін до Порядку розповсюдження та обліку видавничої продукції науковими установами НАН України : Розпорядження Президії НАН України від 23.02.2012 р. № 113. URL: <http://www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/R-120223-113-0.pdf>

330. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 27.07.2016 р. № 567 і від 06.03.2019 р. № 167 : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. № 608. URL: <http://tinyurl.com/33twmd5r>

331. Про встановлення Всеукраїнського дня бібліотек : Указ Президента України від 14.05.1998 р. № 471/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471/98#Text>

332. Про доставляння обов'язкових примірників видань : Постанова Президії НАН України від 21.04.2010 р. № 118. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/665>

333. Про забезпечення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського науковими виданнями для міжнародного книгообміну : Постанова Президії НАН України від 11.11.2009 р. № 306. URL: http://www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/2009/regulations/OpenDocs/091111_306.pdf

334. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI» : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2011 р. № 956. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2011-%D0%BF>

335. Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.05.2003 р. № 259-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-%D1%80#Text>

336. Про затвердження плану з виконання завдань, передбачених Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2007 р. № 653-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/653-2007-%D1%80>

337. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії людського розвитку на 2021–2023 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1617-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1617-2021-%D1%80#Text>

338. Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.1992 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF#Text>

339. Про затвердження Порядку використання документів через обмінні бібліотечні фонди : Наказ Міністерства культури України від 31.10.2017 р. № 1131. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1583-17>

340. Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 11.06.1998 р. № 615/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>

341. Про заходи із забезпечення централізованого доступу до зарубіжних баз наукової інформації та представлення періодичних видань НАН України у провідних наукометричних базах : Постанова Президії НАН України від 15.01.2014 р. № 2. *Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в 2014 році* : інформаційно-аналітичний огляд. Київ, 2015. Вип.19. С. 93–96.

342. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2658-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

343. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80>

344. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>

345. Про міжнародні договори України : Закон України. Ред. від 15.02.2022 р. № 2042-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-20#n156>

346. Про надання Центральній науковій бібліотеці імені В. І. Вернадського статусу національної : Указ Президента України від 05.04.1996 р. № 244/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244/96#Text>

347. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 р. № 3323-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>
348. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
349. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 р. № 3814-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text>
350. Про національні заклади культури : Указ Президента України від 11.10.1994 р. № 587/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587/94#Text>
351. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>
352. Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України : Указ Президента України від 22.03.2000 р. № 490/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490/2000#Text>
353. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 09.04.1999 р. № 595-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-14>
354. Про організацію мережевого інформаційного забезпечення наукових досліджень : Постанова Президії НАН України від 05.04.2006 р. № 96. *Робота бібліотек науково-дослідних установ НАН України в 2006 році*. Київ, 2007. Вип. 12. С. 38–41.
355. Про організацію передплати на іноземні наукові журнали та доступу до провідних світових баз даних наукової інформації : Постанова Президії НАН України від 14.07.2004 р. № 199. *Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України* : зб. док. і матеріалів. Київ, 2006. Вип. 4. С. 28–31.
356. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16/>
357. Про передплату установами НАН України доступу до електронних баз даних іноземних наукових періодичних видань у 2018 році : Розпорядження Президії НАН України від 10.05.2018 р. № 266. *Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в 2017 році*. Київ, 2018. Вип. 23. С. 63–66.
358. Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2002 р. № 608. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/608-2002-%D0%BF>
359. Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2017 р. № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/177-2017-%D0%BF>
360. Про стан зберігання рідкісних видань, рукописів і стародруків у бібліотеках НАН України : Постанова Президії НАН України від 09.09.1998 р. № 281. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/665>

361. Про стан мережі бібліотек наукових установ Академії Наук УРСР : доповідь директора Бібліотеки АН УРСР Ю. О. Меженка на Президії АН УРСР 21 червня 1946 року. *Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1946. № 2. С. 3–13.
362. Про стан та завдання розвитку в Національній академії наук України бібліотечно-інформаційної справи : Постанова Президії НАН України від 09.07.2003 р. № 186. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/665>
363. Про стан та перспективи розвитку інформаційних технологій в Україні : Постанова Президії НАН України від 13.04.2001 р. № 102. URL: <https://www.nas.gov.ua/legaltexts/Pages/search.aspx?itl1=-1&sf1=Number&sft1=Desc>
364. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 219-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>
365. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80/>
366. Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань розвитку бібліотек та бібліотечної справи : Наказ М-ва культури України від 20.05.2014 р. № 313. *Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України в 2014 р.* Київ, 2015. Вип. 20. С. 126–133.
367. Про утворення тимчасової робочої групи з питань створення Національної електронної бібліотеки : Наказ М-ва культури та інформаційної політики України від 01.03.2023 р. № 96. URL: <https://mkip.gov.ua/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%2096.pdf>
368. Про цифровий контент і цифрові послуги : Закон України від 10.08.2023 р. № 3321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text>
369. Провідні бібліотеки України : довідник 2006–2007 / уклад.: В. Г. Дригайло, Є. М. Шмельов. Київ : Шмельов Є. М., 2006. 151 с.
370. Програма інформатизації НАН України. *Концептуальні положення розвитку Програми інформатизації НАН України на 2020–2024 рр.* Київ, 2020. 41 с. URL: <https://www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/P-200212-41-1.pdf>
371. Проєкт створення Національної електронної бібліотеки України. URL: <http://tinyurl.com/5czecrjz>
372. Прокопенко Л. Діяльність Секції академічних і наукових бібліотек ІФЛА на сучасному етапі. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1013>
373. Прокопенко Л. С. Міжнародне співробітництво у сфері промоції читання (на прикладі Секції грамотності і читання ІФЛА). *Бібліотеки, архіви, музеї: історичний досвід та актуальні тенденції розвитку*. «Короленківські читання 2020» : XXIII Всеукраїнська наук.-практ. конф. (Харків, 22–23 жовт. 2020 р.) / Харківська держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харківська держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня (філія) ВГО УБА. Харків, 2020. С. 38–42. URL: <https://drive.google.com/file/d/1iRCHoX1OtWVpEoFRb1NdqItFv5GLfd7L/view>

374. Резолюція Надзвичайного з'їзду бібліотекарів України. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 1–2. С. 4–5.

375. Рибачок О. М. Інтеграційні проекти бібліотечних та архівних ресурсів: європейські програми, українські здобутки. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2013. С. 35–36.

376. Рибачок О. М. Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. 20 с.

377. Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в ... році : інформац.-аналітич. огляд / НАН України, Інформ.-бібліот. Рада НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 1996–2023. Вип. 1–28.

378. Рогова П. І. Інтеграційні процеси у діяльності освітянських бібліотек МОН України і НАПН України в умовах інформатизації. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. Т. 38. № 6. С. 217–230.

379. Рогова П. І. Педагогічні бібліотеки України (II пол. ХІХ – 20-ті роки ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2004. 20 с.

380. Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища : монографія / О. С. Онищенко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 194 с.

381. Романюк М. Н. Границы не должны разъединять. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2006. Вып. 4. С. 416–426.

382. Ряппо А. Й. Завдання комплектування іноземною літературою н.-д. установ АН УРСР. *Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1946. № 1. С. 22–29.

383. Свобода А. А. Бібліотечно-інформаційне забезпечення наукових досліджень Національної академії наук України. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2001. Вип. 6. С. 6–14.

384. Свобода А. А. Взаємодія бібліотек як фактор прогресу бібліотечної галузі: історія, сучасний стан, проблеми. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 1998. Вип. 1. *Бібліотека. Наука. Культура. Інформація*. С. 230.

385. Свобода А. А. Інтеграційні процеси в бібліотечній галузі: історія. Сучасний стан, проблеми оптимізації. *Науково-технічні бібліотеки в єдиному інформаційному просторі України* : тези доп. і повідомлень на Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Держ. наук.-техн. б-ка України, 2000. С. 52–55.

386. Свобода А. А. Методична діяльність як типологічна функція національної бібліотеки (перспективи її розвитку в НБУВ). *Бібліотечний вісник*. 1998. № 2. С. 6–9.
387. Свобода А. А., Смаглова Н. И. Развитие централизации академических библиотек республики. *Библиотечно-информационные системы* : сб. науч. тр. Киев, 1990. С. 9–13.
388. Свобода А. А., Смаглова Н. И. Бібліотечна мережа НАН України: історія, сучасний стан. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2006. Вип. 15. Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність. С. 64–76.
389. Свобода А. А., Смаглова Н. И., Солоїденко Г. И. Становлення мережі бібліотек наукових установ. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 5–6. С. 14–18.
390. Сенченко М. И. Депозитарна цифрова бібліотека – як єдина можливість вирішення проблем книгосховищ. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 2. С. 3–6.
391. Сенченко М. И. Стратегічний план інформатизації бібліотек України до 2005 року (Доповідь на пленарному засіданні Міжнародної конференції «Крим-97»). *Вісник Книжкової палати*. 1997. № 6. С. 3–6.
392. Симоненко Т. В. Мережеве інформаційно-бібліотечне забезпечення наукових досліджень : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 18 с.
393. Скібіцький О., Матвеев В., Скібіцька Л. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності : навч. посіб. Київ : Кондор, 2011. 912 с.
394. Слободяник М. С., Бровкін А. Г. До підсумків Надзвичайного з'їзду бібліотекарів України. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 1–2. С. 67–69.
395. Слободяник М. С. *Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій* : монографія / НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського. Київ : Бібліотечний вісник, 1995. 268 с.
396. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: побудова інформаційно-функціональної моделі. *Наукова бібліотека в сучасному соціокультурному контексті* : тези доп. Міжнар. наук. конф. (Київ, 12–15 жовт. 1993 р.). У 2-х ч. Київ, 1993. Ч. 1. С. 3–4.
397. Словник української мови : в 20 т. / НАН України, Укр. мовно-інформаційний фонд ; уклад. Л. Л. Шевченко та ін. Т. 2: В – Відсрібитися. Київ : Наукова думка, 2012. 975 с.
398. Сно О. Є., Сябряй В. Т. Підсумки роботи по відбудові бібліотеки Інституту геологічних наук АН УРСР. *Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1946. № 2. С. 19–21.
399. Сокур О. Бібліографічна складова організації інформації в бібліотеках НДУ НАН України. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.) / НАН України, Інформац.-бібліот. рада

НАН України, Асоц. б-к України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. У 2 ч. Київ, 2015. Ч. 2. С. 178–181.

400. Сокур О. Бібліографічно-інформаційна складова обслуговування науковців НДУ НАН України. *Освіта, мова та культура у процесі глобальних трансформацій* : міжвузівський круглий стіл : зб. матеріалів (Київ, 1 квіт. 2016 р.). Київ : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2016. С. 121–123.

401. Сокур О. Бібліотека наукової установи: підсумки, завдання та пріоритети діяльності. *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 12. С. 48–49.

402. Сокур О. Бібліотеки наукових установ НАН України у контексті становлення цифрового суспільства в Україні. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 119–122.

403. Сокур О. Бібліотечна онлайн-освіта. *Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України у 2020 році*. 2021. Вип. 26. С. 142–148.

404. Сокур О. Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: науково-організаційне забезпечення : дис... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 297 с.

405. Сокур О. Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР. *Українська бібліотечна енциклопедія* / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2018. URL: <http://ube.nplu.org/article/>

406. Сокур О. Запозичення бібліографічних записів до електронних каталогів. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 4. С. 43–45.

407. Сокур О. Книгообмінні зв'язки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з Національною бібліотекою Чеської Республіки: проблеми співробітництва. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ : НБУВ, 2013. С. 327–330.

408. Сокур О. Книгообмінні зв'язки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Слов'янської бібліотеки в Празі. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25 жовт. 2012 р.). Львів : Вид-во «Львівська політехніка», 2012. С. 561–564.

409. Сокур О. МБА: розвиток взаємодії в електронному середовищі. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2017 р.) / НАН України, Нац.

б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2017. С. 93–96.

410. Сокур О. Науковий збірник Бібліотеки УРСР. *Українська бібліотечна енциклопедія* : наук. проект / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2018. URL: <http://goo.gl/uJ7n8S>

411. Сокур О. Науково-методична робота бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах цифровізації. *Бібліотека. Наука. Комунікація: Від управління ресурсами – до управління знаннями* : матеріали Міжнар. наук. конф. (5–7 жовт. 2021 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН ; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2021. С. 129–132.

412. Сокур О. Основні принципи відбору нових наукових журналів до фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Вісник Львівського ун-ту. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. Львів, 2007. Вип. 2. С. 245–247.

413. Сокур О. Принципи відбору наукових журналів до фондів бібліотек України. *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* : зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16–18 трав. 2006 р.). Київ, 2006. С. 88–89.

414. Сокур О. Слов'янська бібліотека в Празі – скарбниця україніки в Європі. *До Дня слов'янської писемності і культури* : зб. тез Міжнар. наук. конф. (Київ, 24–25 трав. 2012 р.). У 2 т. Київ : НБУВ, 2012. Т. 1. С. 113–116.

415. Сокур О. Формування фонду наукових журналів на електронних носіях інформації: проблеми та перспективи. *Бібліотечний вісник*. 2006. № 2. С. 8–14.

416. Солов'яненко Д. Академічні бібліотеки в новому соціотехнічному вимірі : Ч. 3. Роль академічних бібліотек в конструюванні інтегрованих інформаційних е-середовищ. *Бібліотечний вісник*. 2010. № 6. С. 3–17.

417. Солов'яненко Д. Структурний аналіз бібліотечного веб-сегмента мережі Інтернет. *Бібліотечний вісник*. 2005. № 3. С. 26–37.

418. Солоіденко Г. Международная деятельность Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского: основные направления и приоритеты. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*. Киев, 2014. Вып. 12. С. 341–352.

419. Солоіденко Г. Асоціація бібліотек України: етапи становлення та розвитку. *Вісник САУ. Сер. Архівіст*. Київ, 2000. Вип. 2. С. 23–30.

420. Солоіденко Г. І. Бібліотеки наукових установ НАН України. *Українська бібліотечна енциклопедія* / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2018. URL: <http://ube.nplu.org/article/>

421. Солоіденко Г. І. Взаємодія бібліотек як важливий чинник розвитку бібліотечної галузі. *Бібліотечні цінності в епоху сучасних інформаційних технологій* : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Чернівці, 14–15 трав.

2015 р.) / Нац. наук. мед. б-ка України, Б-ка Буковин. держ. мед. ун-ту. Київ, 2015. С. 73–82.

422. Солоіденко Г. І. Історія створення та організація діяльності бібліотечних об'єднань та асоціацій в Україні. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2006. Вип. 15. *Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність*. С. 48–63.

423. Солоіденко Г. І. Науково-дослідницька робота бібліотек: напрями, пріоритети, ефективність. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 11. С. 12–17.

424. Солоіденко Г. І. Роль академічних бібліотек в організації і структурованні інформаційних ресурсів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 45. *Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складник формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору*. С. 104–117.

425. Солоіденко Г. І. Роль громадських і самоврядних органів в управлінні бібліотечною діяльністю. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 29. С. 21–32.

426. Солоіденко Г. І. Роль НБУВ в організації взаємодії бібліотек, діяльності асоціацій та самоправних організацій. *Вісник Львівського університету. Сер. Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. Львів, 2009. Вип. 4. С. 136–145.

427. Солоіденко Г. І. Роль професійних асоціацій в інноваційному розвитку бібліотечної справи. *Бібліотечний вісник*. 2004. № 3. С. 15–19.

428. Соляник А. Обов'язковий примірник мережевого документа як гарантована форма постачання Національної електронної бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 6. С. 25–29.

429. Сорока М. Б. Інформаційні продукти бібліотек: проблеми кооперативного формування та суспільного використання. *Бібліотечний вісник*. 2002. № 1. С. 27–30.

430. Сорока М. Б. Національна система реферування української наукової літератури : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2002. 209 с.

431. Соціальне партнерство: новий імпульс розвитку публічних бібліотек : інформ.-аналіт. огляд / Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н. К. Крупської ; уклад. Н. П. Супрунець, наук. ред. О. Башун. Донецьк : Східний видавничий дім, 2009. 24 с.

432. Список нової літератури з питань бібліотекознавства, історії і методики бібліографії та книгознавства / АН УРСР, Держ. публічна б-ка УРСР. Київ, 1950. № 1–3.

433. Старовойт С. В. З історії організації видавничої діяльності Національної академії наук України (1918–1923). *Архівознавство. Джерелознавство. Археографія*. 2000. Вип. 2. С. 192–203.

434. Статут асоціації бібліотек України. *Бібліотечний вісник*. 1994. № 1. С. 2–5.

435. Статут і штати Української Академії Наук у Києві. Київ : Друкарня Українського Наукового Товариства, 1919. 23 с.
436. Статут Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (нова редакція) : Розпорядження Президії НАН України від 14.06.2017 р. № 383. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/STATUT_NBUV_2017.pdf
437. Стратегический план 2016–2021 : принято Правлением ИФЛА декабрь 2015 г. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/gb/strategic-plan/2016-2021-ru.pdf>
438. Стратегия ИФЛА на 2019–2024 годы : одобрена Правлением ИФЛА 12 апреля 2019 г. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/gb/strategic-plan/ifla-strategy-2019-2024-ru.pdf>
439. Стратегія розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (2022–2025). *Бібліотечний вісник*. 2023. № 2. С. 3–6.
440. Стратегія Української бібліотечної асоціації на 2019–2021 роки : затв. конф. УБА 22 листоп. 2018 р. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/news/2018/ULA_Strategy_2019-21.pdf
441. Стратегія Української бібліотечної асоціації на 2022–2025 роки : затв. на розширеному засіданні ВГО УБА 02 грудня 2022 р., протокол № 6. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/strategiia>
442. Стрішенець Н. В. Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема: бібліотекознавчий аспект : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 501 с.
443. Стрішенець Н., Сокур О. Міжнародні стандарти діяльності наукових бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 6. С. 52–54.
444. Стрішенець Н., Сокур О. Тенденції розвитку сучасного зарубіжного бібліотекознавства. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 6. С. 38–39.
445. Струнгар А. В. Інформаційно-аналітичний портал бібліотеки як засіб наукової комунікації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 19 с.
446. Сусак А. В. Функції бібліотеки в сучасному інформаційному просторі. *Вісник Львівського університету. Сер. соціологічна*. Львів, 2007. Вип. 1. С. 194–198.
447. Технические библиотеки УССР : справочник / сост.: А. А. Глузман, И. А. Кильчевский, Л. П. Одинокая, И. Г. Столбовая, С. С. Трояновский ; под ред. О. М. Серегинной. Киев : УкрНИИНТИ, 1968. 248 с.
448. Тимчасове положення про керівництво мережею бібліотек наукових установ Академії наук УРСР (27.12.1946). *Журнал Бібліотеки Академії наук*. 1947. № 1. С. 104–105.
449. Толковый словарь по основам информационной деятельности / Укр. Акад. информатики, УкрИНТЭИ ; под ред. Н. Н. Ермошенко. Киев : УкрИНТЭИ, 1995. 252 с.
450. Тур О. М. Документознавча термінологія: проблеми уніфікації та стандартизації : монографія. Кременчук : ПП Щербатих, 2018. 302 с.

451. Українська бібліотечна асоціація : док. і матеріали / УБА, Нац. парламентська б-ка України. Київ, 1998. 77 с.
452. Філіпова Л. Я. Документально-електронні комунікації в умовах інформатизації освіти. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. Одеса : ОНПУ, 2009. С. 18–20.
453. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; гол. ред. В. І. Шинкарук та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
454. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек та інформаційних центрів України : рішення засідання Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень від 3 грудня 2014 р. URL:http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201412_artilces_field_dopmat_files/2.pdf
455. Хлебнікова А. А. Становлення і розвиток інформаційного суспільства в умовах глобалізації: теоретико-методологічний контекст. *Гілея: науковий вісник* : зб. наук. пр. / гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ : Гілея, 2015. Вип. 92. С. 170–174.
456. Хропач А. Н. Библиотечная интеграция / Харьковское библиотечное общество. Харьков, 1991. 36 с.
457. Централизация библиотечно-библиографических процессов : сб. док. / АН УССР, Центральная науч. б-ка ; сост.: Берлинская М. И., Гохфельд Б. В., Лоось Т. А., отв. ред. Игнатович Т. А. Киев, 1983. 129 с.
458. Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР : довідник / склад А. А. Кугот ; відп. ред. С. К. Гутянський. Київ : Наук. думка, 1973. 84 с.
459. Чачко А. С, Игнатович Т. А. К вопросу о разработке профессиограммы методиста. *Проблемы организации труда и управления библиотечно-библиографическими процессами*. Москва, 1985. С. 105–113.
460. Чекмарьов А. О., Костенко Л. Й., Павлуша Т. П. Національна система електронних бібліотек / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 1998. 50 с.
461. Чжао Лін. Національна бібліотека в стратегіях подолання цифрової нерівності : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2008. 20 с.
462. Чорна Т. Світова Цифрова Бібліотека (World Digital Library): новини проекту та українських учасників : презентація. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. URL: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/2571>

463. Чуприна Л. Современные тенденции в формировании и развитии информационного пространства Украины. *Українсько-македонський науковий збірник*. Київ, 2011. Вип. 5. С. 247–262.

464. Шандрівська О. Є., Мартинюк А. О. Особливості застосування бенчмаркінгу в Україні. *Сучасні проблеми економіки і менеджменту* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 10–12 листоп. 2011 р.). Львів : Вид-во «Львівська політехніка», 2011. С. 140–141.

465. Шемаев С. А. Особенности взаимодействия библиотек, музеев, архивов в зарубежных странах. *Молодой ученый*. 2015. № 4. С. 738–741.

466. Шемаев С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2016. 20 с.

467. Шемаєва Г. В. Бібліотека в системі наукової комунікації: коеволюційні процеси розвитку : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харківська держ. акад. культури. Харків, 2009. 42 с.

468. Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Харківська держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2008. 289 с.

469. Шемаєва Г. В. Напрями взаємодії бібліотек у сучасному соціально-комунікаційному просторі. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2013. С. 5–7.

470. Шемаєва Г. В. Перспективні напрями розвитку електронних інформаційних ресурсів бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2012. № 3. С. 3–7.

471. Шемаєва Г. В. Транспортування знань у каналах інформаційного забезпечення науки. *Бібліотечна планета*. 2005. № 4. С. 29–31.

472. Шимченко Ф. З., Николаева Т. В. К вопросу о централизации библиотек научных учреждений Академии наук Украинской ССР. *Проблемы централизации работы библиотек АН СССР и академий наук союзных республик*. Москва, 1975. С. 14–23.

473. Шклярчук М. Г. Сутність і зміст стратегічних комунікацій у системі державного управління. *Вісник НАДУ при Президентові України (Серія «Державне управління»)*. 2018. № 1. С. 25–31. URL: <http://tinyurl.com/3a85a5ju>

474. Шур'ян О. Обмін науковими виданнями з закордоном. *Журнал Бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1946. № 2. С. 17–19.

475. Щербан Р. М. Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система. *Бібліотечний форум України*. 2007. № 2. С. 2–4.

476. Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України : матеріали до стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року / УБА ; упоряд. О. М. Бруй. Київ, 2015. 58 с.

477. Ярошенко Т. Бібліотечні консорціуми: перспективи розвитку. *Бібліотечний форум України*. 2006. № 4. С. 7–11.

478. Ярошенко Т. Проект «Електронна бібліотека»: центри знань в університетах України – інновації через співробітництво. *Бібліотечний вісник*. 2009. № 3. С. 3–5.

479. Ярошенко Т. Світова цифрова бібліотека: будуємо глобальне партнерство. *Бібліотечна планета*. 2010. № 3. С. 5–9.

480. Ярошенко Т. Україна у Світовій цифровій бібліотеці: будуємо глобальне партнерство. *Бібліотечний форум України*. 2010. № 3. С. 29–30.

481. GreyNet: Grey Literature Network Service : GreyNet's Web Access Portal and Repository is the GreyGuide. URL: <http://www.greynet.org/>

482. Kilgour F. G. Initial system design for the Ohio collect library center: a case history. URL: <http://surl.li/cmums>

483. Klymenko O. Z., Sokur O. L. Library Communication in the Socio-Cultural Space of Modern Society. *Social Communications Development*. Conference proceedings. 2021. № 6. С. 159–164.

484. Klymenko O., Sokur O. Partnership as an effective form of consolidation and integration of information resources of libraries of Ukraine. *University library at anew stage of social communications development*. Conference proceedings. 2020. № 5. С. 8–12.

485. New World Encyclopedia: Research begins here. URL: https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Online_Computer_Library_Center#cite_note-1

486. OCLC: Worldwide, member-driven library cooperative : website. URL: <https://www.oclc.org/en/home.html>

487. OpenDOAR: Directory of Open Access Repositories : website. URL: <http://v2.sherpa.ac.uk/opensoar/>

488. Pejšová P., Stock Ch. OpenGrey = new OpenSIGLE. *INFORUM 2012: 18 Conference on Professional Informational Resources* (Prague, 22–24 May 2012). URL: <https://www.inforum.cz/pdf/2012/pejsova-petra.pdf>

489. Reitz Joan M. Dictionary for Library and Information Science. London; Westport; Connecticut. 2004. 788 s.

490. The Lyon Declaration on Access to Information and Development. URL: <https://www.lyondeclaration.org/>

491. The Online Library is a part of the University of London. URL: <https://onlinelibrary.london.ac.uk/resources/databases/opengrey>

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- АБІС** – автоматизована бібліотечно-інформаційна система
- АБУ** – Асоціація бібліотек України
- АН УРСР** – Академія наук Української радянської соціалістичної республіки
- БАЄ** – Бібліотечна Асамблея Євразії
- БАН** – Бібліотека Академії наук
- ББК** – бібліотечно-бібліографічна класифікація
- БД** – база даних
- БІР** – бібліотечно-інформаційні ресурси
- БК** – Бібліотечна комісія
- ВБУ** – Всенародна бібліотека України
- ВУАН** – Всеукраїнська академія наук
- ДБД** – довідково-бібліографічна діяльність
- ДБО** – довідково-бібліографічне обслуговування
- ДПА** – довідково-пошуковий апарат
- ЕБ** – електронна бібліотека
- ЕДД** – електронна доставка документів
- ЕК** – електронний каталог
- ЄНІП** – єдиний науковий інформаційний простір
- ЄС** – Європейський Союз
- ЗВО** – заклади вищої освіти
- ІБР** – Інформаційно-бібліотечна рада
- ІКД** – інформаційно-комунікаційна діяльність
- ІФЛА** – Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ
- ЛННБ України ім. В. Стефаника** – Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника
- МААН** – Міжнародна асоціація академії наук
- МБА** – міжбібліотечний абонемент
- МКО** – міжнародний книгообмін
- МОН України** – Міністерство освіти і науки України
- НАН України** – Національна академія наук України
- НБУВ** – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
- НЕБ України** – Національна електронна бібліотека України
- НКА України** – Національне космічне агентство України
- НРАТ** – Національний репозитарій академічних текстів
- ОП** – обов'язковий примірник
- ПКБ** – підвищення кваліфікації бібліотекарів
- РБД** – реферативна база даних
- УБА** – Українська бібліотечна асоціація
- УДК** – універсальна десяткова класифікація
- УкрІНТЕІ** – Український інститут науково-технічної експертизи та інформації
- УРЖ** – український реферативний журнал
- УРСР** – Українська радянська соціалістична республіка
- ЦБС** – централізована бібліотечна система
- ЦНБ** – Центральна наукова бібліотека
- ОСЛС** – Online Computer Library Center

Наукове видання

Олена Леонідівна Сокур
Оксана Зіновіївна Клименко

**Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотечної мережі
Національної академії наук України
в системі наукових комунікацій**

Монографія

Редактор Симкович В. Ю.
Комп'ютерна верстка Головаха С. М.

Підп. до друку 16.02.2024 р. Формат: 70x100/16
Папір офс. Умов. друк. арк. Обл.-вид. арк.
Наклад прим. Зам. № 4

Видавець і виготівник Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, Київ, просп. Голосіївський, 3

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 7871 від 28.06.2023 р.